

PÉCSI SZEMLE

városthörténeti folyóirat

ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ!

(Tutó niká = E jelben győzz!)

Krisztus-monogram a Kr. u. IV. századból

(Pécs, Szent István tér, Péter–Pál sírkamra, 2000.)

2008.

tavasZ

2005. október 19-én Bozóki András hivatalosan is bejelentette: a Magyar Köztársaság kormánya a nemzetközi szakmai zsűri döntése alapján Pécsset jelölte a 2010-es Európa Kulturális Fővárosa címre.

A hatvanas évek elején a pécsi egyetem római jogi tanszéke sokunk számára menedék, a szellem szigete volt. Pedig Benedek Ferenc – akkor még tanársegéd – nem játszott semmilyen hálás önmegvalósító szerepet, ám egy autonóm személyiség és valódi tudós mindennapi tevékenységének megnyilvánulásai mindnyájunk ajándékai lettek. Mindenkit megfogott egy-egy gesztusa, megjegyzése, aszerint, hogy akkori egyéniségünk mire volt hangolva. Évtizedeken át újra és újra eszembe jutott, ahogy egyszer a Soproni Szemlét dicsérte. Lám, van egy város, amely megőrizte a civilizációt és az önbecsülést, képes színvonalat felmutatni.

Rögtön erre gondoltam akkor is, amikor tíz évvel ezelőtt megindult a Pécsi Szemle. S örömmel láttam a legutóbbi számban, hogy Romváry Ferenc előtt a Soproni Szemle példája lebegett, amikor a Pécsi Szemlét eltervezte. Noha megváltoztak a külső körülmények, a városi civilizáció és az önbecsülés felmutatása nem kevésbé időszerű ma. Éppen egy várostörténeti folyóirat ébreszthet rá, mennyire aktuális mindig ez a feladat.

A tudás táplálja a szeretetet. Minél többet megtudunk városunkról, annál mélyebben, és annál sokoldalúbb érzelemmel, a vonzódás és elutasítás egyre összegabalyodóbb és egyre erősebb szálaival kötődünk hozzá. Hiszen megtudhatjuk és átélhetjük a sok szép mellett a lehangoló történeteket is. S sosem kerülhetjük el az összehasonlítást a mával. Az ókori leletek és középkori emlékek talán még „tisztá” történelem, de a 19. és a 20. századi események atmoszférája már óhatatlanul áttűnik a mai Pécs „levegőjébe”, kisugárzásába. Vajon mi a különbség? Mennyire határozta meg ezek az emberek, az általuk teremtett ipar, épületek, kultúra a későbbieket? Hol voltak rossz választások? Miért sikkadtak el nagyszerű kezdeményezések? És érdemes az elfeledett komoly eredményeket is tudatosítani. Hálás lehet például az egyetem, hogy a háború előtti bölcsészkar színvonala bekerült a köztudatba.

A múlt, ahogy a Pécsi Szemle kezeli, szinte a mába ér. (Szó szerint a mát persze csak a megemlékezések képviselik. De ez rendjén van így; és örülök, hogy itt tisztelgettem Benedek tanár úr emléke előtt.) Az ötven, vagy csak húsz évvel ezelőtt történeteknek tehát helye van a folyóiratban. Ezekre már úgy reflektálhatunk, mint saját életünk részére. Mindemellett igen helyes a műfajok megkülönböztetése. Jó, hogy van külön várostörténeti szemle, amely a maga távolságtartásával a történelem tanulságait kínálja. De az is jó, hogy nincs egyedül. Az a városi civilizáció és önbecsülés, amelynek a Pécsi Szemle is bizonyítéka, megnyilvánul még számos más kiadványban is. Örömmel teszem a Pécsi Szemle mellé például a Mecsek Egyesület évkönyveit, vagy a friss művészeti és társadalomkritikai Echo-t. A Pécsi Szemle harmincadik évfolyama fog majd arról írni, milyen szerencsésen alakíthatta volna a város, de az egész leszakadt Dél-Dunántúl, sőt még Szlavónia következő ötven évét, ha a Pécs Európa Kulturális Fővárosa eredeti elképzelése megvalósult volna. Ebben ugyanis a civilek és a hatóságok egy új együttműködési modellje legalább olyan lényeges volt, mint az új épületek. Az a szellem azonban, amely a nyertes koncepciót létrehozta, megvan. Kívánom, hogy találjon minél több teret és alkalmat a megnyilatkozásra! Hiszen ez a háttere és éltetője a Pécsi Szemlének is, amely bízjon abban, hogy a folyóiratok kora az emberi életkor végső határait is messze fölülmúlhatja.

Sólyom László

a Magyar Köztársaság elnöke

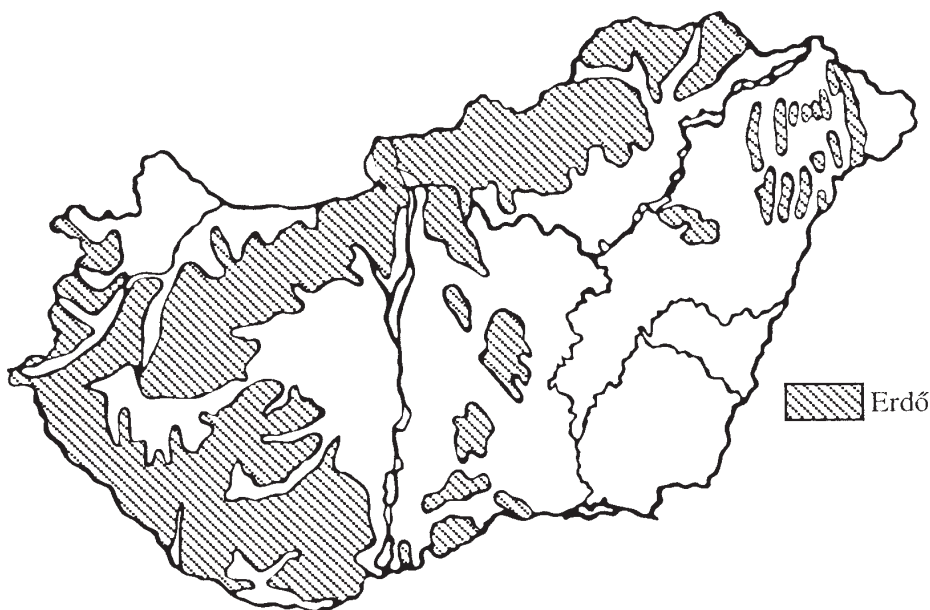
Budapest, 2008. február 17.

PÉCS ÉS BARANYA A 9. SZÁZADBAN

A Kárpát-medence a 9. században

A népvándorlás kora a Dunántúlon a rómaiak távozása és a honfoglalók letelepedésének ideje közé tehető, vagyis a 6. század első felétől a 10. századig. A történettudomány számára kevésbé ismert időszak ez, mivel írott forrás és épületemlék alig maradt fenn. A Dunántúl erdeinek képe a rómaiak távozása után ismét természetes állapotához közeledett, a Mecsek déli oldalát újra elborították az erdők, az egykori Sopianae körül pedig az elhagyott római vízvezetékekből kitérő, szabadon lefolyó vizek alkottak pangó-mocsaras felszínt. Az ókeresztény temető épületeinek falai leromlottak, a területet ellepték a fák és a cserjék.

A rómaiak után egy rövid időre hun – germán szarmata – alán vegyes népesség birtokolta a Kárpát-medencét. Attila halálával (453) azonban a gepidák vezette katonai liga a Nedao folyónál megverte, majd keleti-gót szövetségeseikkel egyetemben a Kárpát-medencéből is kiszorította a hunokat. 456-ban a már Galliában élő nyugati-gótok az általuk megválasztott császárt, Avitust kísérték Itáliába, de útközben Pannónia felé tettek egy kerülőt. Ez volt a római birodalom utolsó megjelenése nálunk. Még ugyanabban az évben kikergették őket a keleti-gótok, akik a helyükre telepedtek. Ők a három Amalfi testvér (Valamer, Thiudimer, Vidimer) irányításával

A Kárpát-medence erdőtakarója a 9. század végén

zonyosan szlávokat találtak. Az avarság sorsára nézve jelenleg a következő általánosan elmondható régészeti adataink vannak a 9. századból: a feltárt sírok azt mutatják, hogy az avarok száma drasztikusan lecsökkent, melléklet nélküli vagy drótékszerekkel ellátott sírjaik alapján el is szegényedtek (csak néhány kivételes esetben igazolhatók aranyleletek ebből az időszakból: pl. Komárom–Hajógyárisziget temetője, a vrapai kincs Albániából stb.), és a temetők szélén temetkezve sírjaik a korábbi virágzó avar telepek felhagyását mutatják. Érdekes magyarázattal szolgált Györffy György és Zólyomi Bálint, akik szerint a háborúk mellett az avarság eltűnésének az időjárás általános megváltozása is okozója lehetett. A tudományos közmegegyezés azonban visszatérni látszik Deér József véleményéhez, miszerint a korabeli írott forrásokból mégsem következik az avarok hirtelen kipusztulása.

A Kárpát-medence népvándorlás kori időszakán belül is külön fehér foltnak számít a 9. század, egészen a magyar honfoglalók megérkezésének idejéig. A történetírásban van hagyománya a sötét korok elnevezésének és kutatásának, hiszen ismeretlenségükből kifolyólag ezek kínálják a legnagyobb lehetőségeket a kutatás és gyakran a fantázia számára. Az angolok népvándorlás korát kimondottan *dark age*-nek hívják (német *Völkerwanderungszeit*). Cesare Baronio (1600 körül élt milánói érsek) az egyház 896 (VIII. János pápa meggyilkolása) és 1045 (IX. Benedek pápa halála) közti korszakát nevezte sötét korszaknak (*saeculum obscurum*). A legkomolyabban alátámasztott teória azonban egy másik „sötét korra” vonatkozik. A Peter James által kiadott *The Centuries of Darkness* (1991) megpróbálja kiküszöbölni a Kelet-Mediterraneum Kr.e. 1100 és 800 közti sötét időszakát.

Heribert Illig is a népvándorláskor sötét időszakát választotta értekezései tárgyául, de eszközeiben kevésbé törekedett a tudományos kutatások követelményeinek betartására. Matematikai-csillagászati számításokkal bemutatva állít szenzációsnak inkább tűnő dolgokat, mintsem valós tényeket. Szerinte a 614 és 911 közti időszak nem létezett, mert csak később, a 10. század 2. felében élt III. Ottó német császár, II. Szilveszter pápa és Bíborbanszületett Konstantin (905–959) találták ki együtt. Ottó születésekor (980) Konstantin már nem élt! Eszerint nem voltak avarok és magyar honfoglalás (895), nem élt a frank Nagy Károly (768–814), az angliai Nagy Alfréd (871–899) és Mohamed sem futott Medinába (622). Csak régészeti adatokat vizsgálva a valóságban a Kárpát-medencében kb. 70 000 avar sírt ismerünk, ami más korszakokhoz viszonyítva hihetetlenül nagy szám. A magyar honfoglalástól pedig egész Európa visszhangzott a 9–10. században.

A témával foglalkozó általános irodalom

Bóna István: *Az avar birodalom végnapjai = Honfoglalás és régészet.*

Budapest, 1994. 67–75 p.

Györffy György–Zólyomi Bálint: *A Kárpát-medence és Etelköz képe egy évezred előtt = Honfoglalás és régészet.* Budapest, 1994. 13–37. p.

Györffy György, *Hová lettek az avarok? = História 3.* Budapest, 1995. 3–9. p.

Szőke Béla Miklós: *A Kárpát-medence a 9. században = Honfoglalás és régészet.* Budapest, 1994. 77–84. p.

Szóke Béla Miklós: *A korai középkor hagyatéka a Dunántúlon = Ars Hung., XXVI/2. Budapest, 1998. 257–319. p.*

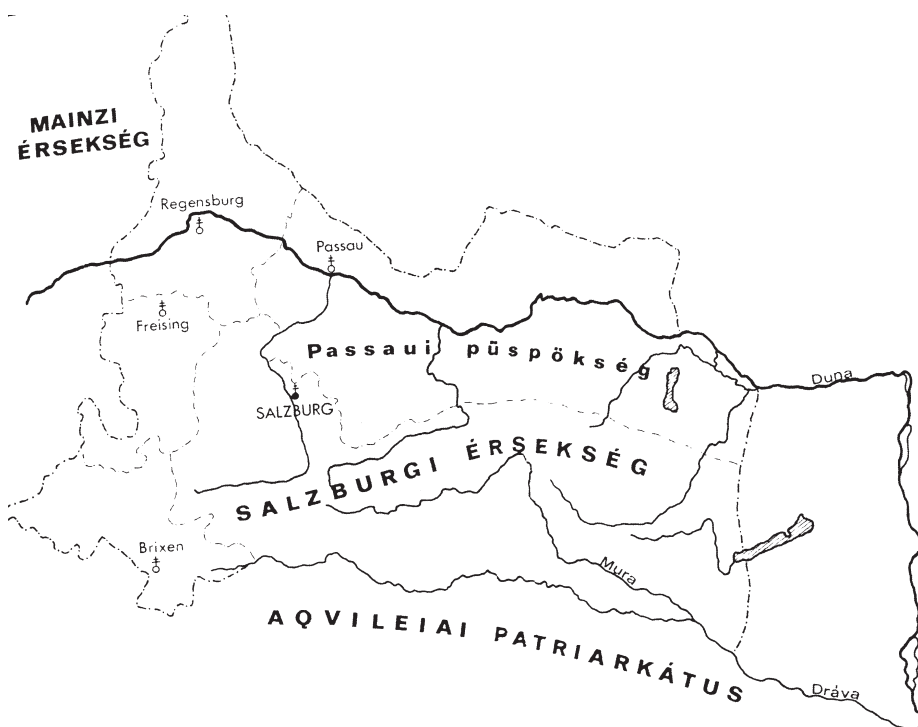
Szóke Béla Miklós: *A Dunántúl lakossága és a honfoglaló magyarok = Magyarok térben és időben (konf. kötet), Tata, 1999. 73–103. p.*

Az Alföld a 9. században. Lőrinczy G. (szerk.). Szeged, 1993.

Heribert Illig: Kitalált középkor. Budapest, 2002. (ill. Rubicon, 2003/5.)

Pécsre és Baranyára vonatkozatható 9. századi írott források, nyelvi emlékek
a/ *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* (A bajorok és karantánok megtérése)

A vitairatot 870 körül valószínűleg *Adalwinus*, salzburgi érsek írta Német Lajos császárnak (843–876), hogy az érsekség korábbi misszióstevékenységeinek felsorolásával igazolja a Salzburg egyházi felügyeleti jogát a karantán és pannoniai végeken. A hivatkozott missziós tevékenység Pribina dux területén folyhatott, melynek központja a mai Zalavár (Mosaburg) volt. Zalavár-Várszigeten tárta fel Cs. Sós Ágnes a Szt. Hadrianus gyűrűkriptás zárándoktemplomot, ill. Zalavár-Récés-kúton Radnóti Aladár egy háromhajós kőbazilikát. Régészeti leletek alapján tehát a mai Zalaváron beazonosítható a *Conversió*ban megnevezett 9. századi Mosaburg. A többi helynév azonosítása már problémásabb. Általánosságban germán és szláv

A passaui püspökség és a salzburgi érsekség határai a 9. században. Baranya területén ekkor keresztény missziós tevékenység folyhatott.

szóalakokról van szó. Baranya tekintetében ezek közül kettő helynév érdekes: *Quinque basilicae* és *Ternperch*. Amennyiben bizonyosságot nyer a két helynév baranyai kötődése, úgy legalább két templommal vagy még inkább templomokkal rendelkező településről nyerünk tudást abból az időszakból, amikor egyébként sem a kereszténységnek, sem nagyobb épületeknek nyomát nem ismerjük. Ugyanakkor számításba kell vennünk annak lehetőségét is, hogy a salzburgi érsekség saját fennhatóságának kiterjesztési szándéka okán Adalwin érsek csupán kitalálta az e helyszíneken folyt keresztény térítést és templomok szentelését. Maguk a helyek és helynevek azonban ebben az esetben is létezhetnek a 9. században, a salzburgi érsekség nyilván nem fiktív területek felé akart terjeszkedni. További nehézséget jelent a régészet számára, hogy az Adalwinus által megjelölt templomok némelyike akár fából is készülhetett, aminek mára már semmi nyoma nem maradt.

– *Quinque basilicae* (Öt templom): a vitairatban szereplő helynév görög-latin összetételű. A korábbiakban Bóna István, illetve a legújabban elkészült forráskritikájában Nótári Tamás egyértelműen Péccsel azonosítja a helynevet. Újabb nyelvészeti – földrajzi – történeti vizsgálódások során felmerült *Quinque basilicae* Dráva alatti keresésének lehetősége (Tóth E.), illetve Vékony Gábor elképzelhetőnek tartotta a név 5. századi eredetét (*Sopianae* ? *Qinque basilicae*), de helyét a Muránál kereste.

– *Ternperch*: szintén a Conversióban szereplő helynév, melyet a germán nyelvtörténész, Josef Schwing a szabályos hangváltozások visszavezetése révén a mai Harkányhoz csatolt *Terehegy* helynévvel azonosít. A 9. százai germán szóalak írott formájából a szóvégi *perch* azonosítása a mai német *berg* (hegy) alakkal valóban adja magát. A baranyai helymegjelölés azonban egyelőre csak egy a felmerült több lehetséges helyszín közül. Vékony Gábor például a Zala megyei Valkonya és Pusztamagyaród községek környékére helyezte a települést.

b/ Arnulphinum: a 11. század közepén keletkezett hamisított oklevél, amely szerint 855. november 20-án Arnulf király, Theotmar érsek kérésére megerősítette a regensburgi püspökség összes birtokát.

Az iratban szerepel az *V. ecclesiae* (öt egyház?) kifejezés. Nem tudni, hogy a hamisítvány elkészítése megelőzte-e a 11. századi, szentistváni formulát, vagy esetleg későbbi annál. (A pécsi püspökség Szent István által 1009-ben? kiadatott alapítólevelében szerepel a *Quinqueeccle* megnevezés, melynek hasonlósága az Arnulphinum kifejezésével kétségtelen). Győrffy György István király és műve c. könyvében bizánci térítésről esik szó Tormás herceg területén, amelyhez Pécs is tartozott. Az itt említett 10. századi *Pente Ecclesiae* helynév azonban inkább csak feltevés, csakúgy, mint a térképen Péccsett ábrázolt bizáncias templom. Létük nem kizárható, de nem is bizonyított.

c/ Avarokra utaló helynév Baranyában

9–10. századi eredetre visszavezethető helynévnek tarthatjuk *Zengővárkony* névét. Valószínűleg avar lakosokra utaló külső – magyarok általi – névadásról van szó. A magyar nyelvben az avarokra (*uarhun*, *uarhan*) használt megfelelő szó ugyanis a *várkony*. A Kárpát-medencében még legalább további négy „várkony”

szót tartalmazó helynév található. (Mint már fentebb láttuk az avarok szláv megnevezése az *obor* ~ *obar* volt, így a szlávok által adott, avarokra utaló helynevekben azt a szót kell keresni.) A Zengővárkony falura vonatkozó legkorábbi adat a 12–13. századból való, amikor még nem összetett alakjában létezett, hanem külön „Várkony” és külön „Zengő” helynevekként. Meg kell említenünk azonban még az áttételes névadás lehetőségét is, vagyis a falu neve eredhet egy olyan Várkony nevű személy nevéből is, akinek valamely őse avar volt, de ő maga már csak nevében őrizte származását.

d/ Szláv helynevek Baranyában

A középkor előtti időkből fennmaradt baranyai földrajzi nevek (a nagyobb folyók neveinek kivételével) többségükben szláv eredetűek. Példaként említhetők rögtön a megye és székhelyének nevei: *Baranya* (az akkori központ, Baranyavár után), *Pécs* (mészégető kemence? öt?) stb. A legkorábbi ismert baranyai szláv helynév az ezredforduló idején *Zalesé* (erdőn túl[i] település) alakban szerepel, ami jól igazítható a korai szlávtság toposzként ismert erdei életmódjához. A szláv helynevek nagy száma kétségtelenné teszi, hogy a honfoglalás korában megyénkben a szlávok éltek többségben. A honfoglalás után egy ideig még „nomadizáló” magyarságnak egyébként a 10. század közepéig talán még állandó településeik sem voltak, így addig kevésbé számíthatunk saját névadású településnevekre.

A témával foglalkozó irodalom

Bóna István: *A népvándorlaskor és a korai középkor története Magyarországon = Magyarország története I. Budapest, 1984.*

Vékony Gábor: *A Karoling birodalom „délkeleti” határvédelme kérdéséhez = KomMMK 1986/2. Tata, 43–75. p.*

Tóth Endre: *A Quinque Basilicae–Quinque Ecclesiae helynevek lokalizálásához és értelmezéséhez. JPM Évkönyv, Pécs, 1991/36. 101–107. p.*

Gábor Olivér: *Évezredes szenthelyek Pécssett és környékén I. = Pécsi Szemle, 1998. nyár, 4–10. p.*

Nótári Tamás: *Conversio Bagoariorum et Carantanorum = AETAS, 3/2000. Szeged, 76–90. p. http://www.aetas.hu/2000_3/2000_3-05.htm*

Josef Schwing: *Beiträge zur Erforschung der Ortsnamen des karolingischen Pannoniens (9. Jahrhundert) Deutung – Lokalisierung – Kontinuität = Festschrift für Max Mangold zum 80. Geburtstag. Saarbrücken, 2002. 237–288. p.*

Kniezsa István: *A honfoglalás előtti szlávok nyelve a Dunántúlon. Budapest, 1952.*

Kristó Gyula: *Settlement Name Giving in the Age of the Árpáds. (Az Árpád-kori településnév-adás.) = Onomastica Uralica 3. Debrecen-Helsinki, 2005.*

9. századi régészeti emlékek Pécssett

a/ A 4–5. századi pécsi késő antik temető 9. században még biztosan álló romjai, melyek egy részét a 10–11. században újra használták.

– *Cella Trichora*: a 11–12. században még kifestették, később pedig beletemetkeztek.

Az 5. századi ókeresztény Cella Septichora romjai még álltak a 9. században.
(makett: Fetter Antal, fotó: Krajnyák Gábor)

– *Cella Septichora*: az épületet a 10–11. században a kialakuló pécsi püspökség központjában újjáépítették és templomként használták, köréje temetkeztek, vagyis romjai a 9. században is láthatóak lehettek.

– *Mauzóleum*: valószínűleg a 9. századra datálható szekercét talált benne Fülep Ferenc, falaihoz tapasztva pedig 9–10. századi(?) kemencét.

– *A Korsós sírkamra* kápolnája DNy-i sarkának külső oldalán egy 8–10 cm mélyen átégett, száraz tufából rakott tűzhely maradványai, valamint hamu és korom kerültek elő. Mindez arra utal, hogy a kápolnát lakásként használták a római kor után. A lelet 9. századi datálása bizonytalan.

– *A VII. sírkamra* felett is voltak népvándorláskori nyomok. 9. századi datálásuk azonban szintén bizonytalan.

b/ 9. századi avar leletek Pécsen és Baranyában

A honfoglaló magyarok még találkoztak az avar nép maradékával. Vörson a papkerti B temetőben együtt is temetkeztek. A 9. századi avarságra az elszegényedés jellemző. Sírjaik nagy része melléklet nélküli. Ugyanakkor vannak gazdag, arany-

A 4–5. századi pécsi Ókeresztény Mauzóleum helyreállítás előtti állapotában. A jobb alsó sarokban látható összetört márványszarkofág mellett került elő a valószínűleg 9. századra datálható szekerce. (JPM Régészeti Múzeum, Fotótár)

öves férfisírok is. Az egyszerű későavar drótkészerek és pasztagyöngyök továbbélnek. Jellemzően 9. századi síjvég típus a karéjos síjvég. A bizánci hatást tükröző líra alakú övcsatok is jelen vannak.

– A pécs-kertvárosi 8–9. századi avar-szláv temetőben 9. századi avar leleteket tárt fel Nagy Erzsébet.

– Kővágószőlősen avar sírból 9. századra datálható karéjos síjvégek kerültek elő.

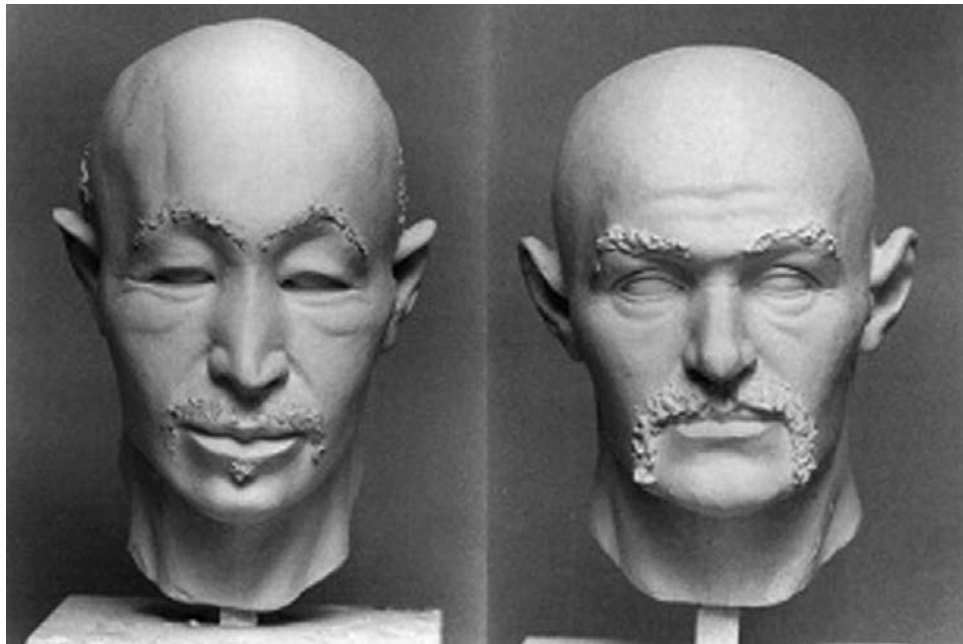
– Pécs, Janus Pannonius utca: 9. századi avar sír került itt elő, poncolt hátterű, propeller alakú övverettel.

– Romonyán az I. temető 13. sírjában került elő poncolt hátterű növényi mintákkal díszített függesztőveret.

– A Bóly-Kukoricagyár területén előkerült tausírozott vasphalerát (lószerszámdísz) Nagy Erzsébet a 8. század legvégére, illetve a 9. század elejére datálta.

c/ 9. századi szláv leletek Pécsen

– Baranyában a honfoglalás idejére és valószínűleg még évtizedekkel azután is a szlávok voltak többségben az avar és magyar népességgel szemben.

Vörs-Papkerten azonos temetőben eltemetett avar férfi (balra) és magyar férfi (jobbra) arcának rekonstrukciója (Somogy Megyei Múzeum, Költő László ásatása). Az avarok maradvékai még találkoztak a honfoglaló magyarokkal.

– A rövid felálló peremű, tojásdad alakú ún. „prágai” típusú edény formája Lengyelország területén a 6. században alakult ki és terjedt el Közép-Európában. Ugyanakkor a szláv régészet állítása ellenére nem csak szlávokhoz köthető, így etnikumjelző szerepe nehézkes. Még a szlávok igazán jellegzetes készítménye az általában nagy méretű, kézzel formált sütőharang (parázsfedő) is bizonytalan, mivel egyrészt már a 8–9. században elterjedt volt például a szaltovói területeken is, másrészt pedig használata néprajzi párhuzamokkal bizonyíthatóan máig fennmaradt. A 9. században még előfordul náluk a hamvasztásos temetkezés is és talán a *sati* szokása (a feleség megölése férje halála után) vagy annak egy puhább formája, a feleség varkocsának levágása.

– A Pécs, Apáca utca 13. alatti telken 2004-ben 9–10. századi gödörházak és esetleg hozzájuk köthető(?) sütőharangok töredékei kerültek elő. (A szórványként megtalált, kézzel formált sütőharang-töredékek azonban akár olyan 16. századi délszláv kerámia maradványai is lehetnek, mint a Jókai u. 6. szám alatti ásatáson előkerült darabok.)

– A Nagy Erzsébet által ásott, egyelőre közöletlen pécs-kertvárosi, 8–9. századi avar-szláv temetőben szórthamvas sírok kerültek elő, 9. századi kerámiával. A déli szlávok éppen a 9. században hagyták el véglegesen a hamvasztás szokását, mivel keresztényé váltak.

9. századi karéjos díszű avar szíjvégek Kővágószőlősről
(fotó: Füzi István)

A pécsi Ókeresztény Mauzóleumban talált szekerce
(fotó: Füzi István)

Propeller alakú, poncolt háttérű 9. századi
avar övveret a Felső-Sétatérről
(fotó: Füzi István)

– Parádi Nándor 1957-ben a Tettyén talált 10. század elejére keltezhető cseréptöredékeket.

A témával foglalkozó irodalom:

Kiss Attila: *Avar Cemeteries in County Baranya. Budapest, 1977.*

Garam Éva: *A bőcsi későavar lelet és köre = ArchÉrt. 108/1981 Budapest. 34–51. p.*

Nagy Erzsébet: *Újabb késő-avarkori temetők Baranya megyében = JPM Évkönyv, XXVII. Pécs, 1982. 125–141. p.*

Nagy Erzsébet: *Tausírozott vas phalera Bólyból = JPMÉ, 43/1998. Pécs. 103–112. p.*

Kiss Gábor: *A Szombathely – Kőszegi úti avar lovassír = MFMÉ, 1984-84/2.*

Szeged. 431–461 p.

Szalontai Csaba: *Megjegyzések az Alföld 9. századi történetéhez. (A késő avar karéjos övveretek) = MFMÉ, 1984-85/2. Szeged. 463–481. p.*

Fülep Ferenc: *Sopiana. Pécs, 1984.*

Takács Miklós: *A Kárpát-medence, az Alpok délkeleti része és a Balkán-félsziget kapcsolatai a 7–9. században = MFMÉ, 1984-85/2. Szeged. 503–529. p.*

Parádi Nándor: *Beszámoló a pécsi Tettyén az 1957. évben végzett ásatásokról = JPM Évkönyv, Pécs, 1958. 129–134. p.*

A PÉCSI MINDENSZENTEK TEMPLOMA

Bizonyított, hogy a pécsi székesegyház helyét Sopianae temetőjének ókeresztény építészeti emlékei határozták meg. Ugyanakkor a Mindenszentek temploma telepítésének indítékait csak következtetéseinkre alapozhatjuk. Nyilvánvaló oka volt annak, hogy a templom miért épült viszonylag távol a körítő-falait ekkor még nélkülöző várostól.

A közműhálózat 19. század végétől kezdődő fokozatos kiépülése egyre nagyobb területeket érintő feltárásokat tett lehetővé. Ennek köszönhető, hogy a nagyobb építkezések, és a hozzájuk csatlakoztatott csatorna-, víz- és gázvezeték-hálózat létesítése nyomán adatolt megfigyelésekből a településfejlődés jó része nyomon követhető. **Szabó Pál Zoltán** véleményét **Gosztonyi Gyula** is elfogadni látszik, amikor a Mindenszentek temploma környékét és a hozzá csatlakozó, a Tettye öblébe nyúló védett, és bő forrásvízzel ellátott városrészt tekinti a kora Árpád-kori városmagnak. Kétségtelen, hogy a templom építészeti jellege, felszentelésének korai időpontja (1157), valamint a környék letelepedésre igencsak kedvező földrajzi helyzete e nézetet indokoltá teszik. Magáról az épületről, a török hódoltságig, az adatokkal alátámasztható ismereteink hiányoznak.¹

A középkor

Építése a 12. század közepére tehető. Külső építészeti megjelenését a fennálló eredeti részletek, a korának megfelelő alaprajzi, falszerkezeti sajátosságok és formajegyek, mint félköríves, rézsús ablakai alapján is rekonstruálhatjuk. A keletelt templom egyenes záródású egyhajós terét síkmenyезet fedte. A 15. század végén történt gót stílusú átépítése során a szentélyt korong, illetve rombusz alakú zárókövekben találkozó kőbordás boltozattal látták el. A síkokkal profilált boltozati bordák három és fél méter magasban beépített háromoldalú, tagolt, lefelé keskenyedő vállkövekből indulnak. Külső falait támpillérekkel erősítették meg. Egyes részletei, mint a szentély és a déli mellékhajó boltozati bordái, a falkonzolok, a bővített, lapos szögű három síkkal záruló szentélye, öt támpillére és a nyugati kapu kőkerete ebből a korból származnak. A templom alaprajza a falak eltérő hossza és egymástól való eltérő távolsága miatt szabálytalan. Ebből következik, hogy az apszis a gótikában megszokott nyolcszögéből szerkesztett formától eltér. Aszimmetriáját különösen a menyезeti bordák vonalvezetése érzékelteti. Szentélyéhez már a középkorban felépítették a sekrestyét is.

Az 1332–1333. évi pápai adójegyzékben mint plébániatemplom szerepel.² A templomban működő konfraternitás 1490 körül megerősítésért **IX. Bonifác** pápához (1389–1404) folyamodik, mondván, hogy a szegények gyámolításában, a betegek

¹ II. Géza király 1157. évi oklevele a pécsi „Capella Omnium Sanctorum consecratát” említi.

² Item Georgius Sacerdos Ecclesiae Omnium Sanctorum de Civitate solvit 20 banales = Josephus Koller: Historia Episcopatus Quinqueecclesiensis II. Pozsony-Pest, 1782–1812. 391. p. (Továbbiakban Koller, Historia) Gosztonyi Gyula: A pécsi Szent Péter székesegyház eredete. Pécs, 1939. 143. p.

Mindenszentek temploma 1900 körül. (levelezőlap Borsy Károly gyűjteményéből)

ápolásában végzett eredményes munkájuk pápai elismerése további segítőtársakat vonzana a társulatba.³ Az 1332. évből eredő pápai adójegyzékben említett **Györgyön** kívül egy 1442. évi adat alapján a Mindenszentek-templom egy másik papját, **Mohácsy Dénes** nevét is ismerjük, valamint a templom hozzávetőleges földrajzi helyéről (extra muros) is tájékoztatást kapunk. Ebben a templomban szolgált az az István pap, aki 1581-ben levelet intézett **XIII. Gergely** pápához (1572–1585), amelyben részletesen ecsetelte a pécsi hívők sanyarú helyzetét.⁴

A török uralom a keresztények számára ennek, a városfalakon kívüli egyetlen templomnak használatát engedélyezte, amelyen a lutheránusok, reformátusok, unitáriusok és a katolikusok osztoztak. A Mindenszentek templomában zajlott le 1588. augusztus 29–30-án a Skaricza Máté ráckevei református, és az unitárius lelkész, Válaszuti György között folytatott nevezetes *Pécsi Disputa*, amelynek végkimenetele Válaszuti számára bizonyult eredményesebbnek.

³ Tóth Szabó Pál: Supplikációk a Dataria regesztáiban = Századok. 1903. 224. p.

⁴ „Én és az igaz Egyház részben a törököktől, részben a hitetlen ariánusoktól rendkívül sok kellemtelenséget és üldözést szenvedünk... Miután társaink szétszóródtak vagy gyilkosságnak, illetve megfojtásnak estek áldozatul, templomainkat szétdúlták, oltárainkat lerombolták, egyedül én, István pécsi plébános maradtam itt életben mint a rab keresztények méttatlan szolgája, szegényen, sokat nélkülözve, a mindennapi kenyérral is alig ellátva és naponként új zaklatásoknak kitéve.” Koller, Historia, VI. 336. p.

Mindenszentek temploma felülnézetből, 1970 körül. (levelezőlap Borsy Károly gyűjteményéből)

1628-tól a kis lélekszámú katolikusok a templomot átadták az unitáriusoknak. A Tettye patak mentén épített fakápolnában tartották istentiszteleteiket, míg 1664 táján ismét, ezúttal véglegesen, birtokba vették a mai templomépületet. A törökök 1686. év őszén feladták a várost, s az ezt követő években a jezsuiták vezetésével Pécs egyetlen plébániatemplomaként szolgált. 1704-től a pécsi püspökség kegyurasága alatt működött. 1789-ben a Szent Ágoston rend budai külvárosi plébániájához csatolták.

Az újkor

A török kiűzése után átmenetileg ez a templom volt Radanay Mátyás, a hódoltság utáni első pécsi püspök (1687–1703) hivatalos egyháza, mert ekkor a hadi események kártételei miatt a székesegyház még nem volt használható állapotban. Maga a püspök is a rezidencia és a dóm rendbehozataláig a templommal szemben levő házak egyikében lakott, s innen vezette az egyház újjászervezését.⁵

A 18. század elejére az épület állaga nagymértékben megromlott. A templomot Fonyó Sándor kanonok (1730–1767) gondjaira bízták, aki azt megújította és háromhajóssá bővítette. A szentélyt lényegileg középkori formájában hagyták. A diadalív tartóelemeit kettős fejezetű pilaszterekkel erősítették, amelyek között kosárirév alakítottak ki. A déli mellékhajóba három ablak, kettő délről, egy pedig nyugatról nyí-

⁵ Dunántúl, 1923. április 4.

Mindenszentek temploma 2008-ban. (fotó: Romváry Ferenc)

lik. E téregység a szentély után egy keresztboltozatos taggal folytatódik, amely bizonyítékkal szolgál arra, hogy a templom a középkorban is háromhajós szerkezetű volt. A további szakasza a Fonyó-féle átépítés óta dongaboltozattal fedett.

A középhajóba nem nyílik ablak. Fiókos dongaboltozatát, a megemelt oldalhajók fölötti deszkamennyezetű oratóriumait ekkor alakították ki. Az északi több, mint hat méterrel hosszabb a délinél, mert az északi szakasz a sekrestye fölött is folytatódik. Az oratóriumok végeiben egy-egy ovális ablak enged be némi fényt. Külső falaiat és mennyezeteiket az itt leérkező közös nagy nyeregvető ferde síkja

miatt deszkából készítették. A külső deszkafallal a karzat háromszög keresztmetszetét egyenlőtlen szárú trapézra módosították.

A szentélytől nyugat felé az alacsony ívnyílásokkal tagolt hajóválasztó falelemeket egy-egy erős pillér szakítja meg. Feltehető, hogy még a középkori bővítés során a román kori vastag hajófalak áttörésével alakították ki a pilléreket, majd ezeken túl csatlakoztatták a mellékhajók külső falait. A főhajó végében a torony alapépítménye egy-egy fülkére osztja a teret. Az északiból a kórusra vezető lépcsőt indították, a déliben, a Historia Domus szerint, tettyei cseppkőből lourdes-i barlangot alakítottak ki, amelyet Vargha Damján szentelt fel 1944-ben.

A dongaboltozatos északi mellékhajó a szentélyhez illeszkedő sekrestye miatt mintegy öt méterrel rövidebb. Az íves mellvéddel épült kórus két pilléren nyugszik, amelyeknek keleti felét pilaszterek díszítik. Terét a torony benyúló szakasza jelentős mértékben leszűkíti. Innen keskeny lépcsők vezetnek a magasabban fekvő karzatokra, ahonnan két-két mellvédes ívnyílás enged letekintést a középhajóba.

A sekrestye, szabálytalan alaprajzával, a szentély északi oldalához illeszkedik. Déli fala láthatóan terméskő, mint a templom főfalai, valamint a torony nagy része is. A középkor építőmestereit dicséri, hogy a szentély boltozatát is kőből rakták, a hajóét a 18. században már téglából készítették.

A berendezés

Az átépítést követően Fonyó kanonok a meszelt falazatú belső tér berendezését is magára vállalta. Falképek létéről egyik korból sincs tudomásunk. A fő liturgiai téregység, a szentély főhelyén áll a fából készült copf virágfüzérés architráv felépítésű főoltár. Az oszlopközökben balról jobbra, attribútumaik alapján, Máté, Márk, illetve az oltárképtől jobbra Lukács, majd János evangélisták szoboralakjait azonosíthatjuk.

Ez az oltártípus elsősorban a Habsburg birodalom területén, az idősebb Fischer von Erlach tevékenysége nyomán honosodott meg. A gráci mauzóleum főoltárát már 1695-ben hasonló felfogásban szerkesztette.

Több itáliai és osztrák előkép után az ifjabb Fischer von Erlach-féle pozsonyi főoltár adta a mintát a pécsi székesegyház barokk főoltárához, amelynek baldachinos, architráv felépítménye több 18–19. századi helyi és környékbeli templom oltárának formai kialakítását befolyásolta.

Hasonló oltárépítő irányzat érződik a Mindenszentek templomának főoltár felépítményében. A baldachinszerű záródás helyett azonban a századvég klasszicizáló törekvéséhez közelítő formát választottak. Ennek megfelelően az oltár felső része a baldachinos típus fejezeti elemének csak a tartóelemeit, a volutás lábazatot őrizte meg. Egy kupolás vagy koronás-függönyíves felső egység helyett az egyenes párkányidommal történt záródás a befejezetlenség, a láthatóan kényszerű megoldás érzetét kelti. Nyilvánvaló, hogy a kőbordás boltozat határt szabott a felső képet is magába foglaló emeleti egységnek. Ezáltal a szentély egész öblét kitöltő oltár a szélesség-magasság viszonylatában nem felel meg az elvárható arányértéknek.

Mindenszentek temploma, főoltár és két mellékoltár

Az alaprajzában tört vonalú architrávós felépítmény pilaszterekkel tagolt, magasra emelt lábazon nyugszik. Az oltár legfelső egységét két korintuszi oszlon nyugvó, középen az oromzati kereszt számára bázist alkotó záró elem alkotja. Az általuk képzett belső mezőben szegmentíves keretű kisebb festmény foglal helyet. E felépítmény felső részétől ívben lefutó volutákon, valamint a széleken indított timpanon-csonkokon puttók ülnek. Az architráv központi terét a főoltár festménye tölti ki. A tőle jobbra és balra eső oszlopközökben virágos copf füzérek alatt állnak az előzőkben megnevezett evangélisták szobrai. Megjelenésükben a rokokó ízlés formai sajátosságait fedezhetjük fel, ugyanakkor már a klasszicizmus felé mutató átmeneti irányzat is felismerhető az alakok megformálásában. E tekintetben a testtengelyek az irányadók, amelyek az erőteljes mozgást, illetve a kiegyensúlyozottabb, higgadtabb pozíciót egyaránt meghatározzák.

A kőből készült oltárasztal (menza) lábazati párkányos, szarkofág alakú. Márványozott festéssel kezelt mindössze aranyozott léckerettel tagolt faburkolatos előlapja (antependium) közepén Konstantin-kereszt látható, amely tulajdonképpen

Krisztus-monogram (labarum). Az oltár alacsony gyertyapadján (predella) három-három későbarokk, fafaragású gyertyatartó és egy sarokpilaszteres egyszerű szentség ház (tabernáculum) foglal helyet. Tetején voluta-lábas emelvényen áll a talpazatos oltárfeszület.

Az oltárfelépítmény és a szobrok alkotójában a pécsi Späth-féle műhelyt, illetve a szobrok esetében magát Späth Ferencet gyanítjuk, amely, illetve aki a pécsi püspökök számára három évtizeden át dolgozott. Az alakok némelyikének valószínűtlenül természetellenes kontraposztos beállítása a felfokozott szenvedély és elragadtatás állapotát kívánja kifejezni. A megjelenítésnek e módja a rokokó festészetében, ugyanúgy a kor szobrászatának gyakorlatában általános jelenség.

A szobrok művészi előadásmódja párhuzamba állítható a Káptalan utca 2. számú épület (Zsolnay Múzeum) bejárata fölött látható Immaculata magasdomborművével, amelyet a szakirodalom nyilvánvalóan téves állítása ellenére, szintén Späth Ferencnek tulajdonítunk. Fonyó kanonok mint a székesegyház őrkanonokja kapcsolatát a Späth-műhellyel már korábban kimutattuk, ebből következőleg a Mindenszentek temploma főoltárának mesterkérdése nagy valószínűséggel megoldottnak tekinthető.⁶

A főoltár festményei közül az alsó nagyobb kompozíción a felhőkön lebegő Szűz Máriát és a Mindenszentek csoportját, közöttük Szent Istvánt és a magyar címert is megjelenítette az ismeretlen 18. századi festő. A kép fölött Fonyó kanonoknak, a templom átépítőjének falapra festett, a kicsinyeit saját vérével tápláló pelikánt, nemesi koronát és infulát ábrázoló címere volt, amelyet 1912 után eltávolítottak. A felső olajkép a Szentháromságot jeleníti meg. Mindkét festmény a művészi kivitel dolgában közepes színvonalú alkotás, feltehetőleg egy helyi mester alkotása.

A szentély középkori építészeti részletei és a barokk oltár összképi hatásában nem nyújt zavaró látványt. A barokk, ahol lehetett, nem bontotta el a korábbi századok építményeit. Erre számtalan példát ismerünk, Pozsonytól Gyulafehérvárig. Igaz azonban, hogy ahol az anyagi erő lehetővé tette, az épületek megerősítése helyett inkább a barokk formakincs felhasználásával, esetleg a középkori alapokon, új épületet emeltek.⁷

A mellékoltárok a diadalívnek a mellékhajókkal alkotott szögleteiben helyezkednek el. Méretüket, formai kialakításukat a rendelkezésre álló tér szabta meg. Menzájuk téglából falazott lábazaton nyugvó homokkőlapokból áll. Stílusuk a főoltárénál előbbre mutat, architektúrájuk tervezésekor már a korai klasszicizmus formakincséből merítettek. A hely szabta adottságok miatt keskeny, magas felépítményük (retabulum) egy-egy festményt foglal magába. A széleken kifelé fordulók, kannelurált-

⁶ Az irodalom általában Giuseppe Antonio Sartori munkájának tartja, aki 1778-ban lépett kapcsolatba a pécsi káptalannal. A Givovich kanonok (1726–1762) címerét is magába foglaló faragvány ezt a lehetőséget az időkülönbség miatt kizárja. Ugyanakkor, amint az 1740-es évektől adatoltuk, Späth kőfaragványokat is készített = Boros László: A pécsi székesegyház a 18. században. Budapest, 1985. 36. p.; Életrajza Sonkoly Károly: Franz Anton Speth (1706. k.–1768) a pécsi barokk szobrászat mestere = Pécs–Baranya. Történeti arcképcsarnok. CD–ROM Ódor István és Lengvári István (szerk.). Pécs, 2003.

⁷ Sok esetben, főként a 19. században a meglévő anyagiak mellé a középkori épületek lerombolásához ideológiát gyártottak. Ennek esett áldozatul a pécsi Árpád-kori székesegyházon kívül pl. a veszprémi székesegyház is.

aranyozott levéldíszes sarokpilaszterek tartják a timpanon-szerűen záruló oromzatukat, ahol az íves képkeretek fölött sugaras Konstantin-keresztek helyezkednek el. A szentély északi mellékoltárának festménye Tolentinói Szent Miklóst ábrázolta, amint az ágoston-rendi fekete vállruhát nyújtja a Szent Szűz felé. A jelenet a rendnek a Szűzanya kegyeibe ajánlását jelképezi.⁸

A déli oldalon állott oltár korábbi festménye a síró Mária Magdolnát ábrázolta. Jobbjával könyvre támaszkodik, bal kezében koponyát tart. Előtte egy puttó Jézus megkínzásának egyik eszközét, az ostort, valamint a megváltást jelképező keresztet tartja. Az ismeretlen festő szerény művészi színvonalon álló műve volt. 1943-ban a karmeliták birtokába került, jelenlegi helye ismeretlen. Ennek helyére a keresztfán szenvedő Megváltót ábrázoló, jobb művészi adottságokkal rendelkező 19. század eleji festő olajképét állították. A Jeruzsálemet jelképező épületek fölött sötétben gomolygó felhők háttérével jól érvényesül a világos tónusú, de kevésbé plasztikus korpusz, amely a fény-árnyék ellentétének eszközét igen hatásosan alkalmazza a mondanivaló kiemelésére. Meg kell jegyeznünk, hogy a kép rendkívül hasonló a pécsi irgalmas rendi templom baloldali főfalán függő azonos témájú, azonos megfogalmazású, arányú és megegyező korú olajfestményhez. A két szentélybeli oltárt megszüntették, festményeinek sorsa ismeretlen.

A diadalív hajó felőli oldalán az észak felőli mellékoltár képének szokatlan témája nehezen értelmezhető. A gyermek Jézust ölében tartó Szűz Mária csatos végű fekete szalagokat bocsát le szerzetesek, apácák, egy püspök, továbbá egy hercegi koronát viselő, jogart tartó bajuszos, és egy másik, szakállas-bajuszos férfi, látszólag hozzá tartozó spanyolos viseletű fiú csoportja fölé. Az utóbbi három alak egyéni vonásai portré benyomását keltik. Feltehetőleg votívképről van szó. A kép ismeretlen alkotója közepesen gyakorlott festőre utal.⁹

A déli mellékoltáron Szent Józsefet és a gyermek Jézust ábrázoló, mérsékelt műértékű festményt látjuk. József ülő helyzetben tartja ölében az elevennek látszó gyermeket, aki jobbjával Szent József szakála felé nyúl. Egy összecsukható széken liliomok és az előtérben heverő áccszerszámok mint attribútumok utalnak Szent Józsefre, amelyek egyben térkitöltő elemei a kompozíciónak. A kép felső részén a felhők közül két puttófej tekint le a jelenetre.

Szokatlan helyen, a hajó északi oldalán, a kórus melletti nyugati pilléren függ az egykor hangvetővel is rendelkező, ma ezt nélkülöző barokk szószék. Megközelítése az északi karzatról lehetséges. Kosarának ívekből álló, előredomborodó párkányzatán a négy egyházatya ülő szobrai helyezkednek el. Az alakok típusát te-

⁸ Tolentinói Szent Miklóst (†1305) Ágoston-rendi jelentős prédikátorként és csodatevő szentként tartják számon. Legkorábbi (1340) ábrázolásain mindíg fiatal, szakálltalan szerzetesként bőrvével látjuk. Későbbi ikonográfiai megjelenítésein liliommal, könyvvel, feje fölött nimbuszal, csillaggal, olykor madarak társaságában szerepel. Tisztelete főként Olaszországban terjedt el. Számtalan oltárkép, votív-kép, pestisoszlop ábrázolja.

⁹ Az 1829. május 7-én tartott Szepesy püspök-féle Visitatio Protetrix Beata Maria Virgónak nevezi a kompozíción megjelenített Szűz Máriát – Egy 1722-ből származó adat taglalja az abban az évben a templom festményekre fordított költségeit. A tételek között többek között szerepel egy Imago magna nova S Nicolai, és egy Imago artificiosissima B M Virginis de Cosolatione, amelyeket a templombeli hasonló témájú képekkel azonosítottunk. Pécsi Káptalani Magánlevéltár (PKM) fasc.156. Nr. 81. Juridica repetitio. Sequitur repetitio imaginum in Ecclesia ad omnes Sanctos existentium.

kintve a főoltár szobraival azonos formajegyeket hordoznak. Művészi kivitelük ugyancsak képzett szobrászra vall. A berendezést megrendelő Fonyó kanonok lehetőségei, ismert kapcsolata a mesterrel, alapot szolgáltatt arra, hogy ezeket, a főoltár szobor alakjaihoz hasonlóan, szintén a Späth-műhely alkotásai közé soroljuk. A szószék kosarának összképi megjelenése a tihanyi apátsági, a nagykanizsai és a feljárótól eltekintve a győri bencés templom hasonló, Bebo-féle egységére emlékeztet. Részletes leírását Szőnyi Ottó adta 1912-ben.¹⁰

Valószínűleg az új liturgiai tér kialakítása, a szembemiséző oltár elhelyezése miatt távolították el a diadalíveket összekötő egykori kovácsoltvas szentélykorlátot. Szőnyi leírása szerint a tíz mezőre osztott szentélyválasztó felében öt különböző, ívekből szerkesztett minta a rácsozat másik felének folytatásában ismétlődött.

A hajó egykori berendezéséhez tartozó 18. századi padokat Fonyó kanonok elődje, Kapucsy György kanonok, a Mindenszentek temploma korábbi plébánosa, halála évében, 1730-ban Hasel Ferenc pécsi asztalossal készítette.¹¹

18. századból három kétagú padegység maradt fenn, ezeket a déli mellékhajóban állították fel. Közülük két egység igen egyszerű és szerény profilozású, egy pedig, a déli hajó kapuja közelében álló, eltér az előbbi kettőtől. Ezek oldallapja egy konkávis, és a könyökmagasságtól függőleges lefutású elemből áll. Oldalukon egy-egy nagy méretű, az utolsó pad hátlapjának keretszalagjai által alkotott sarkokban pedig kisebb rozetták díszítik a felületet.

1934-ben felszedték a régi padozat téglaburkolatát, s a napjainkban is járófelületet képező világosszürke márványlapokra cserélték. Ugyanekkor került sor a jelenleg használatos tizenkét új pad elkészíttetésére és felállítására. Oldallapjuk élívekkel tagolt, egyébként faragás nélküli sima felszínűek. Az ülőfelületeket a széleken egyenes vonalú könyöklők határolják. Ebben az évben készült el a nyomatos stációképek sorozata is.¹²

Az 1935-ben készült az újabb gyóntatószék, amely az északi mellékhajó nyugati végében áll. Stílusa az 1934. évi padokéhoz illeszkedik.

A Szőnyi által leírt oltárok és festmények egy része nincs a megjelölt helyen. Lehetséges, hogy már nem léteznek, vagy lappanganak. Az eredeti állapothoz viszonyítva több változás történt a berendezés elhelyezésében. 1944-ben kijavították és aranyozták az oltárokat, s ekkor a Szűz Mária- és a Szent József-képeket Gebauer Ernő restaurálta. Ez alkalommal került a Kálvária-festmény a déli mellékhajó oltára fölé, amely 1744-től az északi mellékhajó Szent Sír-oltára fölött volt. A festmény helyét Szőnyi az azóta megszűnt szentélybeli északi oltáron említi. A Mária Magdolnát ábrázoló kép is többször változtatta helyét az idők során. Jelenleg ismeretlen helyen van, vagy megsemmisült. Számos votivkép is függött a templomban, amelyek sorsáról nem sikerült adatot szereznünk.

¹⁰ Szőnyi Ottó: A Mindenszentekről nevezett pécsi templom és temető. A Pécs-Baranyai Múzeum Egyesület Értesítője. 1933. december, 127–151. p. 1912. évi november hó 23-án tartott ülésén felolvasta a szerző.

¹¹ Szőnyi... i.m. 1933. uo.

¹² Historia Domus 1934–35. Dóry László templomigazgató (1933–1943) feljegyzése.

A templom 6 változatú orgonája, az orgonaszekrény külleme alapján. Szőnyi szerint a 18. századból való. Ettől eltérőleg az orgona prospektje 19. század első felére jellemző jegyeket mutat, és pedig abból a sorozatból, amely Focht Ferenc orgonaszekrényeinek küllemét jellemezte.¹³ A toronyfalnak a kórusba nyúló szakasza előtt áll. Méretével (205 x 113 cm) az adott térhez igazodik. A sípházat négy homlokzati pilaszter három mezőre osztja, amelyeknek felső részét rácsmű és indafonatok díszítik. Faragott pártázatos oromrész a mennyezetig magasodik fel. Ebbe az orgonaházba került vissza az a mű, amelyet 1945-ben az akkor még működő Angster-műhely felújított. Jelenleg elhanyagolt állapota miatt nem használható.¹⁴

A legújabb idők berendezési tárgyát a szentélybeli ceremoniális ülőhelyek mellett a szembemiséző oltár képviseli. Menzája alatt egy alacsony konkáv taggal csatlakozik a lábazathoz, amely szélesebb ívű konvex, lefelé enyhébb konkáv felületet alkot. Az elején rátétes, aranyozott sugárkoszorús frigyláda-dísz hívja fel magára a figyelmet.

Felszerelés

A középkorból maradt felszereléshez, vagy akár a berendezéshez is sorolható tárgyat mindössze két, az előtér északi oldalán álló román kori, valamint a déli oldalon látható 16–17. századi kőből faragott szenteltvíztartó képviseli.

1722-ben, Kapucsy György kanonok-plébános idejében a templomi ruházat hat kazulával, a hozzá tartozó stórával és ugyanannyi, napjainkban már nem használatos manipulussal gyarapodott. Ugyanekkor egy arany kehely paténával, két csengő és hat gyertyatartó, két ón ampulla és csésze, valamint egy kis harang beszerzéséről is van adatunk.¹⁵

Az 1810. évi Egyházlátogatási Jegyzőkönyv szerint a templomnak két harangja van: a Pesten, 1756-ban (szerintünk Millner Ferenc műhelyében) öntött 2 mázsa súlyú, az Úr Jézus tiszteletére szentelt, valamint az 1 mázsa Mária Magdolna-harang, amelyről a súlyadat hiányzik. Ez utóbbi sorsa is ismeretlen. Feltehetőleg megsérült, leszerelték, mert helyette 1863-ban újat öntöttek. Ezt viszont az első világháború céljaira szállították el. 1935-ben újabb, a Szlezák László-féle pesti öntőműhelyből vásároltak egy 176 kg-os harangot, amelynek keresztanyai tisztségét ifj. Hamerli Károlyné viselte. Ezt 1944-ben összetörve elszállították.¹⁶

A toronyban jelenleg két harang lakik. A nagyobbik felületén Szűz Mária koronázása domborműves jelenete szerepel. Felirata, korát is megjelöli: Josef Steinstock gos. mich in Ofen. 1756. Súlya két mázsa. A kisebb harang egymázsás, amelyet a keresztre feszített Krisztus domborított képével díszítettek. Utóbbit a régebbi Szent Magdolna tiszteletére szentelt harang helyébe Rupprecht János pécsi harangöntő készítette 1863-ban.¹⁷

¹³ Focht Ferenc pécsi működése (1806–1852) alatt nagyon sok orgonát épített. A Mindenszentek templomához hasonló, Keszű, Kölked, a pécsi Notre Dame és a vinkovci templom Focht-féle orgonáinak szerkezeti és díszítőelemei következetesen ismétlődnek.

¹⁴ A manuál fölött balról kis táblán ez áll: 1294 / A sz. Angster 1945

¹⁵ PKM fasc.156. Nr. 81

¹⁶ Dunántúl 1916. augusztus 6.

¹⁷ Szőnyi i.m.

Andreas Erdeödi emlékköve

Sírok, sírkövek

A padozatba süllyesztett nyolc sírkő jelzi, hogy a templom, és még inkább annak környéke temetkezésül is szolgált. A templomba való temetkezés az arra érdemes személyeknek a 18. század végéig megengedett, bár feltételekhez kötött volt. Az itt eltemetettek valamely, a templommal kapcsolatos jótettük révén jutottak e kiváltsághoz.

Nyolc sír van a templom padozata alatt. Szentgyörgyi Horváth Zsigmondné, románfalvi Feiervári Máriáé az északi mellékoltár mellett. Felirata mélyített mezőbe

véselt.¹⁸ Ennek vonalában nyugat felé Szily Ferenc homokkő fedlapja következik.¹⁹ A déli melléklártártól nyugatra egy teljesen lekopott felületű kőlap alatt ismeretlen személy nyugszik. A jobb mellékhajó oltára előtt mélyített keretvonalú sírkő látszik. Felismerhetetlen tartalmú címerpajzsa felett háromágú korona, amelyből egy kardot tartó kéz emelkedik ki. A felirat lekopott, mindössze az 1750-es évszám, Januarii, Alexander Hodu és vide szavak olvashatók. Ettől nyugati irányban, szintén a mellékhajó közepére Kovacsovics László tímármestert temették.²⁰ Ugyancsak a déli hajóban, a nyugati szakaszban két egymás melletti sír helyezkedik el. Észak felől Hersching János alispán sírlapja, keretvonallal szegélyezett. Felül az elhunyt osztott, oroszlanos címerpajzsa látható.²¹ Fiatalon elhunyt leánya sírköve ennek déli közvetlen szomszédságában fekszik. Ő Erdeődy Andrásné, született Hersching Rozina, akinek felül lekerekített, hornyolt sírkövét körbefutó vésett szegély keretezi.²² Az előbbiekkal egy vonalban a déli hajófalba épített síremlék Erdeődy András püspöki jószágigazgatóé. Profilozott szélű sárga homokkőből készült 172x80 cm méretű tábla, amelynek felső sarokszögletei helyét homorú ívelt bevágások alkotják.²³

A Mindenszentek-templom sorsának egyik nagy jelentőségű eseményéről, a 18. századi bővítő átépítésről tudósít, és tisztelgő emléket állít Fonyó Sándor kanonok-plébánosnak egy 100x66 cm nagyságú kelheimi kőtábla, amelyet eredeti helyéről, a kórus mellvédfaláról a déli mellékhajó déli falába helyeztek át.²⁴

A szöveg alsó szakaszát Fonyó kanonok címere osztja két részre. Egy barokk csücskös talpú, osztás nélküli címerpajzs mezejében terebélyes fa koronája alatt fiókait vérével tápláló pelikán. A pajzs tetején rostélyos sisak, rajta zászlós ne-

¹⁸ Praenobilis Dna Anna Maria Feiervari de Romanfalva Spectabilis ac Perillustris Domini Domini Sigismundi Horvath de Szentgyörgy (két rokokó címerpajzs) S : C : R : et A. M. Contiliarii Dapiferi regii Districtus Quinque-ecclesiensis Superioris Provincialis Commissarii Carissima Conthoralis : Obiit Aetatis suae Anno 19 die 15 Mai 1770.

¹⁹ Felirata: + Haec requies mea Quoniam elegi eam Franciscus Szily Ungarus S. Eccle Aetatis suae 73 Obyt Die 31 8bris Anno Domini 1748.

²⁰ Szövege: Tumulus Ldislai Kovacsovics Cerdonis, Qui Pie obiit suae aetatis Annorum 57. Anno

²¹ Hoc in tumulo iacet vicecomes Joannes Hersching Industria, Prudentia, Justitia, Spectabilis Regi, Patriae Deo Fidelis – Hung Anno MDCCLX Pridie Idus Augusti Aetatis suae LVIII Mors improvisa rapuitat Gratae memoriae non eripuit Quae ut exstaret Posteris Julianna nata Hegyi Coniugi etiam post fata Charissimo et sibi vivens Hoc monumentum posuit.

²² Kronosztikonos felirata: Rosinae Consort DVLCIsslMae Natae Hersching Vicecomitis filiae Pudicitia et pietate ornatissimae In optimo iuventutis flore Annoaetatis suae vicesimo quarto IV. Idus Aprilis Ereptae Andreas Erdeődy Episcopalis Praefectus Coniux Moestissimus hocce Doloris simul et amoris Monumentum D.D. Siccine separas amara mors Ast Abstergite lachrimas PLaCita erat Deo AnIma ILLIVs. A kronosztikon a haláleset (1759) és a síremlék állításának évszámát (1768) adja

²³ Az emlékkő szövege: Andreae Erdeődio de Eadem Patrimonio Pontificum Quinque–ecclesiensum Georgii Klimoet Pauli Ladislai Comitiss Eszterházi de Galantha plena cum potestate Praefecto pto vincialium Tribunalium Baraniensis et Tolnensis Adessori Quadragenario Qui vixit a LXXVII Josephus Erdeődus Cathedralis Ecclesiae Quinque Ecclesiensis Canonicus et parochus filius patri suo optimo benemerenti cui IV Id Apr MDCCXCI pane fortium sua manu praebito viam ad beatam aeternitatem muniverat hoc sub saxo conditio moestus M P. Az emléket jezsuita fia József állíttatta, aki Eszterházy püspök oldalkanonkjá volt. Josephus Aigl: Historia brevis venerabilis Capituli Quinque-Ecclesiensis. Quinque-Ecclesiis, 1838. p. 150.

²⁴ Deo adjutore, maximo hanc aedem omnipotentis ac totius curiae coelestis honori olim a peucinis dicatam sed vetustate collapsam et multis defectibus squalidam ampliari renovari et in hanc formam: redigi curavit: rm. d. Alexander Fonyo: prop. s. Joan. Bapt: de castro, cathedr. ecll. lector, civ. paroch; anno. quo patriae filios e terris pestis ademit a ctlostauruni servi aser varuit spes mea in deo.

fel nem törték a vízszintes fedelű sírokat. A kriptá déli falánál két, egymásra épített sírláda áll. A halottak adatait fekete festékekkel, a sírládák oldalán simára vakolt felületre jegyezték.²⁶

A fallal elzárt keleti szakasz kibontása után feltárult az ugyancsak dongaboltozatos helyiség. Déli falához az előzőkhöz hasonló falazott sírládát építettek.²⁷ Keleti végén emberi csontok, koporsóedezskák, ruhamaradványok halmaza hever. Feltehető, hogy itt sírládák nélkül rakták le a koporsókat, amelyek az idők során összeomlottak, elenyésztek, vagy a templom körüli, 1832-ben megszüntetett temető kriptáinak tartalmát ide helyezték át. A templom másik sírboltja a déli hajó oltárának lépcsője alatt észak-déli irányban, e mellékhajó szélességében faltól-falig 410 x 175 cm alapterületen, közepén 180 cm magasságig terjed. Egykori lejárátának helyét az oltár előtt egy, a padozat burkolóköveinek szintjébe süllyesztett kőkeret jelzi. Falait és boltozatát is tufakőből rakták. Itt két érintetlen fakoporsóban egy-egy ismeretlen papi személy nyugszik. A sírboltokat még a vizsgálat napján ismét befalazták. A közelmúltban ismét megnyitották az 1940-es években részben tüzelőanyag-raktár céljára is használt északi kriptát, ahol a tetemeket és ruházatuakat is vizsgálat tárgyává tették. A kriptákat ismét elzárták a külvilágtól.

A közvetlen környezet

A templom északi oldalához 1935-36-ban épült a karmelita nővérek rendháza. A kvadrumot képező kolostorépület egy átjáróval össze is épült a templommal. Az ünnepélyes birtokba vétel 1936. május 21-én történt, majd a zárda és a templom közös használatát szabályozó megállapodást és szerződést Virág Ferenc megyéspüspök és Soós Aloysia perjel nő 1938. október 8-án írták alá.²⁸

1949-ben még a Karmelita Szentek ünnepét ülték a templomban, majd egy év múlva, a szerzetesrendek felszámolásakor, 1950. június 10-ére virradó éjjel az ÁVH teherautóin Tiszaújfalura internálták a nővéreket. A különböző célokra használt épület jelenleg a Hittudományi Főiskola szeminaristáinak szolgálatában áll.

A templom környékén három egykori temetőről van tudomásunk: a ma is látható, fallal körülkerített cinterem, a templomtól keletre és északra fekvő terület, a másik a volt karmelita kolostor kertje, amelyet 1832-ben zártak le véglegesen, a harmadik, talán a legrégebb, a Tettye utcától nyugatra eső hegyoldalon volt.

A Mindenszentek temploma a város múltjával szoros kapcsolatban álló jeles épületünk. A három hajóját átfogó hatalmas nyeregteteje nem árulja el az épület háromhajós szerkezetét. Alacsony tornyát koronázó sisakja, valamint rajta a kettős kereszt a 18. századból való. A templom sajátos formája, környezetével együtt, sok festőt megihletett már. Mint nagy idők tanúja, a barokk által meghagyott középkori formarészleteivel, a sajátos arculatú városrészbe illeszkedő jelentős műemlékünk.

²⁶ Az olvasható szövegek: A sírládasor nyugati végén HIC JACET IN DEO a többi betű hiányzik. A középső szakaszon: A. R. D. Georgius Horvatovics Parochus Gödrensis Aetatis Suae 31. Anno obiit in Domino 13. Aprilis Anno 1785. A keleti szakasz oldalán az alsó síron: A: R: D: Paulus Parochus Szaikensis Aetatis Suae 31 obiit in Domino 7 Apr. Ao 1785. = Szőnyi Ottó: A pécsi Mindenszentek templomának sírboltjai. Pécs Baranyamegyei Múzeum Egyesület Értesítője. Pécs, 1914 június, II. füzet 83. p.

²⁷ Vakolatba karcolt szövege: Al Hier Ruet Elias Gromann von 5 kirchen Seines Alters 77 Jahre ist gestorben Im Jahr Anno 1780.

²⁸ Historia Domus 1936–1943. Dóry László templomigazgató feljegyzése.

NAGY IMRE

SZATMÁRI GYÖRGY ÉS PÉCSI HUMANISTA KÖRE (ÖTTORONY V.)

Dominus det nobis et regno pacem.
(Szatmári püspök jelmondata)

„Nem szüleidnek könyörgése, vagy bármely reájuk való tekintet, sem nem a vérségi örökség nemessége, hanem mint ezt mondani szokás, a te vitézséged, a te virtusod tündöklése, amely az igazi nemesség, harcok árán hozott el téged a püspöki rang dicsőségéhez, a királyi kancellária hivatalához.” 1515-ben, a bécsi hármaskör királytalálkozó alkalmával köszöntötte e szavakkal Szatmári Györgyöt a bécsi egyetem tanára, Joannes Kresling.¹ A jellemzés igen találó. Szatmárit valóban a saját tehetsége emelte az ország egyik legfőbb tisztviselőjévé. „Mint kancellár és főkancellár negyedszázadon át állott hazánk kormányrúdjának közvetlen közelében” – írta róla monográfusa.² És ezen időszakasz jelentős részében (1505-től 1521-ig) Pécs püspöke volt.

Német eredetű polgári családból származott. Valószínűleg 1457-ben született Kassán. A családot Mátyás király emelte nemesi rangra. Szatmári jelentős vagyont örökölt, s ezt tudatosan és energikusan gyarapította. Szerette a pénzt. Büszke, rátarti ember volt, tevékeny és uralkodni vágyó.³ Humanista műveltségét a krakkói egyetemen, majd, feltételezhetően, Bolognában szerezte. A kilencvenes évek első felétől dolgozott a királyi kancelláriában, 1499-ben lett kancellár, később főkancellár. Közben fontos főpapi tisztségeket viselt (és javadalmakat élvezett): 1498-tól veszprémi, 1501-től váradi püspök. És még nem volt felszentelt pap. Ezen a körülményen nem kell csodálkoznunk. Ebben a korban a főpapság nem csupán egyházi szerepet töltött be, hanem a politikában is meghatározó súlya volt. A szellemi elitet alkotta. A püspökök jelentős része egyetemi diplomával, tudományos fokozattal rendelkezett. Az uralkodónak szüksége volt e sokoldalúan képzett, művelt emberek kormányzati működésére és diplomáciai szerepére. Mátyás király így írt erről II. Pál pápának: „E királyság főpapjai lelki ügyekben a vallás előljárói és igazgatói, világi ügyekben azonban ők alkotják a hatalom alapjának legnagyobb részét.”⁴ Ez a helyzet Mátyás után sem változott. Királyaink tisztviselőiket egyházi javadalmakkal fizették. Kivált ezért nőtt a pappá nem szentelt püspökök száma. „Az egyháziak – csóválta fejét egy kortárs – sűrűbben beszélnek pénzről, mint égről, és [...] inkább Plautusszal és Vergiliusszal, mint az evangéliummal foglalkoznak, és

¹ Kardos Tibor: A magyarországi humanizmus kora. Budapest, 1955. 261–262. p.

² Tóth-Szabó Pál: Szatmári György primás (1457–1524). Budapest, 1906. = Magyar Történelmi Életrajzok XXII. évf. 1–3. füzet.

³ Jellemzését lásd: Fógel József: II. Ulászló udvartartása (1490–1516). Budapest, 1913. 45. p.; Fógel József: II. Lajos udvara 1516–1526. Budapest, 1917. 28. p.

⁴ Kubinyi András: Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon. Budapest, 1999. Az idézet helye: 69. p.

tudományosabban fejtik ki Epikurosz dogmáit, mint a pápai dekrétumokat.”⁵ Ami nem jelenti okvetlenül azt, hogy kevésbé voltak vallásosak, mint elődeik, inkább csak másként, más viszonyok között. Gyakran vádolták őket azzal is, hogy kevesebbet költenek az ország védelmére, mint amennyire módjukban állna. Ez igaz, de még így is többet adtak, mint más társadalmi rétegek képviselői.

A velencei követek Szatmárit az ország kormányzójának nevezték, egyik híve, Balbi Jeromos szerint „mindeneknek szeme és lelke reá van irányozva”.⁶ Az udvari párt vezetőjeként a királyi hatalom megerősítésén fáradozott. Lényegében ő volt a Miksa császár és Ulászló családjai között megkötött házassági szerződés létrehozója (amelynek megerősítésére volt hivatott a fentebb említett hármaskirálytalálkozó). Ennek jegyében Ferdinánd, Miksa unokája feleségül vette Ulászló lányát, Annát, Lajos pedig (Ulászlónak a szerződés megkötésekor még meg sem született fia) Mária hercegnőt, Ferdinánd nővérét. Ezzel Szatmári – a trónra aspiráló Zápolya János által vezetett ún. „nemzeti” párt ellenében – döntő szerepet játszott Magyarországnak a Habsburg-házhoz való kötésében. Ne feledjük: a déli határokon ott állt már a török, s az ország nemzetközi segítség nélkül nem volt képes megvédelmezni magát. Egyébként Szatmári hatalmára jellemző, hogy még a császárválasztáskor is érvényesítette vitathatatlan tekintélyét, minthogy II. Lajos, aki semmit nem tett a püspök megkérdése nélkül (ha mégis, Szatmári visszacsinálta), mint cseh király szövetségi joggal rendelkezett. Megemlíthjük, hogy Szatmári az ország tekintélyének növelése (és a lutheri tanok terjedésének korlátozása) érdekében elindította Kapisztrán János szentté avatásának folyamatát, amelyet még Mátyás kezdeményezett.

1505-ben lett Pécs püspöke. Egy évre rá pappá szenteltette magát. Elődje Ernszt Zsigmond volt, Mátyás zsidó származású kincstartójának fia, Janus Pannonius püspöki székeinek örököse, aki Ferrarában szerezte klasszikus műveltségét. A vádak szerint sikkasztási ügybe keveredett, de megtérítette az okozott kárt. Rejtélyes körülmények között halt meg. Valószínűleg meggyilkolták. Hagyatékát elorozták, az ezzel kapcsolatos perben nem született ítélet.⁷ A reneszánsz stílus első pécsi emléke az ő nevéhez fűződik. Címerköve, amely a püspöki vár kaputornyára készült, 1498-ból származik. Átépitette a várat, ezt még gótikus stílusban, két déli sarkát barbakánnal erősítette meg.⁸

Szatmári Bakócz Tamás mellett a kor legnagyobb művészetpártolója volt. Magyi Sebestyén „korunk Maecenasaként” köszöntötte, Kesserű Mihály pedig „a literátorok fejé”-nek nevezte.⁹ Pécsi építkezéseinek eredményeit megbízhatóan tisztázta a kutatás. A dóm déli homlokzata előtt általa emeltetett épületet (az „Aedes Sacmariae”-t), amely kápolnát és könyvtárat foglalt magában, később lebontották. Ránk maradt viszont a magyar reneszánsz egyik legszebb emléke, az ún. Szatmári-tabernákulum, amely ma a Corpus Christi kápolna oltáraként látható.

⁵ Kubinyi... i.m. 1999. 93. p.

⁶ Tóth-Szabó... i.m. 1906. 238. p.

⁷ Kubinyi András: Ernszt Zsigmond pécsi püspök rejtélyes halála és hagyatékának sorsa (A magyar igazságszolgáltatás nehézségei a középkor végén) = Századok 2001. 301–361. p.

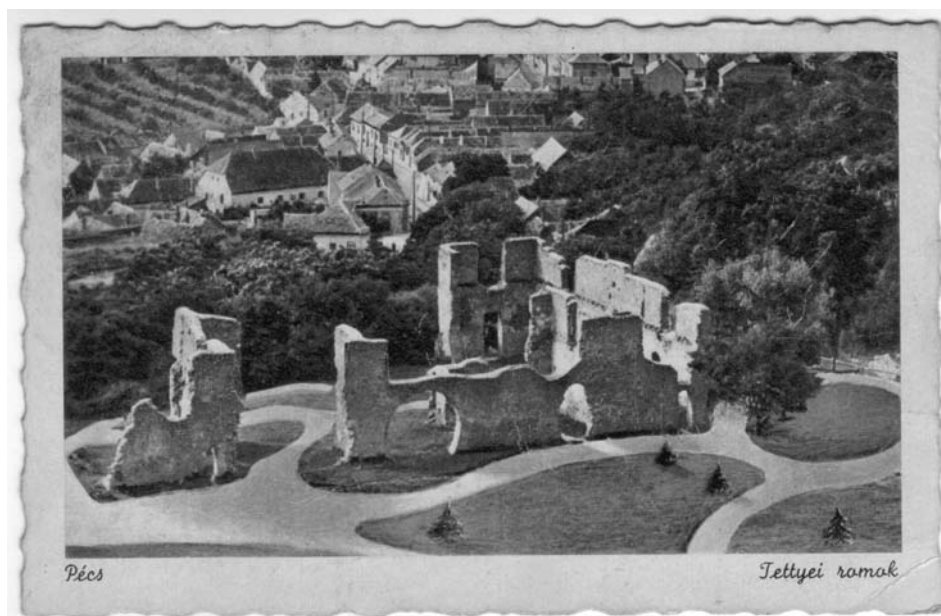
⁸ G. Sándor Mária: A reneszánsz Baranyában. Budapest, 1984. 40–44. p.

⁹ Magyar humanisták levelei XV–XVI. század. S.a.r.: V. Kovács Sándor. Budapest, 1971. 459., 457. p.

*A Szatmári-tabernákulum a pécsi Bazilika Corpus Christi kápolnijában
(fotó: Lantos Miklós)*

Szimbolikus Szent Sír. Az Eucharistia titkát őrzi. (Az 1438-ban összehívott zsinat megerősítette ennek tiszteletét.) Krisztus jelképesen megidézett testét őrzi a három kerub, s imádja a három angyalpár. Az oroszlán a feltámadásra (és talán az építetető címerére) utal.¹⁰ Forbát Alfréd az esztergomi műhely termékének tekintette (1507 és 1521 között készülhetett), és Johannes Fiorentinus munkásságával hozta összefüggésbe. A kutatás lényegében igazolta e megállapításokat.¹¹

A tettyei romok. Levelezőlap az 1940-es évekből.

Szatmári olasz ízlést tükröző, dél felé nyitott, az udvart patkó alakban körbe záró tettyei nyári palotájának csak romjai maradtak ránk. A török időkben kolostorként szolgált (a Tettye név a 'kolostor' jelentésű török *tekia* szóból származik). 1830 körül a már erősen romos épületet egészen le akarták bontani, ám nem bírtak az igen jó minőségű habarccsal emelt falazattal. Az épületmaradványokat később konzerválták.¹² A helyszín Szatmári általi kiválasztását részint a püspök természetszeretete motiválhatta, részint pedig településföldrajzi logika: a Tettye patak völgye ősi

¹⁰ A legenda szerint a kis oroszlán halva születik, s csak három nap múlva kel életre. A tabernákulumról: Farbaky Péter: Szatmári György, a mecénás. Budapest, 2002. 40–44. p. E munkát, a Szatmári-szakirodalom fontos új fejleményét több vonatkozásban is felhasználtuk. Abban is követtük a szerzőt, hogy Szatmári főpapi jelmondatát választottuk munkánk mottójául.

¹¹ Forbát Alfréd: A pécsi székesegyház Szatmári-oltára = Archeologiai Értesítő. Új folyam 1918–1919. 42–56.; G. Sándor Mária... i.m. 1984. 27. p.

¹² A tettyei palotával kapcsolatosan lásd: Reéh György: Részletek a Tettye monográfiából = Pécs–Banyamegyei Múzeum Egyesület Értesítője IV. 1911. 4. füzet. 127–136. p.; Gosztonyi Gyula: Szathmáry püspök palotájának romjai a pécsi Tettyén = Építészet III. (1943) 88–90. p.; Parádi Nándor: Beszámoló a pécsi Tettyén 1957. évben végzett ásátásról = A JPM Évkönyve 1958. Pécs, 1959. 129–134. p.

Opusculum De Laudibus & vituperio Vini & Aquæ Valentini Cybelei, Canonici Ecclesiarum Quingecdesien. & Alben.

Hagymási Bálint művének címlapja

Az a nevezetes symposion, amelynek érdekes irodalmi emléke maradt ránk, Mihály vikárius pécsi házában került sorra 1515-ben. A társaság tagjai vacsora közben előbb filológiai témáról kezdtek vitatkozni, nevezetesen a hangsúlyok természetéről és alkalmazásukról, később azonban arra a kérdésre terelődött a beszélgetés, hogy a vízivók vagy a borisszák érdemelnek-e inkább dicséretet. Erről az eseményről szól Hagymási Bálint munkája, a *Művecske a bor és víz dicséretéről illetve kárhoztatásáról* (*Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquae*) című értekezés, amely Hagenauban jelent meg 1517-ben, emléket állítva a két évvel korábbi symposionnak.¹⁴ Ez a vita korántsem csupán gasztronómiai természetű. Jelképes vonatkozása is van. A víz nemcsak ital, hanem őselem, az élet forrása, amely a bűnöket is képes lemosni az emberről a keresztség jegyében. A bor viszont, mint tudjuk, a kánai menyegzőn a víz átlényegüléseként vált az ünnepi esemény részévé, szakrális minőséget hordoz: a lélek itala. (Ahogy Hamvas Béla mondja: valaki van mögötte.) A vágáns költészet középkori hagyománya pedig a mámor és a bűn, a farsang és a böjt küzdelmének erőterében értelmezte e vitát. Szatmári püspök humanista barátai természetesen jól tudták mindezt. Mielőtt azonban szemügyre vennénk az *Opusculum*-ot, ismerjük meg a vitázó feleket!

A bor pártfogója s egyben a disputa kiváltója Macedonai László (Ladislavus de Macedonia), korának jeles szónoka. 1479 körül született, sokoldalú képzettségű egyetemi végzettséget feltételez. Pályafutását a pécsi egyházmegyében kezdte, főesperes, majd kanonok lett, és a püspök humanista körének tagja. E körben ismerkedett meg Brodarics Istvánnal és Oláh Miklóssal (róluk is szólni fogunk majd), akikkel szoros barátságot kötött. Közben diplomáciai feladatokat is sikerrel oldott meg, ezen érdemeiért szerémi püspökké nevezték ki. 1522-ben az ország-

¹⁴ Révész Mária: *De vita et operibus Valentini Cybelei Varasdiensis*. Budapest, 1939. Az *Opusculum* Kardos Tibor részleges magyar fordításban = Janus Pannonius – Magyarországi humanisták. S.a.r.: Klaniczay Tibor. Budapest, 1982. 1033–1043. p.

gyűlés őt választotta meg a nürnbergi birodalmi gyűlésre küldött magyar követek szónokává. A *Nürnbergi beszéd* retorikai remekmű. A humanista eszmekör jegyében összekapcsolja az ország sorsát Európáéval. Arra figyelmezteti hallgatóit, ha Magyarország elbukik, a török útja megnyílik Németország felé. A magyarok, akik immár százötven éve hullatják vérüket a keresztény közösségért, még képesek arra, hogy megfeleljenek Istentől kapott küldetésük parancsának, s Európa pajzsaként és védfalaként (a nemzet ismertté vált metaforáival: *clypeus* és *murus*) feltartóztassák a keleti hódítót. Ehhez azonban segítségre, európai összefogásra lenne szükség. Ez a hibátlan latinságú, nagy ívű szónoklat, amely egy cicerói körmondat után szemléletes helyzetértékelést ad, majd ellenállhatatlannak látszó logikával sorjázatja érveit – süket fülekre talált. A küldöttség hiába várt a válaszra, végül aztán, mikor emlékiratban is megfogalmazták kérelmüket, Ferdinánd főherceg (a leendő magyar király) közölte, hogy a kért segítséget megadni nem áll módjukban, s csupán négyezer(!) gyalogost tudnak az ország védelmére küldeni. Ekkor Macedonai László, követtársai biztatására, elküldte a beszéd szövegét Oláh Miklósnak, s ennek kisebb változtatásai után az meg is jelent Augsburgban, majd német fordításban is napvilágot látott.¹⁵

Macedonai László 1526-ban Brodarics javára lemondott a szerémi püspökségről, s pécsi prépost lett. Ott volt Lajos király Mohács felé induló seregében, de a király visszaküldte Budára azzal az üzenettel, hogy a királyné sürgesse meg a német, illetve cseh segédcsapatok megérkezését. A prépost Buda felé vágatott. Útközben elkerülték egymást Oláh Miklóssal, akit viszont Mária küldött a férje után, hogy annak szándékáról értesüljön. Macedonai Lászlót Budán érte a csatavesztés híre. Ekkor a királyné kíséretével Bécsbe utazott. Ott is fog meghalni 1536-ban. Addig azonban még itthon várt rá néhány keserű pohár. Csalódásai élete alkonyán kedélybeteggé tették. Várába zárkózott, s nem adott magáról életjelt. (Oláh Miklós meg is haragudott rá ezért.) Csak egyszer lángolt még fel életkedve, mikor 1530-ban a pozsonyi országgyűlés felkérte, hogy utazzon Augsburgba, s panaszolja el V. Károly császárnak és Ferdinánd királynak az ország sérelmeit. Ezeket Macedonai László két beszédben s a hozzájuk kapcsolt emlékiratban foglalta össze (szintén megjelentek nyomtatásban), fájdalommal jelentve ki, hogy a Nyugat soha nem segített szerencsétlen országunkon. Ám nem csupán panaszodik: azal is számot vet, mit lehet ebben az új helyzetben tenni. Ezúttal nem maradt el a hatás. A birodalmi gyűlés haderő felállítását határozta el, igaz, a határozatot nem fogatosították.¹⁶

A jeles szónok vitapartnere, a vízivók pártfogója a pécsi eszmecserén, Hagymási Bálint (Valentinus Cybeleius Varasdiensis) 1490 körül született Varasdon.

¹⁵ Magyarul: Janus Pannonius – Magyarországi humanisták. 902–912. p.

¹⁶ Macedonai László életére vonatkozóan lásd: K. Obermayer Erzsébet – Horváth István Károly: Macedonai László. Egy humanista élete és működése a Mohács körüli évtizedekben = Századok 1959. 773–801. p. A szerzők egyébként tényként közlik azt is, hogy augsburgi követjárásakor Macedonai Lászlónak viszonya támadt egy apácával, s ebből a kapcsolatból gyermek is született. Állításukat Oláh Miklósnak egy 1532-ben írt levelére alapozzák, amely azonban az eset kapcsán nem utal egészen egyértelműen Macedonai Lászlóra. Ezért, bár a dolog valószínűsíthető, a felvetést a magunk részéről mégsem tényként, csupán feltételezésként könyveljük el.

Róla kevesebbet tudunk. Az *Opusculum* megjelenése után el is tűnik szemünk elől. Itáliában tanult Szatmári költségén, a bolognai egyetemen Giovanbattista Pio hallgatója volt. 1512-től pécsi kanonok. Besztercei Kretschmer Lőrinc, a püspök egy másik védence így írt Hagymásiról Szatmárinak címzett levelében: „Gyökeresen különbözik a gondolkodása azoktól, akik életük egész idejét hiábavalóan elfecsérelik. Ő lemond a vágyairól, s nem enged egyetlen percet sem haszontalanul elmúlni.”¹⁷ Hagymási nemcsak értekezőnek, költőnek is tehetséges volt. Erről tanúskodik *Magyarországhoz (Ad Pannoniam)* című szép verse. Bolognában jelent meg 1504-ben, a Pio tiszteletére szerkesztett kötetben. A költemény a dicsérő, illetve gáncsoló összevetés retorikai alakzatára épül. A versengés Itália és Pannónia között zajlik. A humanisták felfogása szerint ugyanis az Európán belüli választóvonal nem Nyugat és Kelet, hanem Dél, a művelt Itália és az elmaradottnak ítélt, hegyen túli Észak között húzódott. Pannónia dicséretével a költő, legalábbis ami a magyar földet illeti, vitatkozik ezzel a szembeállítással. Ez az ország ugyanis, mondja, valójában már a kulturált világ része. Nemcsak ásványi kincsekben és terményekben gazdag, de lakói is kiválóak. Vitézségük közismert, s nemsokára szellemiekben is bővelkedni fognak. A költő tehát a pannóniai termékenység (fertilitas) és hősiesség (propugnaculum Christianitatis, a kereszténység védőbástyája) humanista eszméihez a kultúra értékeit is hozzárendeli. A műveltség felvirágoztatásán jeles férfiak munkálkodnak.

„Itt van Szatmári György, akit most Pécs is
a püspöki süveggel ékít, híre
messzi határaidat beragyogja
egész a napig, égi jegyben szülték,
óra a csillag-udvarából fénylő
homlokkal néz az isteneknek atyja,
nézi, amint a szépség és okosság
dolgában még oly bárdolatlan népet
oktatja hitre, jogra s az erénynek
miként tanítja égigérő útját,
az isteneknek udvarában ő az,
ki angyalhangú dallal zengedezget
s a szenvedő szegények csapatának
áldott kezével kincset osztogat,
és íme most meg Latium földjére
a tudomány s a művészetben jártas
ifjak hadát küldi; az én múzsámnak
forrása is csak ő, segítő szárnyam,
az életemnek fénye és reménye.”¹⁸

¹⁷ A levél dátuma: 1509. november 6. = Magyar humanisták levelei XV–XVI. század. 454–456. p.

¹⁸ A verset Takáts Gyula ültette át magyarra = Janus Pannonius – Magyarországi humanisták. 1982. 225. p. A versről: Jankovits László: Magyarország-kép Valentinus Cybeleius Pannónia-ódájában, és Jankovics László: Hazugok, fecsegők, álmodozók. Tanulmányok a régi magyar költészetéről. Budapest, 2006. 103–111. p.

Hagymási Szatmárinak írt levelében, 1517. január 12-én (ez az utolsó adatkunk róla) a nagy püspököt kéri fel a borról és a vízről szóló pécsi vita döntőbírájával, amely a püspök színe előtt zajlott, akit „az igazság szemének” neveznek megvesztegethetetlen igazságossága miatt. Az *Opusculum*-ot declamatióknak tartja: e műfaj újkori divatját Erasmus teremtette meg. A szerző a vizet Jeronimusra és Augustinusra hivatkozva pártolja. Mert a bor könnyen mértéktelenségre csábítja kedvelőit, és ez nagyon is veszélyessé válhat. „Amint ugyanis a bor párázata a lélek épségét ostrommal beveszi, szükségképpen mindenről megfélelkezik [ti. élvezője], az emlékezet elhal, és beáll a dühöngő örület.” „A víz páráként a magasba emelkedik, és meghódítja magának az eget”, míg a bor legfeljebb az ember fejébe száll.¹⁹ A mértéktelenség bűnében alaposan elmarasztalja honfitársait a szerző, beleértve az egyháziakat is. Erre nézve alighanem megbízható ismeretekkel rendelkezett. A kortárs Ariosto szerint Magyarországon bűnnek számít bort nem inni, de még az is, ha valaki nem tisztán issza.

A humanisták gyakran megverselték e témát. Tréfás sírversek sora keletkezett a borral áldozatairól. Írt effélet Piso Jakab (Jacobus Piso) is. *Schurila, a költő és iszákos* című költeményében szellemesen kiaknázza a két latin ige, a *bibere* és a *vivere* (inni–élni) összecsengését.²⁰ Ám őt nem csupán e vers miatt hozzuk szóba, hanem azért is, mert pécsi prépost volt. Igaz, többnyire Budán élt, ahol tagja volt a Konrad Celtis által alapított tudós társaságnak, a „Sodalitas litteraria Danubiana” budai csoportjának. Jeles poéta volt. Mint Klaniczay Tibor írta: „Janus Pannonius után vitathatatlanul Jacobus Piso a magyarországi humanizmusnak az a következő személyisége, akit egyenrangú társként fogadott be Európa irodalmi respublikája.”²¹ Verseit, amelyekben feltűnő, néha már-már túltengő öntudat szólal meg, választékos latinság és az antik formák tudatos átvétele jellemzi. A Jagelló kori magyar humanizmusnak ő az egyik főalakja. 1480 körül született, és 1527-ben halt meg azt követően, hogy a Mohács utáni zűrzavaros időben honfitársai kirabolták. A bécsi egyetemen tanult, Itáliában szerzett jogi doktorátust. Lajos király nevelője lett. Diplomataként is tevékenykedett. A magyar humanisták közül elsőként lépett kapcsolatba a nagy németalföldi humanistával, Erasmusszal, akivel élete végéig levelezett. Egyik levelében leírja azt a kor szellemiségére igen jellemző jelenetet, amikor a királyi pár, Lajos és Mária jelenlétében, vacsora közben szóba kerül a rotterdami filozófus, Piso elővette Erasmus levelét, s az „mindenki kezén körbejárt, elcsendesedtek, olvasták”. Piso verseinek részleges gyűjteményét a költő halála után adta ki barátja, Georg Wernher Bécsben, 1554-ben, *Schedia* címmel.²²

Piso alakja számunkra arra is példa, hogy a pécsi irodalmi hagyományokkal – az egyes intézmények, jelen esetben az egyházmegyei szervezet összefüggésében – foglalkozva olyan írókkal is számolnunk kell, akik lokálisan nem vagy alig

¹⁹ Janus Pannonius – Magyarországi humanisták, 1982. 1035., 1039. p.

²⁰ Jankovits László: Erasmus, Piso és az iszákos bohóc = Hazugok, fecsegők, álmodozók... i.m. 2006. 83–91. p.

²¹ Klaniczay Tibor: A valódi és az ál Piso-versek = Irodalomtörténeti Közlemények 1993. 1. 52. p.

²² Piso idézett levelének dátuma: 1522. június. Pisóról: Jankovits László: Jacobus Piso e la tradizione dell'epitaffio. In: L'eredità classica in Italia e in Ungheria dal rinascimento al neoclassicismo – a cura di Péter Sárközy e Vanessa Martore. Budapest, MMIV. 111–121. p.

kapcsolhatók a városhoz, de a püspökség főpapjaként spirituálisan és hivatalosan is a városhoz kötődtek.

A pécsi humanista kör tagjának kell számítanunk az 1483-ban született Budai Kakas Jánost, akinek szintén Szatmári támogatta egyetemi tanulmányait Bolognában, majd Paduában, ahol kánonjogi doktorátust szerzett. 1512-ben került a kancelláriába hivatalnokként, s közben pécsi kanonok, később őrkanonok lett. A Stoeffler–Pflaumen féle Almanach nova 1504. évi velencei kiadásának példányához fűzött kéziratos feljegyzései alapján, mint Kubinyi András megállapította, az első ismert magyar önéletrajzíró tiszteletjüket benne.²³

Bartholomeus Pannonius budai iskolamestert (1490 körül született és 1522 után halt meg), akitől két dramatizált szöveg maradt ránk, Horváth János nyomán számítjuk Szatmári pécsi csoportjához, mert feltételezhetően rokona volt annak a Mihály vikáriusnak, akinek a házában lezajlott az *Opusculum*-ban elbeszélte vita.²⁴ *Tücsök* című drámája egyfelvonásos plautusi komédia elveszett gyerekekről, furfangos szolgáról és élősdiről. Az *Éberség és Tunyaság vitája* allegorikus vetélkedés. Ez utóbbinak szemléletét, a szorgalom és a mértéktartás dicséretét – ezért is szóba kell hoznunk – Kardos Tibor rokonítja Hagymási Bálint felfogásával.²⁵

Balbi Jeromos (Girolamo Balbi, Hieronymus Balbus) egyetemi tanár kalandos életút után került Magyarországra, miután valamennyi korábbi állomáshelyéről menekülnie kellett összeférhetetlen, kötekedő természete és a diákokkal kapcsolatos erkölcsi magatartása miatt. Hazánkban a jelek szerint jól érezte magát. Még az sem vette el a kedvét, hogy a Vértesben kirabolták és félig agyonverték. Szatmári becsülte és egyengette útját. II. Lajos nevelője lett, miközben különböző egyházi tisztségeket töltött be, és diplomáciai feladatokat is teljesített.²⁶

Csulai Móré Fülöp szintén Bolognában tanult. Anna királynő udvarmestere lett, majd a Velencével folytatott diplomáciai tárgyalásokat vezette. Műveltségét, szellemességét, vonzó egyéniségét mindenki dicsérte. 1520-ban lett pécsi prépost, majd Szatmárit követően ő lett Pécs püspöke. A mohácsi csatában halt meg.²⁷

Szatmárihoz visszatérve még könyvszeretetéről kell beszélnünk. Híres, a corvinnákkal egyenértékű breviáriuma, a Breviarium Strigoniense a Jagelló kori bibliofília talán legértékesebb emléke. Miniátorának korábban a nagy hírű Attavantét tartották, ma ennek tanítványával, Boccardino il Vecchióval azonosítják. A könyv egyik legszebb miniatúrája a breviáriumban is olvasható zoltárok szerzőjét, az imádkozó Dávid királyt ábrázolja. A kép finoman utal a mecénás-főpap személyére: a baloldali keretmezőben Szatmári védőszentje, Szent György látható, alul pedig a Szatmári-címer a lépő arany oroszlánnal. A kódex az 1510-es évek második felében keletkezett, Szatmári

²³ Kubinyi András: Budai Kakas János és történeti feljegyzései = Kubinyi... i.m. 1999. 193–211. p.

²⁴ Mihály vikárius nem azonos Gibárti Kesserű Mihály boszniai püspökkel, ez a különbség a szakirodalomban nem mindig világos. Bartholomeus Pannonius drámáit lásd: Janus Pannonius – Magyarországi humanisták, 1982. 527–541. p.

²⁵ Horváth János: Az irodalmi műveltség megoszlása. Magyar humanizmus. Budapest, 1935. 258–259. p.; Kardos Tibor... i.m. 1955. 274–286. p.

²⁶ Ábel Jenő: Magyarországi humanisták és a Dunai Tudós Társaság. Budapest, 1880. 32–74. p.; Klaniczay Tibor: A magyarországi akadémiai mozgalom előtörténete. Budapest, 1993. 62–65., 68–71. p.

²⁷ Fögel... i.m. 1917. 103–104. p.

pécsi püspöksége idején, akkor, amikor a tettyei palota is épült. Mohács után a vatikáni könyvtárba került, ahonnan Napóleon, akinek, úgy látszik, felettébb megtetszett, Párizsba vitte. Ma a Bibliothèque Nationale féltve őrzött kincse.²⁸

Igazolva látjuk a kortárs Francesco Massaro Szatmáriról feljegyzett szavait: „Nagylelkű és bőkezű olyan dolgokban, melyekről látja, hogy neki hírnevet, becsületet és dicsőséget szerezhetnek.”²⁹ 1521-ben pályája csúcsára ért: a kassai polgárfiú Magyarország első főpapja lett, esztergomi érsek. Budai palotájában halt meg 1524. április 7-én. Vagyonát a király lefoglalta az ország védelmére.

Nagy ember volt. Igaz, a felelőssége is nagy. Tettei a Jagelló kor közegében értelmezhetőek helyesen. Hanyatló kor, mondjuk, mert mi tudjuk, hogy Mohács következtében, amit ő nem ért meg. Ebben az időben rohamosan hanyatlott a királyi tekintély. Ulászló jó ember volt, túl jó, akit szeretett feleségének halála mély depresszióba döntött. Az ország ügyeinek intézését ráhagyta főembereire. Anyagi gondjai is egyre súlyosbodtak. Talán jelképes, hogy felesége egyik farsangkor mindössze nyolc tyúkot számlált meg udvarában, s ha a királynak nem volt az ebédhez innivalója, üres kancsóval átküldte a szolgáját a szomszéd palotába a pécsi püspökhöz, aki bort és harapnivalót is adott neki. Fia, Lajos pedig gyerekként került a trónra. Nála minden túl korán kezdődött: koraszülött volt, korán kezdett beszélni, korán nősült, hamar öszült, és húszévesen már elnyelte a Csele-patak. Az ország szétszakadt, a nagy köntösnek, ahogy Heltai írja, alig maradt meg csak a gallérja.

De a szerepéhez fiatalasszonyként felnövő Habsburg Mária mellett Szatmári György volt az, aki megpróbálta helyreállítani a királyi tekintélyt. Szentül hitte, hogy az ország helye a keresztény Európa keretén belül keresendő. Számot vetvén a kialakult helyzettel, belátván a törökökkel szembeni gyengeségünket, azon munkálkodott, hogy az ország sorsát a Habsburg-házhoz kösse. Terve megvalósult, bár másként, mint ahogy ő elgondolta. Szerepének megítélése a historikusok dolga. Az azonban számunkra máris nyilvánvaló tény, hogy a pécsi irodalom egyik fénykora Janus Pannoniust követően Szatmári György nevéhez fűződik. E megállapítást alkalmasint tovább erősíti majd a Brodarics Istvánról és Oláh Miklósról rajzolható portré. Szatmári pécsi humanista köre Klaniczay Tibor szerint még az akadémiai mozgalom előtörténete szempontjából is figyelembe veendő.³⁰ Joggal mondta az egykori énekmondó: „Itt volt Athénje a magyaroknak”.

²⁸ Lukcsics József: Szatmári György esztergomi érsek breviáriuma = Religio 1913. 555–556. p.; Farbaky... i.m. 69–77. p.

²⁹ Farbaky... i.m. 13. p.

³⁰ Klaniczay Tibor: Pallas magyar ivadéka. Budapest, 1985. 25. p.

Boccardino di Vecchio Dávid királyt ábrázoló kép a Breviarium Strigonienséből. 1510-es évek. Párizs, Bibliothèque Nationale.

ONHAUSZ MIKLÓS

GLATT IGNÁC KANONOK, AZ EGYHÁZZENE PÉCSI REFORMERE

Amikor Glatt Ignác meghalt, a Dunántúl című napilap egész oldalas cikkben méltatta érdemeit.¹ Járosy Dezső pedig így fejezte be az Egyházi Zeneközlönybe írt nekrológját: „Egyéniségének korszakalkotó jellege megkívánja, hogy mielőbb köbevésett emlék hirdesse munkás élete eredményeit, s hogy az egész ország egyházzenei gyásza cselekvőképes, kegyeletes lélekkel áldozzon emlékezetének!”² A kortársak tehát nagyra becsülték Glatt Ignácot. Aztán mintha elfelejtették volna: a pécsi Székesegyházi Énekiskolát a kezdetektől csaknem harminc évig igazgató, önálló zenepedagógiai rendszert publikáló, és máig ható egyházzenei hagyományt megalapozó kanonok-karnagyról jóformán csak néhány lexikoncikk olvasható. Glatt alakja az Énekiskoláról szóló kisebb-nagyobb írásokban is inkább megbújik az intézményt országos hírnév felé vezető, karizmatikus Mayer Ferenc mögött.³ Mindennek okai nyilvánvalóak. Az Énekiskola töretlen fejlődése miatt 1953-ig nem volt igény, az intézmény megszüntetése után pedig nem volt mód a kezdeti időszak alapos vizsgálatára.

Egyházzenei reformok a 19. században

Glatt Ignác pályafutása nem érthető meg az egyházi zene 19. századi fejlődési irányainak ismerete nélkül. A polifon zene természetes fejlődési folyamatának következményeképpen a 19. századra a hangszerek az egyházi zenében is egyre nagyobb szerepet követeltek maguknak, s a hangszeres misék kiszorították a zenei liturgiából a gregorián éneket, és a 16. században egyeduralmú többszólamú – de a capella – kórusmuzsikát, melynek legnagyobb mestere Palestrina volt. (Klasszikus értelemben ez utóbbiakat nevezzük Musica Sacrának, Szent Zenének.) Korszakunkra már szinte színházi stílus uralta a szertartásokat. A 19. század közepén kialakult egy olyan reformszárny, mely az egyházi zenét a hagyományokhoz kívánta visszaterelni. Ezt a reformmozgalmat az egyházi zene védőszentje, Szent Cecília után cecilianizmusnak nevezték.⁴ A reformgondolat képviselői természetesen elismerték a hangszerkíséretes kórusművek zenei értékét, de úgy vélték, hogy a liturgia szolgálatára terjengősségük, a feltűnést keltő hölgyszólók, a szövegrészek indokolatlan ismételtetése vagy éppen elhagyása miatt nem alkalmasak, a szórakozást nagyobb mértékben szolgálják, mint a vallásos elmélyülést.

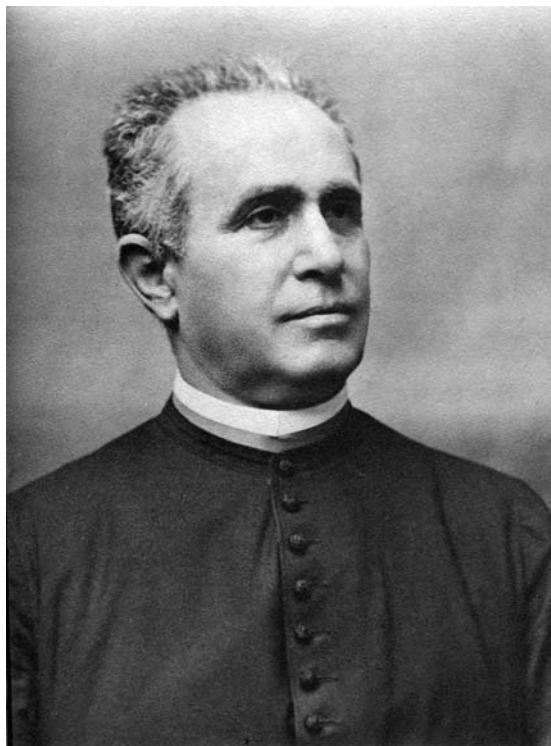
* A Pécsi Egyházmegye Egyháztörténeti Bizottsága által szervezett egyháztörténeti előadássorozatban, 2007. május 8-án elhangzott előadás szerkesztett, jegyzetekkel ellátott változata.

¹ Dunántúl, 1918. április 3. 3. p.

² Egyházi Zeneközlöny, 1918/3–4. 25–28. p.

³ Lajos Gyula munkája, amely az Énekiskola első 50 évének történetét tárgyalja, kéziratban maradt. Lajos Gyula: A pécsi székesegyházi énekiskola története. 1938.

⁴ Elsőként Rómában, 1847-ben alakult Cecília Egyesület, ezt a németek szervezete követte 1868-ban.

Glatt Ignác. A fénykép valószínűleg 1917-ben készült. A PKL tulajdona.

A nagy klasszikus zeneszerzők sem ütötték meg a mércét egyháziasság szempontjából, másod-harmadrendű epigonjaik alkotásai – érthetően – még erősebb kritika alá estek.⁵ Ma, amikor hihetetlen zenei sokféleség vesz bennünket körül templomainkban is, már kissé nehezen képzeljük bele magunkat a 19. századi ceciliánusok helyzetébe, de ők őszintén hittek abban, hogy mozgalmuk sikere esetén jobbá tehetik az egyházat, és elmélyíthetik az emberek hitét.

Milyen kihívásokkal kellett megküzdeniük a ceciliánusoknak?⁶ Nem volt egyszerű átalakítani a közízlést. Kár tagadni, hogy a nép kedvelte az akkor divatos zenét, s a hagyományos egyházi zene visszaállításának nemcsak az egyházon kívül, de azon belül is szép számmal akadt ellenzője. Emellett Magyarországon nem volt elegendő számú képzett zenész. Egyes püspöki városokban a karénekeseket egyszerűen „cseheknek” nevezték. Ez még nem is lett volna akkora baj, de a világi-as szemléletű énekesek (és természetesen nemcsak a külföldiek) közül többen elvárták, hogy szóloval tüntessék ki őket, egyesek csak így vállalták a felkérést. Szó sincs itt szolgálatról, számukra ez legtöbbször nem volt más, mint munka, szerep-

⁵ Harmat Artúr: Hazai katolikus egyházi zenénk ezer éve = Harmat Artúr – Emlékkönyv születésének 100. évfordulójára. Zeneműkiadó, Budapest, 1985. 40–41. p.

⁶ Walter Antal: A pécsi székesegyház énekiskolája = Magyar Sion, 1889. III. évf. 577–585. p.

lés, produkció! Két lehetőség volt: vagy a meglévő zenészek szemléletét átalakítani, vagy helyettük újakat képezni. Az eszmény képzett és rátermett pap-karnagyot, és a magas szólamokban hölgyek helyett fiúénekeseket, s ezek számára énekeskolát kívánt meg. Ennek megvalósítása hatalmas szervezést igénylő, költséges vállalkozás volt. Éppen ezért még Európa boldogabbik felén is csak elvétve akadt példa az eszmény megvalósítására.

Regensburg egy ilyen mintapélda volt. Valentin Riedl püspök 1857-ben kiadott pásztorlevele volt a megindítója annak a folyamatnak, mely során Franz Witt, Karl Proske és Franz Xav. Haberl a 16. századi zenét felkarolták, s művelését a legmagasabb szintre fejlesztették. 1874-ben Haberl professzor egyházzenei iskolát alapított itt, melybe hamarosan a világ minden részéről érkeztek tanulni vágyó egyháziak és világiak.⁷

Glatt Ignác ifjúsága és találkozása a Musica Sacrával

Glatt Ignác a Baranya vármegyei Magyarorszákon született 1855. július 20-án. Édesanyja, Seitling Jozefin öt gyermeknek adott életet, Ignác a második fiú volt a családban. Az apa, Glatt Mihály volt a falu kántortanítója. Nyilvánvaló, hogy Glatt Ignác a szülői házban és a magyarszéki plébániatemplomban szerezte első zenei élményeit. Apja kántortanítói jövedelme a tisztességes megélhetéshez elegendő volt, ám túlzás lenne arra gondolni, hogy az ötgyermekes család jólétben élt. Helyzetük akkor vált minden szempontból kritikussá, amikor Glatt Mihály 1869-ben váratlanul elhunyt. A köztisztelőben álló családot ezután Gruzling Ferenc magyarszéki plébános vette pártfogásába.⁸ Gruzling plébános jó hegedűs hírében állt – apja a pécsi dóm zenészeként dolgozott.⁹ A nyári szünetekben megtanította hegedülni védencét, aki bérma-keresztfia is volt. Ez volt a második impulzus, amely Glattot a zenei pálya felé irányította.

Elemi iskoláinak elvégzése után 1867-ben a pécsi ciszterci főgimnáziumba került. Bátyjával, Ferencsel együtt anyja rokonánál, Seitling Jánosnál lakott, kosztot (ebéd, vacsora) a szemináriumban kaptak, melynek fejében a szemináriumi asztalnál kellett felszolgálniuk.¹⁰ Az első években kitűnő tanuló volt, s ez nem változott apja halálának évében sem. Az 1871/72-es tanévben azonban súlyos betegség terítette le. A második negyedévben hiányzásai miatt még csak magyar nyelvből nem kapott érdemjegyet, március elsején azonban már kimaradt az „ernyedetlen” szorgalmú diák. A következő tanév folyamán – még szintén betegen – sikerült letennie pótvizsgáit, így folytathatta tanulmányait.¹¹ Betegségével kapcsolatban több adat is a rendelkezésünkre áll. Lajos Gyula leírása szerint Glatt Ignác egész életében csontszúval, vagyis csont-tbc-vel küzdött, lábbaja pedig kispap korából eredt, amikor is megfázott.¹² A családi feljegyzések szerint 15 éves korában korcsolyázás közben el-

⁷ Sonderdruck aus Gloria Deo – Pax Hominibus. Festschrift zum 100 jährigen Bestehen der Kirchenmusikschule Regensburg. Regensburg, 1974.

⁸ Lajos... i. m. 1938. 46. p.

⁹ Bárdos Kornél: Pécs zenéje a 18. században. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. 111. p.

¹⁰ Glatt Győző családi feljegyzései. Gálos Éva (Pécs) tulajdona. 8. p.

¹¹ A pécsi ciszterci gimnázium főnévkönyvei. BML VIII. 52.

¹² Lajos... i. m. 1938. 34, 39. p. 1871-ben Glatt már valóban a kisszeminarium lakója volt.

törte a lábát, s ez okozta azt a lábproblémát, mely élete végéig kísérte.¹³ Felépülését követően újra jó eredményeket ért el a tanulásban, érettségije évében, 1875-ben a Pécsi Takarékpénztár által aranyjutalomban részesített nyolc tanuló egyike volt.¹⁴ Gimnáziumi éve alatt Gruzling esperes és Szily alispán közbenjárására, mint árvát, a vármegye segélyezte.¹⁵

Glatt Ignác 1871. szeptember 27-én belépett a kisebb papnevelő intézetbe.¹⁶ A papnevelő intézet éves jelentéseiből már nem csak számadatokat kapunk, mint a gimnáziumi anyakönyvekből. A rövid szöveges jellemzésekből egy szelíd, barátságos, szorgalmas fiatalember alakja rajzolódik ki, aki szabadidejét sétával, társalgással, zenéléssel töltötte. Előljáróinak hamar feltűnt különböző hangszerek megszólaltatásában, és az egyházi zenében való jártassága, melyet folyamatosan fejlesztett. Már 18 évesen karvezetési feladatokat látott el a szemináriumban, s az értékelésben külön megemlítik, hogy szorgalmasan tanította énekelni társait.¹⁷

1875-ben Glatt a bécsi Pázmáneum növendéke lett. Bécsből minden évben szöveges értékelés érkezett az egyházmegyéhez, a négy dokumentumból szerencsére három ma is rendelkezésünkre áll.¹⁸ Ezekből természetesen megtudjuk, hogy milyen tantárgyakat milyen eredménnyel tanult, de talán fontosabbak a további megjegyzések.¹⁹ A dokumentumokban olvasható, hogy a téli időszakokban a lába miatt ismételtlen gyengélkedett, az éneken és az egyházi zenében állandóan gyakorolta magát. 1879-ben külön kiemelik, hogy dicséretesen viselte az énekkari előjáró tisztségét, tehát nem hagyta el azt a fejlődési pályát, melyre a pécsi kissemináriumban került. A papnövendék tanulmányi eredményei Bécsben is jók voltak, így 1879-ben sikerrel pályázta meg a Josephus Král szkopiai választott püspökről elnevezett ösztöndíjat, s nyerte el az ekkorra 1564,55 forintra duzzadó alaptőke kamatát, 80 forintot.²⁰

1879-ben tanulmányai befejeztével hazatért Pécsre, és novemberben pap-pá szentelték. Ezzel életében kezdetét vette egy több mint öt éves időszak, melyről nagyon kevés információval rendelkezünk. Glatt Ignác 1884-ig segédlelkészi szolgálatot teljesített öt településen; Babarc, Bátaszék, Pécs-bányatelep, Olasz és Tolna voltak az állomáshelyei. Tehát a Pázmáneum nem jelentette Glatt számára au-

¹³ Glatt Győző családi feljegyzései. 31. p. Lajos Gyula 1906 után több mint egy évtizedig személyes kapcsolatban állt Glatt-tal, aki ebben az időben már sokat betegeskedett, így biztosra vehető, hogy Glatt csonttuberkolózisban szenvedett. A családi feljegyzésekben több pontatlanság is felfedezhető, így nem kizárt, hogy Glatt lábtörése egy évvel később történt, s a baleset miatt legyengült szervezetet támadták meg a tbc-t okozó baktériumok.

¹⁴ A Cisterci Rend Pécsi Kath. Főgymnasiumának értesítőnyve az 1874/75-ki tanévre. Ifj. Madarász Endre, Pécs, 1875. 21. p.

¹⁵ Glatt Győző családi feljegyzései. 29. p.

¹⁶ Nationalia. Alumnorum Diocesis Quinque-Ecclesiensis nec non duditorum Facultatis Theologicae dycei Episcopales. Ab anno schol. 1870/71. 84. p., továbbá PPL 1462/1871.

¹⁷ PPL 1355/1872, 1894/1873, 1463/1874, 1421/1875.

¹⁸ PPL 1425/1876, 1565/1877, 1486/1879.

¹⁹ Az általános, teológiai tantárgyak mellett mindenképp említést érdemel a pedagógia kurzus. Érdekes, hogy héber, arab, szír és kaldeus nyelvet is kellett tanulnia – a német, latin és görög nyelveket már a gimnáziumi évek alatt elsajátította.

²⁰ PPL 438/1879. Az alapítványt 1863-ban hozták létre 1000 forint alaptőkével.

tomatikusan a püspöki aulába való kerülést, ki kellett magát próbálnia a falusi plébániák világában is.

Mi történt ebben az időben a pécsi egyházmegyében? A dualizmus korában fellendülő magyar gazdaság eredményeképp felhalmozódott tőke jelentős részét országszerte jellemzően épületekbe fektették. Pécs városa sem volt kivétel, a 19. század végén és a századfordulón olyan beruházások valósultak meg, amik máig a városkép meghatározó elemei. Az egyház által finanszírozott építkezések közül minden szempontból kiemelkedik a székesegyház restaurálásnak induló teljes átépítése, mely Dulánszky Nándor pécsi püspök akaratának megfelelően történt, s máig a művészettörténészek vitáinak kereszttüzeiben áll.²¹ A püspök a templom restaurálásával együtt átgondolta a benne alkalmazandó zene ügyét is. Már a '80-as évek elején megismerkedett a ceciliánus eszmével, majd 1887-ben karlsbadi gyógyfürdőzése után Regensburgba látogatott, és meghallgatta az ottani dóm kórusát.²² A püspökben regensburgi tapasztalatainak, valamint Walter Antal kanonok, Liszt Ferenc és Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter tanácsának köszönhetően megérett a gondolat, hogy az új székesegyházból kizárja a hangszeres zenét, helyette pedig a gregoriánt, és a többszólamú, a capella kórusmuzsikát honosítsa meg.²³ Elhatározta, hogy énekiskolát alapít Pécsen, az egyházzenei reform lehető legmagasabb színvonalon történő megvalósulása érdekében.

Glatt Ignác 1884-ben került Tolnárról Pécsre. A székesegyház karnagyaként az ő feladata volt a papnövendékek zenei felkészítése is.²⁴ 1885-től már kizárólag az ún. Medici-korálist énekelték.²⁵ 1887-ben kézenfekvő választás volt a szeminaristákat 1884 óta egyházi zenére oktató, kimagasló zenei műveltségű Glatt Ignácra bízni a megalapítandó intézet vezetését, és további tanulás céljából Regensburgba küldeni őt. Dulánszky püspök Glatt számára írt megbízólevelét tekintjük hagyományosan az Énekiskola alapító okiratának.²⁶

Glatt 1887 decemberében indult útnak. A héthónapos kurzus alatt azok képezték ki, akik a korszakban a gregorián és a Palestrina-stílusú polifónia legszakavatottabb ismerői voltak – elsősorban maga Haberl, de tanárai között volt a komponista Haller is.²⁷ Ez volt Glatt Ignác életének legjelentősebb fordulópontja: a magyarszéki tanító fia a ceciliánus mozgalom fellegvárában elkötelezte magát a *Musica Sacra* ügyének.

²¹ Pilkhoffer Mónika: Pécs építészete a századfordulón (1888–1907). Pannónia Könyvek. Pécs, 2004. 168–171. p.

²² A Szertartások Congregatiójának 1883. április 10-én kiadott határozata már a cecilianizmus szellemében született. Lajos... i. m. 1938. 23. p.

²³ Harmat... i. m. 1985. 55. p.

²⁴ PPL 780/1884.

²⁵ Harmat... i. m. 1985. 55. Ebben az évben a székesegyház pénztárából 160 forintot költöttek korális könyvekre. PPL 354/1885. Garadnay Balázs kutatásaiból kitérnék, hogy Dulánszky püspök gregorián éneklés iránti elkötelezettsége az 1880-as évek közepén egyedülálló volt Magyarországon. Garadnay Balázs: Egyházzenei reformtörekvések a pécsi székesegyházban a XIX. század végén = Tanulmányok a pécsi egyházmegye történetéből I. Friczy Ádám (szerk.). Pécs, 1993. 400. p.

²⁶ PPL 2410/1887

²⁷ Glatt Ignác regensburgi útjával kapcsolatos feljegyzéseit közli: Lajos... i. m. 1938. 3–5. p., majd ez alapján Garadnay... i. m. 1993. 382–383. p. Glatt Ignác eredeti feljegyzései a Székesegyházi Énekiskola irattárával együtt elvesztek.

Az Énekiskola épülete a Hunyadi, a Káptalan és a Szepesy utca sarkán. Zsabokorszky Jenő felvétele.

A Székesegyházi Énekiskola megszervezése és működésének első éve

Glatt Ignác 1888 nyarán tanulmányai befejeztével hazatért, és azonnal meghirdette az Énekiskola első felvételi vizsgáját. Nyolcvan gyerek pályázott, közülük 50-et vettek fel, tizenötöt bentlakással.²⁸ A növendékek általános képzést a város valamely elemi, vagy középiskolájában kaptak.²⁹ Átmeneti problémát okozott, hogy az Énekiskolának nem volt saját épülete, ezért az első évet egy Hunyadi úti házban töltötték.³⁰ 1889-re, Kirschstein Ágoston tervei alapján elkészült a ma is álló épület a Káptalan utca és a Szepesy utca sarkán, melyre a következő felirat került latinul: Ezt az épületet a Szent Zene gyakorlására Dulánszky Nándor püspök alapjaiból emelte, és az újjáépített székesegyház iskoláját az örökölt egyházi éneklés számára újra életre hívta Krisztus születése után 1889-ben.³¹ Az intézet hálás növendékei 2006-ban emléktáblát helyeztek el az épületen.

²⁸ Lajos... i. m. 1938. 7. p.

²⁹ Többségük a ciszterci gimnázium tanulója volt. A két intézmény kapcsolatáról: Onhausz Miklós: A Székesegyházi Énekiskola és a pécsi ciszterci gimnázium = A Ciszterci Rend Pécsi Nagy Lajos Gimnáziumának évkönyve 2006/2007. Pécs, 2007. 28–31. p.

³⁰ 1888-ban a Hunyadi út 24. sz. (ma Mátyás király utca 24–26.) házban volt elhelyezve az Énekiskola. = Madas József: Pécs-belváros telkei és házai. Pécs, 1978. 462. p.

³¹ In palaestram musicae sacrae aedes has Ferdinandus Dulánszky episcopus a fundamento erexit et scholam restauratae Ecclesiae Cathedralis genuino cantu ecclesiastico resuscitavit anno a Christo nato MDCCCLXXXIX. (1888-ban az épület felújítása során a leesett és elveszett betűket pótolták. Ekkor került tévedésből a resuscitavit szóban a c helyére g betű.) Az intézetet később kibővítették Pilch Andor tervei alapján, majd az ötvenes évek elején a bővítményből elbontottak egy részt a mai Hunyadi út ki szélesítése során. Az új rész feliratának így ma csak utolsó betűi olvashatók (Ampliationem aedium musicae sacrae curavit Franciscus Virág episcopus a. D. MDCCCXXXVI. A Szent Zene épületének kibővítéséről Virág Ferenc püspök gondoskodott az Úr 1936. évében.)

Glatt hivatali feladata volt az énekiskolás gyerekek módszeres énektanítása, a papnövendékek tanítása (hogy az énekkarban használhatók legyenek) és a székesegyházi énekkarnak a liturgia szabályai szerinti vezénylése. Mindezért 1000 forint karvezetési és 500 forint énekköztanítási díjat kapott.³² Azonban, ahogy ez lenni szokott, a munkaköri leírásnál jóval többet kellett elvégeznie. Az első évek során számtalan szervezeti kérdésben kellett a püspöknél kilincselni, az intézet berendezésétől kezdve az éves tűzifaszükséglet biztosításán keresztül az ideiglenesen alkalmazott házi orvos véglegesítéséig. Ezek elintézésének többsége is Glatt Ignác nyakába szakadt.³³ Egyedül az ő vállára nehezedett az Énekiskola szigorú világának teljes koordinálása is. Éjjel-nappal a gyerekekkel volt, nem csak a zenei képzést vállalta magára. A napi 3-4 órás tanulószobai elfoglaltságról így ír: „A fegyelmet két idősebb és jobban tanuló tartja fenn, de azért a stúdió nagyobb részét velük tölteni nagyon előnyösnek bizonyult, hogy ha valamiben fönnakadnak, útbá igazítsam őket, de másrészt jobban is tanulnak, és elejét veszem a feljelentéseknek és a rákövetkező büntetéseknek, ami csak lazítaná a szeretetnek azon szálait, amelyek a növendéket kell, hogy a nevelőhöz fűzzék”.³⁴ Glatt pedagógiája egy végtelen türelemtől áthatott szeretet-pedagógia volt. Pszichológiai vénát és empatikus készséget igénylő hatalmas feladat lehetett segíteni a gyerekeknek, hogy átvészeljék a szülői háztól való fájdalmas elválást, és a hosszú távollétet – a növendékek ugyanis évente kétszer mehettek haza, hiszen minden vasárnap és ünnepnap a liturgikus szolgálatot kellett ellátniuk.³⁵

Közben persze a szakmai munkával is haladni kellett; a város közvéleménye kíváncsian várta az első eredményeket. A direktor feljegyzéseiből tudjuk, hogy 1889 virágvasárnapján énekeltek először a nyilvánosság előtt. Aznapra eső korális mise mellett Lassus: *Improperium expectavit c. offertoriumát* adták elő. Júniusban Galimberti pápai nuncius látogatott Pécsre. Glatt leírja, hogy erőt és lelkesedést öntött belé Galimberti dicsérete. Szüksége is volt a bátorításra, a régi, teátrális stílushoz szokott kanonokok lekicsinyelték, s glattizmusnak gúnyolták a székesegyházba bevezetett zenei stílust, Hoffer Károly, a város legendás tenoristája pedig kijelentette, hogy képtelenség gyerekeket megtanítani arra, hogy lapról énekeljenek.³⁶

1891-ben a káptalan megrendelte az énekes fiúk formaruháját, 30 karinges piros ruhát 30 biréttal. Ez a viselet az intézet fennállása alatt változatlan maradt, a pécsiek pedig hamarosan hecsedliknek kezdték becézni az énekiskolásokat. Ebben az évben nagy megtiszteltetés érte Glattot: ösztönsége XIII. Leó pápa kinevezte tiszteletbeli káplánjává.³⁷ Már pápai káplánként állt kórusa élén 1891. június 22-én, amikor fel-

³² PPL 2368/1888.

³³ PPL 1908/1888, 2095/1888, 17/1890.

³⁴ PPL 3818/1899.

³⁵ Ez, az azóta átalakult elvek és szokások miatt, első hallásra talán kegyetlenségnek tűnik, de nem szabad szem elől téveszteni, milyen nagy dolog volt a századfordulón egy Tolna megyei vagy egy drávaközi kis faluból minimális ellátási díj fejében Pécsre kerülni, és a ciszterci főgimnáziumban tanulni!

³⁶ Lajos... i. m. 1938. 13–15. p.

³⁷ *Capellanus Suae Sanct. ad honorem extra urbem.* Érdekes, hogy ez a tény több forrásban, mely megemlíti Glattot, elsikkad. 1886 és 1888 között viselt, nem túl különleges szentszéki jegyzői funkciója azonban mindenütt szerepel. Ennek oka, hogy mint szentszéki jegyzőt (*Sacrae Sedis Notarius*, az egyházmegyei bíróság írnoka) nevezték ki énekiskolai igazgatónak, és ez az irat az életéről szóló legismertebb dokumentum. PPL 2410/1887.

Az énekiskolások, jellegzetes egyenruhájukban (későbbi felvétel)

szentelték Dulánszky püspök életének főművét, az újjávarázsolt pécsi székesegyházat. A szertartáson a püspöki karon, az ország nagyjain, a megye és a város előkelőségein túl jelen volt Ferenc József magyar király is, aki másnap látogatásával tisztelte meg az intézetet.³⁸ Ott volt Glatt mestere, Haberl professzor is, aki így összegezte a hallottakat: „Die singen wie die Engeln”.³⁹ A gyerekek számára talán nem is a ceremónia volt a legmeghatározóbb emlék, hanem az, hogy a kórusról lefelé jövet József főherceg mindegyiküket megdicsérte, és egy nagy cukorral jutalmazta.⁴⁰ A szertartás reggel 7-kor kezdődött és csak déli 12 óra után ért véget. Ez egyrészt hatalmas állóképességről, másrészt egy tisztességes méretűre bővülő repertoárról árulkodik. 1892-ben már hat szerző 28 különböző miséjét adták elő. Óriási teljesítmény!

1892-ben a pécsi növendékpapság Szent Pál társulata lefordította magyarra Haberl Magister choralis c. munkáját, mely a gregorián ének elméleti és gyakorlati útmutatója. A mű a korálének történetének és stílusos elsajátításának bemutatása mellett külön-külön fejezetben szól a papokhoz, a karvezetőkhöz, az orgonistákhoz és a karénekesekhez. A fordítás egységesítésében, ellenőrzésében, illetve az 1894-es második kiadás anyagi háttérének megteremtésében Glatt Ignác orosz-lánrészt vállalt. A társaság nem ok nélkül választotta 1899. október 29-én tiszteletbeli tagjává.⁴¹

Fontos adalék munkásságának megismeréséhez, hogy segéderő és megfelelő technika híján maga másolta a kottákat. Mivel 15–20 fiú- és 10–15 férfiénekes volt a

³⁸ Pécsi Figyelő, 1891. június 24. 5. p.

³⁹ Egyházi Zeneközlöny, 1917/7. 106. p.

⁴⁰ Lajos... i. m. 1938. 18–19. p.

⁴¹ Pécsi Közlöny 1899. október 31. 5. p.

kórusban, ez egy-egy mű esetén akár 30 szólamkottát is jelenthetett! A székesegyház kottatára nagy mennyiségű kézzel írt hangjegyanyagot őriz ebből az időből, ezek egy kis része a mai napig használatban van.⁴² A kottatár vásárlás révén, Glatt áldozatos munkájának köszönhetően dinamikusan bővült. Nagyritkán előfordult, hogy valamilyen célra, ill. alkalomra nem sikerült kottát szerezni. Ilyen esetnek köszönhető Glatt Ignác egyetlen fennmaradt kórusművének, egy rövid Regina coelinek a megszületése. Szerénységére jellemző, hogy nem tüntette fel magát szerzőként, még a kottatartó dosszién is csak monogramja (I. G.) olvasható.⁴³

Az 1897-es év jelentős állomás az életében. Az első országos egyházi zeneértekezleten megalakult az Országos Magyar Cecília Egyesület, melynek egyik egyházi alelnöke lett. Ugyanitt előadást tartott az általa ekkor már 10 éve alkalmazott énekkottatási módszerről, melyet az előadás hatására az Egyházi Zeneközlöny folytatásokban megjelentetett. Az előszóban szerényen megjegyzi, hogy a módszer nem az ő találmánya, hanem Haberl mester előadásai alapján alkalmazta a tananyag felosztását, a módszer kidolgozását pedig a Haberl, Haller, Kienle és Mitterer könyvei alapján végezte. Ez nem kisebbíti érdemeit, hiszen az említett források szórványos utasításait ő foglalta egységes, működő rendszerbe, mely a Zeneközlönyben való megjelenés után 1900-ban és 1915-ben önálló kiadvány formájában is napvilágot látott.⁴⁴ A módszer eredményességét talán az Énekiskolában nevelkedett Hergenröder Miklós karnagy emlékirataiból származó idézet illusztrálja legjobban: „30 éves koromban Tolnáról Győrbe kerültem teológiai tanárnak. Némi szorongással ültem fel a katedrára, hiszen több nálam korosabb növendék ült velem szemben. Minoritásom legyűrését énekiskolás múltamnak köszönhettem. Az első énekórát így vezettem be: Uraim, nem kell félni az énektanártól. Most is csak annyira tud első látásra kottát olvasni, mint 10 éves korában, (élénk derűség) mert már akkor tudott lapról énekelni.”⁴⁵ Ettől volt kuriózum Glatt Ignác módszere, s ennek megfelelően a könyv második kiadásának alcíme: Gyakorlati útmutatás, mikép lehet 30 hét alatt, heti 3 órával gyermekeket annyira vinni, hogy az egyházi énekkaroknál, mint megbízható énekesek alkalmazhatók legyenek. Tehát összesen 90 óra, ami nagyon nagy hatékonyságot kívánt. Glatt szerint a siker záloga egy tökéletesen énekelő, tanítani is tudó, türelmes, a gyerekek nyelvén értő férfi-pedagógus. A tanítási folyamat során a hagyományosan (és helytelenül) Kodály nevéhez kötött relatív, szolmizációs rendszerrel szemben az abszolút rendszert használta, középpontban a hangközök magabiztos elsajátítása állt. A folyamat végére a tanulók eljutottak egy olyan szintre, hogy bármit leolvastak lapról, tisztában voltak valamennyi gregorián és általános kottaképpel, az összes kulccsal, a ritmussal, a tempó jelzéseivel, mellékesen megis-

⁴² Palestrina-motették, Viadana és Zachariis falsobordone stílusban írt zsoltárai, vagy a fent említett Improperium c. motetta Lassustól.

⁴³ A források megemlítenek más műveket is. Lajos Gyula a Regina coeli mellett egy Exurge kezdetű antifónáról ír. Lajos... i. m. 1938. 39. p. A Cecília Egyesület lapja a pécsi székesegyház 1915. évi januári és februári műsorát hozva szól a Da pacem és a Parce Domine című Glatt-művekről. Egyházi Zeneközlöny 1915/3. 67. p.

⁴⁴ Glatt Ignác: Az énekkottatás módszere. Szent István Társulat, Budapest, 1900.; Glatt Ignác: Az énekkottatás módszeres vezérfonala. Eger, 1915.

⁴⁵ Hergenröder Miklós: Zenei emlékeim. Kézirat, 1980. 13–14. p. Ebben a formában, az eredeti szöveget kis mértékben szerkesztve közli: Garadnay... i. m. 1993. 386. p.

merkedtek a latin nyelv olvasási szabályaival, és emlékezetükben jelentős, gregorián dallamokból álló törzsanyagot tároltak. Az oktatáshoz korális (gregorián) példákat és Angelo Bertalotti Solfeggioit használta, utóbbiak Kodály Bicíniumaihoz hasonló kétszólamú éneklőgyakorlatok. Az Énekiskola módszerét bemutató könyvében Székely Miklós összevetette azt a relatív módszerrel. Nagyon helyesen megállapította, hogy a két ellentétes, látszólag egymást kizáró metódus között nincs feloldhatatlan ellentét, egészen egyszerűen más célból jöttek létre.⁴⁶ Glatt a gyakorlás során sokszor énekelte a fiúkat párban, sokszor párokat jutalomért versenyeztetve, a hangszeres segítséget pedig kerülte. Ezekkel kikényszerítette a növendékek felelős szerepvállalását a karban – ezen a szinten nem lehetett „úszni az árral”.⁴⁷

1899 októberében a magyar Cecília Egyesület Pécssett tartotta harmadik országos nagygyűlését. A helyszín fő vonzereje természetesen az Énekiskola és a székesegyházi énekkar volt. A kétnapos rendezvény során a kongresszus 117 résztvevője több alkalommal is meghallgatta az énekkar előadását. Glatt Ignác és a székesegyházi kórus osztatlan sikert aratott. Még a reformmozgalommal szembenálló Pécsi Naplóban is pozitív kritika jelent meg az eseményről.⁴⁸

OMCE-csoportkép. Készítette Zelesny Károly az Országos Magyar Cecília Egyesület harmadik, pécsi kongresszusán, 1899. szeptember 27-én.

⁴⁶ Székely Miklós: A Pécsi Székesegyházi Énekiskola énektanítási módszere. Budapest, 2000.

⁴⁷ Az a profi szemlélet, amelyről a még élő, Mayer Ferenc keze alatt nevelkedett éneklőkészek beszámolnak, feltehetően már e korai időkben az intézmény sajátja volt.

⁴⁸ Pécsi Napló 1899. szeptember 28. 2–3. p.

A pécsi egyházzenei reformot ért támadás a századfordulón

A Katolikus Egyházi Zeneközlönyben megjelentetett énekoktatási módszer fogadtatása, és a Cecília Egyesület pécsi kongresszusának sikere azt jelezte, hogy végleg sínre került az Énekiskola ügye, Glatt Ignác szakmailag révbe ért. Ám a szeptemberi kongresszus ahelyett, hogy megerősítette volna a megelőző tíz év munkájának eredményeit, olyan viták kiindulópontja lett, melyek átmenetileg megkérdőjelezték a pécsi reformerek törekvéseinek helyességét.

Sokan még mindig nem tudták megemészteni a hangszerkíséretes misék székesegyházból való kitiltását. Dulánszky püspök halála okot adott arra, hogy ez a jelentős tábor bízson a székesegyházban megvalósult status quo megváltoztatásában. Érdeklődéssel figyelték az új püspök, Hetey Sámuel első intézkedéseit, ám kezdetben csalódniuk kellett. A Pécsi Napló sajnálkozva írt arról, hogy az új egyházfő nem tervez változtatást a székesegyház zenei életében.⁴⁹ A Cecília Egyesület pécsi kongresszusa után kibontakozó sajtóvita, majd az ennek nyomán meginduló társadalmi szervezkedés más megvilágításba helyezte az ügyet. A szikrát a katolikus jobboldal helyi lapjának, a Pécsi Közlönynek a nagygyűlésről írt tudósítása jelentette, melyben a Pécsi Napló szerint „gyöngédtelen módon” juttatták kifejezésre az ünnepi hangulatot.⁵⁰ A közel két hónapig tartó vitában a Pécsi Napló a hangszeres zenét pártoló polgárok éles hangú szócsöve volt, az egyházzenei reform eredményeit a Pécsi Közlöny cikkírói védték, nem kevesebb vehemenciával. Eközben a Lyceum templomban „zenés miséket” kezdtek tartani, 1900 júniusában pedig létrejött az Egyházi Zenekedvelők Egyesülete, melynek nevében Dischka Győző főreáliskolai igazgató, Czigliányi Béla királyi ítélőtáblai bíró és Bitter Illés ciszterci tanár arra kérte a püspököt, hogy évi hat alkalommal a székesegyházban is tarthassanak hasonlókat. Nehéz kérdés, hogy a püspök végül miért adta meg az engedélyt. Lajos Gyula, aki a püspök személyiségében látta a döntés okát, így írt erről: „Walter kanonok b. e. Dulánszky püspök igazi egyházas érzülettől tanúskodó reformjának ezen oldalba támadása ellen élőszóval is kikelt, de Heteyt, aki amennyire kíméletlen tudott lenni papjaival szemben, annyira nem tudott ellenállni világi urak pusztá óhajának, nem lehetett eltéríteni elhatározásától.”⁵¹ Nem kizárt, hogy az Esztergomból Pécsre került főpap kereste a népszerűséget székvárosában, ám Lajos Gyula beszámolóját, annak ellenére, hogy személyesen is ismerte a püspököt, okkal tarthatjuk elfogultnak. Az újságcikkekből kiderül, hogy az új egyesületet nagyon sokan támogatták, köztük a város prominens személyiségei. Valószínűleg akkora nyomás nehezedett a püspökre, amelynek hatására hajlandó volt engedményt tenni. Ezt a Dulánszky-féle reform iránt amúgy sem elkötelezett Hetey vállalható, a kialakult állapotokat alapjaiban meg nem rendítő kompromisszumnak tarthatta. Mindez talán apróságnak tűnik, ráadásul az Énekiskola helyzetét döntően nem változtatta meg, Glatt Ignác mégis úgy érezte, hogy hiábavaló volt tízéves munkássága. Ráadásul éppen onnan érte sérelem, ahonnan védelmet várt volna a külső támadásokkal szemben. Lajos Gyula leírása szerint Glatt

⁴⁹ Pécsi Napló 1899. szeptember 10. 4. p.

⁵⁰ Pécsi Közlöny 1899. szeptember 26. 2–3, 6. p.; szeptember 28. 1–2. p.; Pécsi Napló szeptember 30. 4. p.

⁵¹ Lajos... i. m. 1938. 32. p.

keserűségében le akarta tenni a karmesteri pálcát, és a szabadszentkirályi plébániát kérte.⁵² Ez egy hirtelen kirohanás lehetett a részéről, mely után a kedélyek megnyugodtak, az Egyházi Zenekedvelők Egyesülete az engedély értelmében járt el, bár az évi hat lehetőséget nem mindig használta ki. A Pécsi Napló üdvözölte a döntést, az 1900 januárjában szerkesztőváltáson átesett Pécsi Közlöny pedig a püspök akaratával szemben már nem védhette korábbi álláspontját. A téma lekerült az újságok hasábjairól.

Ezt a kritikus időszakot illusztrálja egy érdekes történet. A püspöki engedélynek volt egy olyan kitétele, hogy ha az Egyházi Zenekedvelők Egyesülete a kitűzött napra nem tud elkészülni, azt egy héttel előtte a székesegyházi karigazgatóval közölni kell. Egy alkalommal este fél nyolckor levél érkezett Glatthoz, melyben kéri, hogy másnap (!) a fiú-férfi vegyeskar lássa el a liturgikus szolgálatot, mert a zenekar nem tudott elkészülni a programjával. A hírre a gyerekek egyszerűen fellázadtak, és nem akartak a másik kórus helyett énekelni. Glatt-tól nem kis pedagógiai érzéket igényelt védencai lecsendesítése. Az, hogy másnap félórás próba után minden a szokásos módon zajlott, megint csak a kórus felkészültségét, és Glatt Ignác munkáját dicséri.⁵³

1903-ban Hetyey püspök Karlsbadba utazott gyógykezelése, s meglepő hirtelenséggel meghalt. Már nem élte meg X. Pius pápa szent zenéről szóló „Tra le Sollecitudini” kezdetű Motu propriojának kiadását, mely pontot tett a pécsi egyházzenei viták végére. E dokumentum előírásai pontosan azt fogalmazták meg, amiért Pécsen Glatt Ignác és Walter Antal kanonokok évekig dolgoztak. Az Egyházi Zenekedvelők Egyesülete 1904-ben feloszlott.

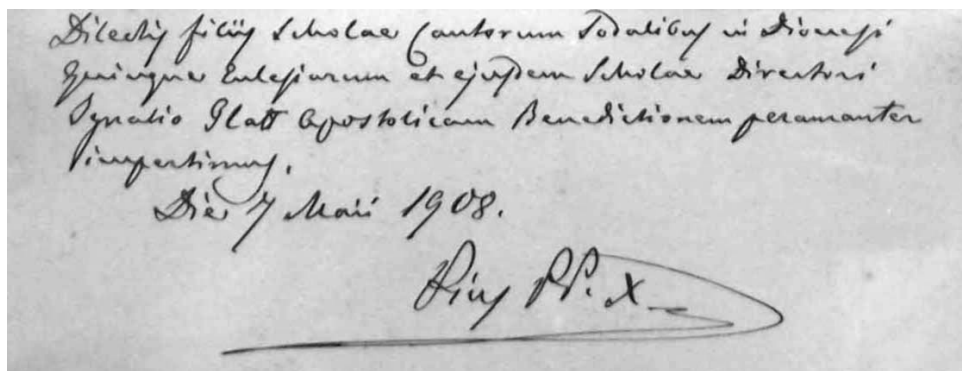
Az utolsó évek

A Hetyey örökébe lépő új püspökkel, gróf Zichy Gyulával nagyobb szerencséje volt Glatt Ignácnak. Hamar elnyerte a főpap jóindulatát, s Zichy 1908-as római látogatásából hazatérve ajándékot hozott az Énekiskola igazgatójának, mely egyben egy újabb pápai elismerés is volt. A pápát ábrázoló kép alatt ez a szöveg áll: „Kedves fiaimnak, az énekiskola tagjainak a Pécsi Egyházmegyében, és ezen iskola igazgatójának, Glatt Ignácnak apostoli áldásommal, nagy szeretettel ajándékozom. 1908. május 7. X. Pius pp.”

1912-ben Zichy tiszteletbeli kanonokká nevezte ki az Énekiskola igazgatóját. Glatt Ignác nemcsak a székesegyház zenei életéért felelt. Véleményeznie kellett az egyházmegyében építendő orgonák terveit, majd elkészültük után magukat a hangszereket. Alapos szakvéleményeiből kiténik, hogy fiatal korában az orgona felépítésével és működésével is tökéletesen megismerkedett. El kellett bírálnia azon énekeskönyveket, szertartáskönyveket, melyeket engedélyezésre, vagy körlevélben való ajánlásra terjesztettek be a püspökséghez. Emellett a Miasszonyunk-rendi, majd az Irgalmas-rendi apácák gyóntatója volt, 1912-től tagja volt az egyházmegyei római katolikus tanítók fegyelmi bizottságának, 1914-ben pedig a Tanítóképzőben a

⁵² Lajos... i. m. 1938. 32. p. Ez a plébánia tényleg üresedésben volt ebben az időben, annak azonban nincs írásos nyoma, hogy Glatt folyamodott volna ezért (míg kb. 20 káplán és plébános ezt megtette).

⁵³ Lajos Gyula jubileumi ünnepi beszéde. Énekiskolai Levéltár 38/1938. Az eredeti dokumentum nincs meg. A történetet közli: Garadnay... i. m. 1993. 384. p.

X. Pius pápa kézírása. Glatt Gábor tulajdona (Budapest).

tanképesítő vizsgálatokon elnökölt. Rengeteg feladat volt ez amellett, hogy a gyerekek mellett szünet nélkül helyt kellett állnia, az első épkézláb hang kicsiholásától egészen addig, hogy éjjeli őrzárata során esetleg betakarta őket.

Nem csoda, hogy amúgy is gyenge szervezete elhasználódott a megfeszített munkával telt évek alatt. Utolsó éveit beárnyékolta rossz egészségi állapota. Többször megműtötték a lábát, ezután évi rendszerességgel járt gyógykezelésre Bad Wörishofenbe, a ma is fennálló Kneipp gyógyintézetbe. Ez egy idő után nélkülözhetetlenné vált számára, ugyanis egy-egy ilyen nyári kúra után egy évig tudott dolgozni, de tavaszra mindig nagyon leromlott az állapota. Az Énekiskoláról kevesebb adatunk van az 1910-es évekből. Arra is gondolhatnánk, hogy Glatt betegsége miatt talán a színvonal is hanyatlott. Erre a legbiztosabb cáfolat, hogy 1911 és 1915 között képezték az Énekiskolában Mayer Ferencet, aki 1938-tól az intézet vezetője lett. Bár a képzés színvonala valószínűleg nem romlott, a kórus megszenvedte a tízes éveket, a világháború megrostálta a kart, a férfiak egy részének frontszolgálatra kellett mennie.⁵⁴ Betegsége miatt megpróbálták szakértő segítséget állítani Glatt mellé. Még a század legelején váltotta egymást két kiváló zenész, Vörös Nándor és Wajdits Károly. Mindketten elvégezték a regensburgi iskola kurzusát, pedagógiai érzék híján azonban nem maradhattak sokáig. Harmadikként Lajos Gyulát nevezték ki az intézet prefektusává. Lajos Gyula jó tanár volt, tekintélyes hit-tanári tapasztalattal, hatalmas elméleti tudás birtokosa volt, és szintén Regensburgban szerezte karnagyi képesítését.

1916-ban felmerült egy egyházzenei főiskola megalapításának gondolata. Az Énekiskola más városokban való létrehozásának terve korábban is szóba került, 1899-ben a baranyai kötődésű erdélyi püspök, Majláth Gusztáv tájékozódott egy Gyulafehérváron felállítandó iskola ügyében, 1907-ben Városov Gyula Kalocsa-bácsi érsek, aki Kalocsán kívánt hasonlót szervezni, látogatta meg az intézetet. Ezek a tervek nem valósultak meg, Városov kezdeményezése a káptalan ellenállásán bukott meg. 1916-ban Járosy Dezső temesvári pap-karnagy, a budapesti

⁵⁴ Ez odáig fajult, hogy Glatt kezdeményezésére Niedermayer János tenoristát a püspök kérésére vissza is rendelték. PPL 3542/1916.

Zeneakadémia előadója indítványozta egy Országos Egyházzenei Iskola létrehozását. Tervezetét megküldte Csernoch János bíboros hercegprímásnak, jelezve azt, hogy örömmel venné, ha Temesváron szerveznék meg az intézetet. A püspöki kar Temesvár helyett egyértelműen Pécsset jelölte meg mint alkalmas helyszínt, mivel itt már működött az Énekiskola. Csernoch a pécsi püspöktől kért információt, Zichy pedig Glattnak adta ki a tervezetet bírálatra. Ő az ötletet jónak, de korainak gondolta, mivel nem volt az országban kellő számú képzett egyházzenesz, aki az oktatást végezhetné. ⁵⁵ Glatt ötlete valószínűleg az volt, hogy többeket Regensburgba küldve egy ütőképes magot (min. 4–5 fő) hozzanak létre, melyre alapozva megindulhat a képzés. Emellett a pécsihez hasonló énekiskolák alapítását sürgette. Üdvözölte a gondolatot, hogy a püspöki kar Pécsset tartotta alkalmasnak arra, hogy a felállítandó Egyházi Zeneiskola székhelye legyen, s az új képzést összekapcsolta volna a tanárképző intézettel és a kántorképzéssel (Glattnak Pécs mellett szóló érvei között kiemelt helyen szerepel továbbá az Énekiskola és az Angster orgonagyár). A tervből a világháború szerencsétlen kimenetele és a trianoni sokk miatt természetesen semmi nem lett. Az 1930-as évekig a regensburgi iskolának nem volt több magyarországi növendéke.

1917-ben Glatt Ignácot, a szemináriumi ebédlőasztal mellett felszolgáló kisdiajból lett énekiskolai igazgatót kinevezték a pécsi székeskáptalan rendes kanonokjává. Elismertsége mellett az anyagi megbecsülést is jelentette a kanonoki stallum, ezt azonban nem sokáig élvezhette. Az ezzel járó egzisztenciális előnyökkel ő maga különösebben nem törődött, családtagjait viszont korábban is támogatta, erre pedig a kinevezés után nagyobb lehetősége lett volna. ⁵⁶ Ebben az évben teljesen elhatalmasodott rajta a betegség. Vesesorvadás lépett fel nála, ami látásának rohamos romlásához is vezetett. Amikor már csak nagyítóval tudott olvasni, akkor is kedves Szent Tamását (Summa Theologicae) forgatta. ⁵⁷ Kanonoki kinevezésével egyidejűleg Zichy püspök a szeminárium rektorává tette. ⁵⁸ Fájó szívvel elhagyta az Énekiskolát, s átadta helyét prefektusának, Lajos Gyulának.

Hosszú szenvedés után, 1918 tavaszán, húsvéthétfőn hunyt el. A pécsi köztemető nyugati fala mellett nyugszik, abban a kriptában, ahová korábban gyermekkori pártfogóját, Gruzling esperest temették.

Munkásságának utóélete

Az egyházzenei főiskola megalapítását nem sikerült tető alá hozni, az Énekiskola azonban Lajos Gyula irányításával tovább működött, az épületet kibővítették, a létszámot felemelték, és az intézmény nyitni kezdett a székesegyházon kívüli világ felé. ⁵⁹ Először kisebb városi rendezvényeken léptek fel, majd a Pécsi Ünnepi Játékok előadásában is részt vettek. A zenit a legendás Mayer Ferenc vezetése alatt köszöntött az Énekiskolára. A korszak egyik csúcspontja a budapesti Zene-

⁵⁵ PPL 3464/1916.

⁵⁶ Glatt Győző családi feljegyzései. 8, 44. p.

⁵⁷ Lajos... i. m. 1938. 45. p.

⁵⁸ PPL 3175/1917.

⁵⁹ Glatt annyira rabja volt az ügy szellemiségének, hogy bár többször kérték, hogy a kórus nyilvános (külsős) szereplést is vállaljon, mindvégig ellenállt. Mindig azt mondta: „Ez a kar a Jóistené és a templomé.” = Lajos... i. m. 1938. 39. p.

akadémián való szereplés volt 1942-ben, mely országos hírnevet szerzett az iskolának. A másik az volt, hogy Kodály Zoltán azzal ismerte el az intézet szakmai színvonalát, hogy a székesegyház énekkarára bízta Missa Brevisének ősbemutatóját 1945-ben. A katolikus iskolarendszert elsöprő politikai viharok egyik utolsó csapásaként 1953-ban az intézetet feloszlatták. A hagyomány átmentése céljából Mayer Ferenc vezetése alatt vegyeskar alakult, mely Palestrina Kórus néven a mai napig működik. A rendszerváltás után történt kísérlet az Énekiskola feltámasztására, az új intézet azonban több körülmény szerencsétlen összejátszása miatt sajnos rövid életű volt. Ennek ellenére Glatt Ignác életművének máig érezhető hatásai vannak.

Az intézet hálás növendékei által 2006-ban elhelyezett emléktábla az épület Káptalan utcai homlokzatán

Tevékenysége a következőképpen foglalható össze. Elméleti pedagógiai munkásságának köszönhető az első összefüggő zenepedagógiai rendszer kialakítása Magyarországon, mely nyomtatásban is megjelent, tulajdonképpen három kiadásban. Elméletének helyességét gyakorlati pedagógiai tevékenységével igazolta. Módszerét csaknem harminc évig alkalmazta megkérdőjelezhetetlen sikerességgel, emellett szinte egymaga vezette az internátust. Három évtizedes működése szilárd alapot teremtett az Énekiskola további működéséhez. Hatalmas hangjegyanagot teremtett meg a pécsi székesegyházi énekkar számára. Részt vett az Országos Magyar Cecília Egyesület megalapításában, a kortársak az előírászerű egyházi zene elterjesztésének egyik első, úttörő apostolát látták benne.⁶⁰ Eredményeit igazolja, hogy felmerült az Énekiskola más városokban való felállításával, és egy egyházzenei főiskola Pécsen történő megalapításának gondolata. Ellenfelei által is elismert zenei és pedagógiai tehetsége és nagy munkabírása mély vallásossággal, emberszeretettel és közmondásos szerénységgel párosult, s ez a nagyon komplex kép tette a századfordulós Pécs közkedvelt és különleges szereplőjévé Glatt Ignác kanonokot.

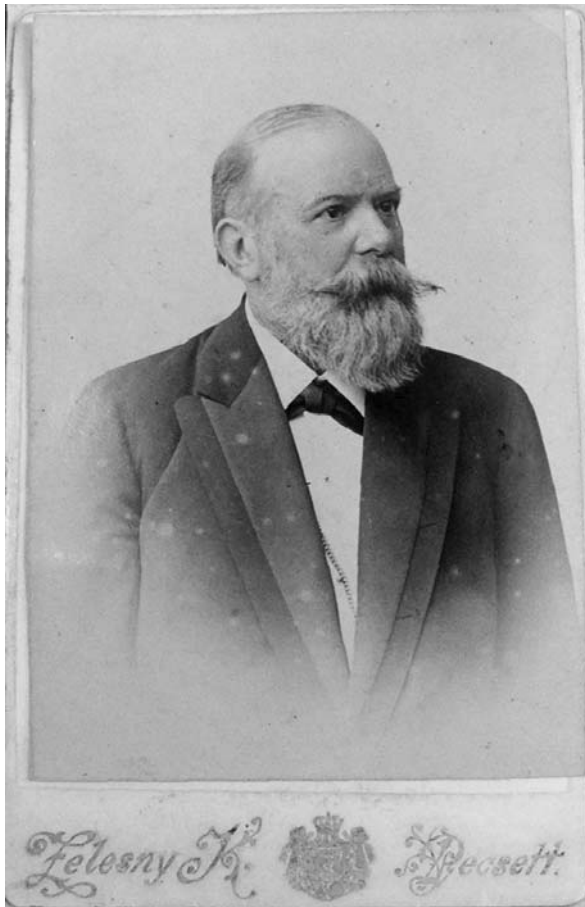
⁶⁰ Egyházi Zeneközlöny, 1917/7. 104. p.

RAYMAN JÁNOS

A DGT MILLENNIUMI ÉRME

A bécsi székhelyű és erősen osztrák érdekeltségű Dunagőzhajózási Társaság vezérigazgatója Ullmann lovag 1891-ben **Wiesner Rajmár** bányamérnököt nevezte ki a Társaság pécsi szénbányáihoz igazgatónak.

Wiesner Rajmár Prágában született 1843. augusztus 7-én. Állami ösztöndíjasként kitüntetéssel végezte a Selmecbányai Bányászati Akadémiát. Előbb a csehországi Miesben (ma Stříbro), az ottani ólombányáknál állt munkába, majd a Příbrámi Bányászati Iskolánál lett tanársegéd. Mivel a gyakorlati munka jobban vonzotta, bányaműveknél helyezkedett el. Néhány osztrák szénbánya után az

Wiesner Rajmár arcképe (Zelesny Károly felvétele)

1871-ben a Wiener Kohlen Industrie Verein érdekeltségéhez tartozó ajkai szénbányák vezetésével bízták meg. Még kitérőt tett a csehországi teplicei, majd a brüxi kőszénbányákhoz. Itt érte a DGT meghívása, amely Pécsre hozta.¹

Wiesner Rajmár feladata a pécsi szénbányák korszerűsítése volt². Első lépésként Bécsből Pécsre költöztette a bányagazgatóságot. A Mária utcában felépíttette a DGT szénbányák székházát, ahol lakása is volt. Sajnos Pécs elherdálta a nevezetes épületben elhelyezett bányászati gyűjteményt, amely a pécsi szénbányák és az uránbánya emlékeit gyűjtötte össze, mutatta be a helyi nagyközönségnek és a Pécsre látogatóknak. A bányák is megszűntek, az épület bejárata feletti bányászszobor kezéből is kihullott már a csákány.

Wiesner a kisebb-nagyobb bérelt és a Társaság tulajdonban lévő bányából átszervezte és egységes rendszerré tette a DGT bányaszervezetét.

Számos fejlesztést hajtott végre, amelyet jelentős létszámnövekedés is követett. Eredményeként a széntermelés 1900-ra csaknem megkétszereződött, és a szénbányák jövedelmezősége is emelkedett.

Az érdeklődés középpontjába akkor kerültek a pécsi bányák, amikor részt vettek Budapesten az 1896. évi Ezredéves Kiállításon. »Első császári és királyi szabadalmazott Dunagőzhajózási Társaság bányagazgatósága Pécsset« címmel kaptak helyet a bányászati és kohászati csoport épületének egyik szárnyában. A kiállításról szóló beszámolók kiemelték a bemutatott kiváló szelvényrajzokat, a kötélpálya és a géptelepek rajzait, a láncszállítás és a szellőzőgépek jól sikerült modelljeit. Bemutattak egy vasszerkezetbe épített szállítókast, a biztonsági berendezéseivel együtt, bányacsillékot, fékkel is felszerelve. Mutatós mintagyűjteményt a bányászott szén fajtáiból, a bányamű termékeiből brikettet és az akkor pírshénnek nevezett kocsot. Gondosan elkészített albumokban szakszerű, de látványos színes rajzok segítségével bemutattak mindent, amit fontosnak tartottak a bányamű területén. Ezek ma a bányászattörténet szinte felbecsülhetetlen értékű forrásai. A kor fontos találmányainak pécsi alkalmazásáról is értesülhettek a látogatók és a szakértők. Ezek közt volt található Wiesner ülepítő berendezése is, amelyet a szénmosásnál használtak.³

A közönségnek egy új könyvecskét is közreadtak, »Az I. cs. k. szab. Dunagőzhajózási Társulat Pécs melletti kőszénbányái« címmel.

Wiesner Rajmár nemcsak kiállítója és támogatója volt a nemzeti kiállításnak, hanem a kereskedelmi miniszter megbízásából a bányászati és kohászati szakcsoport zsűrijének munkájában is részt vett.

Ugyanekkor rendezték meg Budapesten az Ezredéves Bányászati és Geológus Kongresszust is. A résztvevő szakembereket Wiesner meghívta Pécsre, hogy a valóságban is megismerhessék az európai színvonalú pécsi bányaműveket. 1896.

¹ Déry Károly: Wiesner Rajmár (Nekrolog) = Bányászati és Kohászati Lapok 33. 1900. 173–174. p., valamint Raymund Wiesner (Nekrolog) = Fünfkirchner Zeitung, 1900. május 24. 1–3. p. Életrajzáról még: Szirtes Gábor: Pécsi Panteon. Pannónia Könyvek, Pécs, 1998. 113–122. p.

² Eredetileg a német Raimund nevet kapta a keresztségben. Akkoriban ezt Rajmárnak fordították magyarra. Az irodalomban többen Raymárnak írták, de halotti anyakönyvében és az ábrán is bemutatott levélben látható sajátkezű aláírásán a Rajmár változat szerepel, ezt kell elfogadnunk.

³ Bányászati Lapok 29. 1896. 360–363. p.

szeptember 28-án a DGT külön vasúti kocsijában érkeztek a vendégek Budapestről Pécsre, majd a cég különvonatán Pécsszabolcsra, ahol a bányatisztek kalauzolásával megtekintették a György-akna és a Ferenc József-akna berendezéseit, láncszállítást a György-aknától a vasútig, a különböző szinteken elhelyezett vízemelő berendezéseket, ahol már korszerű villanyvilágítás volt és villamosvasút szállította a salakot a hányóra.

Megnézhatték Wiesner kísérleti szénmosó berendezését, az általa szabadalmaztatott ülepítő tölcsérrel, amelynek feladata a szén kísérel meddő elválasztása volt, a termelt kokszt hamutartalmának csökkentése érdekében. A kokszoló akkor 40 kemencével működött. Láthatták, hogy külön egyenáramú dinamó működteti az ívlámpákat és váltóáramú a világításnál felszerelt izzókat.⁴

A kiváló mérnök Wiesner Rajmár ugyanakkor korának ismert, nagy tudású numizmatikusa is volt, aki fiatal kora óta, gyakran nem csekély áldozatok árán, országos jelentőségű pénz- és éremgyűjteményt hozott létre. Az éremkedvelő pécsi igazgató a bányaművek emlékét már 1891-től különös éremsorozat létrehozásával tette ismertté és nevezetessé, amelyet Borbála-napon bocsátottak ki és a bányamű főműhelyében öntöttvasból készítettek. Az érem egyik oldalán a magyar címet, a másikon a DGT pécsi bányáinak jelvényét, a horgonyra helyezett bányászkalapácsot és -éket találjuk.⁵

A már létező éremsorozat és az országos bemutatkozás nagy lehetősége, a millenniumi kiállítás adta az ötletet újabb érem elkészítésére. Mivel az érem nem tekinthető közismertnek, és felirataiból sem lehet megtudni rendeltetését, érdemes egy pillantást vetni a történetére.

A Baranya Megyei Levéltárban megőriztek egy erre vonatkozó levelet, amelyet Wiesner Rajmár írt Pécs szab. kir. város tekintetes tanácsának.

„Pécs szab. kir. város tekintetes Tanácsának Pécssett

A budapesti millenniumi kiállítás emlékére egy érmet szándékozunk több példányban készíttetni, melynek előoldala Pécs szab. kir. város czímerét viselné. A hátlapja a hajózás és bányászat jelvényeivel és czégünk nevével láttatnék el.

Bátorkodunk ennél fogva a tekintetes Tanácsot egész tisztelettel megkérni, miszerint a városi czímer e használatát szívesen megengedni méltóztatnék. Kérelmünk teljesítése reményében maradunk Pécssett 1896. február 14-én

Kitűnő tisztelettel Wiesner Rajmár s.k. bányagazgató”

A levél tehát azért maradt meg, mert a város címerének használatára kért a bányagazgatóság a várostól engedélyt, amelyet természetesen meg is kaptak. A levélre rávezetett feljegyzésben ez olvasható: „A kért engedély a tek. Igazgatóságnak teljes készséggel megadatik. Pécssett. 1896. febr. hó 21-én.”⁶

Az új érmen, szemmel láthatóan a bányaművek helyi kötődését kívánták érzékeltetni, ezért tértek át az ország címeréről a városcímerre.

Az érem, bár nem ismeretlen, csak e levél hiányában nem lehetett pontosan tudni, milyen célra készült. Első leírását 1904-ből Gohl Ödöntől ismerjük. A magyar

⁴ Rayman János: Wiesner Rajmár = Pécs-Baranyai Történelmi Arcképcsarnok. BML 2003. CD-ROM

⁵ Rayman János: Wiesner Rajmár, egy numizmatikus emlékére = Az Érem 57. 2001/1. 43–49. p.

⁶ BML Pécs város tanácsának iratai 2807/1896.

millennium emlékérméi közé sorolta be, de a leírásában 43 érmet szerepel, számtalan változattal. Valamennyi a millennium évében került kibocsátásra, de közülük többnek a kapcsolatát a kiállítással sem az érmek felirataiból, sem a leírásból nem lehet felfedezni.

Az érmet bemutatását innen, Gohl Ödöntől kölcsönöztük.

Előlap: „Középen, tányéralakra mélyített mezőben horgony és középtájt két keresztbe tett bányászkalapács. Körül: * I. CS. K. SZAB. DUNAGŐZHAJÓZÁSI TÁRSASÁG * lenn: 1896. Göröngyös alap, Meredeken előugró háromszoros szegély. Hátlap: Pécs címere barokk (így!) kartusban, igen erős domborítással.

Körül: KŐSZÉNBÁNYÁI, SAJTOLT ÉS PIRSZÉN GYÁRTÁSA PÉCSETT. Meredeken előreugró kettős szegély.”⁷

Érdekes és nem gyakori, amikor az előoldali felírat, a hátoldalon folytatódik. Ma már másként fogalmazzunk, de így is, minden pontos és érthető. A leírás után

Az érmet előoldala

Az érmet hátoldala

az érmet méretére és anyagára vonatkozó feljegyzések igen fontosak, mert ezek szerint több típust ismertek.

a.) $\varnothing = 73$ mm. Anyaga ezüst. Az érmet akkor Pákozdy Károly gyűjteményében volt található.

b.) $\varnothing = 73$ mm. Anyaga barna átlátszó gyantás anyaggal bevont öntöttvas. (8 mm vastag).

c.) $\varnothing = 73$ mm. Ugyanaz az érmet színezve. Mindkét lapja aranyszínű, a horgony és a kalapácsok vasai sötétkekek. A hátoldali barokk keret fenn ezüstös, a címerben lévő hegy zöld, alatta sötétlila, a pajzs fő vörös színű. A két oldalsó hegy ezüstös, a hold és csillag szintén ezüstös, a korona sötétlila.

⁷ Gohl Ödön: A magyar millennium emlékérméi. (A nem budapesti vonatkozású és az egyes vidéki városokra vonatkozó fajok, kiegészülésül Budapest Újabb Emlékérméi millenniumi érem sorozatához) = Numizmatikai Közlemények 3. 1904. 71. p.

A különös nagyméretű öntött ezüstérmét később Szentgáli Károly is ismertette Pákozdy éremgyűjteménye leírásában, amelyből kiemeljük azt a megjegyzését, hogy „legeredetibb az ismert pécsi kőszénbányai öntött éremnek egy ezüst példánya.” Ebben az érem súlyát is megadta: 182 g!⁸

A Magyar Nemzeti Galéria is őrzi egy öntöttvas példányát, a Pompéry-gyűjteményből került a közgyűjteménybe.⁹

A Janus Pannonius Múzeum gyűjteményében is megtalálható, amelyet a baranyai éremgyűjtőkkel közösen rendezett kiállításon be is mutattak 1985-ben.¹⁰

Mindezekből következik, hogy az ismert éremnek különleges változatai is voltak. Nem volt ismert, hogy a DGT a millenniumi kiállításra készítette és nyilván a kiállításon megjelent jeles vendégeinek ajándékozta. Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a Pécsre meghívott vendégeknek is jutott belőle, hiszen a látogatók és a szakemberek számára a pécsi bányamű kézzelfogható emléke és emlékeztetője maradt. Viszont az eleve vastag érem ezüstdől öntött súlyos változata ritka különlegesség, aligha készülhetett egy-két példánynál több belőle. Nem tudjuk, mennyi, hogy kinek vagy kiknek szánták és adták át. Csak annyit tudunk, hogy az uralkodó is a kiállítás látogatója volt. Tehát nem elképzelhetetlen, hogy talán éppen I. Ferenc Józsefnek kívántak kedveskedni a különlegességgel. Ennek a feltevésnek nem mond ellen, hogy az uralkodó Wiesner Rajmárt 1896-ban az Osztrák Császári Ferenc József Rend lovagkeresztjével tüntette ki.

A városcímer használatára megszerzett engedély ugyan a kérelemben benyújtott éremre vonatkozott, de a DGT bányaművek igazgatósága újabb két érmen is elhelyezte Pécs város címerét. 1898-ban a Pécssett rendezett Bányászati és Kohászati Kongresszus emlékére készített hasonló öntöttvas érmen és 1899-ben Hegedűs Sándor kereskedelemügyi miniszter pécsi látogatásának emlékére készített érmen.¹¹

A kiváló bányamérnök és elfoglalt igazgató már csak rövid ideig tudta szolgálni a bányaműveket és a várost, amelynek közgyűlésébe is beválasztották 1896-ban. Súlyos szívbajával 1898-ban ágyának esett, és elhunyt 1900. május 21-én Pécssett. Mária utcai lakásából bányászok kísérték égő fáklyákkal utolsó útjára a Budai külvárosi temetőbe, ahol ősi selmeci szokás szerint felhangzott a körtefa kotogó (klopacska) hangja, miközben eloltották a fáklyákat, mécseseket és bányászlámpákat, jelezve, hogy elindult utolsó műszakjára. Sírja a Budai külvárosi temetőkápolna lerombolásakor esett áldozatul.

Egy emléktábla a Mária utcában még várta magára.

⁸ Szentgáli Károly: Pákozdi Károly dr. magyar éremgyűjteménye. = Numizmatikai Közlöny, 12. 1913. 66. p.

⁹ Magyar Nemzeti Galéria Állagjegyzéke II/b. Csengeryné Nagy Zsuzsa (szerk.). Budapest, 1971. 220. N° 630, Ltsz. 56.869-P

¹⁰ JPM Várostörténeti gyűjtemény Ltsz. 75.132

Pécs az éremművészetben Kiállítás 1985 Katalógus. Összeállította Hágen József, Rayman János, Süle Tamás. Pécsi Várostörténeti és Munkásmozgalmi Múzeum, valamint a MÉE Baranya Megyei Szervezete kiadása, 1985. 22, N° 189. p.

¹¹ Roznai István: Magyar Bányászati és Kohászati érmek 1523–1982. OMKE, Budapest, 1983. 23. N° 38, 40, 41. p.

A BOLDOG BÉKEIDŐK UTOLSÓ ÉVEI PÉCSETT

Arató Jenő visszaemlékezései 1909–1914. I. rész

Szokatlan, mégis (reméljük) olvasmányos leírást olvashat az érdeklődő; dr. Arató Jenő egykori pécsi táblabíró visszaemlékezéseinek a dualizmus utolsó éveire vonatkozó részleteit. Pontosabban az *Életem* c. kéziratának pécsi vonatkozásait közöljük a „boldog békeidők” hangulatát idéző, s közel száz évvel ezelőtti város életéről.¹ A Pécsi Várostartörténeti Múzeum tulajdonában álló terjedelmes, több mint 500 oldalas kézirat számos magánjellegű, az életutat ismertető közlései mellett figyelemreméltó várostörténeti ismereteket is tartalmaz. A könnyebb áttekintés és olvashatóság érdekében viszont szükségszerű volt az értékes írás szövegének korrekciója, azaz a gyakori szóismétlések, gépelési és helyesírási hibák mellőzése és a tematikát figyelembevevő szövegrészek tagolása, szerkesztése, alcímek feltüntetése, ami az eredeti szövegben nem szerepelt. Éppen ezért a forrásközlés, vagy szövegpublikálás során nem a betűhív közlés, hanem a szöveghű közlés mellett döntöttünk. Az eredeti szöveg mindezekről függetlenül érintetlen maradt, s az említett korrekciók, szerkezeti tagolás mellett magyarázó jegyzetekkel segítjük a kézirat értelmezését, ami elsősorban az idegen kifejezések, fogalmak magyarázatát és a nyilvánvaló elírások-tévedések kiigazítását jelenti. Itt fontos megjegyezni, hogy egyértelműen több olyan említés és esemény lehet kérdéses, amit csak más forrásokkal való egybevetés esetén tisztázhatnánk. De ennek a forrásközlésnek nem ez az elsődleges célja, hanem hogy a jeles egyéniség gondolatain, egyedi látásmódján, „hangulati jelentéseiben” keresztül kapjon az olvasó igen érzékletes, eddig még nem ismert képet városunkról. Ráadásul arról az időszakról, amelyről kevés ilyen jellegű forrás ismert. Ezért is szükséges hangsúlyozni, hogy nem kimondottan történetírói igénnyel elkészült leírással ismerkedhet meg az érdeklődő.

Viszont a történetírást is segítheti ez a visszaemlékezés, természetesen több autentikus forrás ütköztetése és elemzése mellett. Mindenesetre nagyon érzékletes, egyedi hangulatú és humorú leírásokat olvashatunk már az első részben is a boldog békeidők polgáraitól, a város kulturális, politikai, gazdasági és „hivatali” életéről, továbbá vezető egyéniségeiről. S nem szabad megfélemednünk arról sem, hogy a város egykori polgárait, kiemelkedő személyiségeit bemutató, rövid és sommás, olykor humoros, kissé ironikus ábrázolások az egyéni látásmód és személyi benyomások része, illetve eredménye. Azaz néha igen szubjektív sommázatokot olvashatunk, amit mindenképpen az egyéni véleménynyilvánítás kategóriájába szükséges sorolnunk. Ugyanakkor olvashatunk a későbbiekben Pécs színházi, társasági, egyesületi, zenei, sport- és diákéletéről izgalmas, személyesen is átélte leírásokat, visszaemlékezéseket. Külön fejezeteket szentelt a naplóíró a pécsi jogászképzésről, a Püspöki Joglyceum tanáraitól (szintén szellemesen, ugyanakkor tisztelettel adózva), az elsajátítandó ismeretekről, az intézmény szellemiségéről, jogászegyleteiről, s a korabeli joghallgatók, olykor botrányoktól sem mentes hét-

¹ JPM Új és Legújabb kori Osztály. Arató Jenő irathagyatéka, *Életem* c. memoárja egy részlete 1909–1914 közötti időszakról.

köznapjairól. Sőt a kései és letűnt romantika világa is felvillan, a társasági élet intim részleteit és a heves vérmérsékletű ifjak párbajozási szokásait is újból felelevenítve. Végül említenünk kell, hogy a Pécsi Szemle már közölt dr. Arató Jenő életútjáról, az első világháborús „élményeiről” és hadifogságáról naplóira hagyatkozó írást, ahol szerepelt az életrajza is, amit azonban kiegészítve és korrigálva ehelyütt is megisméltünk. Ebben a vonatkozásban és az itt közölt forrás fontosságának hangsúlyozásáért is köszönet illeti Arató Csabát, valamint a Pécsi Vároستörténeti Múzeum osztályvezetőjét, Gál Évát, aki az eredeti forrást rendelkezésemre bocsátotta, és önzetlen szakmai tanácsaival is támogatta ezt a publikációt.

Arató Jenő rövid pályaképe

1891. június 26-án született Nagykanizsán polgári családból. Édesanyja Rozgonyi Emília, édesapja dr. Neusiedler Antal ügyvéd, később a Nagykanizsai Királyi Törvényszék bírója.² Szülővárosában járt elemi iskolába, s középiskolai tanulmányait is itt végezte el. 1909 júniusában tette le érettségi vizsgáit a nagykanizsai piarista gimnáziumban, majd szüleihez költözött Pécsre, ugyanis édesapját kinevezték a Pécsi Itélőtábla bírójának. Maga is a jogi pályát választotta, s 1909 szeptemberében beiratkozott a Pécsi Püspöki Joglyceumba. Az itt eltöltött négy év alatt részt vett a Jogakadémia ifjúsági egyleteinek munkájában is, s 1912-től ügyvédi irodákban vállalt gyakornoki munkát. 1913 májusában szerezte meg a Jogakadémián az abszolutóriumot, de még több szigorlatot kellett letennie az ország jogi egyetemén, ugyanakkor még ebben az évben a Pécsi Királyi Járásbíróság joggyakornoka lett. Két szigorlati vizsgát tett le sikeresen a kolozsvári jogtudományi karon, de a harmadikra már nem került sor az első világháború kitörése miatt. 1914. szeptember 2-án vonult be a székesfehérvári 69. Hindenburg gyalogezredhez, amely egységnek Pécssett volt az önkéntes iskolája, s hosszú évekig állomásoztak itt. Majd pár hónapos kiképzést követően a következő év márciusában a galíciai frontra került. A Lemberg [ma Lviv] melletti Butkow körzetében hadnagyként esett orosz hadifogságba 1916. augusztus 5-én, majd a szibériai Habarovszkba szállították, de olyan távol-keleti városokban is megfordul, mint Krasznojarszk, Csita, Irkutszk és Mandzsúria térsége. Négyévi kényszerű hadifogság után, 1920 októberében kalandos körülmények között, több hetes hajóúttal tudott csak visszatérni Európába, s még ez év szeptemberében érkezett meg Budapestre. Pécsre, mivel akkor a város szerb megszállás alatt állt, 1921. január 6-án tudott csak visszatérni.

1921 májusában a sikeres, ekkor letett harmadik szigorlata után jogi doktorrá avatták. A szerb megszállást követően, a trianoni sokktól, inflációtól, gazdasági nehézségektől sújtott térségben csak nehezen normalizálódtak az életkörülmények. Számára mégis ez az időszak hozott lényeges változásokat. 1922 augusztusában feleségül vette Smodis (Szmodis) Etelkát, Smodis Ödön posta-főfelügyelő

² Zala Megyei Levéltár IV. 435. Zala vármegye felekezeti anyakönyveinek levéltári gyűjteménye. Nagykanizsai róm. kat. születési anyakönyv 1891. 369. fsz. Ezúton köszönöm meg Káli Csabának, a ZML igazgatóhelyettesének, hogy ezekkel az adatokkal segítette a személyi adatok megerősítését, illetve pontosítását. Az anyakönyvi bejegyzés szerint szülei a Hunyadi utcában laktak, keresztelése pedig 1891. július 5-én történt, a keresztszülők: Gerstner Adolf és Neusiedler Sarolta.

és Weidinger Etelka leányát. E házasságból négy fiúgyermek született: Miklós (1923–2003), Béla (1925–), László (1927–) és végül Csaba (1941–).³ Hivatali előmenetelében is változások történtek, mert 1923 májusában kinevezték a Pécsi Királyi Törvényszék bírójának. Elsősorban cégbírói és polgári peres ügyekkel foglalkozott 1939-ig, amikor táblabírói beosztásba került. 1926-ban avatták vitézzé, s ezt megelőzően, de még ugyanebben az évben magyarosította nevét Neusiedlerről Aratóra. Közben hivatali és családi kötelezettségei mellett élénk társasági életet is élt. Tagja volt a Pécsi Dalárdának, a Nemzeti Kaszinónak, a Budai Külvárosi Katolikus Körnek, a Kiss József Asztaltársaságnak és több jogászegyesületnek is. Hivatali beosztása, harmonikus családi és társasági élete révén a város polgári elitjéhez tartozott. Még 1935-ben tartalékos főhadnagy lett. A második világháború utolsó szakaszában, 1944 októberében hátországi katonai szolgálatra hívták be, de ekkor már három legidősebb fia is harcolt a különböző frontokon. A sors úgy hozta, hogy hosszas magyarországi és ausztriai utóvédharcok, átvezénylések és menekülések után életében másodszor is hadifogságba esett. 1945 májusában Graz környékén fogták el a szovjetek, majd Fischauba, az ottani hadifogolytáborba került. Innen május végén szabadult, mert az 55. életévében lévő férfit munkaképtelenné nyilvánították. Végül is gyalogosan ért vissza szeretteihez 1945. július 27-én Pécsre, ahol a következő években kezdődtek el újabb megpróbáltatásai.

1946 nyarán mindhárom felnőtt fia visszatért a hadifogságból, s állásában is megmaradhatott az Igazoló Bizottság vizsgálata után, de egyre nehezebbé váltak az életkörülményei. 1949-től büntetőjogi ügyekkel kellett foglalkoznia, majd 1951-ben 37 évi bírói szolgálat után nyugdíjazták. 1952-ben azonban drasztikus változásokat kellett átélnie, februárban államosították lakását, majd rendszerellenesnek minősítve nyugdíját is megvonták. Igaz, fellebbezését követően lakását egy év múlva visszakapta, de segéd munkásként, alkalmi „bedolgozóként” tudott csak némi pénzhez jutni. Később a hetvehelyi kőbányánál kapott állást, mint adminisztrátor és anyagbeszerző, s 1953 januárjában került a Baranya Megyei Sütőipari Vállalathoz anyagkezelőnek. Majd rövidesen termelési adatszolgáltató lett, s 1955-ben jogi előadónak nevezték ki. Az 1956-os nemzeti felkelés alatt a vállalati Nemzeti Tanács tagja is volt, de az 1957-es megtorlások alatt nem esett bántódása, mert ez volt az egyedüli termelési egység, amely érthető okok miatt nem szüntette be a munkát. 1959-ben másodszor is nyugdíjba vonult, de továbbra is alkalmazták, és a legbonyolultabb ügyeket bízták rá, elismerve ezzel emberi és szakmai kvalitásait. 1961-ben tiszteletbeli pékké fogadták, majd három év múlva az új tésztaüzem vezetőjévé akarták kinevezni, de az akkor már 73. életévében járó, idős férfi ezt a megmérettetést már nem vállalta.

Élete utolsó szakaszában aktív tagja volt a Janus Pannonius Múzeum Baráti Körének, ahol megbízást kapott emlékeinek lejegyzésére és a Sütőipari Vállalat történetének megírására, de számos más helytörténeti kutatást is végzett. 1968 tavaszán feleségével együtt felköltözött a Budapesten élő fiaihoz, a XII. kerületi Kléh

³ Itt köszönöm meg Arató Csabának az anyakönyvi adatok pontosítását.

István utca egyik társasházába, hogy ismét együtt legyen a család. Itt érte a halál 88 éves korában, 1979. május 22-én, a fővárosi János Kórházban.

A jeles személyiségről legfiatalabb fia, Arató Csaba így emlékezett vissza:⁴ „A reáltudományokkal, matematika, műszaki ismeretek stb. hadilábon állt, de félelmetesen nagy humán műveltséggel rendelkezett. A görög-római világ (regék), a történelem, az irodalom, a zenetörténet, képzőművészet mind-mind a „kisujjában” volt. Rengeteget – és nagyon gyorsan – olvasott, nemcsak magyarul, hanem németül, angolul és franciául is. Több nyelven olvasott, de beszélni csak németül tudott. Nem felületesen olvasott, emlékezett részletekre is. A mai szemlélettel szemben hihetetlen lelkiismeretes és becsületes volt – ezt gyakran ki is használták. Egyébként a korabeli bírói karra ez jellemző volt, a korrupciót hírből sem ismerték. Vallásos volt: Pécssett és Budapesten is tagja volt az egyházközségi képviselő testületnek. Fiatal kora óta naplót vezetett és feljegyzéseket készített az életéről, koráról, a családi, a politikai és művészeti eseményekről. Önéletrajzi írásának része Pécs első világháború előtti éveiről szóló leírás.”

Visszaemlékezései

Az első világháború előtti Pécs, 1909–1914

Valamikor ezen a helyen római város volt, majd Szent István püspökséget alapít és az ó-keresztény sírok felett székesegyházat építtet, s az egykori városból lett magyar város; aztán elfoglalja a török és 150 esztendeig a török kelet uralkodik itt a Mecsek alján; de végül is egyszer csak vége szakadt a török uralomnak. Kivevrik a törököket, de az egykori magyar élet nem áll újból helyre; a budai külvárosban bosnyákok ülnek, a városba pedig németek települnek be, magyar kevés él az ősi magyar városban. De a magyarságban óriási erők élnek, lassan, észrevétlenül újra megmagyarosodik a város, úgy hogy 1909-ben már teljesen és tökéletesen magyar városnak mondható. De nem szabad róla megfeledkezni, hogy Pécs a múlt század 60-as, 70-es éveiben még inkább német, mint magyar volt, bár a bennszülött városi polgárság szívvel-lélekkel magyar, mégis 90 %-ban német nevet hord, s az öregek még 1909 körül is szívesen beszélnek németül. Ugyanekkor a magukat magyaroknak valló budai külvárosi – vagy ahogy Pécssett hívják, Budala városi bosnyákok szerb nevűek és az öregek még ezekben az időkben is maguk között bosnyákuul beszélnek.

A város arculata

S a lakosság nagy többségének német származása rányomja bélyegét a városra; egy nyugat európai stílusú és kultúrájú város épült ki a Mecsek alján. A múlt század második felében sok mindent leromboltak, ami történelmi szint és érdekességet jelentett a városban: Eltávolítják a török származású csorgó kutakat, az ún. szandervárákat; a biedermeieresen nyárspolgáriás hangulatú Széchenyi téren lebontják a nemes vonalú régi városházat, s a gimnázium melletti Ribay házat és helyükbe felépítik a tornyos, fellengzős új városházat és a Pécsi Takarékpénztár

⁴ Arató Csabának a Pécsi Szemle szerkesztőségéhez, Budapestről 2007. március 17-én írt leveléből idézve.

ízléstelenül ordítózó palotáját. S ezzel teljesen megbontják a tér szép egységét; lebontják a ciszterci rendházat a Belvárosi templommal összekötő érdekes boltívet, lebontják a régi városkaput a Szigeti úton és a belső vár kapuját a mai Szepesy-szobor helyén, amit pedig meghagytak, a régi tornyokat, várfalakat az Aradi vértanúk, Vak Bottyán, Sörház [ma Majorossy Imre] és a Felsőmalom utcákban, azokat úgy beépítették házakkal, hogy ma már alig lehet belőlük valamit látni. A második világháború előtti időkben ugyan foglalkoztak azzal a gondolattal, hogy a régi várfalakat a Landler Jenő [ma Klimó György] és az Aradi vértanúk utcájában kiszabadítva megcsinálják az ún. vársétányt, a terv azonban máig is csak terv maradt. Mondom, a haladás, városfejlesztés jelszava alatt sok mindent lebontottak, elpusztítottak, de a város nyugatias, városias hangulata változatlanul megmaradt. Az aszfaltos utcák, emeletes házsorok, történelmi emlékek, ódon templomok, öreg kanonoki házak, a gyönyörű székesegyház, s a mindenfelé uralkodó tisztaság a nyugat-európai polgárosult város képét keltik fel bennünk, melynek semmi közösége nincs a tiszta magyarlakta településekkel, melyekre a lakosság földművelő, állattenyésztő jellege nyomja rá a bélyegét, s melyek növekedjenek, fejlődjenek bármilyen nagyra, valahogy mindig vidékiesek, falusiasak maradnak.

Pécsnek nemcsak a belterülete városias, de külvárosai is határozott városias jelleget mutatnak. A belvárosban a Landler Jenő, Aradi vértanúk, Sörház, Felsőmalom és Rákóczi út vonalában húzódó régi városfal által bezárt területen levő utcák persze szűkek, zezugosak – milyen szűk például a város főutcája, a Király utca – Király József egykori püspökről elnevezve – illetőleg most már Kossuth Lajos utca [ma pedig ismét Király], melyben üzlet-üzlet mellett sorakozik, s melyben állandóan sok ember hullámszik fel és alá. De az újabban épült utcák, például az Indóház utca (most Szabadság út), azután a Rákóczi út, a Siklósi utca (most Bajcsy-Zsilinszky utca) és a Zsolnay Vilmos utca már tágasak, szélesek, levegősek.

Kulturális és társadalmi élet

De nem csupán székesegyháza, templomai, utcái, épületei, kövei, múltja, történelmi levegője teszi várossá Pécsset, de várossá teszi nagy kultúrája is. Valamely város kultúráját nem csupán iskolái határozzák meg, hanem a hajlandóság is, mellyel az irodalom, művészet és zene iránt viseltetik. Nos, Pécssett egész sereg iskola van; jogakadémia, szeminárium, ciszterci gimnázium, állami reáliskola, kereskedelmi iskola, tanítóképezde, fémipari szakiskola, polgári iskola, aztán leány-kereskedelmi iskola, a zárdában leánygimnázium, tanítóképző stb., de ezen túl és ezen felül meg van a zene, művészet és irodalom iránti lelkesedés is. A székesegyházi gregorián énekkar egyedülálló művésztestület; a zenét szolgálja a Zenekedvelők Egyesülete, a városi zeneiskola, a dalkultuszt a Pécsi Dalárda és a Polgári Daloskör; a Zsolnay gyár művészi keramikájának és a Zsolnay eosinnak híre túlterjedt az ország határain, a gyárban dolgozó művészek egész kis művésztelepet alkotnak. A könyvek otthona a Szepesy (most Leonardo da Vinci) utcai Püspöki Könyvtár; a város múltjának szolgálatában áll a Városi Múzeum, a színi kultúrát szolgálja a nagy modern Városi Színház és a Mecsek szeretetét hirdeti a Mecsek

Egyesület, mely évtizedes munkával hatalmas parkká varázsolja a város felett zöldellő hegyet, gondozott sétautakkal, pihenőkkel, padokkal, kilátókkal. A városnak nagy zenei, művészeti és irodalmi hagyományai vannak, a pécsiek előszeretettel hívják a várost zenevárosnak, és a városi polgárság ezeket a hagyományokat meleg szívvel ápolja. Szeretik és értik a komoly zenét, a képeket, könyveket és ez a szeretet, a kulturális értékek megbecsülése és tisztelete teszi igazán várossá Pécssett, melyben szellemiek iránt érdeklődő szellemiekkel foglalkozó ember csak jól érezheti magát.

A városra azt szokták mondani, hogy papi város meg hivatalnok város. Szó sincs róla, sok pap van a városban, a püspökség, a székeskáptalan, szeminárium, négy plébánia (székesegyházi, belvárosi, Ágoston téri, Szigeti külvárosi, melyet a franciskánusok vezetnek) a ciszterci, franciskánus, irgalmas, később jezsuita és pálos rendházak sok papot adnak. Az is igaz, hogy Pécssett sok hivatal van, hogy csak a legjelentősebbeket említsem, a város megyeszékhely, aztán ítélőtábla, pénzügyigazgatóság, postaigazgatóság, vasúti üzletvezetőség van a városban és a sok hivatal és intézmény rengeteg tisztviselőnek ad kenyeret. Katonaság is szép számmal van a városban, Pécs honvéd dandárparancsnoksági székhely és a városban állomásozik a 69. gyalogezred két zászlóalja, az 52. gyalogezred egy zászlóalja, a 19. honvédgyalogezred két zászlóalja, a 8. honvédhuszárezred egy osztálya és a Szigeti országút végén ott emelkedik a Honvéd-hadapródiskola impozáns épülete; szóval a tisztikar is szép számmal van képviselve a városban. Azonban nem is beszélve a polgárságtól ebben az időben teljesen távol álló, részben idegen nemzetiségű tisztekről, a papság és a hivatalnokság szereplése csupán felszínen mozgó, a város életében sem a papok, sem a hivatalnokok nem játszanak komolyabb szerepet. (Gróf Zichy Gyula püspök teljesen visszavonulva él és távol tartja magát a város dolgaitól, még csak látni sem lehet őt.)

A városban, az itt született, itt nevelkedett polgárok, az ún. „tükék” dominálnak, kik közül a lateinerek, s a vagyonos és intelligens kereskedők, iparosok, vállalkozók a Nemzeti Kaszinóban, a kispolgári elemek pedig a Katholikus Körben, Polgári Kaszinóban, Budai Külvárosi Katholikus Körben és a Szigeti Külvárosi Társaskörben találkoznak. Ők tartják kezükben a várost és közülük kerülnek ki a város vezetői is, így Erreth János koalíciós főispán, egy zömök, nyak nélküli, emiatt szinte púposnak ható pápaszemes agglegény, különben ügyvéd és a gazdag Erreth tímár család sarjadéka. Aztán a koalíció bukásával dr. Visy László, a Munkapárt főispánja, elegáns, fehér kecskeszakállas öregúr, szintén ügyvéd, az Ügyvédi Kamara elnöke és tekintélyes városi polgár. Nendtvich Andor polgármester, a nagy tiszteletnek örvendő Nendtvich gyógyszerész család sarjadéka, kitűnő hivatalnok, különben száraz és unalmas ember, aki a konzervatív nyárspolgár óvatosságával, krajcároskodásával, fantázia nélküliségével, kicsinyességével vezeti a város ügyeit. Tróber Aladár főjegyző egy nagy bajszú, kövérkés bácsi, nagy lump az Úr színe előtt. Oberhammer Antal rendőrfőkapitány, egy disztिंगvált megjelenésű, tartózkodó modorú úr. Csupa pécsi „tűke”, idegennek nincs keresnivalója a „torony alatt”.

Zsidó persze, mint mindenütt, sok van a városban; az alacsony, okos, nagyszakállú Perls Ármin a rabbi. A zsinagóga körüli utcákat, a Rákóczi utat, Perczel, Munkácsy, Bercsényi, Felsőmalom stb. utcákat mind zsidók lakják. A zsidó ünnepek alkalmával a Király utca, Ferenciek utcája, Irgalmasok utcája, Széchenyi tér, Jókai tér, szóval az üzleti centrum valósággal kihalt, a sok zsidó üzlet mind be van csukva. Persze zsidó lateinerek, ügyvédek, orvosok, mérnökök is szép számmal vannak a városban. Mondom, sok zsidó él Pécsen, de hatalmuk még se olyan kizárólagos, minden mást elnyomó, mint Kanizsán. Mert Pécsen vannak vagyonos keresztény iparos, kereskedő családok. Hogy csak a legnagyobbakat említsem, a Zsolnayak, Littkék, Hamerliek stb., s a városban független és vagyonos polgárság él, mely gazdasági téren is erős kézzel tartja a pozícióit. A pécsi pénzügyi intézetek túlnyomó részben keresztény kézben vannak. A Pécsi Takarékpénztárt, Pécs-Baranyai Központi Takarékpénztárt, Pécsi Kereskedelmi és Iparbankot, Pécssegyházmegyei Takarékpénztárt keresztény emberek vezetik, akik a konzervatív bürgerek tisztességével dolgoznak az üzletben. Ezeknél a pénzügyi intézeteknél nemhogy az igazgatóságban, de még a tisztviselői karban sem találni zsidót, és a sajtó sincsen kizárólagosan zsidó kézben, a liberális Pécsi Naplón (Lenkei Lajos szerkeszti), a szabadkőműves Pécsi Hírlapon (előbb Rudnyánszky Endre, majd Magyar Lajos szerkeszti) és a szociáldemokrata Munkáson kívül ott a frissen és ügyesen szerkesztett és a kimondottan keresztény irányzatú Dunántúl (rövid ideig Persián Ádám, majd Linder Ernő szerkeszti). És a függetlenségi Pécsi Közlöny, szerkesztője Dömel Anzelm, vagy amint tréfálkozva hívják, Amsli, mely szintén a keresztény kispolgárság nézeteit tükrözi vissza. A város életét öntudatos, vagyonos keresztény polgársága határozza meg, és ezen a megye jelenléte sem változtat.

Pécs Baranya megye székvárosa, a megye vezető emberei: gr. Benyovszky Móric, a koalíciós idők főispánja, az elegáns, magas, himlőhelyes arcú siklósi várúr. Majd a koalíció bukása után a Munkapárti Szily Tamás, az alacsony, körszakállas nagybajszú gödrej földesúr. Koszits Kamill az alispán, egy puha, kövérkés úr, nagy szoknyavadász, akit valami nőhistória miatt nyugdíjba küldenek, s kinek helyét aztán a keménykezű Stenge Ferenc foglalja el, szigorú arcú szakállas férfi, zsarnok otthon a családjában és zsarnok a megyében, Baranyában csak egy akarat van, s az Stenge Ferencé (egyik lába rövidebb, mint a másik, ezért Jambus Ferkónak hívják). Szinkovich Károly a főjegyző, egy alacsony vékony „es ist erreicht” bajszú,⁵ katonás fellépésű úr, s Jeszenszky Lajos az árvaszéki elnök, a Függetlenségi Párt híve, a Koszits Kamill távozása után ezért buktatják ki a Munkapártiak az alispánságból, melyre pályázik, megválasztván Stenge Ferencet. A megyei urak nem különülnek el a város polgárságától, éppen olyan polgári származásúak, mint a városi urak, Stenge alispán például egy egyszerű vadór fia. Ennek magyarázata az, hogy Baranyában nincsen arisztokrácia és nincsen dzsentri, az arisztokráciát mindössze a Montenuovo, Draskovich, Majláth, a dzsentrit a Szily, Jeszenszky, Nádosy stb. családok képviselik. Ennél fogva a megyei tisztségeket

⁵ Német kifejezés, szólás, ezt elértük, megvan, sikerült. Itt nyilvánvalóan korabeli szófordulatot alkalmaz a szerző.

nem sajátíthatják ki maguk számára, s a megyei állásokban túlnyomórészt polgárok emberek ülnek.

A politikai életről

Politikailag a város polgársága függetlenségi érzelmű; ez a polgárság választotta meg képviselőnek Kossuth Lajost, aki persze nem fogadja el a mandátumot, majd Irányi Dánielt, aki két cikluson át képviseli a várost. És ez választja meg képviselőnek a koalíciós időkben a függetlenségi Pleininger Ferenc ügyvédet, egy nem sok vizet zavaró öregurat, majd 1910-ben a Kossuth párti Erreth János volt főispánnal szemben a függetlenségi balszárnyához tartozó dr. Egry Béla ügyvédet. Ha olykor a város kormánypárti képviselőt is küld be a parlamentbe, ez személyes okokra vezethető vissza. Így választják meg régebben szabadelvű programmal Aidinger János polgármestert, ezt az erőszakos és agyafúrt, a városban roppant tekintélynek örvendő „tükét”. De halála után újra csak függetlenségit választanak meg Erreth János, egy másik „tüke” személyében. Vagy pedig célszerűségi okok játszanak közre a választásban, így választják meg 1910-ben a Justh párti Hamerli Imrével szemben⁶ a Munkapárti gr. Zichy János kultuszminisztert, de amikor Zichy lemond a mandátumról, még csak szóba sem kerül egy munkapárti jelölt és a választási harc két függetlenségi, a mérsékeltebb Erreth János és a radikális dr. Egry Béla között dőlt el. Mondom, a város polgársága függetlenségi párti, de már jelentkezik a szociáldemokrácia is. A városban sok a gyár, aztán itt vannak a Bányatelepen a bányászok, s a munkásság erősen szervezkedik, a Zrínyi utcai párhelyiségben élénk pártélet folyik, lapjuk is van, a „Munkás” és a Szociáldemokrata Párt egyre nagyobb szerepet játszik a városban. A párt vezére, dr. Hajdú Gyula – a Jola – egy vékony, fekete nagy svádájú, igen eszes fiatal zsidó fiskális. Ugyanakkor azonban a keresztényszocialisták is erős tevékenységet fejtenek ki, Komócsy István reáliskolai hittanár, egy vékony, pápaszemes, okos arcú, édeskés modorú pap a párt vezére. Igen nagy szervezőmunkát végez úgy, hogy a keresztényszocialisták, vagy mint gúnyolják őket, a „keresztspókok”, sokszor igen kellemtelen konkurenciát jelentenek a szociáldemokratákra nézve. A zsidó intellektuerek között a Jászi-féle szabadgondolkozó polgári radikalizmus hódít.⁷ Ez irányzat vezetője dr. Doktor Sándor a Bábaképző Intézet igazgatója. Dr. Kelemen Mózes ügyvéd vezetésével egy szabadkőműves páholy is működik a városban, s a páholy tartja fenn a Pécsi Hírlapot. (A zsidók különben a legkülönbözőbb pártokban helyezkednek el, vannak köztük munkapártiak, vannak függetlenségi és vannak szociáldemokraták is.)

Szórakozás, időtöltés

Általában az élet, mely az első világháború előtt Pécssett folyik, kedélyes vidéki, polgári élet. Jómódú polgárság lakja a várost, az embereknek házuk van, s a Báliscban, Szókóban, Daindolban, Csoronikában, Fröhweiszen, Gyükésben,

⁶ Justh Gyula (1850–1917) liberális, polgári politikus.

⁷ Jászi Oszkár (1875–1957) a korszak meghatározó társadalomtudósa és politikusa, a magyarországi polgári radikalizmus vezető alakja és teoretikusa, a szociológia egyik első hazai művelője.

Makárhegyen, Aranyhegyen, Újhegyen, vagy a Bányatelepen szőlejük, legtöbbször nyári lakásnak is beillő villával. A tavasz beköszöntével vasárnap délutánonként kint van a szőlőkben az egész város, és sok vidám poharazás, mulatozás esik meg odakint. De magában a városban is sok szórakozási lehetőség kínálkozik. Élénk élet uralkodik a kávéházakban, a Nádorban, Royalban, Otthonban, Hungáriában, a háború alatt megnyílt Pannoniában, a női kiszolgálásos Szecesszióban, vagy mint a városban hívják, Szeciben, a Központiban és Erzsébet királynéban. Ezekre a helyekre csak éjfél után keverednek az emberek, a Deák utcai Weindorfer-ban, a „Fujtogatóban”, ide meg pláne hajnal tájban szokásos ellátogatni, no meg az Osz-tendében, mely egész alacsonyrendű éjjeli mulató. S jól megy a vendéglőknek is. A Király utcai Nick sörözőt, amint a városban a Nick A. K.⁸ cégfelírás után hívják, a Nikatát, az Aranyhajót, a Színházteri Bohémcsárdát, mely a színészek, újságírók törzshelye, a Mór utcai Gambrinust, a Jókai téri Radocsayt,⁹ a Deák utcai Rehlinget, a Majláth téri Vadászkiütöt, a Siklósi és Rákóczi utcák sarkán levő Vadembert, az Irgalmasok és Rákóczi utcák sarkán levő Mátyás királyt, a Kossuth Lajos utcai Hétféjedelmet, melyet a pécsi humor Hétfájdalomnak keresztelt el. A Király és Felsőmalom utcák sarkán levő Magyar Királyt, a Szigeti országúton levő Koronát, a Makár utcában levő Zidaritsot stb., állandóan sok ember látogatja. Derűs és vidám a pécsi éjszaka, sokat durrognak a pezsgős üvegek, sokszor húzza reggelig Kórody Jancsi, Darázs Jóska, Nyári Rudi és az öreg Rácz Guszti cigánybandája. Különösen Rácz Guszti művésze a hegedűnek, de az öreg sokat iszik, folyton részeg és így lassanként kicsöppen a jobb helyekről. A megélhetés könnyű, az embereket nem gyötrik a gondok, a jövő megingathatatlanak látszik, azok a Rémek, melyeket a háború szabadít a világra, még leláncolva pihennek a jövőben. Az embereknek pénzük is van, kedvük is van, tehát a nyárspolgár derűs optimizmusával élék életüket. Napközben komolyan, erősen dolgoznak, este meg színházba mennek, vagy beülnek egy feketére valamelyik kávéházba, avagy még szívesebben egy kis sörözésre, borozásra egyik vagy másik vendéglőbe. Mozi több is van a városban, egyik a Vigadóban, másik a Központi Takarékpénztár épületében a Széchenyi téren, Klozi mozinak csúfolják ezt, 1913-ban aztán megépült az Apolló mozi is, a mozi azonban ekkor még nem örvend későbbi nagy népszerűségnek.¹⁰

Egykori pécsi polgárokról

Az élet, mely Pécsett az első világháború előtt folyik, vidéki nyárspolgári élet. Nyárspolgárok élnek, szerepelnek a városban – néha ragyogó külsőségek alatt – nincs közöttük egy sem, aki túlemelkedne a nyárspolgári középszerűsége. Az előkelő fellépésű dr. Visy László főispán kecskeszakállával méltóságteljesen reprezentál. A száraz, hideg, álmosító beszédű Nendtvich Andor polgármester reggeltől estig hivatalában ül és aktákat olvas, minden papírt, mely befut a városházára, elolvas. A pocakos Tróber Aladár főjegyző szorgalmasan kvaterkázik valamelyik

⁸ Nick Alajos közjegyzőnek volt itt az irodája, még ma is sokan Nick-udvarnak hívják ezt a belső teret.

⁹ A már említett Weindorfer-féle Fajtogató mulató helyén.

¹⁰ Valójában 1912. december 14-én adták át ünnepélyesen az első erre a célra épült, professzionális filmszínházat. = Lippenszky István: Pécs mozitörténete. Pécs, 1982. 51. p.

szőlőben vagy kocsmában, míg gőzös fejjel haza nem viszik. Oberhammer Antal rendőrfőkapitány vigyáz a város rendjére, a finom lelkű Balogh Károly táblai elnök, Madách Imre unokaöccse, akit, árvaságra kerülvén, a költő nevelt fel, nagy irodalom-, művészet- és természetbarát, elmélázva járja a Mecseket. A cvikkeres, cilinderes, édeskés dr. Bajza István pénzügyigazgató irogatja ünnepi vezércikkeit a Pécsi Naplóba, melyekhez a rossz nyelvek szerint a nyomdának külön kell felkiáltójeleket rendelni, mert minden mondatát három-négy felkiáltó jellel zárja be (a névjegyén állítólag ez áll: m. kir. pénzügyigazgató és egyházi író...). A román származású, hófehér szakállú Opris Péter postaigazgató finom mosollyal diplomatizál. Az erős, nagy darab, indulatos és goromba Littke Jenő MÁV üzletvezető, a vasutasai felett zsarnokoskodik. A hatalmas termetű, gömbölyű arcú, tekintélyt tartó Buzássy Ábel ciszterci gimnáziumi igazgató a diákjait dirigálja. A fekete szakállas, éles nyelvű, harcias függetlenségi dr. Toldy Béla közjegyző heves támadásaival, csípősen gunyoros megjegyzéseivel keseríti meg a munkapártiak életét. Az alacsony termetű, körszakállas Csígyó János ügyvéd, az Ügyvédi Kamara elnöke pompásan kezelt szőlejében, gyümölcsösében tevékenykedik. A kedélyes, kövér dr. Késmárky István jogakadémiai igazgató, az egész város Pista bácsija írja a Dunántúlba okos cikkeit és hódol a fehér asztal, kedélyes borozó társaságok örömeinek. Az egészséges, piros arcú, magyaros bajszú dr. Egry Béla függetlenségi képviselő nagyban politizál. Az alacsony, zömök, szakállas dr. Doktor Sándor Bábaképző Intézeti igazgató a progresszió nevében kemény harcokat vív a „sötét és népbutító” klerikalizmussal. Az örökifjú Reeh Gyuri városi tanácsnok, a Tettye koronázatlan királya rendezi a bálakat, tettyei népünnepélyeket, kalauzolja a városba érkező előkelő idegeneket, kurizál a szép asszonyoknak. A picike, markáns arcú Wajdits József kanonok határozott lépéseivel méri az utcát, Ő a pécsi szemérmes úri szegényeknek pártfogója, istápolója. Az öreg, púpos kinézésű Erreth János volt koalíciós főispán fájlalja a főispánságot, méginkább a mandátumot, melyet vele szemben dr. Egry Bélának juttatott a város polgársága. Az alacsony, rángatózó arcú Zsolnay Miklós gyáros és főrendiházi tag – a nagy Zsolnay Vilmos fia – egész nap dolgozik kint a gyárban, éjszakánként pedig nagy tételekben ferblizik a Nádor, vagy a Kaszinó különszobájában, közben pedig, hogy megszerezze a francia becsületrend piros szalagját, megépítteti a Mecseken a Francia emléket. Az elegáns, cilinderes Szilvek Lajos kanonok szép asszonyokat kísérget a korzón, lehetőleg franciául beszélgetve velük. A hosszú, nyurga dr. Hoffmann Ottó ügyvéd, kibukván a képviselőházából, a püspöki aula útján készíti elő közéleti érvényesülésének útját.¹¹ A hatalmas termetű, nagy testű, munkapárti dr. Lieber György ügyvéd és az alacsony, kövérkés, édeskésen nyájas függetlenségi dr. Nemes Vilmos ügyvéd a városi politikában tevékenykednek. Kápolnai Zsigmond tanítóképezdei tanár a Dunántúlba irogatja színikritikáit, s pap létére minden este ott ül a Bohém csárdában, s nagyban kurizál a színtársulat naivájának, Bányai Irénnek. A kövérkés, öreg Magenheim József belvárosi apátplébános lassan, öregesen sétálgat. A magas, beretvált arcú, angol lord kinézésű Littke József pezsgőgyáros a munkapárti kormányt támo-

¹¹ Aula – görög-latin kifejezés, ebben a szöveggörnyezetben főpapi udvar, székhely.

gatja, meg vadászik, egyébként épp oly indulatos és goromba, mint Jenő fivére, az üzletvezető. Majorossy Imre nyugalmazott polgármester – Nendtvich Andor elődje – egy alacsony, zömök, hegyesre kipödört bajszú öregúr elgondolkozva sétálgat az utcán. Az elegáns Tichy Ferenc városi tanácsnok szorgalmasan szaladgál a szoknyák után. A dús művész hajú, ezüstös szakállú „Németnek Bécs, Magyarok Pécs” Schönwald Imre ékszerész árulja az óráit, finom művű ékszereit, és közben gazdagodik. A hangos kedvű, nagy nótás Decleva Dénes ügyész csapja egyik mulatságot a másik után, sikerül is „megzenésítenie” házát és szőlejét. A violásan kék arcú Hardy Sándor törvényszéki elnök bírúival gorombáskodik és betegségét ápolja. Az ezüstös szakállú, öreg Jánosi Engel József udvari tanácsos, hitközségi elnök, jellegzetes sűrű cilindere itt is, ott is feltűnik – fa- és deszkakereskedő, erdőkitermelő, többszörös milliomos – de egy külvárosi szatócsnak sem lehet egyszerűbb helyisége, mint az Ő Rákóczi úti irodája, honnan nagy vállalatait dirigálja. A gyenge egészségű, vékony Szuly János, a nagytekintélyű püspöki jogtanácsos az egészségét ápolja. Vásárhelyi a magas, erős „éjjeli mérnök” nap-nap után reggelig ül a kávéházban, nappal dolgozik, hogy mikor alszik, rejtély. Az alacsony, kövérkés, kirobbanó temperamentumú Haksch Lajos bácsi – polgári életben anyakönyvvezető – a Pécsi Dalárdát dirigálja. Az alacsony, fehér szakállas, csendes beszédű, nyugodt fellépésű Kiss József reáliskolai tanár a Mecsekért él, hal, dolgozik, de még van arra is ideje, hogy a Mecsek Egyesületen kívül, melynek főtitkára, a Pécsi Dalárdát is vezesse. A roskatag, öreg tudós kinézésű dr. Erreth Lajos kórházi főorvos európai nivóra emeli a pécsi kórházat. A kis, kövérkés, harsány nevetésű Auguszt Ferenc alapítványi hivatali igazgató összetartja a Tulipániát, a tekintélyes városi polgárokat kedélyes vacsorázó társaságát.¹² Dr. Hajdú Gyula szocialista vezér törli a borsot a polgári társadalom orra alá – egyszer a városi közgyűlésen az öreg Jánosi Engel József udvari tanácsost hallgattatja el azzal: adjon tanácsot az udvarnak és ne nekünk. A kis termetű, nagy szakállú, lobogó temperamentumú Hamerli Imre, az örökös függetlenségi képviselőjelölt küzd, harcol, örökösen a mandátum ígézetében él, a mandátumában, melyet végeredményben sosem ér el. Pap György a milliomos és fukar „aranyparaszt” rakja egyik krajcárt a másikhoz. A rövidre nyírt fehér hajú Rozmanits Timót kereskedelmi iskolai tanár – kidobott piarista – egyik korcsmából a másikba viszi reverendáját, paprikapiros arcán már reggel látszik, hogy be van, vagy még be van csiccsentve. Csupa városszerte ismert ember, de érényeikben, bűneikben középszerű emberek – sokan közülük vezető szerepet játszanak a városban, de a helyi nagyságon felül nem emelkednek, szokásaikban, erkölceikben vidéki nyárspolgárok. Az első világháború előtti Pécs határozottan a nyárspolgári középszerűség városa.

S a városi polgárság, a tükék szorosan összetartanak, a városba került idegektől csendesen elzárkóznak. Amilyen kedélyes és barátságos az élet annak, aki hozzátartozik a pécsi világhoz, épp oly hideg annak, kit sorsa vagy állása máshonnan idevet a városba. Senki sem törődik vele, senki sem érdeklődik utána, tíz eszten-deig itt élhet a városban és mindig idegen lesz, kit idegenként is kezelnek – hja, csak

¹² Teljes nevén Tulipán Szövetség. A népszerű pécsi asztaltársaságok egyike, az 1920-as években oszlott fel.

jöttment és nem tüke! Édesapám, mikor visszajön Pécsre, úgyszólván hazajön, hisz Pécssett jogászcodott, ügyvédjelöltösködött, társaságba járt, sok embert ismert. Pécsre kerülve megtalálja régi barátait, ismerőseit – csak persze rangban megnövekedve, korban megöregedve – kik úgy köszöntik, mint régi pécsit, mint aki közéjük tartozik. Ellenben édesanyámnál hosszú évekig tart, amíg feltalálja, otthon érzi magát Pécssett – csak nagy nehezen tud megszokni a hideg és tartózkodó városban.

Mint már említettem, szüleim 1908. november 1-jével a János utca 1 számú Áronffy-házban vesznek ki lakást. A házban rajtunk kívül a háztulajdonosnő, özv. Áronffyné lakik Riza lányával, egy csúnya, veszekedős vénkisasszonnyal, továbbá másik lánya özv. Hoffmann Sándorné két lányával, Macával és Bucival. A ház öreg, gondozatlan épület, a szobák alacsonyok, barátságatlanok, sehogy sem érezzük jól magunkat itt. Apám új lakás után néz, és 1909. november 1-ével bérbe veszi a Rákóczi út 66 számú Stein-féle házban az egyik emeleti lakást (a másik emeleti lakást dr. Porges Miksa táblabíróék lakják). Ebben az ötszobás lakásban megtaláljuk végleges otthonunkat. Szüleim egész halálukig lakják, sőt egyik leválasztott részét még ma is Böske húgom lakja. Ebből a lakásból rajzunk ki mi, gyerekek, hogy megalapítsuk saját otthonunkat.

1909. szeptember 10-én veszem érettségi bizonyítványomat, és indulok a jogakadémiára beiratkozni. (Hivatalosan Pécsi Püspöki Joglíceum a neve, de a városban csak jogakadémia néven ismerik.) Hatalmas, kétemeletes épület a Király utcában, melyhez egy nagy kéttornyú templom csatlakozik; az ódon épület pálos kolostor volt valamikor, és br. Szepesy Ignác püspök alakíttatta át 1831-ben jogakadémia céljaira. Az épület Lyceum utcai szárnyán van elhelyezve a Püspöki Tanítóképző és a hozzá tartozó gyakorló elemi iskola, míg a Király utcai frontot a jogakadémia foglalja el; méteres vastagságú falak, szobáknak is beillő ablaknyílások, kőkockákkal borított folyosók, melyekben még a legvadabb kánikula idején is hűvös van, régies boltíves tantermek – így néz ki a jogakadémia, melynek dobogó szívvvel lépem át a küszöbét. A portán egy vékony, beteges kinézésű, szalmaszín bajszú, keshedt ember fogad. Ez Somogyi Gyuri jogakadémiai szolga, ki útba igazít az első emeletre, melynek egyik szobájában egy alacsony, szakállas, fontoskodó beszédű bácsi, Sábel István pedellus ül egy íróasztal mögött. Ellát a szükséges felvilágításokkal, felvételi blankettákkal, melyeket kitöltögetek, kiállítja számomra az indexet, lefizetem a beíratási díjat, tandíjat, és ezzel fel vagyok véve a jogakadémiai polgárok sorába. Szeptember 15-én Veni Sancte a Lyceum templomban, utána a díszteremben a tanév ünnepélyes megnyitása. Dr. Mutschenbacher Viktor, egy pocakos, torzonborz szakállú, bajszú elnehezedett öregúr, a jogakadémia igazgatója, majd Wurster József kanonok, egy szemüveges, komoly, hideg arcú, ősz hajú öreg pap, a jogakadémia püspöki biztosa beszélnek. Következő nap, szeptember 16-án megkezdődnek az előadások.

Négy évet – 1909/1910, 1910/11, 1911/12, 1912/13 tanéveket – töltök a jogakadémián, négy éven át koptatom az ódon jogakadémiai épület öreg lépcsőit.

A szöveget gondozta: Márfi Attila

TÜSKÉS TIBOR

AZ ELSŐ ÉS EGYETLEN Az ÍV című folyóiratról

Pécsett 1944. november 29-én véget ért a második világháború. Ahogy mondani szokták: egyetlen puskalövés nélkül vonultak be a városba a Vörös Hadsereg katonái. Több más mellett ezt a város földrajzi helyzete, sajátos, nehezen védhető fekvése tette lehetővé. A helyi legenda szerint a város főlevéltárnoka vörös bársonypárnán vitte a város kulcsait a katonák elé, akik azonban egy egészen más úton vonultak be a városba, és az arany váll-lapos tiszték már a Nádorban tárgyaltak a város új vezetőivel, amikor a főlevéltárnok úr leforrázva és csalódottan visszatért.

Az ország más tájain még folyt a háború, amikor Pécsett új körülmények, új lehetőségek nyíltak a politikai és a társadalmi élet számára. Új politikai pártok szerveződtek, új társadalmi formációk jöttek létre, a régiek átalakultak. Hogy csak a szorosabban vett kulturális és irodalmi élet területén lezajló eseményekre vessünk pillantást, megemlíthjük: új napilapok jelennek meg, a Janus Pannonius Társaság nevet vált, és Batsányi János Irodalmi Társaságként folytatja munkáját, megalakul a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság helyi tagozata, a változás a Pécsi Nemzeti Színház műsorát is érinti, létrejön az Írók, Művészek, Tudósok Szabad Szakszervezete, a szellemi élet jelentős, országosan ismert személyiségei (pl. Kodály Zoltán, Kodolányi János) töltenek rövidebb-hosszabb időt a városban.

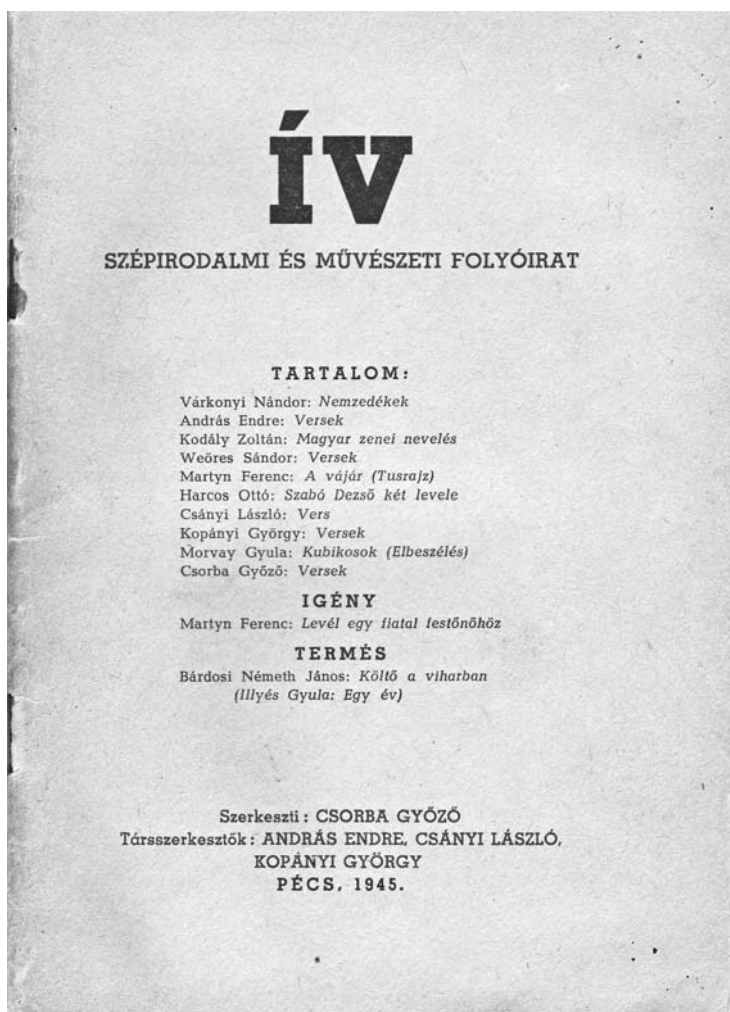
A Sorsunk 1941-ben indult. A háború befejezése előtt a folyóirat utolsó száma (IV. évfolyam 10. szám) 1944 októberében látott napvilágot. Fél éves szünet után 1945-ben két összevont szám jelent meg, a májusi-júniusi, illetve a július-augusztus-szeptemberi. (V. évfolyam 1–2. és 3–4–5. szám.) Ezt követően a Sorsunk folyama ismét megszakadt egy egész esztendőre. A lap ismét csak 1946 októberében került az utcára. (VI. évfolyam 1. szám.)

A Sorsunk életében bekövetkezett második szünetelés időszakának a kezdetén, 1945 decemberében (mindenképpen 1945. november 19-e után, de még karácsony előtt – mindjárt tudni fogjuk, hogy miből lehet erre következtetni) látott napvilágot az Ív folyóirat első száma. (I. évfolyam 1. szám.) Elindítói negyedévi megjelenést szántak a lapnak, de csupán ez az egyetlen száma jelent meg. A lapra vonatkozó további könyvészeti adatok: Az Ív szépirodalmi és művészeti folyóirat. Szerkeszti: Csorba Győző. Társszerkesztők: András Endre, Csányi László, Kopányi György. Pécs, 1945. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Pécs, Kossuth Lajos utca 56. Felelős kiadó: Csorba Győző. Előállította: Kultúra Könyvnyomdai Műintézet, Mayer A. Géza és Társai, Pécs. (Ez nyomtatta Csorba Győző *Mozdulatlanság*, majd *Szabadulás* című versesköteteit is 1938-ban, illetve 1947-ben.) A folyóirat terjedelme: 32 oldal.

A lap indulásával kapcsolatban Csorba Győző *A város oldalában* című könyvében később elmondta, hogy a folyóirat alapítását dr. Entz Béla anatómus professzor tette lehetővé. „Nagy művészetbarát volt, igen-igen szimpatikus ember.

Neki valahonnan maradt néhány mázsa papírja. Olyan papír, amit nyomtatásra lehetett használni. Mi elkértük tőle, és akkor indítottunk néhány barátommal [...] egy folyóiratot.”

A lap szépirodalmi jellegű írásokat (András Endre, Csányi László, Csorba Győző, Kopányi György, Weöres Sándor verseit és Morvay Gyula elbeszélését),

dokumentumot (Harcos Ottó kommentárjával Szabó Dezső két levelét), Martyn Ferenc rajzát, tanulmányokat (Várkonyi Nándor írását, Kodály Zoltán előadását) közölt, továbbá Igény rovatcím alatt Martyn Ferenc írását és Termés rovatcím alatt Bárdosi Németh János kritikáját (Illyés Gyula: *Egy év* című kötetéről) tartalmazta. A folyóirat a borítólapon belső oldalán hírt adott („Karácsony előtt jelenik meg”, valamint

Martyn Ferenc: A vájár, tusrajz, 1944–1945

„Műhely kiadás” jelzéssel) Kopányi György: *Garabonciás* című verseskötetének a megjelenéséről.

Ha a folyóirat szerkesztőjének, társszerkesztőinek, a verseket közreadó költőknek az életkorát nézzük (Csorba akkor 29 éves, András Endre 27, Csányi László 23, Kopányi György 24, Weöres Sándor 32 éves volt), akkor azt kell mondanunk, hogy az Ív a fiatalok lapjaként indult. De a lap idősebb munkatársai sem voltak öregek: Morvay Gyula 40, Bárdosi Németh János 43, Martyn Ferenc 46, Várkonyi Nándor 49, és a legidősebb, Kodály Zoltán 63 éves volt akkor. Az Ív a fiatalok lapja volt, de nem szított nemzedék ellentétet, lázadást, és nem a Sorsunk ellenében indult. Ezt hangsúlyozta a szerkesztő azzal is, hogy a lap beköszöntő cikkének az írására Várkonyi Nándort, a Sorsunk szerkesztőjét kérte meg, aki *Nemzedékek* cím alatt irodalomtörténeti példák nyomán az irodalmi élet folyamatosságáról, az egymást váltó nemzedékek természetes kapcsolódásáról elmélkedett írásában. És minden bizonnyal ezt fejezte ki a lap címválasztása is: a vállalkozás ívet, hidat kívánt alkotni az előttük járók és a nyomukban lépők között.

Ha hatvan év távlatából vizsgáljuk, és mérlegre tesszük az Ív első és egyetlen számát, és ha azt keressük, hogy az utókor és a maradandóság szempontjára

ból mi teszi értékessé a mindössze kétíves folyóiratszámot, akkor négy nevet kell kiemelnünk: Csorba Győző, Kodály Zoltán, Martyn Ferenc és Weöres Sándor jelenlétét.

Csorba Győző három verssel szerepel. A *Jéghegyen* címűt későbbi köteteiből kihagyta, a *Béke ellen* és a *Homo politicus* (az utóbbi *Korszerű* címmel) viszont már az 1947-ben megjelent *Szabadulás* című kötetbe erősen átdolgozott formában került bele. Csorba később a folyóiratközlés után már nem szokott verseinek szövegén változtatni. Itt azonban a szövegváltozatok egybevetése a költő műhelyére, az anyagformáló munkára vonatkozó következtetések leszűrésére, értékes és érdekes alkotáslélektani megállapításokra adhat alkalmat.

Martyn Ferenc *Levél egy fiatal festőnőhöz* című, Platon idézetre épített írása a képzőművészet megújulását, a mesterségbeli fölkészültséget, a korszerű európai művészet problémáinak a megismerését szorgalmazza. A cikket a művész írásait tartalmazó kötetben közöltem újra. (Martyn Ferenc: *Töredékek*. Pécs, 1979. 56–58. p.) Martynnak az Ívben közölt, *A vájár* című – minden bizonnyal 1944, 1945 táján készült, és az ekkor született pécsi íróportrékkal rokon technikájú tusrajzát tartalmazó életműkatalógusában, Hárs Éva munkájában – bár a 2676 tételt végiglapoztam – nem találtam meg. Vagyis a folyóirat lapjain a festő munkásságának egy eddig „ismeretlen” alkotására bukkanunk.

Weöres Sándortól két versszöveget találunk az Ívben. Az egyik a *Liba pék* című vers. Ezt a költő a *Magyar etűdök* 85. darabjaként – más tipografizálással és sajtóhibák kijavításával – 1970-ben az *Egybegyűjtött írások* II. kötetébe illesztette, és a költemény úgynevezett gyerekversként különféle Weöres-kiadványokban gyakran megjelent. Több figyelmet érdemel a tizenkét részes *Kulcsok*. Ezek között a néhány soros szövegek között van olyan, az V. számú kétsoros, amelyet a költő a 160 darab-ból álló *Rongyszőnyeg* („Dalok, epigrammák, ütempróbák, vázlatok, töredékek”) 125. darabjaként közölt újra. Továbbá van olyan (a IX.), amely az *Egysoros versekre* emlékeztet, továbbá vannak olyanok (a VII., XII.), amelyek változatlan szöveggel, de prózáként tipografizálva *A teljesség felé* című 1945-ös kötet darabjaiként szerepelnek, vagy (pl. a III.), amelynek alapgondolata a kötetben kibontva, részletező formában ismerhető fel. De maga a *Kulcsok* úgy, ahogy 1945-ben, az Ívben megjelent, többé egyetlen Weöres-kötetben sem található meg.

Alighanem az Ív első és egyetlen számának leghangsúlyosabb, legfontosabb, legértékesebb – és ma is időszerű – írása az a Kodály Zoltán-szöveg, amely előadás formájában hangzott el Pécsen az 1945. november 19-én tartott – a későbbi Leőwey Klára gimnázium azóta átalakított dísztermében rendezett – Kodály-hangversenyen, és a magyar zenei nevelés kérdésével foglalkozik.

MAGYAR ZENEI NEVELÉS.*

Tisztelt Hallgatóság!

Talán van, akiben előadásom címe a sovinizmus gyanúját kelti. Hiszen a művészet nemzetközi, a zene különösen. A kétszerkettő mindenütt négy, a C-dúr skála a világ minden táján egyforma. A hegedű vagy zongora ujjrakása sem lehet különböző nemzetenként. Mi lehet hát, és mire való a külön magyar zenei nevelés?

Tisztelt Hallgatóság! Nem egészen így áll a dolog. Először is a világ sok népének megvan a maga különös hangrendszere. De az ú. n. civilizált világban is, ameddig az egyformán hangolt zongora elér, minden országban mást és másképpen játszanak rajta. Ha pedig szemügyre vesszük azokat a műveket, amelyeket minden civilizált országban játszanak, azt kell megállapítanunk, hogy azoknak egytől-egyig erős a nemzeti gyökere. Így van az irodalomban, képzőművészetben. Homérosztól—Verdiig, Shakespeareától—Petőfiig, a görög szobrászattól Rembrandtig és Rafaelig azok a művek terjedtek el legjobban világszerte, amelyek legerősebben fejezik ki a maguk nemzeti sajátosságait. Minthogy ezekben a művekben mutatkozik az egyéni alkotóerő tetőpontja is, világos, hogy nincs olyan egyéni eredetiség, amely nem gyökerezik valamely nemzeti eredetiségben.

És ez nemcsak az alkotó, hanem az előadó művészetre is áll. Minden nagy előadóművészen kimutathatók nemzete jellemző vonásai. Egy magyar előadóművészen nem az érdekli a külföldet elsősorban, hogyan játsza Bachot, Beethovent, hanem, hogy mivel tudja őt a neki rejtélyes magyar psyché-hez közelebb vinni. Az előadótól is a maga népe magyarázatát várják legelőbb.

Sok esetben tapasztaltuk, hogy külföldre vetődött előadóművészeink csakhamar elvesznek a népek tengerében, beolvadnak a vendéglátó országba, *mert nincs elég mélyen megalapozott nemzeti kultúrájuk*. Egészen más például a külföldre vándorolt olasz zenész. Az mindenütt olasz marad, nemcsak azzal, hogy a maga népe művészetét propagálja, hanem idegen művek előadásába is beleviszi a maga sajátos, élesen megkülönböztető nemzeti jellegét. Már ebből is nyilvánvaló, hogy a magyar zenei szaknevelés valamiben hiányos.

Ami pedig közönségünket illeti, annak műértő része tisztára idegen zenére van nevelve, a magyar jelleg iránt semmi érzéke, sőt sokszor ellenszenves neki. Az a réteg pedig, amely a magyar zenét

* Előadás az 1945 november 19-én Pécsen rendezett Kodály-hangversenyen.

inkább magáénak érzi, zeneileg teljesen műveletlen, ezért nagyobb igényű zenemű felfogására képtelen. A kettő tehát mintha kizárná egymást, magyarság és zenei műveltség, mintha nem férne meg együtt. Műveltség annyi, mint idegenség, magyarság annyi, mint műveletlenség. Súlyos történeti okai vannak ennek, s a magyar művelődéstörténet egyik legfontosabb fejezete az lesz, amely e két ellentétes réteg egybeolvadásáról számolhat be. Mikor lesz az: nem tudjuk előre. De bizonyos: ez a három szó: *magyar zenei műveltség* sok évtizedre, talán évszázadra szóló programot jelent.

E program megvalósítására két külön, de párhuzamos úton egyszerre kell elindulni. Hét-nyolc éves korig a két út egy nyomon halad.

Régóta és sokat hirdettem már, hogyan kellene a gyermeki lelket a magyar zenei ősfenomén anyatejével táplálni, hogyan kellene benne a magyar zenei észjárást felépíteni és megerősíteni. Egyelőre csak azt. Aminthogy nem volna szabad anyanyelvén kívül más nyelvre tanítani, mielőtt azt tudatosan nem bírja, tehát 10 éves kora előtt. A többnyelvű gyermek végül egyiket sem tudja igazán. A keverék-zenén tartott gyermek pedig sehol sem érzi magát zeneileg otthon, de leginkább idegen neki a magyar.

Zenei köznevelésünk multja azonos egész közoktatásunkéval. Az pedig, tudjuk, eleget panaszoljuk évtizedek óta, anélkül, hogy lényegesen segíthetünk volna rajta, idegen szellemű, idegen kaptafára húzta tanulóink lelkét, s ezzel egyik előkészítője volt a közel-multban lezajlott gyászos eseményeknek.

Zenében megpróbáltunk segíteni. Mintegy húsz éve döngeti a magyar nép igazi hangja az iskola kapuit. Hol bejutott, hol nem, de ritka helyen hivatalos támogatással. A diákság azonban nagy lelkesedéssel karolta fel, nyilván mégis magára ismert benne, megérezte, hogy a benne lüktető élet az ő élete is, míg a belédiktált iskolazene többnyire értéktelen papírgaluska.

Két évtized leteltével a hivatalos fórum, a Közoktatásügyi Tanács elérkezettnek látta az időt, hogy helybenhagyja, ami történt, és belátva, hogy könnyebben megtanulja a diák a zene elemeit olyan dalokon, amelyeket szívesen énekel, kiadott szerkesztésében egy Iskolai Énekgyűjteményt.

Évekig, talán évtizedekig fog tartani, míg ennek tartalma átmegy a köztudatba. Mire ez bekövetkezik, a zenei szaknevelés kész alapot kap, amin tovább építhet. De addig nem tehet mást, ha nem akar idegenné nevelni, minthogy megtanítja e dallamokat, rajtuk bevezet az írás-olvasásba, s erre az alapra építi a hangszertanulást.

Ezt más nemzetek már régóta megtették. Jőmagam is olyan német zongora- és hegedűiskolából tanultam, amely tele volt német népdalokkal s előbb tudtam hegedülni a „Brüderlein feint“-t, mint akármilyen magyar népdalt, Magyar zongora- és hegedűiskola ma sincs még olyan, amely rendszeresen, ősi hagyományunkra építene.

Érthető ez, ha meggondoljuk, hogy szaknevelésünk a legújabb időkig külföldiek kezén volt, akik magyarul nem tudtak, előkelő idegenek módjára, mint egy szigeten éltek itt, a magyar étellel és kultúrával semmi kapcsolatuk nem volt. Közvetlen tanítványaik közül is csak kevesen küzdöttek fel magukat a zenei magyarságig. Az majd csak a harmadik-negyedik zenészgenerációnak lesz természetes anyanyelve. Addig még sok szakzenésznek kell lefutnia pályáját, aki úgyan itt született és magyarul beszél, de kultúrája merőben idegen. Még sok küzdelembe kerül, hogy nagyobbreszt idegen zenén nevelkedő zenészeink lelkében megszólaljon a magyar húr. Még a tiszta magyarszármazásúakéban is elnyomja halk hangját a világzene harsogása.

Itt derül ki, hogy a C-dúr skálának, bár mindenütt egyforma, nem mindenütt ugyanaz a jelentősége. A németeknél alapvető, nálunk mellékes. Aki ebből a rendszerből kiindulva nevelkedik, vagyis a német tanmenetet követi, a magyar zene sajátosságai iránt örök életére érzéketlen marad. Egyes nagy tehetségek, nagy fáradtsággal, sok évi elszánt munkával elérhetik, hogy megnyílik fülük a magyar hang számára. De nem volna sokkal egyszerűbb a gyermeket ránevelni? Akkor mindenki elérné természetes úton.

A magyar zenéből a nemzetközi zene megértésére könnyű út vezet, fordított irányban nehéz, vagy semilyen.

Tehát szükség van magyar zenei nevelésre, magyar és nemzetközi szempontból egyaránt. Nemzetközi érdeklődésre annál inkább tarthatunk számot, mennél magyarabbak vagyunk. Magyar zenei műveltségre pedig csak ezen az úton juthatunk, enélkül továbbra is csak idegen művészetnek szálláscsinálója minden zenetanításunk.

Elvégre választanunk kell: gyarmat maradjunk-e továbbra is, vagy független ország legyünk, nemcsak politikában, hanem kultúrában, saját egyéniségünk érvényesítésében is.

Ha ezt akarjuk, meg kell keresnünk azokat az utakat, amelyek zenei sajátosságunk minél szabadabb és teljesebb kifejtésére vezetnek.

Az iskola már elindult a helyes úton, csak járja végig következetesen, az eredmény nem maradhat el. Nincs még annyira ki-

dolgozva a hangszeritanítás magyar módszere. Az itt előadásra kerülő „Gyermektáncok” egy szerény próbálkozás ebben az irányban.

Azzal, hogy e darabokat a fővárost megelőzően egy vidéki városban mutatom be, annak a meggyőződésnek akarok kifejezést adni, hogy a magyar zenei nevelés megvalósításában egy ilyen városnak nagy szerepe lehet, esetleg a fővárosnak is példát mutató, kezdeményező szerepe.

Máris megindult itt egy olyan próbálkozás, amelyhez hasonló a fővárosban nincs, és amelynek döntő fontossága lehet egész zenei nevelésünkre. A zeneiskola bevezető tanfolyamát értem, amely előbb zenére akar tanítani, csak azután hangszerre, továbbá az elemi iskolák válogatott tanulóinak iskolán kívüli énekóráit. Az eredmény elé nagy várakozással tekintek, és kérek mindenkit, akinek módjában áll, hogy e vállalkozásokat minden erejével támogassa. Ez az eljövendő magyar zenei műveltség magvetése.

A demokrácia ezen a ponton kettőt jelent: egyik a zenei művelődés eszközeinek hozzáférhetővé tétele mindenki számára, másik a nemzeti sajtóságok teljes érvényesítése.

Mindkettőt munkálja a pécsi úttörés. KODÁLY ZOLTÁN.

Irodalom

Csorba Győző: *A város oldalában*. Beszélgetések. Kérdező: Csuhai István.

Jelenkor Kiadó, Pécs, 1991. 95–97. p.

Kolta Ferenc: *Ív*. Egy pécsi folyóirat 1945-ben. Jelenkor, 1970. 4. sz. 395–398. p.

Tüskés Tibor: *Nagy korszak nyitánya*. Az irodalmi élet megújulása Pécssett. 1945–1948. = *Változó Baranya*. Tanulmányok a megye történetéből. Antal Gyula és Sándor László (szerk.). Pécs, 1985. 457–468. p.

TÜSKÉS TIBOR

RAJNAI LÁSZLÓ

Életében nem sok földi örömet, elismerést, közfigyelmet élvezett, bár azt is meg kell hagyni: nem volt könnyű természetű ember. Elgondolkoztató: a kortársak idegenkedését, elutasítását pótolni tudja-e az utókor, avagy még a kortársak rideg-ségénél is kegyetlenebbül lép át az elődök teljesítményén? Az elismerés, a megbecsülés hiányáért és elmaradásáért mennyiben okolható a személyiség, az alkat, az emberi természet? És milyen mértékben marasztalható el a kor, a körülmények, a lehetőségek, az adottságok, az „objektív tényezők”? – Olyan kérdések ezek, amelyekre talán általánosságban tudunk választ adni, de mindig zavarban vagyunk, amikor egyetlen személlyel, egyetlen emberi sorssal kerülünk szembe, amikor egyetlen élethelyzetről kell véleményt formálnunk.

Rajnai László 1924-ben született Pécsen. Mestere, Várkonyi Nándor egyszer azt mondta neki: „A származásod proletár, az életviteled polgári, a karaktered arisztokrata.” Rajnai vállalta ezt a jellemzést. „Igen, igaza volt, valóban így van.” Összetett jellem, sokirányú érzékenységgel, sokfelé tekintő figyelemmel, gazdag élettapasztalattal, belső ismerettel megáldva.

Pécsen érettségizik. Jogot hallgat. 1944-ben katonaként Erdélybe vezénylik. „Egy súlyos háborús sérülés életem végéig maradandó nyomokat hagyott rajtam” – emlékezik vissza. A betegség következtében fél lábát, fél karját húzza, kézírása „gyenge és reszkető”, ha leült, ép jobb karjával tette föl béna bal karját az asztalra. Hazavergődik, és beiratkozik előbb a pécsi, majd a pesti egyetem bölcsészeti karára magyar-latin-olasz szakra. Egy ideig az Eötvös-kollégium lakója. Ezek a háború utáni pesti évek az ő életének Sturm und Drang korszaka. Kiváló szellemi társaságba csöppen, az Újhold körébe, a Darling eszpresszóban találkozó fiatal írók közé jár. Itt ismerkedik meg Rába Györggyel, Nemes Nagy Ágnessel, Lengyel Balázssal, Mándy Ivánnal, Végh Györggyel és másokkal. Galsai Pongrácot még Pécsről ismeri, aki *A Darlingban* című dokumentum-novellájában érzékletes képet fest a környezetről és a szereplőkről: „A Darling. Kis eszpresszó a Károlyi utcában, a Bölcsészkarral rézsút szemben... Ide járt, vagy inkább innét járt máshová a fiatal magyar irodalom, Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Lengyel Balázs, Mándy Iván, Végh György... továbbá Rába, Vidor, Lakatos, Darázs, Rajnai...”

Rajnai László máról-holnapra otthagyja Pestet, az egyetemet, és visszatér Pécsre. Várkonyi Nándor környezetében bukkan föl: legértőbb tanítványa, híve, munkatársa lesz. 1947–48-ban – bár neve nem szerepel a lapon – a Sorsunk segédszerkesztője. A folyóiratban több írása megjelenik: könyvbírálatok, színházi kritikák, és egy vitát kiváltó cikk a „Negyedik nemzedékről”. 1947-ben *Igen* címmel irodalmi antológiát szerkeszt. És ebben az időben más irodalmi folyóiratok is közlik írásait (pl. Magyarok, Vigília).

A diktatórikus politika színrelépése és a szellemi élet elborulása idején elhallgat. 1951-től a pécsi antikvár könyvesbolt vezetője. Visszavonulásából csak rö-

vid időre sikerült kimozdítani: 1962 és 1964 között a Jelenkor szerkesztőjeként kedvére való feladatokkal bízhattam meg: ebben az időben a folyóirat több írását közölte Németh László, Kassák Lajos, Kodolányi János, Illyés Gyula egy-egy frissen megjelent könyvéről, valamint tanulmányt írt Dantéről és Keats verseiről. Budapesti barátai is emlékeznek rá, és egy-egy szép munkát kap tőlük: tanulmányt ír a Dante-ikonográfia kérdéseiről, valamint Goethe természettudományi tanulmányait fordítja az Európa Kiadónak. Még egy olaszországi ösztöndíjat is sikerül számára Kardos Tibornak szereznie. E munkáinak híre azonban alig terjed túl közvetlen környezetén, baráti körén. Mindaz, amin a fentiekén kívül kedvére dolgozott, csak közvetlenül halála előtt és halála után nyert publicitást.

A Benedek Marcell-féle *Magyar Irodalmi Lexikon* (1965) még tizenhárom sort szentelt neki. A Péter László-féle *Új Magyar Irodalmi Lexikonban* (1994) a neve sem szerepel.

Hetvenhét éves korában, 2001 őszén hunyt el Pécsen. Hamvait a pécsi temetőben helyezték el apja sírja fölé. Két kézen meg lehetett számolni, hányan kísérték el utolsó útjára.

Független és szuverén szellem volt. Kéziratán szerkesztőnek nem engedett változtatni. Csak azokkal tudott együtt dolgozni, akik tiszteletben tartották igényességét. Ezért mondta róla Csorba Győző: „jó szemű kritikus ugyan, de nem mindig tud kompromisszumokat kötni.” Valóban, nem hajlott semmiféle egyezkedésre, megalkuvásra. Ez az oka annak, hogy sok évet kellett várni arra, hogy nagyobb terjedelmű munkái napvilágot lássanak. Életműve jószerivel csak halála után vált ismertté. De akik műveit megismerik, valósággal reveláción esnek át. Nevét a mai kritikus – jól figyeljünk – Szerb Antal nevével együtt említi. Sturm László írja a *Magyar Szemle* legfrissebb számában (2006. február): „Az olyan irodalomtörténészek, mint például Rajnai László vagy Szerb Antal – akármennyire is különböznek egyébként egymástól – aforisztikus kijelentéseikkel, meglepő képzettársításokkal hívják elő, szinte provokálják az olvasó személyes állásfoglalását.”

Ma Rajnai László négy könyvét vehetjük kezünkbe.

A *Vörösmarty*-esszéjét még az ötvenes évek végén írta, és csak halála előtt két évvel, 1999-ben jelenhetett meg könyv alakban. Tóth Dezső – a marxista irodalomtörténet-írás „csúcsteljesítményének” tekintett monográfiája (1957) mellett Rajnai könyve nem kaphatott nyilvánosságot. Munkájáról a szerző így vall: „Módszerem: egyfajta összművészet kísérlete. Tudományosan is korrekt, de eleven színekkel ecsetelt képet szeretnék mutatni az olvasónak: zenei hangzás és kompozíció, festői képzelőerő, drámaként is megélhető valóságidézés, kockázatokat is vállaló sors-elemzés teremtő szimbiózisát.”

Kabdebó Lóránt pedig így méltatja a munkát: „Vörösmarty-könyvét olvasva a tájékozott szellem magaslati levegőjét élvezhetem. Rajnai László kezdetben megrajzolja a magyar romantika-képét, és ebben helyezi el a költő és nemzete képzetét. Az általa megrajzolt pályakép olyan sorsképlet, amely Vörösmarty esetében olymódon teljesezhet ki, hogy sem a költő, sem környezete nem ismerte a romantika elméleti és filozófiai hátterét. Egy vergődő tehetséget mérlegel, aki minden

sorában és minden gesztusában önsorsrontóvá válik, mert személyes és nemzeti sorsában olyan mélységek-poklok felülkerekedését kell érzékelnie, amelyekre nem volt felkészülve, és ezeket a csapásokat nem lehetett képes a létezés mikéntjére való kérdezés alkalmává változtatni.”

A *Kodolányi János*ról írott esszéjét 1956 januárjában fejezte be. Ebből származik, hogy Kodolányinak ezt követően megjelent fontos művei – éppen az archaikus időkben játszódó és a mágikus realizmus jegyében született művek, az *Égő csipkebokor* (1957), az *Új ég, új föld* (1958), az *Én vagyok* (1972) – kívül maradtak a figyelmén. Rajnai kéziratát még Várkonyi Nándor küldte el Kodolányinak. Ez a gesztus is balul ütött: az író elutasította Rajnai munkáját, és ez Várkonyi és Kodolányi kapcsolatában is súlyos zökkenőt okozott. Ugyanakkor a könyv méltó párja a Vörösmarty-esszének: az elemzést ugyanaz a lélektani érzékenység és elegáns stílus jellemzi. A könyv 2002-ben jelent meg Székesfehérvárott. Bakonyi István írja az előszóban: „gondolatmenete, finom észrevételei, találó és mértéktartó értékelései hozzásegítenek bennünket ahhoz, hogy a század kiemelkedő írói életművét mind jobban megismerjük.”

Rajnai László folyóiratokban megjelent irodalmi tárgyú tanulmányait, esszéit és kritikáit Szirtes Gábor gyűjtötte össze, és utószavával a Pro Pannonia Kiadói Alapítvány jelentette meg *Az összművészet kísérlete* címmel 2002-ben. A kötet anyaga két fejezetre oszlik: az első fejezet a magyar irodalmi tárgyú írásokat tartalmazza, a második fejezetben a világirodalmi tárgyú dolgozatokat találjuk. Rajnai részben nemzedéktársai (Rába György, Mészöly Miklós, Lengyel Balázs), részben a „nagy nemzedék” tagjainak (Illyés, Németh László, Kassák) műveiről írt. Az európai irodalom alkotói közül a régiekből Dante és Petrarca munkássága vonzotta, a modern szerzők közül Keats, Rilke, Hemingway érdekelte. Szirtes Gábor már az idős, magányos Rajnaival találkozott. Ezt írta róla: „Sajátos titok és misztikum lengte körül alakját. Ezt csak erősítették életkörülményei, a maga választotta és rigorózan védett sajátos életviszonyok.”

Szirtes Gábornak még sikerült kézbe vennie Rajnai életében a *Fekete könyv* néven vezetett naplóját, melyet az író jóváhagyásával – de már annak halála után – 2004-ben jelentetett meg. Az 1978 és 1996 között született följegyzések sorozata valójában inkább meditáció, szellemi önéletrajz, mint napló, mint események rögzítése. Mozaikszerűsége, töredezett jellege ellenére azonban egy roppant koherens élet-szemlélet és világértelmezés lenyomata. Rajnai hitt az asztrológiában, de ennél sokkal fontosabb, hogy hitt a maradandó erkölcsi értékekben és a humanizmus tisztaságában. Az olvasónak nem egyetértenie kell minden megállapításával, hanem töprengeni az író problémafölvételén, továbbgondolni Rajnai eszméit, eredeti gondolatait.

A magány, az embert körülvevő csönd nemcsak a naplóírónak kedvez, hanem a levélírónak is. Rajnai gazdag levelezést folytatott nemzedéktársaival. Levelei minden bizonnyal megmaradtak pesti barátainál, és ő is megőrizte a hozzá írottakat. Az általa írt és a neki címzett levelek együttes kiadása még számos meglepetéssel és információval szolgálhat azok számára, akik a kortárs magyar irodalom mélyebb megismerését óhajtják.

Bárdosi Németh János és Rajnai László 1960 körül. (Tüskés Tibor fotója)

RAJNAI LÁSZLÓ

Fekete könyv

Részlet

Hányszor átkoztam el azt a jó félszázadot, mely húszesztendő koromtól fogva a mai napig eltelt, vagyis egész úgynevezett életemet. Keserű volt, fájdalmas, még többször gyötrelmes. A zsarnokság, a kiszolgáltatottság, a megalázottság, a kényszerű terméketlenség kimondhatatlanul kínzó érzése. A legjobbak olykor becsültek ugyan (még gyakrabban sajnáltak, s ez nem volt-e mindennél fájóbb?), de a kézzel fogható érdem csak igen csekélynek mondható alapján. És mindig a magányosság, a legzajosabb társaság, a csalóka meghitt együttlét óráiban is. A legszénytelenebb diktatúra nyomása alatt, miközben másoknak mintha sejtelmük sem lett volna erről az általános nyomásról. Sötétség volt ez, a rémekkel teli éjszaka véget nem érő sötétsége. Valami mégis megvilágította, a szellem, az erkölcsi dacosság belül égő lámpása. Ennél a belső lámpavilágnál, melegítő, mágikus sugárzásnál írtam azt a keveset, amit megírnom sikerült. Nem tudtam, korai lázas ifjúságom becsvágyó tüzénél nem akartam talán többet, mint jelet adni és hagyni, hogy – mi lehetett volna, mi lehettem volna. Ha ez sikerül – igen, így gondoltam és gondolom – megtettem a legtöbbet, amit egy életfogytiglani rabságra elítélt megtehet. Akit még legközelebbi hozzátartozói sem ajándékoznak meg szerény figyelmükkel.

Elméletben – talán – élhettem és még írhattam is volna valamely idegen országban, mely idővel, ki tudja, a látszatotthonosság érzésével is áltathatott volna. De illet volna-e hozzám ez az itthonihoz képest luxus-élet közönyös napvilágával, tudtam volna-e írni valami értelmeset ebben a mesterkélten és fáradtságosan megteremtett biztonságban? Az a banális világosság tele lett volna rejtett sötétséggel: az itteni sötétségben viszont mindig húséges maradt hozzám féltve őrzött, belső fényforrásom. Mert ez az én nem titkolt büszkeségem és igazolásom. Elfecsérelt évek és évtizedek? A külső szemlélő számára (vagyis annak, aki semmit sem lát) talán így igaz. Én azonban tudom, hogy a szenvedés, a reménytelenség és megaláztatás volt megérett sorsom kegyetlen, de nem eredménytelenül működő ösztökéje [öszttönzője]. Nem hurcolt magával, nem, engem *vezetett* a fátumom.

In memoriam Antal György 1917–2007

Az 1917. december 9-én az erdélyi Csík vármegyében lévő Gyimesbükkön született Antal György, Liszt-díjas pécsi karnagy. Egyéves korában került Magyarországra, majd 13 évesen, 1930-ban Pécsre. Itt 1932-ben már a nagy Kodály-interpretátor, Agócsy László Polgári Fiúiskolai Kórusában énekelte a Mester műveit, például az *Őt tantum ergót* vagy a *Lengyel Lászlót*. Később pedig Halász Bélánál tanult orgonálni, majd többek között Bárdos Lajosnak lett a tanítványa, ő adta az életre szóló inspirációt, hogy sokakkal megszerettesse a kórusmuzsikát, legyenek azok akár növendékei, akár a nagyközönség. Antal György 1940-ben már mint ifjú pécsi tanár vezényelte el első pécsi Kodály-bemutatóját, a *Cu föl lovamat*, 1967-ig további 15 pécsi bemutatót vezényelt, és közte egy európaít is, a *Laudes organiét*, az általa 1954-ben alapított Liszt Ferenc kórusral és Kistétényi Melinda orgonaművésszel 1967. december 15-én, a Liszt Teremben. Antal György 1952-től 1956-ig a Filharmónia megbízott pécsi vezetője, s egyben a Művészeti Szakiskola és a Vegyeskar vezetője volt. Ennek volt köszönhető Kodály 70. születésnapjának pécsi megünneplése, melyen lelkiismeretes és alapos betanítása révén hangozhatott el a *Psalmus Hungaricus*, Melles Károly vezényletével, Rösler Endre szólójával. De Antal Györgynek köszönhető a pécsi kórusmozgalom első, az 50-es évek végétől kezdődő aranykora is, amikor az általa létrehozott és nagy létszámúvá tett Liszt Kórusral Bach és Händel népszerű, vagy kevésbé ismert oratórikus műveivel országos elismerést vívtak ki, akárcsak Bartók *Cantata profánájával*, vagy Kodály *Psalmusával* és *Budavári Te Deumával*, melyeknek szólistái között olyan kiválóság is szerepelt, mint az akkor Pécssett tanító tenorista, Réti József. Tanárként olyan kiváló karnagyokat is tanított, mint Tillai Aurél, Tóth Ferenc, Jandó Jenő, Ligeti Andor vagy Ivasivka Mátyás. Konzervatóriumi, majd főiskolai igazgatóként – amellet, hogy politikailag háttérbe szorított muzsikusokat is fölvelt növendékként, így például Apagyi Máriát vagy Kovács Sándort – olyan egészen kiváló művésztanárokat foglalkoztatott, mint Sassy Iringó, Schlezák Augusztá, Bánky József, Barth István, Gyermán István, Vass Ágnes vagy Paláncz Tamás, akikkel megalapozta a pécsi zenei élet mai sikereit. Emellet neki volt köszönhető az első Pécsi Szimfonikus Zenekar 1951-es megalakulása és a Liszt Ferenc Hangversenyterem megépíttetése is.

A Liszt-díj mellett Pécs Város Pro Urbe- és Pro Civitate-díjával is kitüntetett Antal Györgyöt elsősorban mint Kodály műveinek egyik legkiválóbb pécsi előadóját tartja számon a magyar zenetörténet, aki a Mester jelenlétében is több általa nagyra értékelt előadást vezényelt. Így búcsúzóul álljon itt a 85. születésnapján vele készített interjú részlete: „A város zenei életének fejlődésében óriási szerepe volt ennek az 1953-as *Psalmus* előadásnak, mert ettől kaptunk például hangversenytermet, ettől kaptunk az akkori vezetőktől mindenféle támogatást, úgyhogy zenei fejlődés lett az eredménye. A *Psalmus Hungaricus* hozzánk kötődött, énekeljük Pécssett, a környékbéli városokban, Finnországban, énekeljük mindenütt, mert a *Psalmus Hungaricus* a legnagyobb dolog a világon. Felejthetetlen az, amit Kodály Tanár Úrtól kaptam az életemben, és ha visszatekintek ennyi évtizedre, akkor is azt kell mondanom, Kodály Zoltán felejthetetlen és örökbecsű emléket hagyott vissza a magyar és a világ zenei életének.”

Két héttel felesége elvesztése után, három nappal 90. születésnapját követően, 2007. december 12-én érte őt a kegyes halál.

December 12-én telefonon felhívott a Pécsi Szemle főszerkesztője, ugyanis halotta december 9-én, vasárnap délelőtt a Kovács Sándor (Antal György egykori tanítványa), kitűnő zenetörténész, rádiós műsorvezető által szerkesztett Uj Zenei Ujságban Antal György 90. születésnapján az éter hullámain elhangzott laudációmát, ahol felvételről szólaltattam meg Antal György karnagy urat is. Olyannyira megnyerte Romváry Ferenc tetszését az adás, hogy megkérte a szöveget a várostörténeti folyóirat számára. Véletlen egybeesés, talán sorsszerűnek is mondható, beszélgetésünk napján, talán éppen annak órájában távozott Antal György az élők sorából.

Kovács Attila

In memoriam prof. dr. Czopf József 1939–2008

Ha 2008. január 24-én egy idegen Pécsre, pontosabban délután 1 órakor a Bazilikába, 4-kor pedig a Köztemetőbe téved, biztos csodálkozva kérdezte volna, ki ez az ember, akinek gyászmiséjén és a temetőben annyian vannak, mint karácsony éjszakáján, az éjféλι misén. Tényleg, ki volt, akiért Mayer Mihály, Pécsi megyés püspök 2008. január 24-én a temetése előtt gyászmisét mondott, majd eltemetett? Ridegen, tényszerűen válaszolva: dr. Czopf József orvos, egyetemi tanár volt, aki életének 69. évében, 2008. január 12-én váratlanul elhunyt. De hát ez a rengeteg ember?! Mégis ki volt ő, akiért ennyien gyásztak? Ahhoz, hogy a rejtélyt, a gyászolók hatalmas tömegét megértsük, énjének leglényegibb vonását kell feltárnunk. Czopf József, akiben, mint az első századok Krisztus követőiben, a tudás és a hit, a tudomány és az istenhit egygé forrt, mindenek előtt útmutató volt. A jövőben, a 3. évezredben az egész emberiség számára követendő utat mutató, Krisztusban élő hitvalló volt. Tudta és élte Krisztus parancsát: „*Szeressétek egymást, mint én szerettelek titeket*” és azt is, hogy „*Arról ismerjenek meg benneteket, hogy szeretitek egymást*”. A jövőben követendő utat mutató, Krisztuskövető Czopf József éppen a lényeg miatt, mi lehetett volna más, mint „szeretet-központ”? Nem hivalkodó, nem hangos, a csodálatos hitvesével kettőből egy, a mindig sugárzó „szeretet-központ”. Elsődlegesen az őt nagyszerű gyermekük felé. Akik közül az egyikből pap, a másiból apáca, a többiből 14 unokát nevelő szülő lett. Micsoda életközpontú, hitvalló család, a nehéz, emberpróbáló történelmi időben!

Az útmutatót, a „szeretet-központ” embert gyászolók mellett a sírját körülálló tömeg jelentős része a tudóst, az idegrendszeri betegek kiváló gyógyítóját, a nagyszerű tanárt gyászolta. 45 évvel ezelőtt, 1963-ban szerezte meg orvosdoktori diplomáját kiemelkedő eredménnyel a Pécsi Orvostudományi Egyetemen. Az egyetemi tanulmányainak végzése alatt mint orvostanhallgató kezdte az Élettani Intézetben kutatni az agyműködés elektromos jeleit. Ez a problémakör maradt kutatásának, gondolkodásának középpontjában egész életén át. Kutatói gondolkodását és a kutatási eredményeit kiválóan tudta a betegek javára fordítani. Éppen 20 évvel ezelőtt lett a Pécsi Orvostudományi Egyetem Neurológiai Klinikájának intézetvezető pro-

fesszora. Példaértékű tisztelettel viseltetett professzor elődei iránt. Emléket állított a meghaltaknak, istápolta a még élőket. Klinikáján mindenkor a beteg volt a legfontosabb. A betegek szeretetének parancsát minden beosztottjába mélyen beittatta. Számára a beteg mellett a másik fontos szereplő az orvostanhallgató volt. Kellően szigorú, de igazságos tanár hírében állt. Ha mégis arra a kérdésre kellene válaszolni, hogy az orvosi egyetemen teljesítendő hármas feladatból, a kutatás, a gyógyítás és a tanítás hármasából Czopf József professzor úr melyikben volt a legkiemelkedőbb, a gyógyítói lényére „szavaznék”. Ahogy a temetőben a tömeget néztem, titkon ők is így „szavaztak”, leginkább a hálát olvastam ki a könnyes szemeikből.

Kedves Jóskám! Most, hogy rád gondolok, mert az én jussom lett, hogy a Pécsi Szemlében megemlékezést írjak rólad, illő elárulnom, mit is kaptam igazán tőled. A hősi példát, hogy tetteidért nem vártál dicséretet, dicsőítést, rangokat. Most néztem meg először, mi van rólad írva a „KI KICSODA” kiadványban. Három sor. A legrövidebb az összes híresség közül, pedig az eredményeid, a teljesítményeid listája nagyon nagy. De te így éltél: nem kell dicsőség, nem kell földi dicsőség. Pont úgy, ahogy József Attila az egyik csodálatos töredékében írja:

*„Én költő (átírva neked: orvos) vagyok, de nem kell dicsőség,
ne ünnepelje bennem senki hőségét,
ily ünnepelést én Istenre hagyok.
Ő az, hogy nincs nagy, kinél nincs nagyobb.
Verseim (gyógyításom) azé, ki szívem versbe (gyógyításra) kérte
és nékem elég a barátság érte.”*

Mivel az ünneplésedet mindig Őrá hagyta, mivel mindent az Ő dicsőségére tettél, mielőtt még jobban bántottak volna, mielőtt még nagyobb fájdalmakat okoztak volna, jutalmul álmodban, csendben magához vett. Mi pedig, mint nagyszerű barátot szerető emlékezetünkben őrzünk meg életünk utolsó percéig.

Kellermayer Miklós

In memoriam Szilas László 1941–2007

2007. november 15-én Pécssett hosszas betegség után elhunyt barátunk, kollégánk, munkatársunk, Szilas László okl. bányamérnök, a Mecseki Bányavagyon-hasznosító Rt. nyugalmazott vezérigazgatója.

Szilas László 1941. június 4-én született Dorogon, mivel édesapját pár év múlva Tokodról a Pécsi Szénbányákhoz helyezték, így István aknán töltötte gyermekkorát. A bányatelepi milió és édesapja hivatása mély hatással volt értékrendjére, s ez pályaválasztását is alapvetően befolyásolta. Ennek köszönhetően az általános iskola után a bányaiipari technikumot, majd négy év múlva a nehézipari műszaki egyetemet választotta továbbtanulása helyéül. Okleveles bányamérnökként 1964-ben abban az üzemben, István-aknán

kezdett dolgozni, melynek korábban édesapja volt a vezetője. A kezdeti években a közvetlen termelésirányítás területén dolgozott. Előjárói hamarosan felismerték rátermettségét, felkészültségét s előbb körletvezető-helyettesi, majd körletvezetői, később bányamesteri megbízást kapott.

1975-ben megalakult a Külfejtési Üzem, melynek főmérnöki posztjára a vállalat vezetése az addigra már kiforrott vezetővé vált Szilas Lászlót jelölte. Itt részt vett az új üzem megszervezésében, a technológiai folyamatok korszerűsítésében, ezen belül a kitermelés és a szállítás gépesítésében. Közel tíz sikeres és tapasztalatokban bővelkedő esztendő telt e helyen, majd felső döntésre ismételten visszakerült István aknára, ahol előbb mint aknavezető, majd mint főmérnök dolgozott. Gondolkodásmódját gyakorlatias és racionális észjárása határozta meg. Véleménye mindig átgondolt és megalapozott volt, utasításai precízek, határozottak, rövidek és világosak!

1986-ban a vállalat vezetése Vasasra helyezte üzemvezetőnek, de fél év múlva már a vállalati központban dolgozott mint a termelési osztály vezetője, 1988-tól mint termelési főmérnök. Nem volt könnyű dolga, hiszen ekkor már jelentkeztek azok a problémák – létszám gondok, gazdálkodási nehézségek – melyek néhány év múlva a mecseki bányászok kényszerű befejezését eredményezték.

Amikor 1991-ben kezdetét vette a Mecseki Szénbányák felszámolása, Ő lett a vállalat műszaki igazgatóhelyettese. Higgadsága, átgondolt racionalizmusa megnyugtatóan hatott a felzaklatott, egzisztenciális jövőjét féltő dolgozói és műszaki állományra. 1994-ben a felszámolást követően megalakult a Mecseki Bányavagyon-hasznosító Rt., melynek ugyancsak Ő lett a műszaki igazgatója. Itt mint bányamérnök afelett örködött, hogy a vagyon legjobb hozamú hasznosítása mellett a szakma szabályai és a környezet védelmének szempontjai szerint történjék a bánya bezárása.

2002-től a végelszámolás kezdetéig töltötte be a vezérigazgató tiszteit. Ez idő alatt törekvéseinek fő irányát a kidolgozott projektek lezárása, az üzletrészek értékesítése és a megmaradt vagyonállomány önkormányzatok részére történő korrekt átadása mellett a még meglévő létszám jövőjének megalapozása és végleges rendezése képezte.

Szilas László a mecseki bányászatban eltöltött közel 43 év alatt számtalan helyen és beosztásban, százakkal együttműködve ezrek érdekében, szakmailag és emberileg egyaránt hiteles munkát végzett. Hú maradt az almamáter szelleméhez, az ott tanultakat felhasználva szakmai szabályt és elvet tudatosan soha sem sértett! Példát adott fegyelemről, kitartásról, következetességről, szakmai hűségről, szolidaritásról és humanizmusról egyaránt. A bánya vagyonának hasznosítása időszakában konstruktív kapcsolatot teremtett a volt bányavállalat működési területét érintő önkormányzatokkal, hogy a hasznosítható területeket, ingatlanokat, egyéb vagyonelemeket és létrehozott projekteket, vállalkozásokat részükre értékesítve, átadva, a térség fejlődését segítse. Munkáját számtalan kitüntetéssel és díjjal ismerték el, ezek közül a legjelentősebbek a „Kiváló Munkáért” miniszteri kitüntetés, a „Kiváló Bányász” és a „Borbála Emlékérem”.

Szerette az életet, annak folytatását és beteljesedését törte meg a könyörtelen halál, élete azonban így is tartalmas volt és csodálatos, hisz azzal foglalkozhatott, amit szeretett, hivatásával! Tevékenysége összefonódott, szinte eggyé vált a Mecseki Szénbányák és utódszervezetei végső fél évszázadának történetével, melynek nemcsak részese, de elkötelezett alakítója is lehetett.

Lafferton Győző

In memoriam Mattyasovszky Zsolnay Tamás 1915–2008

2008. február 1-jén budapesti lakásában hosszú betegség után elhunyt Zsolnay Vilmos dédunokája, Mattyasovszky Zsolnay Tamás aranydiplomás gépészmérnök. Utolsó képviselője volt annak a generációnak, amely az elődök nyomán világhírre emelkedett kerámiagyár munkájába pályakezdőként bekapcsolódhatott. Mattyasovszky Zsolnay Tibor harmadik fia Pécssett született, a Ciszterci Rend Pécsi Nagy Lajos Gimnáziumát követően a Műegyetemen szerzett gépészmérnöki diplomát. 1942-től volt irányítója a zuglói Zsolnay gyárnak. Az államosítást követően kitelepítették, dolgozott kubikusként, majd visszakerült a szakmába. 1979-ben a Szilikátipari Központi Kutató és Tervező Intézet Durvakerámia Osztályának tudományos munkatársaként ment nyugdíjba.

Ekkor kezdte a Zsolnay gyár épületkerámiai termékeit ismertető, értékmentő munkáját. Tagja lett a Budapesti Városvédő Egyesület fotós csoportjának. Fotós szenvedélyének tárgya azon épületek dokumentálása lett, amiket Zsolnay pyroggranit, és mázas terrakotta díszek ékítenek. Megóvásukért publikációk sorát készítette, szakmai fórumokon, hazai és külföldi nyilvánosság előtt tartott előadásokkal, fotókiállításokkal élesztette fel az iránta való érdeklődést, tudatosítva a Zsolnay épületkerámia egyedi kultúrkincs jellegét. 1991-ben, Amerikában, majd itthon a Rotary Clubban és a Nemzetközi Nőegyletben, 1995-ben a Historizmus és szecesszió konferencián, 1996-ban Veszprémben, az Euroforum konferencián, Budapesten a Terézváros, a Józsefváros, az Erzsébetváros helytörténeti csoportjainak, az ÉTE Századforduló Építészete Szakosztálya részére tartott vetítéssel kísért előadásokat, 1997 tavaszán Moszkvában az Építőipari Egyetemen és a Stroganoff (Iparművészeti) Akadémián, nyáron Versailles-ban vett részt diavetítéssel az Európai Kerámia Egyesület nagygyűlésén.

Idős korát meghazudtoló lendülettel tanulmányozta a szakirodalmat, a gyári formakönyveket, az archív fotókat, fényképezte és ismertette a főváros Zsolnay kerámiával díszített historizáló és szecessziós épületeit.

1993-ban a *Pavilon*, 1995-ben a *Magyar Építőipar*, 2004-ben a *Magyar Iparművészet* közölte a Zsolnay épületkerámia történetét, valamint a Zsolnay-féle díszítő épületkerámiának Lechner Ödön munkásságában elfoglalt szerepét taglaló írásait. Az *egykori pécsi Zsolnay-gyárak budapesti lerakatairól* írt tanulmánya 1998-ban a JPM Évkönyvében jelent meg. Az 1999-es Frankfurti Könyvvásáron bemutatott *Budapesti Építészeti részletek/Budapest in Detail* című könyvben az épületkerámiáról írt fejezetet saját fényképeivel illusztrálta.

Áldozatos munkatársra lelt második feleségében, dr. Vécsey Eszter művészettörténészben, akivel közösen jegyezte utolsó két könyvét. Otthonukban a régi bútorok és emléktárgyak köre régiségboltokban vásárolt Zsolnay dísztárgyakból gyűjteményt hoztak létre, amit emlékszobaként látogathatóvá kívántak tenni. Kettőjük munkája a 2003-ban saját kiadásban közreadott *Zsolnay épületkerámiák a Józsefvárosban*, és a Vízny László közreműködésével 2005-ben kiadott a *Zsolnay*

épületkerámiák Budapest című kötet, a téma maradandó értékű feldolgozása. Összetartotta az itthon és külföldön élő családtagokat, jelenlétével hozzájárult a Zsolnay kiállítások és rendezvények ünnepélyességéhez. Fontos szerepe volt abban, hogy a pécsi Zsolnay-gyár 1989 után hazai tulajdonban maradt, igyekezett a gyár a Zsolnay kerámia-emlékek fennmaradását biztosítani, hogy tovább hirdessék a magyar kerámiaipar egy fényes korszakát.

Mendői Zsuzsanna

Útravaló In memoriam Kós Lajos 1924–2008

Nehéz most írnom Róla. A lelkebben csend van, a szívemben gyász. Meghízott könnycseppek gördülnek arcomon, és egymáson hevernek az összegyűrt papírlapok a szemétkosárban. Szentimentális és patetikus, úgy érzem, minden, amit eddig írtam. Róla kellene beszélnem, de mindig én tolakszom eléje: a fiatalságom, az a gyönyörű és gondtalan, a 70-es évek elején. A Janus Gimnázium első osztálya, ahova 1971-ben belépett és feltette a sorsomat eldöntő kérdést: Ki szeretne tagja lenni a Bóbitának? Nyolcan mentünk végig akkor azon a rövid úton, ami a Janusból a bábszínházig vezetett. Mára a többieket másfelé sodorta az élet, az utat közülünk már csak én járom egyedül. De akkor és ott az a néhány év, 16 éves korunkban a kamasznyűg minden terhét könnyűvé tette. Hagyta szeretni a Beatlest, a Rolling Stonest és közben utat nyitott Bachhoz, Beethovenhez, Fitzgerald-hoz, Bartókhhoz, Gershwinhez. Moziba, színházba jártunk: balett, próza, opera – művészetfalókká tett bennünket. Ám ami a legfontosabb volt ebben az érzékeny életkorban: tartoztunk VALAHOVA – VALAKIHEZ. Nélküle sosem lettem volna az, aki vagyok. Tőle tanultam azt is, hogy egy csupaszc kéz rezdülése minden emberi érzelmet, gondolatot el tud mondani, Tőle tanultam, miként lehet az élettelen anyagba életet lehelni. Hogy a bábú ősi jel, a végtelen szabadság hordozója.

Jani – a Kapitány. Így szólított. Aztán megharagudott rám, mert nagyon alaposan felkészített egy felvételi vizsgára, de a másodikra már nem mentem el. Nem értette, miért félek Budapesttől. Tálcán kínálta a lehetőséget, és én nem éltem vele. Már nem voltam többé kapitány és egy időre elváltak útjaink.

1981-et írtunk. Hosszú, fáradságos munkával harcolta ki, hogy a Bóbita hivatalos színház legyen. Visszahívott. Talán megbocsátotta fiatalkori gyávaságomat. Mesterünk lett újra, de már nem egyedül. Új emberek, más ízlés, az Övétől eltérő színházi látásmód. Ennek ellenére még kötött bennünket egy biztonságos közösséghez és eresztett el, ha új utakra vágytunk, ahova Ő már nem tartott velünk.

Most nekünk kell elengedni Őt. Isten veled, Lulu bá! Nem leszel egyedül. Odafönn, vár már tanítvány is, mester is, barát is. Nekem még járnom kell azt az utat, amit kijelöltél.

Jani – a Kapitány

RECENZÍÓ

Kéri Nagy Béla: Egy hazafias pécsi MÁV tiszt a II. világháborúban c. tanulmányához
„Amicus Plato, sed magis amica veritas”.

Ezt a veritast, ezt az igazságot keresem több mint hatvan esztendeje azon írásokkal kapcsolatosan, melyek a II. világháborúval foglalkoznak. Ez joggal készített arra, hogy összefoglaljam véleményemet a Pécsi Szemle 2007. évi téli számában megjelent fenti tanulmányról.

1. Ami az 1940. szeptember 4-én Biharkeresztesen Horthy Miklós kormányzó ellen megküldött „merényletkísérletet” illeti, tudnunk kell, hogy az adott időszakban a magyar–szovjet kapcsolatok a lehető legkorrektebbek, talán azt is lehetne mondani, a legjobbak voltak.

Molotov, a szovjet külügyek irányítója megértéssel viseltetett az Erdélyre vonatkozó magyar igényekkel szemben. Megígérte, hogy azokat az esetleges béketárgyaláson jogilag támogatni fogja. Szinte szuggerálta, hogy együtt induljunk el Románia ellen. Werth Henrik, a honvédevezérkar főnöke már korábban igyekezett meggyőzni Teleki Pál miniszterelnököt arról, hogy egy szovjet–román konfliktus esetén Magyarországnak is lépnie kell. A Vkf. 2. ki is adta utasításait a moszkvai magyar katonai attasénak, hogy egy lehetséges együttműködés érdekében vegye fel a kapcsolatot a szovjetekkel. Folyamatban voltak azok a tárgyalások, melyek rövidesen az első magyar–szovjet kereskedelmi szerződés aláírásához vezettek, és kisvártatva a Szovjetunió visszaadta a 48-as szabadságharcnak zsákmányként kezelt honvédszászlóit.¹ Ilyen körülmények között semmi sem indokolta, hogy a realista politikát folytató Kreml a Kormányzó életére törjön.

Aki kicsit is foglalkozott a Cseka, GPU, NKVD, KGB stb. nevek alatt működő szovjet titkosszolgálat tevékenységével, nyomban fel kell ismerje azt a hatékonyságot, a rendelkezésre álló és felhasznált technikai eszközök széles skáláját és a végrehajtó szervek elsőrendű kiképzését, mely ezen akciókat jellemezte. Ennél fogva operettbe való bohózatnak tekintendő két „idegesen viselkedő személynek” azon törekvése, hogy a lezárt szalonkocsi ajtaját felfeszegesse.

Úgy látszik, sem a Kormányzó, sem pedig környezete nem vette komolyan ezt az egyedül Simon Gyula (továbbiakban SGy) visszaemlékezéseiben szereplő affért, amit az is bizonyít, hogy nyomban utána Horthy részt vett a nagyváradi bevonuláson, lóháton haladva végig a boldogan lelkesedő hatalmas tömegek sorfalai között, anélkül, hogy utak lezárására, kiürítésére, épületek átfésülésére bárki is gondolt volna.

2. Ami Pécsnek szovjet részről történő elfoglalását illeti, azt kell mondanunk, hogy az ezzel kapcsolatos beszámolóknak már az első mondata is téves. A német fegyveres erők között ugyanis nem találunk 44. SS. páncélgránátos hadosztályt. Volt ugyan a helyszínen egy 44. hadosztály, de az sem SS, sem pedig páncélgránátos nem volt, hanem csak egy közönséges gyalogos hadosztály; német katonai körök

¹ Vallomások a holtak házából. Ujszászy István... feljegyzései. Budapest, 2007. 87. p.; Páva István: Trianon–Belvedere–Hadbalépés. Pécs, 1995. 83. 84. 129. pp.

szerint ez sem volt „megfelelő harci szellemű”. A Bécs környéki osztrákokból álló magasabb egység katonái már korántsem voltak a háború utolsó évében olyan lelkesek, mint 1938-ban az Anschlusskor.²

Ahogy múlik az idő, az egyre nagyobb számban felbukkanó ellenállóknak visszaemlékezéseiben minden páncélos jármű, melyet a németek oldalán láttak, az legalábbis „Tigris”, az alakulatok pedig szinte kizárólagosan SS „legényekből” állnak, hogy ezáltal is növeljék saját érdemeiket. Szóval ezt a 44. gyalogos hadosztályt 1944. november 11-én indították el Bécsből Villány–Mohács–Kiskőszeg térségébe, élcsoportjai 15–16-án kezdték meg a kirakodást Pélmonostoron, és ettől kezdve folyamatosan harcban állottak a Duna-vonal védelmében a szovjet–jugoszláv erőkkel. Így 1944. november 28-án, amikor SGy egy német tisztől azt hallotta, hogy a hadosztályt szállító vonat (sic!) már áthaladt Barcon, vagy rosszul hallotta, vagy pedig tudatosan félrevezették. A 44. hadosztályt szállító és „Orden” fedőnevet viselő német transzport 64 (!) szerelvényből állott, és november 25-re már teljes egészében céljához érkezett. A németek az adott pillanatban nemcsak a fenti hadosztályt vetették be, de a 71. gyalogos hadosztály első szállítási lépcsőjét is, mely november 28-án rakodott ki Pécssett. Ezt követően Pécsre további német szerelvények érkezése nem volt várható. Meg kell jegyeznünk, hogy nemcsak a német hadseregnél, de valamennyi hadviselő félnél a frontra irányuló szállítmányok minden körülmények között elsőbbséget élveztek a frontról induló vonatokkal szemben. „A győzelemért gördülnek a kerekek” volt a Birodalmi Vasutak jelszava, s ennek igyekezett is eleget tenni. Így hiába indított el november 29-re virradóra SGy menekülő szerelvényeket Pécsről, azok csak azért haladhattak, mert nem volt ellenforgalom. Német csapatszállítások esetén az erő helyzetében lévő német vasútirányítók könyörtelenül mellékvágányra tolták volna Mecsekalján vagy Szentlőrincen a szembejövő forgalmat, és folytatták volna útjukat Pécs felé. De mint fentebb láttuk, ilyen német szerelvények nem voltak.

Sajnos nem igazolható az a hadtörténelemben vajmi ritkán előforduló esemény sem, hogy a frontbetetésre felszerelt és felkészült csapatokkal teli „többi német szerelvény SGy-nek köszönhetően Gyékényes állomáson *feloszlott*”. (sic!)

Ne áltassuk magunkat. A német fegyveres erők szállítási vezetősége 1945 tavaszán is nehezebb feladatokat tudott megoldani, mint egy MÁV forgalmista tiszt által elrendelt egyirányú forgalom felfüggesztését. (Például a 6. páncélos hadsereg átdobását az agyonbombázott Németországon keresztül az Ardennek térségéből a Dunántúlra!)

Nem fogadható el perdöntőnek Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettesnek alig néhány órával az események után közölt propagandaízű bejelentése, hogy Pécs városát a vasutasok szabotázsakciója miatt kellett feladni. Ez a vélemény a magyar történelemből jól ismert áruháború vádjának a toposza, mellyel szemben Friessner vezérezredes, a német Dél-hadseregcsoporthoz tartozó parancsnok emlékirataiban a kommunista bányászok felkelésének tulajdonítja a város feladását.

Végeredményben mi is történt? E sorok írója, az akkori Pécs hetvenezer lakosával együtt nyugodtan hajtotta álomra fejét 1944. november 26-án vasárnap

² Veress D. Cs.: A Dunántúl hadikronikája. Budapest, 1984. 43. p.

este, hogy azután az éjszaka közepén ágyúdörgésre riadjon fel. November 27-én délután a németek elrendelték a város azonnali katonai és polgári kiürítését.³ November 28-ára virradóra éjszaka már jól láthatók voltak a sötét, párás légben „a közeledő ágyúzás torkolattüzeinek fel-felvillanó fényei, amelyeket kisvártatva morajló hang követett.” A tüzéség tüze egyre hangosabb lett, ahogy közeledett a front. A 17 éves fiatalokból álló KISKA századot 29-re virradóra már az abaligeti országúton indították el erőltetett menetben Kaposvár felé, mert a mánfai országút már nem volt biztonságos. A városra dermedt csend borult, a néhány utóvéd egység mellett már csak a sűrű ködtakaró védelmezte. Ebből bukkantak elő a kora reggeli órákban a szovjet páncélos és gépesített osztagok. Nem történt más, mint a végső-kig feszített arcvonal robbanásszerű szétszakadása. A német visszavonulás ténye sohasem volt „érthetetlen”, s Friessner vezérezredes szokásához híven oldalakat szentel a magyar csapatok megbízhatatlanságának, nehézkességének, az alakulatok összeomlásának, de azért kiszalad a tollából, hogy a 31. SS. páncélgránátos hadosztály visszaözlése miatt lett kritikussá a helyzet Pécs térségében.⁴

A már korábban feladásra ítélt város menekülőivel teli szerelvények útnak indítása és az egyirányú forgalom elrendelése november 29-re virradó éjszakán a katonai események alakulását egyáltalában nem befolyásolta.

Az SGy által előadottak hitelességét nem támasztja alá saját személyes magatartása sem. Ha és amennyiben hazafias magatartásával, mely a Szálasi-érában egyértelműen németellenességet jelentett (lásd Bajcsy-Zsilinszky Endre példáját), valóban „megakadályozta” azt, hogy városunk utcai harcok áldozatává váljék, akkor miért nem követte munkatársai példáját, akik még a szerelvényeket is elhagyva Pécsen maradtak. E helyett családjával együtt menekült a „németpártiakkal és a németekkel rokonszenvezőkkel”. Követte a jobboldali, nyilas propaganda által félrevezettek példáját nemcsak az országnak a határáig, hanem „vizontagságos” úton eljutott Drezdába, ott érte meg a háború végét, kitéve magát – amennyiben kiderül pécsi „szabotázsakciója” – a németek megtorlásának. „Ellenálló” tevékenységét az oroszok sem tudták kellőképpen méltányolni, ezért került azután a hírhedt focsani (nem fogsani) elosztóállomáson keresztül háromévi fogságba.

3. Nem mentes a kételyektől az 1956-tal kapcsolatos beszámoló sem. Egyet tudunk csak meg félreérthetetlenül, SGy úgy látszik mágnesként vonzotta magához az idegen tiszteket, németeket éppen úgy, mint az oroszokat. Ezen tiszték nyomban őszinteségi rohamba estek, és az első ízben látott idegen MÁV-alkalmazott előtt nyomban kitaláltak egészen hihetetlen módon bizalmas katonai értesüléseket. Ezen túlmenően azonban mindössze fantomszerűen bolyongó katonai szerelvények mozgásáról értesülünk Szentgotthárd–Szombathely–Körmend–Zalaegerszeg térségében, anélkül, hogy azok célja, rendeltetési helye, rakománya ismeretes lenne.

A tanulmány utolsó mondatával viszont minden olvasó egyet kell értsen: „egy forradalom eredményességéhez nem elég minden esetben a szenvedélyes lendület, célszerű néha megfontoltnak is maradni”.

³ Veress... i.m. 1984. 22. 25. 29. 33. pp.

⁴ H. Friessner: Árulások, veszített csaták. Budapest, 1992. 189–191. p.; Strasser Tibor: Pécsi diákok a második világháborúban. Pécs, 1993. 7–10. p.

RECENZÍÓ

A képes levelezőlap különleges történelmi dokumentum. Alkalmas arra, hogy felidézze letűnt korok hangulatát, megőrizze régi világok arculatát. Helytörténeti forrásként pótolhatatlan, régi nyomdatechnika őrzőjeként is megbecsülendő érték.

De a képes levelezőlapok a maguk idejében nem a múlt megörökítésének szándékával készültek, sokkal inkább egy adott hely nevezetességeinek, jelentős épületeinek bemutatása a céljuk, idővel mégis történeti dokumentummá válnak, éppen ez a tulajdonságuk teszi őket oly vonzóvá a gyűjtők körében. Magyarország számos városáról készült már olyan jellegű kiadvány, amely képeslapok segítségével idézte fel a település régi világát és fejlődését.

A veszprémi Natura Agenda Bt. arra vállalkozott, hogy egy-egy kötetben bemutatja az ország jelentősebb településeinek hajdanvolt épületeit, városrészeit, műemlékeit. A könyvsorozat 13. köteteként 2007 őszén látott napvilágot a *Pécs régi képes levelezőlapokon* című album – a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága Várostörténeti Múzeumának gyűjteményéből. A válogatást szerkesztőként jegyző (egyúttal a tematikus fejezetek ismertetőinek szerzője), Radnóti Ilona írja: „A Pécszet ábrázoló képes levelezőlapok közül a 19. század utolsó évtizedétől a 20. század negyedik évtizedének közepéig forgalmazottak közül válogattunk. Ennek során arra törekedtünk, hogy bemutassuk a kiadás sokszínűségét, technikai fejlődését. E képek segítségével azonban nemcsak a képeslapkiadás kultúrtörténeti vonatkozásai tárulnak fel, legalább olyan fontos, hogy a várost ábrázoló lapok megörökítettek olyan épületeket, üzleteket, közlekedési eszközöket, melyek ma már nem láthatók a városban.”

Radnóti Ilona a lapokat tíz téma köré csoportosította: látképek – Széchenyi tér – utcák, terek – templomok – iskolák – középületek – bánya, gyárak – események – mozaik képek – Mecsek, Tettye.

Pécsről a legkorábbi képes levelezőlap feltehetően az 1890-es évek első felében (1893-ban?) készült. A lap felső szélén Pécs tornyokban gazdag látképe. Leginkább a múlt századi céhlevelek ábrázolásaira emlékeztet; a korabeli panorámaképek rajzolói ábrázolták hasonló nézetből a várost. Mint akkoriban szokás volt, a képek közötti helyeket virágok, csokrocskák, szőlő, boroshordó töltik ki. Az üdvözlő szöveg számára mindössze a lap alsó széle maradt üresen. A 20. század elejéig a lapokra két nyelven – magyarul és németül – nyomtatták az „Üdvözlöt Pécsről” feliratot, hiszen a város lakóinak jelentős része német anyanyelvű volt.

A pécsi képes levelezőlapok kedvelt témája volt a Széchenyi tér, a város főterének bemutatása, a gyűjtemény belső tagolásán is igazolható hangsúlyos szerepe, hiszen az összes képeslap ötödét ez a fejezet tartalmazza. A 19. század végétől a 20. század közepéig (67 lap bizonyossága szerint) sok változatban követhetjük nyomon a tér átalakulásait. A 20. század elejéig megjelent lapokon jól látható egyik – évszázadokon át élő – funkciója, itt tartották a heti vásárokat, piacokat. A korai lapokon felidézhető a régi klasszicista városháza. A múlt század elején bontották le – helyén

áll a mai épület. Az 1930-as években megjelent lapok azután már egy jelentősen megváltozott tér képét mutatják.

A tér hangsúlyos (és szinte valamennyi képeslapon megörökített) épülete a legjelentősebb magyarországi török kori emlék, Gázi Kászim pasa dzsámija. A hat évtized során készült felvételeken nyomon követhetjük a mai belvárosi templom átépítésének fázisait, alakváltozásait.

A pécsi villamosvasút 1913-ban készült el (s mivel kelet–nyugati, és a vasútállomás felé közlekedő útvonaluk éppen itt találkozott), a Széchenyi teret megörökítő képeslapok több változatban is őrzik az utókornak az új közlekedési eszközt – 1960-ig a pécsi belváros csilingelő színfoltját.

A városképeket ábrázoló levelezőlapok legnépszerűbb témái közé tartozik a templomok megörökítése. A pécsi összeállítás harmincöt lapjának többségén természetesen az egyházmegye főtemplomát, a Székesegyházat láthatjuk. A jellegzetes (és a Széchenyi tér ábrázolása mellett alighanem a legismertebb pécsi) motívumok mellett találunk képeslapokat pl. a dómbelső részleteiről. A város polgárainak legnagyobb része római katolikus volt – egy-egy felvétellel a valószínűleg kevésbé ismert (általában a külvárosokban emelt) épületek is képviselve vannak. A többi felekezet híveinek imahelyei, templomai szintén a pécsi városkép meghatározó elemei, a válogatás szerkesztőjét dicséri, hogy velük is találkozhatunk az album lapjain.

A városképi jelentőségű középületek felvételei sokféle változatban láthatók a gyűjteménybe beválogatott lapokon. Thália gyönyörű pécsi otthonát 102 éve, 1895. október 5-én avatták fel, a színház, akárcsak a Városháza, a Postapalota, a Vármegyeháza vagy éppen a Széchenyi téren álló Takarékpénztár a képes levelezőlapok közkedvelt témája volt.

Külön tematikai egységbe csoportosítva találjuk az iskolákat. Pécs a Dunán túl legjelentősebb iskolavárosa. A nagy hagyományokkal rendelkező iskolák épületei (Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma, Miasszonyunk Női Kanonokrend Gimnáziuma) és néhány, a századforduló éveiben, illetve a 20. század első évtizedeiben emelt új intézmény (Hadapródiskola, az Erzsébet Tudományegyetem épületei, Pius Gimnázium) a várost bemutató képes levelezőlapok témájaként is megjelent.

Ezekben az években Pécs gazdaságának meghatározó szegmense a szénbányászat volt – a képeslapokon a bányarészleteken, a fontosabb középületeken kívül megörökítették a legnagyobb bányászkolóniát, Pécsbányatelepet. Számos képeslap készült városunk országhatárokon túl legjobban ismert üzeméről, a Zsolnay gyárról, de a bőrgyár, a dohánygyár, a Littke-féle pezsgőgyár épületeinek századforduló körüli képeivel szintén megismerkedhetünk.

A 19–20. század fordulója a városfejlődés kiemelkedő korszakai közé sorolható. Számos új középület születése mellett több, országos figyelmet keltő rendezvény, programsorozat is gyarapította a város hírnevét. Kiemelkedően emlékezetes volt az 1907-es esztendő – ekkor rendezték a pécsi Országos Szabad Oktatási Kongresszust, felavatták a Zsolnay-szobrot és ebben az évben került sor a Pécsi Országos Ipari, Mezőgazdasági és Művészeti Kiállításra. Az album nagyon gazdag

válogatást közöl a pavilonokról, a kiállítás múltba vesző képeiről, hiszen a kortársak által „tündérvárosnak” nevezett környezetet ma már csak ezek a lapok őrzik.

A tizedik tematikus fejezetben a Mecsek és a Tetye látnivalóit megőrkítő lapokat mutatják be. Ezek a felvételek hagyományozzák az utókorra egyebek mellett a tubesi kilátó és a Misinán épített Kiss József-kilátó korabeli képét.

Kiknek ajánlható a 335 képeslapot tartalmazó válogatás? Szép és hasznos ajándék a „tüke” pécsieknek, akiknek felmenői ezeken a tereken és utcákon, a hajdani épületek között élték ünnep- vagy éppen hétköznapjaikat. Sok ismerettel gazdagodik az is, aki a gyűjtemény tematikus fejezeteinek bevezetőit olvasva, a képeket nézegetve ismerkedik Pécs történetének meghatározó öt évtizedével, csendes vidéki településből pezsgő gazdasági és kulturális-művészeti életű nagyvárossá alakulásával.

Végezetül: a könyvismertetés megfogalmazása, a gyűjteménnyel való ismerkedés közben felmerült bennünk, napjainkban a levelezőlapoknak (így a képes levelezőlapoknak is) vetélytársa született – a számítógépes levelezés, képeslapküldés háttérbe szoríthatja a hagyományos formákat. A kérdés kikerülhetetlen: készülnek-e ezekben az esztendőkből, a város mostani látnivalóiról olyan képeslapok, amelyek a jövő gyűjtőinek (a philokartistáknak) a szívét megdobogtatják, azaz száz év múlva egy akkori muzeológus összeállíthat-e majd hasonló gyűjteményt, a mai Pécs épületeit, köztereit bemutató albumot?

Pécs régi képes levelezőlapokon. Válogatás a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága képes levelezőlap gyűjteményéből. Írta és szerkesztette: Radnóti Ilona. Agenda Natura Bt., Pécs – Veszprém, 2007.

Kereszturi József

PÉCSETT TÖRTÉNT 2007-BEN

- január 2.** Újévi „üzenet” koncert a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 5., 12., 19.** Néptáncanfolyam. Tájégségek játék-és táncszempontú ismerete: Sárköz, a Dominikánus Házban.
- január 10.** Történetek a kezdésről és az újrakezdésről. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- január 11–12.** EKF konferencia az Expo Centerben.
- január 13.** Életének 91. évében elhunyt dr. Nagy József közgazdász, 1957-től az MNB területi igazgatója, 1974 és 1980 között az MSZMP megyei első titkára.
- január 13–február 11.** Léger, Dubuffet, Warhol és mások. Válogatás a Saint-Etienne-i Modern Művészetek Múzeumának gyűjteményéből a Pécsi Galériában.
- január 18.** Megnyílt a Puskin téren a pécsi Lidl-áruház.
- január 18.** Molnár V. József néprajzi előadása a Dominikánus Házban.
- január 18–február 14.** Segattini Csávás Eszter festő kiállítása a Csopor⁽⁹⁾ Horda Galériában.
- január 20.** Életének 70. évében elhunyt Méhes Károly Széchenyi-díjas akadémikus, a PTE professzor emeritusa.
- január 21.** Kerényi János, a Tüke Alapítvány kuratóriumának elnöke az idei Tüke-díjat a Bazilikában adta át **dr. Toller Lászlónak** (kényszerű távollétében a díjat felesége, Toller Tünde vette át) és **Somosi László** elnök-vezérigazgatónak.
- január 21.** Áldás vagy Szerencse. Bemutató előadás a Bóbita Bábszínházban.
- január 22–23.** Maugham–Nádas–Szenes: Imádok férjhez menni – Zenés vígjáték a Veszprémi Pannon Várszínház vendégjátéka a Pécsi Harmadik Színházban.
- január 25.** Rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- január 26.** Puskin–Šurkalović: Aranyhalacska – gyerekjáték, bemutató a Pécsi Horvát Színházban.
- január 30.** Életének 97. évében elhunyt Mattyasovszky-Zsolnay Miklósné Gosztonyi Erzsébet.
- január 30.** Fialat koreográfusok estje a Pécsi Harmadik Színházban.
- január 31.** Fül/Szöveg. Művészetek Háza.
A Pannon Filharmonikusok koncertjeinek margójára, közreműködött Martin Turnovský karmester.
A Pannon Filharmonikusok Pécs és a Művészetek Háza közös programsorozata.
- január 31.** Eszenyi Enikő önálló szanonestje a Pécsi Harmadik Színházban.
- január 31.** Hagyománytár – zsidó népzene a Dominikánus Házban. Közreműködik a Dávid Klezmer Quintet (Budapest).

- február 1.** Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete a régi vármegyeháza dísztermében.
- február 1–március 15.** A (m)érték – világhírű magyar fotográfusok – Brassai, Capa, Kertész, Moholy-Nagy, Munkácsi – kiállítás a Városi Képtárban.
- február 2.** Mendöl Zsuzsanna művészettörténész vette át 2007-ben a Martyn Klára-díjat.
- február 2.** Fowles: A francia hadnagy szeretője – színmű, bemutató a Kamaraszínházban.
- február 2–25.** „Építészeti, Üveg” – Kertészfi Ágnes üvegtervező kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- február 3–10.** Kotormán László szobrász SZABADműtárgyPIAC c. karitatív kiállítása a Parti Galériában.
- február 7.** Az Irodalmi Páholy c. folyóirat bemutatója a Dominikánus Házban
- február 8.** Lyukasóra – Sándor György önálló estje a Pécsi Harmadik Színházban.
- február 9.** Dr. Tóth Bertalan alpolgármester (MSZP) lemondott országgyűlési képviselői mandátumáról Tasnádi Péter polgármester (MSZP) javára.
- február 10.** Új Magyarország, Konvergencia Program, Új Európa lehetőségei és kihívásai c. konferencia a Pécs Expón. Előadó: Veres János pénzügyminiszter és Bauer Tamás közgazdász, egyetemi tanár.

- február 10.* A Házasság Világnapja. A Pécsi Székesegyház Nagycsalásosok Egyesülete szervezésében.
- február 13.* Pákolitz István levelesládájából 1947–1994 és Szepesi Attila: Órtorony c. kötetének bemutatója a Művészetek Házában.
- február 14.* Történetek a tanecstalanságról. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- február 15.* Rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- február 15.* Életének 81. évében elhunyt Benedek Ferenc, a PTE Széchenyi-díjas professor emeritusa, a római jog tanára.
- február 15–március 21.* Csuta György festő kiállítása a Csopor⁽⁶⁾ Horda Galériában.
- február 15.* Világ-virág – Molnár V. József néprajzi előadása a Dominikánus Házban.
- február 16–március 10.* Tolvaly Ernő festő „Paravánok” 1986–88 c. kiállítása a Pécsi Galériában.
- február 17–18.* Vasútmodell-parádé a Szivárvány Gyermekházban.
- február 20–március 20.* Krawczun Halina keramikus kiállítása a Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központban.
- február 21.* Bemutatkozunk... A PTE Művészeti Kar hallgatóinak koncertje a Dominikánus Házban.
- február 22.* Lamperth Mónika önkormányzati miniszter pécsi munkalátogatása.
- február 23.* Igor Szavolszkij, Oroszország magyarországi nagykövete hivatalos pécsi látogatása.
- február 23.* Verdi: Traviata – oparabemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 24.* VIII. Idegenvezetők Napja a Dominikánus Ház szervezésében.
- február 28.* Pekka Kujasalo, a Finn Köztársaság nagykövetének hivatalos pécsi látogatása.
- február 28.* Hagyománytár – görög népzene a Dominikánus Házban. Közreműködik a Mydros együttes (Budapest).
- március 1.** Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- március 2.* Bencze János: Tekintetes bíró urak. A Pécsi Királyi Törvényszék történetéből, 1872–1914 c. könyvének bemutatója a Dominikánus Házban.
- március 2–25.* Kelet-európai digitális üzenet 2. c. kiállítás a Pécsi Kisgalériában.
- március 3.* Határtalanul, bemutató előadás a Bóbita Bábszínházban.
- március 4.* Helyi népszavazás a Tubes kilátóra elhelyezendő NATO lokátor elhelyezésének tárgyában.
- március 7.* Felavatták a Horvát Adolf Olivér-termet a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában és egykori lakóházának, a Janus Pannonius utca 8. sz. volt kanonoki ház falán a Széchenyi-díjas természettudós emléktábláját.
- március 7.* Megemlékezés Josip Gujaš D uretin költő halálának 30. évfordulója alkalmából az August Šenoa Horvát Klubban.
- március 8.* Világ-virág. Molnár V. József néprajzi előadása a Dominikánus Házban.
- március 8–április 9.* Lakások, lakosok/Wohnungen, bewohner. Kiállítás a HattyúHáz Galériában.
- március 9.* József Attila VIII. Országos Vers-, Énekelt Vers- és Prózamondó Verseny, megyei elődöntő a Dominikánus Házban
- március 9.* Jurányi Patrick: Bahnhof – multimédiás táncst a Kamaraszínházban.
- március 9–24.* Mánfai György A változatos mediterráneum c. fotókiállítása a Gebauer Galériában.
- március 9–10.* Kósa Lajos, Debrecen polgármesterének vezetésével Pécssett ülésezett a Megyei Jogú Városok Szövetsége.
- március 9–11.* Turizmus 2007 – 12. Pécsi Utazási Börze; Ember és Természet – Horgászati és Vadászati Szakkiállítás; Intergarden 2007 – Kertészeti és Szabadidő Szakkiállítás és Vásár az Expo Centerben.
- március 12.* A Tubesen tervezett NATO lokátor ügyében az ellenző civil szervezetek kezdeményezésére rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- március 12.* Bemutatkozunk... A PTE Művészeti Kar hallgatóinak koncertje a Dominikánus Házban.

- március 13.* A Pécsi Szemle 2007 tavaszi számának sajtóbemutatója a Művészetek Házában.
- március 13.* Lyukasóra – Sándor György önálló estje a Pécsi Harmadik Színházban.
- március 14.* A Pécsi Tudományegyetem ünnepi ülésén a Szenátus Doctor Honoris Causa cím adományozásával a PTE díszdoktorává fogadta **George Herbert Walkert** (USA), **Kurt Wütriche** kémiai Nobel-díjast (Svájc), **Horst-Peter Maentelét** (Németország), **Dong Sheng Huant** (Kína) és **Hoványi Gábort**.
- március 14.* Sajtónapi ünnepségen **Kozma Ferenc** vehette át a Dunántúli Napló munkatársai által odaítélt Magyar Lajos-díjat.
- március 14.* Történetek a veszekedésről. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- március 15.* Pécs város közös március 15-i ünnepsége a 48-as téren, majd fáklvás felvonulást követően a Kossuth téren.
- március 15.* **Dakos József** határőr dandártábornok, a Pécsi Határőr Igazgatóság igazgatója a Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztje és a Szolgálati Érdemérem Arany fokozata kitüntetésben, Sánta Imre, a Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Karának docense, a PTE Dél-Dunántúli Kooperációs Kutatási Központ volt igazgatója a Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetésben részesült. **Lantos Ferenc** Munkácsy Mihály-díjas festőművész a Magyar Köztársaság Kiváló Művésze díjban részesült.
- március 15–április 5.* **PTF Pécsi Tavaszi Fesztivál – 2007.**
- 15., A Pannon Filharmonikusok fesztiválnyitó koncertje a Pécsi Nemzeti Színházban.
17. Füre Lízni Tilos – Bornai Tibor zeneszerző-énekes estje a Dominikánus Házban.
19. Maria Serrano és táncosai (Spanyolország) & Balogh Kálmán együttese flamenco estje a Pécsi Nemzeti Színházban.
20. Karc – Szabad ötletek színészekre és táncosokra. A Tünet Együttes – Szabó Réka Társulata kortárs táncestje a Kamaraszínházban.
21. A mélységből kiáltunk Hozzád. Zsidó és keresztény liturgikus énekek a Dóm Múzeumban.
21. Hagyománytár – Népzenei koncertsorozat, Az Ister (ex M.É.Z.) együttes ír-skót népzenei koncertje a Dominikánus Házban.
- 23–24. Nemzetközi Jazz hétvége a ZeneParkban.
26. Homo ludens – Ötperces történetek. A Szegedi Kortárs Balett estje a Pécsi Nemzeti Színházban
27. AL DI MEOLA projekt, zenekari koncert a PTE Aulában.
30. Mint.minden.alkalom. Bárdos Deák Ágnes, Borbély Szilárd, Bogár Zsófia és Weber Kristóf estje a Dominikánus Házban.
- április 2.* Nagydíjai cigányok – az ExperiDance Táncársulat műsora a Pécsi Nemzeti Színházban.
4. Boldoczki Gábor (trombita), Kertesi Ingrid (ének) és a Budapesti Vonósok barokk zenei hangversenye a ZeneParkban.
- március 15–április 15.* Zichy Mihály (1827–1906) c. kiállítás a Pécsi Galériában.
- március 17–18.* Allianz Hungária Pécsi Autó-Motor Show az Expo Centerben.
- március 17–április 19.* Pattantyús Gergő (Budapest) üvegtervező kiállítása a Parti Galériában.
- március 18.* Életének 89. évében elhunyt Balatonyi Mátyás, a székesegyház egykor volt kántora, kórusvezető, kilenc Ave Maria szerzője.
- március 18.* Kodály év Pécssett. Vig örömmel mostan köszöntünk... Hangverseny Kodály Zoltán kórusműveiből a Csontváry Múzeumban.
- március 19.* A Tubesen tervezett NATO lokátor ügyében rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete a Nevelési Központ színháztermében.
- március 19.* A Thália Színtársulat József Attila-estje a Dominikánus Házban.
- március 21.* Ima Európáért és a nemzetért, Tőkés László királyhágó-melléki református püspök, Garadnay Balázs pécsi püspöki helynök, Peterdi Dániel református esperes,

- Schönberger András főrabbi és Varsányi Ferenc evangélikus lelkész részvételével a Pécsi Református Kollégium sportszarnokában.
- március 21–április 10.* Szalai Kata festő kiállítása a Városi Képtárban.
- március 22–április 20.* Mario Romulić A horvátországi Baranya képekben c. fotókiállítása a Művészetek Házában.
- március 22–április 18.* Rudi Skoèir szlovén festő kiállítása kiállítása a Csopor[®] Horda Galériában.
- március 24.* Felavatták egykori professzorának, Hámori Artur emléktábláját, a PTE II. sz. belgyógyászati klinikáján.
- március 24.* Petőfi Sándor: János vitéz. A Veszprémi Kabóca Bábszínház vendégjátéka a Bóbita Bábszínházban.
- március 25.* Nyugati pályaudvar – táncjáték, az Aradi Magyar Színház vendégjátéka a Pécsi Nemzeti Színházban.
- március 25.* Máté Péter emlékkoncert az Expo Centerben.
- március 25–április 22.* XX. Országos Kisplasztikai Biennálé a Vasarely Múzeumban. A biennálé fődíjasa Bencsik István Kossuth-díjas szobrász.
- március 26.* Örkény István: Tóték – bemutató előadás a Pécsi Harmadik Színházban.
- március 28.* Kodály-év Pécsett. 125 éve született Kodály Zoltán – Kodály és a költészet a Palatinus Szálló Bartók termében.
- március 28.* A Magyar Művészetért Kuratórium Árpád fejedelem emlékdíjjal tüntette ki a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumát.
- március 28–április 23.* Németek Magyarországon – Magyarok Németországban c. kiállítás a Várostitörténeti Múzeumban.
- március 28.* Magyar Dunántúl c. művelődéstörténeti olvasókönyv bemutatója a Baranya Megyei Kulturális Központban.
- március 28.* Árpád fejedelem-emlékdíjat adományozott a Magyar Művészetért Kuratórium a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumnak.
- március 28.* Misina Táncegyüttes: Ugye csak játék ez... a Pécsi Harmadik Színházban.
- március 29.* Egykori lakóházán, a Búza tér 8. sz. ház falán elhelyezték Lovász Pál író, irodalom-szervező emléktábláját.
- március 29.* A Jókai téren demonstráltak az istenküti sokgyermekes családok a Tubesen tervezett NATO lokátor ellen.
- március 30.* Hivatalosan átadták a 1,5 milliárd forintos támogatással megvalósult világörökségi központot, ahonnan megtekinthető a Cella septichora és a többi ókeresztény emlék.
- március 30–április 22.* Horváth N. Zoltán festő kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- március 31.* Életének 86. évében elhunyt Timár Irma népművelő.
- március 31–április 7.* Húsvéti Vásár az Expo Centerben.
- április 1.** Antun Karagić: A tisztességes csaló c. népszínmű horvát nyelvű bemutatója a Pécsi Horvát Színházban.
- április 2–5.* Húsvétvárás a Színház téren a Dominikánus Ház szervezésében.
- április 3.* Szili Katalin, az Országgyűlés elnöke és Vladimir Šeks, a horvát Szabor vezetője megállapodást írt alá Pécsett.
- április 3.* Az Ében Fafúvós Egyesület koncertje a Dominikánus Házban.
- április 5.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- április 8.* A MiZo Pécs 2010 női kosárlabda csapata bronzérmet szerzett Sopronban a Magyar Kupában.
- április 9.* Pécsett tanácskozott a Magyarországi Református Egyház Doktorok Tanácsának ökömenikus szekciója.
- április 11.* Az Apáca utca 8. sz. ház falán, a róla elnevezett könyvtár főbejáratánál felavatták Csorba Győző Kossuth-díjas költő emléktábláját.

április 12. Szili Katalin, az Országgyűlés elnöke és Bogdan Olteanu, a román parlament elnöke Pécssett aláírta a két törvényhozás együttműködéséről szóló megállapodást.

április 12. Molnár V. József néprajzi előadása a Dominikánus Házban.

április 13. Szentandrassy István cigány festő kiállítása a Rác Aladár Közösségi Házban.

április 14. Feydeau: A hülyéje, bemutató előadás a Pécsi Nemzeti Színházban.

április 14. Uzsaly Bence zongoraestje a Dominikánus Házban.

április 14. A PVSK-Expo Center Pécs férfi kosárlabda csapata Szolnokon bronzérmet szerzett a Magyar Kupában.

április 16. Bemutatkozunk... A PTE Művészeti Kar hallgatóinak koncertje a Dominikánus Házban.

április 17–20. 27. Pécsi Nemzetközi Vásár, XII. Pécs Info, Informatikai, Telekommunikációs Szakkiállítás és Konferencia az Expo Centerben.

április 19. Az Expo Center adott otthont a XIII. Városi Polgármesterek Randevúja c. találkozóknak.

április 19–május 7. Painters + címmel négy holland művész kiállítása a HattyúHáz Kortárs Művészeti Intézetében, a Király utcában.

április 19–május 13. Verebes Géza festő kiállítása a Csopor⁽⁴⁾ Horda Galériában.

április 20. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

április 20–május 13. Nádor Judit „martonbela és a Vaskor Ikonjai” c. kiállítása a Pécsi Galériában.

április 21–május 24. Karátsón Gábor Bibliai akvarellek c. kiállítása a Parti Galériában.

április 24. A Thália Amatőr Szintársulat Váci Mihály irodalmi estje a Dominikánus Házban.

április 25. Fül/Szöveg. Művészetek Háza.

A Pannon Filharmonikusok koncertjeinek margójára, közreműködött Kocsis Zoltán karmester és Érdi Tamás zongora, beszélgetőtárs Kovács Attila, a Pécsi Rádió zenei szerkesztője.

A Pannon Filharmonikusok és a Művészetek Háza közös programsorozata.

április 26–28. Környezetünk 2007 – 1. Regionális Környezetvédelmi és Kommunális Szakkiállítás – Biztonságunk 2007 – Regionális Munka-, Tűz- és Vagyonvédelmi Szakkiállítás az Expo Centerben.

április 27–május 20. Egle Anita képzőművész kiállítása a Pécsi Kisgalériában.

április 28. A Brémai muzsikások, a Győri Vaskakas Bábszínház vendéggjátéka a Bóbita Bábszínházban.

április 29. Misina Táncegyüttes: A Tánc Világnapjára... a Pécsi Harmadik Színházban.

április 30. Kodály év Pécssett. A Nemzetközi Kodály Workshop záró gálakoncertje a Palatinus Szálló Bartók termében.

május 1-től a posztjáról lemondott Vajda János főigazgató helyett Fodor László pszichiáter vette át az Egyesített Egészségügyi Intézmények igazgatását.

május 2. Egyháztörténeti Konferencia Klimó György püspök halálának 230. évfordulójára a Püspöki Palota Konferenciatermében.

május 2. Hogyan történhetett meg? A Pécs-baranyai zsidók elhurcolása 1944-ben. Radnóti Ilona előadása a Dominikánus Házban.

május 3. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

május 3. Ronald Mollinger, a Holland Királyság budapesti nagykövete megnyitotta Hollandia tiszteletbeli konzulátusát Pécssett, Csengő András holland-magyar kettős állampolgár személyében, Baranya, Somogy, Tolna megyei illetékességgel.

május 3. Lyukasóra – Sándor György önálló estje a pécsi Harmadik Színházban.

május 3–31. Günter Grass: Az árnyék illusztrációk Andersen meséihez c. kiállítás a Művészetek Házában.

május 3–31. Banga Ferenc–Parti Nagy Lajos: Dumpf Endre-töredékek c. kiállítás a Művészetek Házában.

május 4. A Mohács-Pécsi Vasút átadásának 150 éves évfordulója alkalmából rendezett emlékülés a MÁV Zrt. tanácstermében.

- május 4.* A Mohács–Pécsi Vasút (MPV) megnyitásának 150. évfordulója alkalmából a járdasziget burkolatába beépített emléktáblát avattak a Budai vámnál, a Zsolnay Vilmos út és a Bányavasút utca kereszteződésében. Ez volt a Dél-Dunántúl első vasúti-közüti kereszteződése.
- május 6–7.* Slawomir Mrozek: Mulatság – komédia a Bárka Színház előadásában.
- május 8.* A Tájak, tájegységek, etnikai kisebbségek Közép-Európában című kötet bemutatója a Dominikánus Házban.
- május 9.* Fül/Szöveg. Művészetek Háza.
A Pannon Filharmonikusok koncertjeinek margójára, közreműködött Tonči Bilič karmester, Ilya Gringolts hegedű. Beszélgetőtárs Kircsi László. A Pannon Filharmonikusok és a Művészetek Háza közös programsorozata
- május 9.* Szeretni és/vagy szeretve lenni, a Pécsi Payback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- május 10.* Rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- május 10.* Molnár V. József néprajzi előadása a Dominikánus Házban.
- május 12.* Szín – játszó – társak, a Colores del Flamenco előadása a Pécsi Harmadik Színházban.
- május 12.* Leselkedő boszorkányok, a Békéscsabai Ciróka Bábszínház előadása a Bóbita Bábszínházban.
- május 14.* Bemutatkozunk... A PTE Művészeti Kar hallgatóinak koncertje a Dominikánus Házban.
- május 15.* A Brando Singers koncertje a Dominikánus Házban.
- május 16.* Felavatták Amerigo Tot felújított Komarov emlékművét a Búza téren.
- május 16–21.* IX. Európai Ifjúsági Zenei Fesztivál. Rendezvények a város számos helyszínén.
- május 17–20.* Pécsi Egyházzenei Fesztivál.
- május 17–20.* PÉCS EXPO 27. Pécsi Nemzetközi Vásár – XII. PÉCS INFO Informatikai, Telekommunikációs Szakkiállítás az Expo Centerben.
- május 17–július 1.* Kicsiny Balázs Winterreise/Téli utazás c. kiállítása a Vasarely Múzeumban.
- május 17–június 13.* A Tolerance Group – 7 festő Európából, a Csoport⁽⁶⁾ Horda Galériában.
- május 18–június 9.* A PTE Művészeti Kar Képzőművészeti Mesteriskola doktorandusz (DLA) hallgatóinak kiállítása a Pécsi Galériában.
- május 23.* Molnár V. József néprajzi előadása a Dominikánus Házban.
- május 23.* Hagyománytár – Népzenei koncertsorozat. A Zurgó együttes (Budapest) moldvai csángó népzenei koncertje a Dominikánus Házban.
- május 24.* Eredeti jiddis népzene a Di Naye Kapelye közreműködésével, a Zsinagógában, a Művészetek és Irodalom Háza szervezésében.
- május 25.* A Pécsi Szemle nyári számának sajtóbemutatója a Művészetek Házában.
- május 26.* A PMFC-Pécs Plaza futballcsapata kiesett a labdarúgó NB I-ből.
- május 26–27.* **Pünkösdőló a Sétatéren** a Dominikánus Ház szervezésében.
- május 29.* Bulgakov: A Mester és Margarita – dráma, a Zágrábi Gavella Színház vendégjátéka a Pécsi Nemzeti Színházban.
- május 30–június 3.* XIV. Pécsi Nemzetközi Felnőttbábfesztivál, a Bóbita Bábszínház szervezésében.
- május 30.* Tamási Áron: Énekes madár – székely népi játék az Üres Tér Társulat előadásában a Pécsi Harmadik Színházban.
- május 30.* ZenePark, 1Forintos Koncert IV. Pannon Filharmonikusok Pécs.
- május 30.* Zsinagóga. Bob Cohen és a Di Naye Kapelye zenekar koncertje, az Izrael Pécsi Barátainak Köre és a Művészetek Háza közös rendezvénye.
- május 31.* Sikertelen volt a Tubesre telepítendő NATO-radar ügyében összehívott rendkívüli közgyűlés, melyet a polgármester a kormánypárti képviselők teljes bojkottja miatt berekesztett.
- június 3.** Szent István tér (Sétatér), Zenekari piknik. Pannon Filharmonikusok Pécs, vezényelt Hamar Zsolt
- június 3.* Az Ércbányász Koncert Fúvószenekar koncertje a Sétatéren.

- június 4.* Kétszínű – a Thália Amatőr Színtársulat bemutató előadása a nő és a férfi kapcsolatáról a Dominikánus Házban.
- június 5.* Ünnepi közgyűlés keretében tudományos konferencia a Városháza épületének 100. évfordulója alkalmából a Városháza dísztermében.
- június 5.* Felavatták a Lovász Pál emléktáblát a Búza tér 8. sz. ház falán.
- június 6–27.* Őrsi Károly – Védett élő örökségünk (Korai kertépítészeti emlékeink) c. kiállítása a Városi Képtárban.
- június 7.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- június 7–16.* **POSZT A VII. Pécsi Országos Színházi Találkozó rendezvényei.**
- 7–8. Mohácsi István–Mohácsi János–Kovács Márton: 56 06 / Őrült lélek, vert hadak – a Kaposvári Csiky Gergely Színház előadása a Nagyszínházban.
7. Lev Tolsztoj: Legenda a lórról – a Miskolci Nemzeti Színház előadása a Kamaraszínházban.
8. Háty János: A senék – a Pécsi Nemzeti Színház előadása a Kamaraszínházban.
9. Tasnádi István: Finito – Magyar zombi – az Örkény István Színház előadása a Nagyszínházban.
9. Weöres Sándor: A kétfejű fenevad – a Nyíregyházi Móríc Zsigmond Színház előadása a Kamaraszínházban.
10. Georg Büchner: Danton halála – a Kecskeméti Katona József Színház előadása a Nagyszínházban.
- 10–11. Visky András: Hosszú péntek – a Kolozsvári Állami Magyar Színház előadása a Kamaraszínházban.
11. William Shakespeare alapján: Halál–Álom – a Beregszászi Illyés Gulya Magyar Nemzeti Színház előadása a Nagyszínházban.
- 11–12. Martin McDonagh: A párnaember – az Egri Gárdonyi Géza Színház előadása a Stúdiószínházban.
- 12–13. Carlo Goldoni: A karnevál utolsó éjszakája – a Katona József Színház (Budapest) előadása a Kamaraszínházban.
13. Sławomir Mrożek: Tangó – az Egri Gárdonyi Géza Színház előadása a Nagyszínházban.
14. Szőcs Géza: Liberté' 56 – a Debreceni Csokonai Színház előadása a Nagyszínházban.
14. Thomas Vintenbergh–Mogens Rukov–Bo Hansen: Az ünnep – Vígszínház előadásában a Kamaraszínházban.
- 15–16. William Shakespeare: Szentivánéji álom – a Bárka Színház (Budapest) előadása a Kamaraszínházban.
16. POSZTÁR. Sztárok saját és idegen vizeken. Díjkiosztó Gálaest a Nagyszínházban.
- június 9–24.* POSZT Színház az egész világ! – Festők versenye a Pécsi Galéria szervezésében a Nagyszínházban.
- június 10.* Mayer Mihály pécsi megyéspüspök a bérmálás alkalmával felszentelte a hirdi római katolikus templom 14 stációját, Trischler Ferenc bronzdombormű sorozatát.
- június 10.* XXXI. Országos Szóttes- és Cserépvásár a Jókai téren, a Baranya Ház szervezésében
- június 10–augusztus 29.* Sétatér – Tézene a Belvárosban.
- június 13–augusztus 29.* Táncházzak a Belvárosban – magyar, gyimesi-moldvai, szerb, horvát, bolgár, horvát, német, román, görög, makedón, skót, ír, zsidó néptáncosokkal.
- június 14.* Színház az egész világ. Festők versenye, díjátadással egybekötött kiállítás a Pécsi Galériában.
- június 14–augusztus 28.* †Csonka Károly posztumusz fotókiállítása a Csopor[®] Horda Galériában.
- június 16–augusztus 4.* **Pécsi Szabadtéri Játékok 2007.**
16. A megértés alakzatai – folklór és korszerűség táncszínházi bemutatója a Fáklya Horvát Művészegyüttes előadásában a Tettyén.
- 16–17. Richard Alfieri: Hat hét, hat tánc – Vári Éva, Kulka János – a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon
- 18–19. Tám László nemzetközi audiovizuális diaporáma estje az Anna udvarban.

22. Bornemisza Péter: Magyar Elektra – A Gyergyószentmiklósi Figura Stúdiószínház előadása az Anna udvarban.
- 22–23–24–27–28. Európai Táncgaléria – A Pécsi Szabadtéri Játékok és a Pécsi Balett közös bemutatója a Tettyén.
- 28–29–30. Nemzetközi Néptáncfesztivál – Belgium, Dél-Korea, Franciaország, Görögország, Horvátország, Románia, Magyarország (Szeged, Pécs) együtteseinek részvételével A Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
- 28–július 1–2. Ion Luca Caragiale: Az elveszett levél – a Pécsi Szabadtéri Játékok és a Janus Egyetemi Színház közös bemutatója az Anna-udvarban.
- 28–30. Nemzetközi Néptáncfesztivál – Belgium, Dél-Korea, Franciaország, Görögország, Horvátország, Románia, Magyarország (Szeged, Pécs) együtteseinek részvételével a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
- július 1. Kottafejek és haranglábak – Kodály Zoltán emlékest a Hetedik Kortárs Táncműhely és a Bartók Béla Férfikar előadásában a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
- 6–7–8. Diákszínházi Napok – Pécsi diákszínházak bemutató sorozata a Tettyén.
- 13–14–15. 20–21–22. Zágón István–Nóti Károly–Eisemann Mihály: Hyppolit, a lakáj – zenés vígjáték. A Pécsi Szabadtéri Játékok és a Pécsi Nemzeti Színház közös bemutatója a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
15. Aldo Nikolaz: Amerika, Amerika – monodrama – Lovas László előadásában az Anna-udvarban.
15. Jelenkor-est a Tettyén.
- 26–27–28–29–augusztus 1–3–4–5. Ephraim Kishon: A házasságlevél – vígjáték – a Pécsi Szabadtéri Játékok bemutatója a Tettyén.
27. A legendák újra Pécssett. A Kft együttes a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
28. A legendák újra Pécssett. A Karthago együttes a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
29. A legendák újra Pécssett. Homonyik Sándor, Varga Miklós és Vikidál Gyula a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
- 29–31. Wassermann–Leight: La Mancha lovagja – diákszínházi musical az Anna-udvarban.
- augusztus 2–3. Határtalanul – Fény- és árnyjáték 16 éven felülieknek, a Bóbita Bábszínház bemutatója az Anna-udvarban.
- 3–4. II. Nemzetközi Summertime Blues & Jazz Fesztivál a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
4. Tettyei kavalkád gyerkőcöknek – a Bóbita Bábszínház szervezésében a Tettyén.
- június 8. A Canticum Pécsi Női Kamarakórus koncertje a Dominikánus Házban.
- június 10. A Lippói Ifjúsági Fúvószenekar koncertje a Sétatéren.
- június 13. Akkor kezdjük értékelni, ha elvesztettük... Történetek egészségről, betegségről, gyógyulásról. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- június 13. Magyar táncház a Bartina együttesel (Medina) a Sétatéren.
- június 16–július 1. **Sétatér Fesztivál** a Dominikánus Ház szervezésében.
- június 16. Csáji Attila: Lappok és laptop, visszatérés – lézerinstalláció, Barbakán várarak.
- június 17. A Gyárvárosi Gyermekek és Ifjúsági Fúvószenekar – Pécs koncertje a Sétatéren.
- június 17. Az Ében Fafúvós Egyesület koncertje a Barbakán várarakban.
- június 20. Német táncház a Sétatéren.
- június 20–30. **Határtalan Pécsi Zenei Fesztivál** az Expo Centerben.
- június 21. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- június 22. Pécsi Szabadtéri Játékok. A Pécsi Balett Európai Táncgaléria c. bemutatója a Tettyei Szabadtéri Színpadon.
- június 22. Kerti parti a Zsolnay-szoborért. A Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara rendezvénye a Zsolnay-gyár udvarán.
- június 22–24. Népművészeti kirakodóvásár és bemutatók a Sétatéren.

- június 23–24. XVIII. Pécsi Folknapok* Nemzetközi Népzenei Fesztivál a Dominikánus Ház szervezésében a Barbakán várároknak és a Sétatéren.
- június 23.* Népzenei bemutatók. Nemzetközi Népzenei Fesztiválon fellépő együttesek és szólisták, Barbakán várarok.
- június 23.* Németországtól Isztambulig – Gálaest a Vizin Zenekar (Pécs), a Zengő Együttes (Pécs) és a Rüdiger Oppermann Trió (Németország) közreműködésével.
- június 23.* Táncházak a Zengő és a Vizin együttesek közreműködésével a Sétatéren.
- június 23–24.* Kézműves játszóház a Sétatéren.
- június 24.* Népzenei bemutatók Gigi és Stefanel Voinia (Románia), Simply English Együttes (Pécs), Vaga-Yaga (Pécs) és a Maggie in the woods (Pécs) közreműködésével.
- június 24.* Felszállott a páva... Gálakoncert Kodály Zoltán születésének 125. évfordulója alkalmából a Szászcsávási zenekar (Románia), Egyszólam együttes (Budapest), Jánosi Együttes (Budapest), a Pannon Volán Bartók Béla Férfikara (Pécs), a Muzsikás együttes és Petrás Mária (Budapest) közreműködésével a Sétatéren.
- június 24.* A Pécsváradi Ifjúsági és a Mecseknádasdi Német Nemzetiségi Fúvószenekarok térzenéje a Sétatéren.
- június 24.* Táncházak és Szent Iván éji tűzugrás. Csávási táncház és Egyszólam táncház a Sétatéren.
- június 27.* A Pécsi Kamarakórus koncertje a Civil Közösségek Háza kertjében.
- június 29.* I. Európai Kortárs és Improvizációs Zenei Fesztivál – Zenei Oktatási Szabadegyetem a Dominikánus Házban.
- július 1.** A pécsi és Pécs-környéki zsidóság deportálásának 63. évfordulója alkalmából gyász-istentisztelet a zsinagógában, majd koszorúzás a Lakits laktanyánál és az egykori gettó, a MÁV-bérház falán lévő emléktáblánál, megemlékezés és koszorúzás a zsidó temetőben.
- július 1.* A Mázai Bányász Fúvószenekar térzenéje a Sétatéren.
- július 1–augusztus 26.* 30 ÉVI 1977–2007. A Pécsi Galéria és Vizuális Műhely jubileumi kiállítása a Széchenyi téri kiállító-teremben.
- július 1.* Pécsi Szabadtéri Játékok. Kottafejek és haranglábak. Kórus- és táncművészeti produkció Kodály Zoltán emlékére a Bartók Béla férfikar és a Hetedik Kortárs Táncműhely előadása a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
- július 3–31.* Krawczun Halina porcelántervező jubileumi kiállítása a Városi Képtárban.
- július 4.* Szerb táncház a Dilber együttesel (Budapest) a Színház téren.
- július 4–augusztus 8.* XXV. Magyar Sajtófotó kiállítás – Fialat pécsi szobrászok kiállítása az Expo Centerben.
- július 6–29.* VBKW, a Würtembergi Képzőművészeti Szövetség Neckar-Alb Régió reutlingeni művészeinek kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- július 8.* A Véméndi Ifjúsági Fúvószenekar térzenéje a Színház téren.
- július 11.* Skót táncház a Színház téren.
- július 15.* Az Ércbányász Koncert Fúvószenekar (Pécs) térzenéje a Színház téren.
- július 18.* Horvát táncház a Vizin zenekarral (Pécs) a Színház téren.
- július 22.* A Babarci Dorfmusikanten térzenéje a Színház téren.
- július 25.* Ír táncház a Bran együttesel (Veszprém) a Színház téren.
- július 29.* A Magyarorszáki Ifjúsági Fúvószenekar és a Schönebecker Jugend-Blasorchester (Essen) térzenéje a Színház téren.
- július 31.* Rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- augusztus 1.** Bolgár táncház a Pravo együttesel (Budapest) a Színház téren.
- augusztus 3–szeptember 2.* Papír Sziget – Paper Island – a siklósi Nemzetközi Papír Szimpózium és Kiállítás a Pécsi Kisgalériában.
- augusztus 5.* A Beremendi Ifjúsági Fúvószenekar térzenéje a Színház téren.

- augusztus 8.* Gyimesi-moldvai táncház a Szigony együttesel (Budapest) a Színház téren.
- augusztus 12.* A Pécsváradi Városi Fúvószenekear térzenéje a Színház téren.
- augusztus 15.* Román táncház a Falkafolk együttesel (Budapest) a Színház téren.
- augusztus 18.* Magyar Östörténeti Konferencia az Ifjúsági Házban.
- augusztus 18–20.* **Mediterrán Hangulatok Fesztiválja** a Széchenyi téren, az Expo Center szervezésében.
- augusztus 19.* A Baranya – Fekete Gyémánt Fesztivál Fúvószenekear (Pécs) térzenéje a Színház téren.
- augusztus 20.* A Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztjével tüntették ki **Filó Erikát**, a PTE ÁJK docensét; a Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztjét **Decsi János**, a polgármesteri hivatal pénzügyi főosztályvezető helyettese, **Farkas Tamás**, a Művészeti Szak-középiskola tanára, a Misina Természet- és Állatvédő Egyesület elnöke, **Gyurok Ernőné Bódi Csilla**, a Dél-dunántúli Regionális Forrásközpont módszertani igazgatója és **Tóth György**, a Baranya Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság osztályvezetője vette át.
- augusztus 24–27.* Tánchíd Európába, az Expo Center szervezésében.
- augusztus 22.,* Makedón táncház a Vizin zenekarral (Pécs) a Színház téren.
- augusztus 25.* A Pécsi Lengyel Kisebbségi Önkormányzat kezdeményezésére – Krawczun Halina tervezésében – a Bazilika déli bejáratánál Mayer Mihály megyéspüspök felszentelte a II. János Pál pápa 1991. augusztus 17-i pécsi látogatásának emlékére felállított emléktáblát.
- augusztus 25.* Helyreállították az utólagos átalakítások miatt a tervező által lebontott II. világháborús emlékművet.
- augusztus 25.* Villámlátogatáson Pécssett járt Gyurcsány Ferenc kormányfő.
- augusztus 26.* Az Ércbányász Koncert Fúvószenekear (Pécs) térzenéje a Színház téren.
- augusztus 27.* Rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- augusztus 29.* A Pécsi Tudományegyetem díszdoktorrá avatta José Carreras katalán tenoristát.
- augusztus 29.* Görög táncház Stefanidu Janula együttesével (Budapest) a Színház téren.
- augusztus 30.* José Carreras koncertje az Expo Center szabadtéri színpadán. Közreműködnek a Pannon Filharmonikusok David Gimenez vezényletével, valamint Sabina Puertolas és Kincses Veronika.
- augusztus 31.* Jubileumi tárlat – Három évszázad bányászati tárgyai c. a Soproni Központi Bányászati Múzeum kiállítása a Vároستörténeti Múzeumban.
- augusztus 31–szeptember 1.* Bányásznapi megemlékezések: 31-én koszorúzás az Ágoston téren, a Hősök terén és Cseretetőn, 1-jén a vasasi templomkertben, a somogyi és a pécsbányatelepi temetőben és a vasasi bányászemlékműnél.

szeptember 1. Pécs Város Napja. Szentmise a Lyceum-templomban, az önkormányzat ünnepi közgyűlése a Pécsi Nemzeti Színházban.

szeptember 1. Somosi Lászlót, a PannonPower Holding Zrt. elnök-vezérigazgatóját kinevezték a francia Dalkia cégcsoport magyarországi leányvállalata, a Dalkia Energia Zrt. igazgatóságának elnökévé. Utódjául Pécssett Gérard Bourlandot választották.

szeptember 1. Jari Vilén, Finnország új magyarországi nagykövete bemutatkozó látogatást tett Pécssett.

szeptember 1. Andrew Lloyd Webber: Az operaház fantomjának koncertváltozata a Madách Színház előadásában az Expo Center Szabadtéri Színpadán.

szeptember 1–3. Lisieux-i Kis Szent Teréz ereklyéje a pécsi Bazilikában.

szeptember 1–23. Reklámok és NEMek – XXI. századi nőábrázolások c. nemzetközi kiállítás a szexista reklámokról, a Pécsi Galériában.

szeptember 6. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete. Az ellenzék a közgyűlés önfelosztására tett javaslatot.

szeptember 7. Josip Diminić labini horvát képzőművész kiállítása a Pécsi Kisgalériában.

szeptember 12. A zsinagógában a pécsi hívők fehér ruhában köszöntik az 5768. zsidó újév kezdetét, elhangzik a sófár, és az istentisztelet előtt felavatják a főhomlokzat felújított, a helyi és a jeruzsálemi időt mutató nagyóráját.

szeptember 12. Történetek a másságról. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.

szeptember 13. A Valpói Önkéntes Tűzoltózenekar (Horvátország) térzenéje a Széchenyi téren.

szeptember 13–23. **Örökség Fesztivál – Pécsi Napok 2007.**

13. Fúvósgála, Fúvósegüttesek menetenéje, gyep-show-ja és közös koncertje a Széchenyi téren.

13. Világvége-jóslatok a néphagyományban. Molnár V. József néprajzi előadása a Dominikánus Házban.

13. Kispál tokkal vonóval, a Kispál és a Borz koncertje a Sétatéren.

14–16. Kézműves kirakodóvásár és bemutatók a Sétatéren.

14–16. Kelet-nyugati Átjáró 2007-I. Találkozó a Balkán Kapujában Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia a Dominikánus Házban.

14. Balkán Világzenei Fesztivál – Vujicsics-koncert a Sétatéren.

14. Az UniCum Laude Énekegyüttes koncertje, Barbakán várarak.

14. A Söndörgő és King Ferus Mustafav koncertje a Sétatéren.

15. Mikor kislány voltam. A Bóbita Bábszínház előadása a Sétatéren.

15–16. Kisinasok kézműves tanodája – játszóház a Sétatéren.

15. Együtt kerek a világ – A Kerek Világ Alapítvány programja a Sétatéren.

15. Az 50 éves Pécsi Ércbányász Koncert-fúvószzenekar jubileumi koncertje, vendégzenekar: az Esseni Városi Fúvószzenekar a Pécsi Nemzeti Színházban.

15. A Fabula Rasa együttes koncertje, Zsolnay-gyár, Telekom Színpad.

15. Alegre Correa (gitár) és Horváth Kornél (konga, bongo) koncertje, Barbakán várarak.

15–17. Fényörökség – Pécs öröksége fényekben, Barbakán.

15. Lajkó Félix koncertje, Zsolnay-gyár, Telekom Színpad.

16. Hamupipőke – Az Ördögszekér Kompánia bábelőadása a Sétatéren.

16. A Klasszikus és Jazz duó koncertje, Barbakán várarak.

16. A Mydros együttes és az Ithikon Akmeotaton koncertje, Zsolnay-gyár, Telekom Színpad.

17–20. Nemzetközi konferencia a szellemi kulturális örökség védelméről a Dominikánus Házban.

17. Roma Nap a Sétatéren.

17. Naplegenda – A Magyar Állami Népiegyüttes táncjátéka a Pécsi Nemzeti Színházban.

17. Balladák földjén – Jónás Judit Domján-díjas színművész estje a Dominikánus Házban.

17. A Fusio Group koncertje, Barbakán várarak.

18. A Mecsek Táncegyüttes estje a Sétatéren.

18. Görög Nap a ZeneParkban.

18. A Singas Projekt koncertje, Barbakán várarak.

19. A Golestan együttes koncertje, Barbakán várarak.

19. A Palya Bea Quintet koncertje a ZeneParkban.

20. A Fuvola Q. koncertje, Barbakán várarak.

20. Az Eric Sumo Band és Kiss Erzsi koncertje a Sétatéren.

20. A Gumizsuzsi zenekar koncertje, Barbakán várarak.

21–22. Körtéfa logikai játszóház a Sétatéren.

21. Palya Bea koncertje, Barbakán várarak.

21. Bolgár Nap – Bolgár nemzetiségi folklórest és táncház a Sétatéren.

21. Barabás Lőrinc Eklektric koncertje, Barbakán várarak.

22. Borok és dalok éjszakája a Széchenyi téren.

22. Kodály-év Pécsett. Csak tiszta forrásból – a XII. Európai Bordalfesztivál gálakoncertje a Pécsi Nemzeti Színházban.

22. Marozsán Erika koncertje a ZeneParkban.

22. A Klán együttes koncertje, Barbakán várarak.
 22. A Szörp együttes koncertje a Sétatéren.
 23. Piango che Amor... – A Mecsek Kórus koncertje a Csontváry Múzeumban.
szeptember 13–október 10. Nemes Ferenc szobrász kiállítása a Csopor⁽⁶⁾ Horda Galériában.
szeptember 14-én kezdődik az ÖPE által szervezett: Erkölc, hit és kultúra kapcsolatának áttekintését feldolgozó szabadegyetem előadássorozata a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában.
szeptember 14. A cigánység történeti múltja és jelene Magyarországon, különösen a dunántúli és a nyugat-magyarországi régiókban címmel rendezett nemzetközi konferencia a Rácz Aladár Közösségi Házban.
szeptember 14–24. Ahogy a Buddhák Nyugatra jöttek... c. multimédiás ismeretterjesztő kiállítás a Művészetek és Irodalom Házában.
szeptember 20. Előadások Pécs történetéből 2007. Fejezetek Pécs történetéből az ókortól napjainkig c. konferencia a Dominikánus Házban, a PTA szervezésében.
szeptember 21–24. **XII. Európai Bordal Fesztivál** a Dominikánus Ház szervezésében.
szeptember 22. A Magyar Veterán Repülők Szövetsége újra avatta a tizenöt éves évfordulója alkalmából felújított repülő hősök emlékművét.
szeptember 23. A Városi Képtár – Antal–Lusztig Gyűjtemény megnyitója, Rákóczi út 11.
szeptember 25. Levéltári Nap, Utcák, terek, épületek Pécssett c. konferencia a Dominikánus Házban, a BML rendezésében.
szeptember 26. Fül/Szöveg. Művészetek Háza.
 Pannon Filharmonikusok koncertjének margójára, közreműködött Jancsó Ildikó csellóművész és Murin Jarosláv brácsaművész. Az est házigazdája Kircsi László.
 A Pannon Filharmonikusok Pécs és a Művészetek Háza közös programsorozata.
szeptember 27. Rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
szeptember 28–október 21. A Pécsi Művészeti Szakközépiskola 50 éves jubileumi kiállítása a Pécsi Galériában.
szeptember 29. Megnyílt a felújított és újjárendezett Zsolnay Múzeum.

- október 2.** Hans Peter Schiff, Németország magyarországi nagykövetének hivatalos pécsi látogatása a Német Egység Napja alkalmából.
október 2. Balla D. Károly 2000 + – c. könyvének bemutatója a Várkonyi Nándor Könyvtárban.
október 2. A Magyar Művészetért Díj Kuratóriuma Kodály Zoltán emlékdíjat adományozott Pécs városának és az **Agócsy László Zeneiskolának**, valamint **Ivasivka Mátyás** karnagy-zene-tanárnak.
október 4. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
október 5. Eisemann–Nóti–Zágon: Hippolyt, a lakáj – zenés vígjáték, bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
október 5–29. A Mecseki Fotóklub 50 éve (1957–2007) c. fotókiállítás a Pécsi Kisgalériában.
október 7. Életének 83. évében elhunyt P. Kovács Júlia festőművész, rajztanár.
október 9. Filákovity Branko emléktáblájának avatása a Pécsi Rádió stúdiójának épületében.
október 10. Az Ágoston Vonósnégyes koncertje a Palatinus Szálló Bartók termében.
október 10. Történetek az öregedésről. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
október 10. Szól a kakas már... az eltűntnek hitt magyar zsidó zene, a Muzsikás Együttes koncertje az Izrael Pécsi Barátainak Köre szervezésében a pécsi Zsinagógában.
október 10. Horvát Adolf Olivér tiszteletére emléktáblát avattak a Remeteréten/Vöröshegyen.
október 11. Népi világvége jóslatok II. Molnár V. József néprajzi előadása a Dominikánus Házban.
október 11–november 14. Etko Tutta szlovén festő kiállítása a Csopor⁽⁶⁾ Horda Galériában.
október 12. Csehov: Ivanov – dráma, bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.

- október 12.* Az Arasinda együttes hagyományos és feldolgozott török népzenei bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 12–november 9.* Szegfű, rózsza, tulipán – török hatások a Zsolnay gyár művészetében c. kiállítás a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 13.* A felújított százéves Zsolnay-szobor újraavatása.
- október 16–17.* Tasnádi István: Nézőművészeti főiskola. A Krétakör Színház és a Tatabányai Jászai Mari Színház vendégjátéka a Pécsi Harmadik Színházban.
- október 17.* Hagyománytár – Népzenei koncertsorozat. A Gömbszörp együttes (Budapest) magyar népzenei koncertje a Dominikánus Házban.
- október 18–november 18.* Ilona Keserű Ilona Allegoria d'amore c. kiállítása a Városi Képtárban.
- október 20–november 20.* Richter Sára textiltervező kiállítása a Parti Galériában.
- október 26.* A Pécsi Szemle őszi számának sajtóbemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- október 26.* Kétszínű – a Thália Amatőr Színtársulat előadása a Dominikánus Házban.
- október 26–27.* A Baranya Táncegyüttes 40 éves jubileumi műsora a Pécsi Harmadik Színházban.
- október 27.* Jekatyerinburgban, a női klubvilágbajnokságon a MiZo Pécs 2010 az ötödik helyen végzett.
- október 29.* Amira Art Company: Táncmandalák, a Pécsi Harmadik Színházban.
- október 30.* Bemutatkozunk... A PTE Művészeti Kar hallgatóinak koncertje a Dominikánus Házban.
- október 31.* Két (!) rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- november 5.** T. Mérey Klára professzor emerita, PTE BTK: Település–megye–régió c. könyvének bemutatója a PAB Színházban.
- november 6.* Jari Vilén, budapesti finn nagykövet hivatalos pécsi látogatása.
- november 6.* Adalékok a pécsi magyar- finn kapcsolatok történetéhez c. kötet bemutatója a Civil Közösségek Házában, a finn nagykövet részvételével.
- november 6.* Pécsi arcképek – Dr. Bezerédy Győző 1934–2004 c. könyv bemutatója a Zsolnay Múzeumban.
- november 6.* Alexander Horsch magyar és közép-ázsiai rokon népzenei bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- november 6.* A Semmittudás Egyeteme – Sándor György önálló estje a Pécsi Harmadik Színházban.
- november 7–december 2.* 100 grafika. Kortárs képzőművész c. kiállítás a Pécsi Galériában.
- november 7.* Búki Attila: Hany Istók – a Dunaújvárosi Bartók Kamaraszínház előadása a Pécsi Harmadik Színházban.
- november 8.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- november 8.* A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából a PTE honoris causa doktorrá fogadta František Mezihorak cseh és Edwin L. Cooper egyesült államokbeli professzort.
- november 8.* Ötvenéves a pécsi Modern Magyar Képtár 1957–2007. Válogatás új szerzeményeinkből 2001–2007 – Jürgen Noltensteimer képzőművész (Lipcse) Made in the East-Steinheim c. kiállítása a Vasarely Múzeumban.
- november 8.* Népi világvége-jóslatok – Molnár V. József néprajzi előadása a Dominikánus Házban.
- november 9.* Koichiro Matsuura, az UNESCO főigazgatójának pécsi munkalátogatása.
- november 9.* Osborne: Dühöngő ifjúság – dráma, bemutató a Kamaraszínházban.
- november 9.* Tamási Áron: Énekes madár – székely népi játék az Üres Tér Társulat előadásában a Pécsi Harmadik Színházban.
- november 9–december 10.* Crossbreeding – 15 müncheni művész kiállítása a Hattyúház Galériában.
- november 10.* Az 50 éves Pécsi Mecsek Kórus ünnepi hangversenye a Baranya Megyei Közgyűlés Dísztermében.
- november 10–december 2.* 85 éves Soltra Elemér festőművész. Kiállítás a Pécsi Kisgalériában.
- november 10.* Alba Regia Táncegyüttes – Misina Néptáncegyüttes a Pécsi Harmadik Színházban.

november 13. Fül/Szöveg. Művészetek Háza.

A Pannon Filharmonikusok koncertjeinek margójára, közreműködött Hamar Zsolt karmester és Ivana Bilie ütőhangszeres művész, az est házigazdája Kovács Attila, a Pécsi Rádió zenei szerkesztője.

november 13. Tasnádi István: Nézőművészeti főiskola. A Krétakör Színház és a Tatabányai Jászai Mari Színház vendégjátéka a Pécsi Harmadik Színházban.

november 14–15. A Tanulás Szabadsága c. konferencia a PTE-FEEK szervezésében.

november 14. Történetek a kicsinyességről és a nagyvonalúságról. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.

november 14–30. Milan Šloa (Eszék) festő kiállítása az August Šenoa Horvát Klubban.

november 15–december 12. Evelin Faltin Tóth festő kiállítása a Csopor⁽⁶⁾ Horda Galériában.

november 17. Ilona Keserü Ilona Kossuth-díjas festő Hazám-díjat vett át Budapesten a XXI. Század Társaság kuratóriumától.

november 19 Fül/Szöveg. Művészetek Háza.

A Pannon Filharmonikusok koncertjeinek margójára, közreműködött Hamar Zsolt karmester és Mischa Maisky csellóművész, az est házigazdája Kircsi László.

november 20. Gábor Róbert, a PTE rektora, valamint Mića Jovanović, a belgrádi Megatrend Egyetem rektora kétoldalú egyetemközi megállapodást kötött.

november 20. Nyilvános eszmecsere a „Nagy Kiállítótér” tervezőivel a Vasarely Múzeumban.

november 21. Hagyománytár – Népzenei koncertsorozat. Stefanidu Janula együttese (Budapest) – görög népzene a Dominikánus Házban.

november 23. Vincze Balázs: Spartacus 2076 – balett, bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.

november 27. Baranyai Történelmi Közlemények 2. c. kötet, a BML évkönyvének bemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.

november 28. Schmidt Pál–Süle Tamás: Az irgalmasok pécsi kórházának históriája c. könyv sajtóbemutatója a Hotel Palatinus Bartók-termében.

november 28. Bemutatkozunk... a PTE Művészeti Kar hallgatóinak koncertje a Dominikánus Házban.

november 29. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

november 30. Tasnádi István: Nézőművészeti főiskola. A Krétakör Színház és a Tatabányai Jászai Mari Színház vendégjátéka a Pécsi Harmadik Színházban.

november 30. A 25 éves August Šenoa Horvát Klub és az Asszonykórus jubileumi műsora a Miroslav Krleža Horvát Iskolában.

december 1. Béke veled – jótékonyági műtárgyvásár Bükkösi László síremléke javára a Parti Galériában.

december 1. Felavatták a Bányamentő szobrát a Komját Aladár utcában.

december 3. Adventi hetek – Adventi hétfők a Dominikánus Ház rendezésében.

december 3. A Wass Albert vers- és prózamondó verseny megyei elődöntője a Várkonyi Nándor Könyvtárban.

december 3. A Semmittudás Egyeteme – Sándor György önálló estje a Pécsi Harmadik Színházban.

december 4–január 10. Az Alkotó Pedagógusok Képzőművészeti Műhelye, Pécs 2000 éve c. kiállítása a Gebauer Galériában.

december 5. Kator György tiszteletbeli konzul Finnország nemzeti ünnepe tiszteletére adott fogadást a Baranya Megyei Önkormányzat dísztermében.

december 5. Hagyománytár – Népzenei koncertsorozat. A Pravo együttes (Budapest) bolgár népzenei koncertje a Dominikánus Házban.

december 5. Tasnádi István: Nézőművészeti főiskola. A Krétakör Színház és a Tatabányai Jászai Mari Színház vendégjátéka a Pécsi Harmadik Színházban.

- december 6.* Molnár V. József néprajzi előadása a Dominikánus Házban.
- december 7.* A Pécsi Szemle téli számának sajtóbemutatója a Művészetek és Irodalom Házában.
- december 7.* Tota pulchra es Maria. A Hírös Pannonia Régizene Együttes koncertje a Dominikánus Házban.
- december 7–január 6.* Szatyor Győző faművész kiállítása a Pécsi Kisgalériában és a Művészetek és Irodalom Házában.
- december 8–január 6.* Meeting point. Válogatás az Aradi Képzőművészeti Biennálé anyagából a Művészetek és Irodalom Házában a Pécsi Galéria szervezésében.
- december 9.* Dr. Páva Zsolt, a Fidesz–KDNP–ÖPE közös jelöltje nyerte az időközi önkormányzati választást Pécs 7. sz. választókerületében.
- december 10.* Adventi hetek – Adventi hétfők. A betlehemi csillag csillagász szemmel (Gyenezse Péter előadása) a Dominikánus Házban.
- december 11.* Fül/Szöveg. Művészetek Háza.
A Pannon Filharmonikusok koncertjeinek margójára, közreműködött Kocsis Zoltán karmester és Hajnóczy Júlia operaénekes, az est házigazdája Kircsi László.
- december 12.* Életének 90. évében elhunyt Antal György Liszt-díjas karnagy, a pécsi zeneművészeti főiskola volt címzetes igazgatója.
- december 12.* Karácsony van, szeressük egymást – Történetek a bizalomról és a szeretetről. A Pécsi Playbayck Színház előadása a Dominikánus Házban.
- december 13.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- december 13.* Emléknep Brenner János káplán (1931–1857) vértanúságának 50. évfordulója alkalmából, Nagy István János Brenner-szobrának megáldása és felavatása a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában.
- december 13–január 16.* Josip Zanki horvát grafikus kiállítása a Csopor⁽¹⁾ Horda Galériában.
- december 13–15.* **Luca-napi varázslatok** a Dominikánus Ház szervezésében.
- december 17.* Életének 90. évében elhunyt Mattyasovszky-Zsolnay Péterné, sz. herceg Mária Antoanett Sulkowska.
- december 17.* Adventi hetek – Adventi hétfők. Mihályfi Márta néprajzkutató (Veszprém) előadása a Dominikánus Házban.
- december 17.* Spiró György: Prah c. darabjának bemutatója a Pécsi Harmadik Színházban.
- december 18.* A Nyugdíjas Pedagógusok Barátság Kórusának Karácsonyi hangversenye a Dominikánus Házban.
- december 20.* Rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- december 20–március 31.* Természet és technika. Az újraértelmezett Moholy-Nagy 1916–1923 c. kiállítás a Vasarely Múzeumban.
- december 21.* Miroslav Krle a: Terézvárosi garnizon – dráma, a Zágrábi Nemzeti Színház és a Pécsi Horvát Színház horvátnyelvű közös bemutatója a Horvát Színházban.
- december 21.* Miroslav Krle a: Terézvári garnizon – dráma, a Pécsi Horvát Színház és a Zágrábi Nemzeti Színház közös bemutatója
- december 27.* Teltházás Demjén „Rózsai” szuperkoncert a Lauber Dezső Városi Sportcsarnokban.
- december 28.* A Kispál és a Borz 20 éves születésnapj bulija a Lauber Dezső Városi Sportcsarnokban.
- december 31.* Szilveszter a Széchenyi téren, a Dominikánus Ház szervezésében.
- december 31.* Megaszilveszter az EXPO Centerben, a Neoton együttes részvételével.

Törley Mária: Szent Bernát, 2000.

Nagy István János: Brenner János, 2007.

A Pécsi Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában

KOMOLYZENEI HANGVERSENYÉVAD PÉCSETT 2007-BEN

2007. január 2. kedd. Pécsi Nemzeti Színház. Újévi 'üzenet' koncert. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Illényi Katica** (hegedű)
2007. január 5. péntek. Nevelési Központ Művelődési Ház. A Segítség, komolyzene! hangversenysorozat kedvcsináló újévi nyitóhangversenye. **Pécsi Szimfonia**, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Váradai Zita** (szoprán)
2007. január 11. csütörtök. Pécsi Nemzeti Színház. Faust, Gyermán-bérlét. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Alessandro Codeluppi** (tenor), a **Bartók Béla Férfikar** (karigazgató **Lakner Tamás**), **Mácsai Pál** (narrátor), **Nemzeti Énekkar** (karigazgató **Antal Mátyás**)
2007. január 13. szombat. PTE Aula. Mesterbérlét. A Filharmónia szervezésében. **Nemzeti Filharmonikus Zenekar**, vezényelt **Kocsis Zoltán**, közreműködött **Ránki Dezső** (zongora)
2007. január 27. szombat. Nevelési Központ Művelődési Ház. Segítség, komolyzene! sorozat hangversenye. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **László Csaba** (narrátor), **Koppány Jenő** (hegedű), **Jónás Sámuel** (nagybőgő), **Arnóth Zoltán** (klarinét), **Herpay Ágnes** (fagott), **Solymosi Péter** (trombita), **Plecskó László** (harmonika), **Góth Tamás** (ütőhangszerek)
2007. január 29. hétfő. Bartók-terem. Romantika-sorozat. A Filharmónia szervezésében. **Szabadi Vilmos** (hegedű), **Gulyás Márta**, (szoprán)
2007. február 1. csütörtök. PTE Aula. Holt lelkek, Lickl-bérlét. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Martin Turnovský**, közreműködött: **Onczay Csaba** (gordonka)
2007. február 12. hétfő. PTE Aula. Mesterbérlét. A Filharmónia szervezésében. **Liszt Ferenc Kamarazenekar**, hangversenymester **Rolla János**.
2007. február 17. PTE Ifjúság úti aula. Ünnepi meglepetés-koncert a székesegyház karnagya, Jobbágy Valér 60. születésnapja alkalmából. Közreműködött a **PTE Puellae Női Kamarakórusa**, vezényelt **Magay Judit**, a **PTE Egyetemi Kórusa**, vezényelt **Kamp Salamon**, a **Schola Cantorum Sopianensis**, vezényelt **Keresztes Nóra**, a **Szekszárdi Madrigálkórus**, vezényelt **Müller János**, a **Pécsi Székesegyház Palestrina Kórusa**, vezényelt **Radó Júlia** és a **Pécsi Püspöki Énekiskola** egykori növendékeiből összeállt **alkalmi énekegyüttes**, vezényelt **Koller Tamás**.
2007. március 5. hétfő. Bartók-terem. Romantika-sorozat. A Filharmónia szervezésében. **Szabadi Vilmos** (hegedű), **Gulyás Márta**, (szoprán)
2007. március 8. csütörtök. Pécsi Nemzeti Színház. A költő szerelme, Lickl-bérlét. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Ménesi Gergely**
2007. március 10. szombat. Nevelési Központ Művelődési Ház. Segítség, komolyzene! **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**
2007. március 15. csütörtök. Pécsi Nemzeti Színház, Nemzeti Ünnepe **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Király Csaba** (zongora)
2007. március 29. csütörtök. PTE Aula. A festői Románia – Európa Kulturális Fővárosainak Szimfonikus Zenekari sorozat, Lickl-bérlét, Gyermán-bérlét. **Nagyszebeni Állami Filharmonikusok**, vezényelt **Petre Sbarcea**, közreműködött **Olga Bianca Manescu** (cselló)
2007. március 31. szombat. Széchenyi tér. A Pannon Filharmonikusok a Kamera Hungária fesztiválon. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Ménesi Gergely**
2007. április 13. péntek. Pécsi Bazilika. Húsvéti Ünnepe Hangverseny, Oratórium-bérlét. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Brickner Szabolcs** (tenor), **Kertesi Ingrid** (szoprán), **Kovács István** (basszus), a **Nemzeti Énekkar** (karigazgató **Antal Mátyás**)
2007. április 26. csütörtök. PTE Aula. Manfred, Lickl-bérlét, Gyermán-bérlét. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Kocsis Zoltán**, közreműködött **Érdi Tamás** (zongora)

2007. május 10. *csütörtök*. Pécsi Nemzeti Színház. Peer Gynt, Gyermán-bérlet.
Pannon Filharmonikusok Pécs, vezényelt **Tonči Bilič**, közreműködött **Ilya Gringolts** (hegedű)
2007. május 19. *szombat*. Nevelési Központ Művelődési Ház. Segítség, komolyzene! sorozat hangversenye. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**
2007. május 20. *vasárnap*. Bazilika. Palestrina est, közreműködött a **Pécsi Székesegyház Palestrina Kórusa** és a **Schola Cantorum Sopianensis**, vezényelt **Jobbágy Valér**
2007. május 24. *csütörtök*. PTE Aula. Mesterbérlet. A Filharmónia szervezésében.
Pannon Filharmonikusok Pécs, vezényelt **Antal Mátyás**, a **Nemzeti Énekkar**, karigazgató **Antal Mátyás**, közreműködött **Kolonits Klára** (szoprán), **Wiedemann Bernadett** (alt), **Klein Ottokár** (tenor), **Rácz István** (basszus)
2007. május 25. *péntek*. Pécsi Bazilika. Pécsi Nemzetközi Kamarakórus Verseny és Fesztivál.
Pannon Filharmonikusok Pécs, vezényelt **Tillai Aurél**, közreműködött **Komáromi Alice** (szoprán), **Tillai Tímea** (mezzoszoprán), **Horváth István** (tenor), **Bognár Szabolcs** (basszus), **Lakics Bernadett** (fuvola), **Solymosi Péter** (trombita), **Janzsó Ildikó** (cselló), **Balatonyi Sándor** (orgona), **Nagy Péter** (nagybőgő) és a **Pécsi Kamarakórus**, illetve **Várad Marianna** (szoprán), **Megyesi Schwartz Lúcia** (alt), **Megyesi Zoltán** (tenor), **Kovács István** (basszus) és a **Pécsi Kamarakórus**
2007. május 30. *szerda*. PTE Aula, Divina Commedia, Lickl-bérlet, Gyermán-bérlet.
Pannon Filharmonikusok Pécs, vezényelt, közreműködött a **Bartók Béla Leánykar** (karigazgató **Kertész Attila**)
2007. június 3. *vasárnap*. Szent István tér (Sétatér), Zenekari piknik.
Pannon Filharmonikusok Pécs, vezényelt **Hamar Zsolt**
2007. június 15. *péntek*. PTE Ifjúság úti díszterme, Összefonódó két test... POSzT off-program.
Pannon Filharmonikusok Pécs, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Várad Marianna** (szoprán), valamint **Herczeg Adrieni**, **Urbán Tibor**, **Széli Horváth Lajos**, **László Csaba**, a Pécsi Nemzeti Színház művészei
2007. szeptember 18. *kedd*. ZenePark, Görög Est. **Pécsi Szimfonia**, vezényelt **Cser Miklós**, közreműködött **Sarantis Mantzourakis** (buzuki)
2007. szeptember 22. *szombat*. Pécsi Nemzeti Színház. XII. Európai Bordalfesztivál Gálakoncertje.
Pécsi Szimfonia, vezényelt **Lakner Tamás**
2007. szeptember 27. *csütörtök*. PTE Aula, Évadnyitó Hangverseny, Harmonia Humana – Pécs 2007/2008. Gyermán-bérlet, Breitner-bérlet és Kodály-bérlet. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Murin Jarosláv** (mélyhegedű), **Janzsó Ildikó** (gordonka)
2007. szeptember 30. *vasárnap*. Bazilika. Kodály-év, a Missa Brevis 1945-ös pécsi ősbemutatójának emlékkoncertje közreműködött a **Pécsi Székesegyház Palestrina Kórusa** és a **Schola Cantorum Sopianensis**, vezényelt **Jobbágy Valér**, orgonán közreműködött **Balatonyi Sándor**.
2007. október 1. *hétfő*. Pécsi Nemzeti Színház, Zene a Zenéért Díszhangverseny. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Kocsis Zoltán** (zongora)
2007. október 6. *szombat*. PTE Aula. Ünnepi hangverseny Kodály Zoltán tiszteletére. Mesterbérlet. A Filharmónia szervezésében.
Pannon Filharmonikusok Pécs, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött a **Pécsi Kamarakórus** (karigazgató), a **Mecsek Kórus** és a **Bartók Béla Leánykar** karigazgató **Kertész Attila**, továbbá **Várad Marianna** (szoprán), **Megyesi Swartz Lúcia** (alt), **Alessandro Codeluppi** (tenor), **Kovács István** (basszus)
2007. október 18. *csütörtök*. PTE Aula, Harmonia Humana – Pécs 2007/2008. Kodály-bérlet, Gyermán-bérlet és Breitner-bérlet. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Peskó Zoltán**, közreműködött **Németh Judit** (mezzoszoprán)
2007. október 25. *csütörtök*. PTE Aula. Mesterbérlet. A Filharmónia szervezésében.
Budapesti Fesztivázenekar, vezényelt **Michael Schonwandt** (Dánia), közreműködött **Lendvai József** (hegedű)

2007. október 26. péntek. Nevelési Központ Művelődési Ház, Segítség, komolyzene!
Pannon Filharmonikusok Pécs, közreműködött **László Csaba** (színművész)
2007. október 31. szerda. Pécsi Bazilika, Hangverseny a meghaltak emlékére, Oratórium-béret.
Pannon Filharmonikusok Pécs, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Fekete Attila** (tenor) és **Massányi Viktor** (bariton), a **Nemzeti Énekkar** (karigazgató **Antal Mátyás**)
2007. november 15. csütörtök. PTE Aula, Harmonia Humana – Pécs 2007/2008. Breitner-béret, Kodály-béret, Gyermán-béret. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Ivana Billič** (ütőhangszer), **Horváth Orsolya** (mezzoszoprán), a **Bartók Béla Férfikar** (karigazgató **Lakner Tamás**)
2007. november 17. szombat. Nevelési Központ Művelődési Ház, Segítség, komolyzene!
Pannon Filharmonikusok Pécs, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **László Csaba** (színművész)
2007. november 25. vasárnap. PTE Aula. Mesterbéret. A Filharmónia szervezésében.
Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara, vezényelt **Kovács István**
2007. november 25. vasárnap. Bazilika. Hagyományos Cecília-napi hangverseny, közreműködött a **Pius-templom Kórusa**, vezényelt **Balatonai Sándor**, a **Belvárosi Templom Kórusa**, vezényelt **Dobos Lászlóné** és **Várkonyi András** és a **Székesegyház Palestrina Kórusa**, vezényelt **Jobbágy Valér**, orgonán közreműködött **Szamosi Szabolcs**
2007. november 30. péntek. Pécsi Nemzeti Színház, Harmonia Humana – Pécs 2007/2008. Kodály-béret. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Hamar Zsolt**, közreműködött **Mischa Maisky** (gordonka)
2007. december 13. csütörtök. PTE Aula, Harmonia Humana – Pécs 2007/2008. Breitner-béret, Kodály-béret, Gyermán-béret. **Pannon Filharmonikusok Pécs**, vezényelt **Kocsis Zoltán**, közreműködött **Hajnóczy Júlia** (szoprán)
2007. december 20. csütörtök. Pécsi Bazilika, Karácsonyi ünnepi hangverseny, Oratórium-béret.
Pannon Filharmonikusok Pécs, közreműködött **Ann de Renais** (szoprán), **Meláth Andrea** (alt), **Brickner Szabolcs** (tenor), **Bretz Gábor** (basszbariton), valamint az **MR Énekkar** (karigazgató **Straussz Kálmán**)

EGYHÁZZENEI FESZTIVÁL MÁJUS 17–20.

2007. május 17. csütörtök. Bazilika. Megnyitó szentmise, Mayer Mihály megyéspüspök.
Központi Papnevelő Intézet Scholája, vezényel **Kara Nándor**
2007. május 17. csütörtök. Pius-templom. A Reformáció Egyházzeneje.
Karasszon Dezső (orgona), **Karasszon Dénes** (cselló)
2007. május 18. péntek. Bazilika
Pécsi Püspöki Szeminárium Scholája
2007. május 18. péntek. Ferences-templom
Tabulatura Együttes
2007. május 18. péntek. Belvárosi-templom. Budapest Egyházzeneje Kodálytól-Kolossig.
Koloss István (orgona), **Koloss Krisztina** (cselló), **Jasmine Seipel** (szoprán), **Koloss András** (bariton)
2007. május 19. szombat. Belvárosi-templom. Pannonhalma Egyházzeneje.
Áment F. Lukács (orgona) **Szent Márton Kamarakórus**
2007. május 19. szombat. Ferences-templom. „Örüljete az Istenben...”
Hírös Pannonia Együttes
2007. május 19. szombat. Lyceum-templom. Graz Egyházzeneje.
Pro Musica/Choir Graz vezényel **Gerd Kenda**
2007. május 20. vasárnap. Bazilika
A Schola Cantorum Sopianensis és a **Pécsi Palestrina Kórus**
2007. május 20. vasárnap. Lyceum-templom. Szent Erzsébet és a Zene. **Kecskés Együttes**

2007. május 20. vasárnap. Bazilika. Záró szentmise, Garadnay Balázs általános helynök.
A Pécsi Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara

TEMLOMI KONCERTEK

2007. április 16. hétfő Pius-templom

Szamosi Szabolcs (orgona), **Symphonic Brass Quintett**

2007. május 3. csütörtök Pius-templom

Szamosi Szabolcs (orgona), **Bertók László** (költő), **Mozart Trió**, **Kuti Ágnes** (szoprán)

2007. június 8. péntek Belvárosi-templom

Koroknai Anikó (orgona), **Kövér Zoltán** (trombita)

2007. június 22. péntek Belvárosi-templom

Mátyás István (orgona), **Haszon Balázs** (fagott), **Nepp Ivette** (fuvola)

2007. július 20. péntek Belvárosi-templom

Kopjár Gábor (orgona), **Komáromi Alice** (szoprán), **Kopjár Anikó** (mezzoszoprán)

2007. augusztus 3. péntek Belvárosi-templom

Ji-Youn Han Dél-Korea (orgona)

2007. augusztus 10. péntek Belvárosi-templom

Wolfgang Riegler Ausztria (orgona)

2007. augusztus 24. péntek Belvárosi-templom

Kristófi János Zsigmond Nagyvárád (orgona)

2007. szeptember 7. péntek Belvárosi-templom

Pálúr János (orgona)

2007. szeptember 20. csütörtök Pius-templom

Szamosi Szabolcs (orgona), **Sebestyén Márta** (ének), **Szokolay Dongó Balázs** (duda, furulyák, szaxofon)

2007. október 28. vasárnap Pius-templom

Szamosi Szabolcs (orgona), **Szabó Ferenc** (ütőhangszerek)

ZENEKARI SZENTMISÉK

Közreműködött a **Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara**, koncertmester **Tóth Eszter – Kuti Ágnes** (szoprán), **Kopjár Anikó**, **Orcsik Judit**, **Papp Krisztina** (alt), **Benke József**, **Horváth István**, **Molnár András** (tenor), **Békési-Marton Csaba**, **Bognár Szabolcs**, **Szécsi Máté** (basszus)

A Bazilikában

2007. április 5. csütörtök. J. Haydn: F-dúr mise/Hob. XXII,1

2007. április 7. szombat. W. A. Mozart: C-dúr mise K.317; P. Mascagni: Regina Coeli

2007. május 20. vasárnap. Békési–M. Csaba: Mise Szent Erzsébet tiszteletére

2007. május 27. vasárnap. J. G. Lickl: Esz-dúr mise L.77

2007. június 10. vasárnap. W. A. Mozart: C-dúr mise K.337

2007. június 29. péntek. W. A. Mozart: B-dúr mise K.275

2007. augusztus 20. hétfő. J. G. Lickl: F-dúr mise L.68

2007. október 25. csütörtök. J. G. Lickl: C-dúr mise L.60

2007. december 24. hétfő. W. A. Mozart: d-moll mise K.65

2007. december 31. hétfő. W. A. Mozart: C-dúr mise K.220

A Lyceum-templomban

2007. szeptember 1. szombat. W. A. Mozart: G-dúr mise K.49

A Ferences-templomban, vasárnap

2007. január 28. F. Schubert: G-dúr mise

2007. február 18. J. Haydn: G-dúr mise Hob. XXII,6

2007. március 18. W. A. Mozart: d-moll mise K.65

2007. április 15. W. A. Mozart: C-dúr mise K.317, G.Fr. Händel: Halleluja
 2007. május 27. J. G. Lickl: Esz-dúr mise L.77
 2007. június 10. W. A. Mozart: C-dúr mise K.337
 2007. július 8. W. A. Mozart: Templomi Szonáták
 2007. augusztus 26. J. G. Lickl: F-dúr mise L.68
 2007. szeptember 30. W. A. Mozart: C-dúr mise K.257
 2007. október 28. J. G. Lickl: C-dúr mise L.60
 2007. november 25. J. G. Rheinberger: C-dúr mise
 2007. december 16. W. A. Mozart: B-dúr mise K.275

A MŰVÉSZETEK ÉS IRODALOM HÁZÁBAN RENDEZETT HANGVERSENYEK

2007. január 20. szombat, Fülep Lajos-terem. A Magyar Kultúra Napja.
Vásáry Tamás (zongora) Liszt-estje
 2007. március 12. hétfő, Fülep Lajos-terem.
Kovács István Kodály-dalestje, közreműködik **Réti Balázs** (zongora)
 2007. március 21. szerda, Fülep Lajos-terem. Világjáró művészek.
Tokody Ilona (ének), **Vigh Andrea** (hárfa)
 2007. április 4. szerda, Fülep Lajos-terem. Fiatal Tehetségek Pódiuma.
Ifj. Várdai István (gordonka), **Fülel Balázs** (zongora)
 2007. április 19. csütörtök, Fülep Lajos-terem. Hódolat Kodály Zoltánnak.
Kathy Horváth Lajos (hegedű) szerzői estje. Közreműködik **Ifj. Kathy Horváth Lajos** (hegedű)
 2007. április 20. péntek, Fülep Lajos-terem
Király Csaba (zongora)
 2007. május 14. hétfő, Fülep Lajos-terem. Fiatal Tehetségek Pódiuma.
Tóth Melinda (gitár) és **Víg Levente** (gitár)
 2007. május 17–19. Fülep Lajos-terem. IX. Európai Ifjúsági Zenei Fesztivál. Európai Zenei Konferencia.
 2007. május 22. kedd, Fiatal művészek összművészeti bemutatkozó koncertje
 2007. május 27. vasárnap, Fülep Lajos-terem
Szabadi Vilmos (hegedű) és **Szokolay Balázs** (zongora)
 2007. május 29. kedd, Fülep Lajos-terem
Brezovác Mirjam (zongora)
 2007. június 5. kedd, Fülep Lajos-terem
Kokas Katalin (hegedű) és **Farkas Gábor** (zongora)
 2007. június 17–27. Fülep Lajos-terem. Háromnapos nemzetközi zongoraverseny
 2007. szeptember 11, kedd, Fülep Lajos-terem
Trio Hárfisszimo. Tagjai **Gulyás Csilla, Kolarics Kinga Katalin, Liebe Nóra**
 2007. október 18. csütörtök, Fülep Lajos-terem. Fiatal Tehetségek Fóruma.
Fridrich Eszter, Burián Zsófia, Simonics Judit (zongora)
 2007. október 29. hétfő, Fülep Lajos-terem. Beethoven összes zongoraszonátája.
Király Csaba (zongora) A Filharmónia Dél-Dunántúli Kht. szervezésében
 2007. november 8. csütörtök, Fülep Lajos-terem
Binder Károly (zongora) lemezbemutató koncertje
 2007. november 11. vasárnap, Fülep Lajos-terem
Budapest Harmonika Trió – Orosz Zoltán, Weber Gábor (harmonika), **Horváth István**
 (basszusharmonika)
 2007. november 12. hétfő, Fülep Lajos-terem
Bánky József (zongora)
 2007. november 19. hétfő, Fülep Lajos-terem. Beethoven összes zongoraszonátája.
Király Csaba (zongora) A Filharmónia Dél-Dunántúli Kht. szervezésében
 2007. december 3. hétfő, Fülep Lajos-terem. Beethoven összes zongoraszonátája.
Király Csaba (zongora) A Filharmónia Dél-Dunántúli Kht. szervezésében

PÉCSETT TÖRTÉNT A SPORTBAN 2007-BEN

A 2007-es esztendő jelentős eseményei és kiemelkedő eredményei a Pekingben rendezendő olimpiai játékokra való felkészülést szolgálták. A sportegyesületekben folyó munka a versenyzők, az edzők, a vezetők célirányos tevékenysége következtében jó esélyt ad arra, hogy ismét több pécsi sportoló kerüljön hazánk olimpiai küldöttségébe, legyen résztvevője az ötkarikás játékoknak. Rajtuk kívül a nem olimpiai sportágakban is ismétlődtek a korábbi évek sikerei.

VILÁGBAJNOKSÁGOK

rövidpályás gyorskorcsolya

Knoch Viktor 1500 m-en junior VB bronz és összetett 6. helyezés, Mlada Boleszlav (Csehország). PKSE. Edző: Telegdi Attila

kajak-kenu

Babella Balázs K-4 200 m-en a csapat tagjaként VB arany, Duisburg (Németország). PKKC. Edző: Csaba András

kick-box

Kiss Beatrix (56 kg) thai box junior VB ezüst, Bangkok (Thaiföld). PTE PEAC RFC.

Edző: Horváth László

Brunner Tihamér (+91 kg) full-co felnőtt VB bronz, Coimbra (Portugália). PTE PEAC RFC.

Edző: Blazsekovics Ferenc

kosárlabda

MIZO PÉCS 2010 az Oroszországban, Jekatyerinburgban rendezett klubvilágbajnokságon az ötödik helyet szerezte meg. A csapat tagjai: **Emilia Podrug, Fegyvernek Zsófia, Heller Anita, Iványi Dalma, Jelena Ivezić, Kopácsi Brigitta, Kováts Nóra, Krivecsevics Tijana, Mészáros Kornélia, Raksányi Krisztina, Sarok Nikolett, Somogyi Andrea, Vajda Anna**. Vezetőedző: Rátgéber László, edző: Fűzy Ákos, fizioterapeuta: Lukács Béla, ügyvezető: Rózsa Gábor

pool biliárd

Földes Vilmos a „9 golyós” pool biliárd játékban VB bronz, Manila (Fülöp szigetek).

Fordan Biliárd Club. Edző: Földes Vilmos senior

vívás

Csobó Dávid és **Peterdi András** a magyar párbajtőr csapat tagjaként junior VB bronz, Belek (Törökország). PTE PEAC. Edzők: Dancsházy Nagy Tamás és Danka Sándor

EURÓPA BAJNOKSÁGOK

aerobik

Pancsó Gergely UP 1 fiú egyéni EB hatodik hely, **Szilvás Angéla – Tyeklár Richárd** felnőtt páros EB hatodik hely, **Szilvás Angéla** a felnőtt közös csapattal EB hatodik hely, Szombathely, Forma Fitt SE. Edző: Szilvás Angéla

asztalitenisz

Varga Péter a salgótarjáni Csonka Andrással párban a parasportolók között EB hatodik, Szlovénia. Mozgássérültek Lendület SE. Edző: Ács Pongrác

atlétika

Bene Barnabás 1500 m síkfutás 3:44,47 és **Ott Balázs** U-23 3000 m akadályfutás 8:35,04 EB bronz, Debrecen

Bene Barnabás 1500 m síkfutás 3:45,58 fedettpályás EB ötödik helyezés, Birmingham (Anglia). Pécsi Futó Klub. Edző: Fogarasi Sándor

autósport

Sebestyén Tamás–Sebestyén Csaba georallye összetett kategória EB arany.

Pataki József georallye ügyességi kategória EB arany. Pécsi Georallye Autósport Egyesület.

rövidpályás gyorskorcsolya

Knoch Viktor 1500 m-en egyéniben és az 5000 m-es váltó tagjaként EB ezüst, egyéni összetett EB ötödik, a szuperdöntőben EB hatodik, Scheffield (Anglia). PKSE. Edző: Telegdi Attila

kajak-kenu

Babella Balázs K-4 200 m-en a csapat tagjaként EB bronz, (Portugália). PKKC. Edző: Csaba András

kick-box

Klotz István (-76 kg) low-kick profi EB arany, **Kiss Beatrix** (-56 kg) K 1 kategória thai-box junior EB ezüst, Villa Real San Antonio (Portugália). PTE PEAC RFC. Edző: Horváth László

ökölvívás

Kovács Mária (-86 kg) EB ezüst, Velje. PVSK. Edző: Gál László

Kanalas Róbert (-46kg) kadett EB ötödik, Siófok. PVSK. Edző: Galambos Tibor

tájékozódási futás

Péley Dorottya ifjúsági EB bronz, **Baumholczer Máté** serdülő EB negyedik. **Kovács Filoména** serdülő EB ötödik. Eger, PVSK. Edző: Viniczai Ferenc

úszás

Balog Gábor 200 m hátúszásban 2:01,23, és a 4x100 m vegyesváltó tagjaként ifjúsági EB bronz, 100 m hátúszás 56,73 negyedik, Antwerpen (Belgium). ANK úszóklub. Edző: Petrov Árpád

vívás

Peterdi András párbajtőr junior EB ezüst, Prága (Csehország). PTE PEAC. Edző: Danka Sándor

VILÁGKUPÁK

aerobik

Szilvás Angéla a felnőtt válogatott tagjaként ötödik helyezett, FIG World Serie, Rodez (Franciaország). Forma Fitt SE. Edző: Szilvás Angéla

rövidpályás gyorskorcsolya

Knoch Viktor 1000 m-en ötödik, Herenvein (Hollandia). PKSE. Edző: Telegdi Attila

kajak-kenu

Babella Balázs K-4 200 m-en a csapat tagjaként első helyezett, Szeged. PKKC. Edző: Csaba András

kick-box és más küzdősportok

Tóth Dávid (-28 kg) semi-co második, **Woger Barnabás** (-57 kg) light-co második, **Ari Adrien** (-52 kg) light-co harmadik, Szeged. PTE PEAC RFC. Edző: Horváth László

Sárdi Tamás–Vulics József–Zentai Máté sanda felnőtt első helyezett, Dunaújváros.

PTE PEAC RFC. Edző: Blazsekovics Ferenc

sportlövészet

Csonka Zsófia sportpisztoly 30+30,583+197,0 ötödik, Sydney (Ausztrália), valamint sportpisztoly 30+30, 580+201,7 ötödik helyezett, egyben olimpiai kvóta, Bangkok (Thaiföld).

Pécs Városi Lövészklub. Edző: Herbai János

úszás

Jakobos Zsuzsanna 400 m vegyes 4:36,23 első helyezett, olimpiai kvóta, Durban (Dél-Afrika). ANK Úszóklub. Edző: dr. Petrov Anatolij

Sors Tamás parasportoló 100 m pillangó 1:01,30 világcúcs! Első helyezett, Sheffield (Anglia). ANK Úszóklub. Edző: Petrov Iván

vívás

Peterdi András párbajtőr második helyezett, junior, Heraklesz Világkupa. PTE PEAC.

Edző: Danka Sándor

Csobó Dávid párbajtőr harmadik helyezett, junior, Basel (Svájc). PTE PEAC. Edző: Farkas György

EURÓPA-KUPÁK

dzsúdó

Kersics Dávid (-81 kg) junior harmadik helyezett, Paks. PVSK. Edző: Kersics Antal, Romváry Attila

karate

Bérces Balázs (11) kumite harmadik helyezett, **Fáth Rita** (17) kata második helyezett, Pécs. EGYSZE. Edző: Morvay Sey Kata, Sey Gábor senior

Tóth Marietta (20) kata első helyezett, Pécs. Harmónia Szabadidő és Sport Egyesület.

EURÓPA-UNIÓS BAJNOKSÁGOK*ökölvívás*

Kovács Mária (-86) kg első helyezett, PVSK. Edző: Gál László. **Lakatos Krisztián** (-51 kg) junior harmadik helyezett, Varsó (Lengyelország). PVSK. Edző: Galambos Tibor

KÖZÉP-EURÓPA KUPÁK*karate*

Kovács Márton (16) kata és kumite harmadik, **Sólyom Nóbert** (16) kumite második, **Szamos Tamás** (14) kata harmadik, EGYSZE. Edző: Morvay Sey Kata, Sey Gábor senior

Schatzinger Anita (18) kata második, **Nyaka András** (20) kumite harmadik, **Varga Balázs** (18) kumite harmadik, Barcs. Harmónia Szabadidő és Sport Egyesület

TOVÁBBI KIEMELKEDŐ EREDMÉNYEK*aerobik*

Pancsó Gergely UP-1. fiú egyéniben és **Magyar Csengével** párban országos aerobik bajnokok. **Pancsó Gergely** UP-1. fiú egyéniben a Magyar Kupa aranyérmese.

Szilvás Angéla–Tyeklár Richárd felnőtt páros az országos bajnokság első helyezette.

Szilvás Angéla a felnőtt közös csoport tagjaként is országos bajnok és a Magyar Kupa győztese. Forma Fitt SE. Edző: Szilvás Angéla

Baumann Ákos–Baumann Dalma UP-II. páros számban országos bajnok. PTE PEAC. Edző: Katics László

atlétika

Bene Barnabás a fedettpályás országos bajnokságon az 1500 m síkfutásban 3:43,35, 3000 m-en 8:08,18-as eredményével az első helyen végzett.

Ott Balázs, Somogyi Norbert és Tóth László összeállítású csapat a félmaratoni OB-n UP korcsoportban szerzett bajnoki címet.

Somogyi Norbert az utánpótlás OB-n a maratoni futásban 2 óra 36,20-as időeredményével első.

A kismaratoni országos bajnokságon a 14 évesek között az **Annus Szilveszter, H.Szabó Dániel, Maráth Patrik, Szilágyi Gábor**, a 15 éveseknél a **Csala Fruzsina, Herendi Réka, Kellermayer Dalma, Nagy Enikő**, az ifjúságiaknál **Bakó Dorina, Lukács Zsófia, Özdi Rebeka, Récsei Petra**, a junior korcsoportúaknál **Horzsa Krisztina, Jaksa Kata, Németh Boróka** összeállítású csapatok győztek. Pécsi Futó Klub. Vezetőedző: Fogarasi Sándor.

A PVSK utánpótlás korú versenyzői közül korosztályukban – serdülő, ifjúsági, junior – a magasugrás versenyszámban négyen nyertek országos bajnokságot: **Dörnyei Kristóf** 152,

Czúth Réka 153, **Ulbert Réka** 168, **Hódosi Máté** 183 cm-es eredménnyel.

Hoffmann Péter a 200 m síkfutásban 22,38 mp-es, **Kéri Hanga** hármassugrásban 11,75 m-es, **Csák Dáriusz** súlylökésben 6 kg-os golyóval 17,76 m-es eredménnyel lett országos első.

A **Dörnyei Dorottya, Kéri Hanga, Mészáros Kitty, Ulbert Réka** összeállítású együttes az országos csapatbajnokságon a 100 m-es gátfutásban bizonyult a legjobbnak.

Edzők: Béliné Fekete Viktória, Ferenczi Imre, Gáspár Gábor, Nagy Ákos.

A Pécs Kelet SE –ből **Berghammer Zsolt** a fedettpályás OB-n a 60 m-es (8,14 mp), a diákolimpia országos döntőn a 110 m-es gátfutásban (14,52 mp), továbbá hétpróbában (4513 pont), **Lőrincz Zoltán** F4 korcsoportban a 100 m-es síkfutásban (11,52 mp) szerzett első helyet.

Edző: Szőke Tamás

autósport

Németh „16 V” Péter a Mitsubishi EVO IX hegyi N-3500 géposztály bajnoka. NP Racing Team SE

biliárd

Földes Vilmos a „9 golyós” pool biliárd játékban nyert országos bajnokságot. Fordan Biliárd Klub. Edző: Földes Vilmos senior

dzsúdó

A PVSK versenyzői 13 alkalommal bizonyultak országosan a legjobbaknak.

Bodó Bernadett (+70 kg) ifjúsági és junior korcsoportban 3xDO 1, Tata, Barcs, Abony.

Gard Balázs (-30 kg) diák „A” OB 1, és DO 1, Szekszárd, Miskolc.

Gömöri Vivien (-70 kg) ifjúsági DO 1, Barcs.

Horváth Adrián (-66 kg) serdülő OB 1, Budapest.

Kardos Gergő (+100 kg) junior DO 1, Baja.

Romváry Barbara, (-48 kg) ifjúsági DO 1, Barcs.

Stétz Dávid (+90 kg) ifjúsági DO 1, Barcs.

Vas Bálint (-90 kg) ifjúsági DO 1, Barcs.

Vass Tamás (-66 kg) junior DO 1, Baja.

Vörös Dorián (-55 kg) serdülő DO 1, Budapest. Edzők: Kersics Antal, Romváry Attila

minigolf

Jedlicska Dalma Koch Valéria Iskolaközpont. DO 1

rövidpályás gyorskorcsolya

Knoch Viktor 500, 1500 m és összetett OB 1. Budapest. PKSE. Edző: Telegdi Attila

Burján Csaba 333 m-en, **Takács Annamária** 500 m-en DO bajnok, valamint az utánpótlás OB-n egy-egy versenyszámban első helyezett. Edzők: Telegdi Attila, Telegdi Csaba, Rigó Roland.

íjászat

Gur Marcell a gyermek korcsoport FITA terepíjászat, barebow számában országos első.

PTE PEAC

karate

Két egyesületből hat versenyző hét országos bajnokságot szerzett Budapesten.

Fáth Rita (17) kumite, **Kovács Márton** (16) kata, **Mitzinger Kitty** (15) kumite, **Szamos Tamás** (14) kumite. EGYSZE. Edző: Morvay Sey Kata, Sey Gábor senior

Baán Dániel (11) kata és kumite valamint **Nyaka András** (20) kumite. Harmónia Szabadidő és Sport Egyesület

kempo

A Baranya Kempo HSE országos bajnokai a gyermek korosztályban: **Budai Richard** hárompontos küzdelem, földharc, formagyakorlat, **Bogdán Ábel** földharc, **Köcsky Boglárka** hárompontos küzdelem, formagyakorlat, **Hegedűs Réka** hárompontos küzdelem, **Péterfia Enikő** formagyakorlat; az ifjúsági és junior korcsoportban: **Kovács Orsolya** formagyakorlat; a felnőttek között: **Kovács Orsolya** formagyakorlat és „B” kategóriás full-co, **Kardos Roland** földharc, **Szatmári Sándor** önvédelem. Edző: Bajcán Péter

kerékpár

Tizenhárom – öt szakszövetségi és nyolc diákolimpiai – versenyszámban bizonyultak legjobbnak a pécsiek:

Felnőttek: **Ivanics Gergely** és **Berkesi András** pálya Madison 25 km. Edző: Hirth István

Ifjúságiak: **Rigó Judit** országút, hosszútáv, **Vidákovich Sára** pálya, pontbajnokság.

Haladó fiúk: **Dani A. Jonathan** kritérium bajnokság, **Dani A. Jonathan**, **Kruller László**, **Vidákovich Olivér**, pálya, üldöző csapat. Pécsi Junior Kerékpáros egyesület. Edzők:

Márcz Péter, Vidákovich Nándor

L2-F2 csapat: **Nyári Zsüliett**, **Orsós Szilvia**, **Dicső Zsolt**, **Eckert Dominik**, **Kerényi Márk**, **Puskás Máté**.

L3-F3 csapat: **Modrovics Mónika**, **Világos Dorina**, **Kolda Máté**, **Mayer Marcell**,

Scherk Krisztián, **Szebényi Sándor**.

L4-F4: **Andrási Nikolett, Dancsecs Brigitta, Dani Jonathan, Hartmann József, Makai Márk, Maros Gábor.** Mind: országúti mezőny verseny.

Modrovics Mónika L3 amatőr kategória, mezőnyverseny, időfutam és egyéni összetett.
Scherk Krisztián F3 igazolt kategória, mezőnyverseny. Mind: Csokonai Vitéz Mihály Általános és Szakiskola. **Andrási Mercedesz** L5 amatőr kategória, mezőnyverseny. Kodály Zoltán Gimnázium. Edző: Márcz Péter

kézilabda

Az ifjúság bajnokságban az NBI/B Nyugati Csoportjának győztese az USK TÁSI együttese: **Danyi Ágnes, Darányi Dóra, Gulya Krisztina, Horváth Katinka, Horváth Petra, Horváth Virginia, Horváth Vivien, Kelemen Alexandra, Kertész Csilla, Radochay Beáta, Stier Petra, Tóth Alexandra, Tóth Boglárka, Ugor Emese, Ulrich Dóra, Urbán Edina, Vasas Edina, Vigh Vivien, Wagner Fanni.** Edző: Harmat Tamás

kick box és más küzdősportok

A DOZSO SE Küzdősport Szakosztály országos bajnokai:

orientál szabályrendszerben: **Zoouï Nourdeen Odine** (-25 kg) gyermek, **Fenyvesi Máté** (-51 kg) serdülő, **Csonka Norbert** (-57 kg) serdülő, **Szinábel Sándor** (-57 kg) junior, **Csonka Imre** (-63 kg) junior, **Jászka Krisztián** (-70 kg) felnőtt, **Klotz István** (-72,5 kg) felnőtt, **Kecskés Balázs** (-82 kg) felnőtt, **Antal István** (-88,5 kg) felnőtt, **Bedő Zsófia** (-57 kg) felnőtt, **Sátorhegyi Kata** (-60 kg) felnőtt, thai-kick szabályrendszerben: **Diós Ádám** (-60 kg) ifjúsági, light-contact szabályrendszerben: **Régi Rebeka** (-50 kg) serdülő, **Takács Nikolett** (-60 kg) junior, **Sós Krisztina** (+60 kg) ifjúsági, **Diós Ádám** (-60 kg) ifjúsági. A muay-thai box szabályrendszerben Zalaegerszegen DO győztesek: **Zoouï Nourdeen Odine** (-24 kg) gyermek, **Csonka Norbert** (-58 kg) serdülő.

Pécsett az utánpótlás thai-box magyar bajnokságon első helyet szereztek: **Zoouï Nourdeen Odine** (-24 kg) gyermek, **Csonka Norbert** (-58 kg) serdülő, **Csonka Imre** (-62 kg) junior. Profi bajnokok: **Jászka Krisztián** (-70 kg) thai-kick, **Antal István** (-88,5 kg) thai-kick. Edzők: Kungl Tivadar, Régi Sándor, Szűcs Norbert, Dékány Roland, Heckenberger Iván, Budai Zsolt, Petrovics André

A PTE PEAC RFC versenyzői közül országos bajnokok: **Jorcásák Ramón** (-89 kg) junior, DO 1 Budapest, **Bodacz Patrik** (-54 kg) thai, felnőttek: **Boros Tímea** (-60 kg) low-kick, **Buchberger Petra** (-56 kg) thai, **Kiss Gábor** (-63,5 kg) low-kick, **Nagy András** (-67 kg) thai, **Heczer Klaudiusz** (-71 kg) thai, **Brunner Tihamér** (+91 kg) thai. Pécs.

Kiss Gábor (-57 kg) full-co, Debrecen. Vezetőedző: Jorcásák József, edzők: Blazsekovics Ferenc, Horváth László,

kosárlabda

A Diákolimpia leány 4. korcsoport bajnoka a Koch Valéria Iskolaközpont csapata: **Bay Viktória, Bittner Dorina, Horányi Anna, Istenes Fanni, Keresztes Alíz, Késői Melinda, Kubatov Eszter, Lábady Zsófia, Molnár Fanni, Papp Zora, Szabó Enikő, Vég Patricia.** Testnevelő: Bérczy Gabriella, edző: Debreceni Eszter

A Diákolimpia fiú 6. korcsoportban a Babits Mihály Gimnázium együttese szerezte meg a bajnoki címet: **Boros Péter, Bosnyák Tamás, Gubi Viktor, Gyén Balázs, Havasi Zoltán, Hollós Dániel, Kis Bendegúz, Lepsényi Ádám, Onhausz Péter, Pólya György.** Testnevelő: Gáspár Gábor, edző: Zalay Zoltán

Az Országos Kadett Bajnokságot az USK TÁSI nyerte: **Barlai Gábor, Benkő Ádám, Boros Marcell, Döbrei Péter, Eilingsfeld János, Halmos Péter, Ignác Dávid, Jakab András, Kékes Máttyás, Koltai Tamás, Lepsényi Ádám, Rab Gábor, Szűcs Balázs, Tamás Márton, Treit Soma, Várnai Péter.** Edzők: Czene Balázs, Zalay Zoltán

kötélugrás

Farkas Judit-Sey Noémi felnőtt páros az összetett verseny országos bajnoka. Rope Skipping Club. Edzők: dr.Fábiánné Várhelyi Piroska, Ferenczi Csaba

modellezés

A körrepülő modellek F2 C túra kategóriájában a felnőtt párosok között a **Mohai István-Szvacsek Ferenc** kettős nyert, a rádióirányítású vitorláshajók F5-10 kategóriájában **Kiss Miklós**, az F5-M kategóriájában ifj.**Csóka László** szerzett országos bajnokságot. Pécsi Ércbányász Modellező Klub *ökölvívás*

Kovács Mária (-86 kg) Derecskén a felnőttek, **Kanalas Dávid** (-52 kg) Pécsen, **Kanalas Róbert** (-46 kg) Pécsen és Móron (DO 1) a kadettek, **Lakatos Krisztián** (-51 kg) a juniorok között Nagykanizsán nyert országos bajnoki címet. Valamennyien a PVSK sportolói.

Edzőik: Gál László, Galambos Tibor

öttusa

Rozanovich Martin a gyermekkorúak országos bajnoka, Debrecen, PVSK. Edző: Fászkerti Gábor *petanque*

Kárpáti Zsófia az SOPEC versenyzője az OB-n párban a tatabányai Nagy Ildikóval duplett versenyszámban győzött.

ritmikus gimnasztika

Az L2 korcsoportban **Hesz Dominika** szabadgyakorlat és az összetett versenyszámban, **Szalai Hanna** az L-2 „A” kategóriában, PTE Deák Ferenc Gyakorló Gimnázium és Általános Iskola, **Nagy Dalma** – Babits Mihály Gimnázium – diákolimpiai győztesek.

sportlövészet

A Pécs Városi Lövészklub versenyzői folytatva az előző esztendő sikereit 2007-ben is a szakági és a diákolimpiai országos bajnokságokon összességében 17 első helyezést szereztek.

MSSZ OB Sarlóspusztá (öt első hely):

kisöbű sportpuska 60 f és 3x20 ö csapat: **Ablonczy Orsolya, Nagy Zsófia, Pető Andrea** 1730, légpisztoly 40: **Csonka Zsófia** 386+98,2, nyíltírányzékú légpuska 20: **Rácz Ilona** 184 egyéni és **Herrné Kiss Évával, Horváth Tímeával** együtt csapat 525.

Az általános iskolások számára rendezett OB-n Budapesten nyolc elsőség: légpisztoly 20 **Mayer Kristóf** 176, kisöbű sportpuska 60 f, **Karmacsi Ildikó** 579 egyéni és **Horváth Tímeával, Pretzl Évával** együtt csapat 1709, kisöbű sportpuska 3x20 ö **Karmacsi Ildikó** 550 +97,8 egyéni és - **Horváth Tímeával, Pretzl Évával** együtt csapat 1594, zártírányzékú légpuska 40, **Horváth Tímea, Karmacsi Ildikó, Pretzl Éva** csapat 1146, nyíltírányzékú légpuska 20, **Károlyi Dorina** 178, zártírányzékú légpuska 40, **Erdős Emese, Mozsgai Dominika, Vrászlai Borbála** 818.

A diákolimpia országos döntőn Budapesten négy első helyezés: nyíltírányzékú légpuska 20, **Károlyi Dorina** 179, légpisztoly 20, **Ferenczik Márk** 173, zártírányzékú légpuska 40, **Karmacsi Ildikó** 393 egyéni és **Januschek Klaudiával, Csóka Kittivel** együtt csapat 1112. Edzők: Herbai János, Herrné Kiss Éva, Herr László, Hirt András, Káldi Anna

súlyemelés

Kozma László Diákolimpián F4 kategóriában bajnok. Bártfa Utcai Általános Iskola

tájékozódási futás

A 2006-os esztendő eredményeit is felülmúlták a PVSK tájékozódási futói, akik 2007-ben tizennyolc bajnoki számban bizonyultak országosan a legjobbnak.

Baumholcz Máté a serdülők között középtáv, normáltáv, **Kazal Márton** újonc 2xDO rövidtáv, **Kovács Filoména** serdülő normáltáv és DO rövidtáv, **Péley Dorottya** ifjúsági középtáv, normáltáv, hosszútáv és DO rövidtáv, **Turcsán Gábor** ifjúsági középtáv és normáltáv, **Viniczai Csenge** újonc DO rövidtáv, **Kelemen Bernadett** felnőtt normáltáv, **Vonyó Péter** felnőtt hosszútáv, a felnőtt nők **Domján Zsuzsanna, Kelemen Bernadett, Viniczainé Kovács Ildikó**, a felnőtt férfiak **Antal András, Antal Miklós, Kovács Róbert, Vonyó Péter** összeállításban országos csapatbajnokság első helyezettei, **Baumholcz Máté, Kazal Márton, Nagy Attila, Turcsán Gábor**,

Vonyó Péter az országos egyesületi váltóbajnokság győztese. A **Baumholczer Máté, Kazal Márton, Turcsán Gábor** trió váltófutásban DO 1, az újonc **Kazal Márton, Nagy Attila, Péley Domonkos** összetételű csapat országos váltóbajnokság és az országos csapatbajnokság győztese. Edzők: Kelemen János, Viniczai Ferenc

tenisz

Kovács Milán (16) a korosztályos magyar bajnokságon más egyesületbeli társával párosban első helyezett. Pécs 2000 Tenisz Club. Edző: Koncz Zsolt

úszás

Jakabos Zsuzsanna (1989) az OB-n a 400 m-es vegyesúszásban 4:44,07 mp-es eredménnyel első. **Balog Gábor** (1990) az ifjúsági OB-n három számban győzött: 50 m hát 0:27,15, 100 m hát 0:57,81, 200 m hát 2:02,68. ANK Úszóklub Pécs. Edző: dr. Petrov Anatolij mesteredző.

Sors Tamás (1991) parasportoló hét számban szerzett országos bajnoki címet: 50 m gyors 0:29,54; 100 m gyors 1:05,22; 400 m gyors 5:17,39; 100 m pillangó 1:07,61; 100 m hát 1:20,14; 200 m vegyes 2:44,02

Baka Dorottya parasportoló 100 m mell 2:04,16; 100 m hát 1:41,57; 50 m gyors 0:50,57; 50 m pillangó 0:58,05

Tarjányi Judit parasportoló 50 m gyors 0:34,34; 100 m gyors 1:15,45; 400 m gyors 5:33,31; 100 m hát 1:26,03; 100 m pillangó 1:25,81; 100 m mell 1:34,28; 200 m vegyes 2:55,91.

ANK Úszóklub Pécs. Edző: Petrov Iván

Az USK TÁSI felnőtt korú versenyzői közül **Bodor Richárd** 100 m 1:02,21, 200 m 2:16,47 mellúszásban, **Financsek Gábor** az 50 m-s mellúszásban 0:28,58 első helyezett.

Biczó Bence Székesfehérváron az országos gyermekbajnokságon hét számban bizonyult a legjobbnak: 100 m gyors 0:55,51; 100 m hát 1:05,01; 100 m pillangó 0:58,22; 200 m vegyes 2:12,78; 400 m vegyes 4:47,27; és a 4x100 m vegyesváltó tagjaként, **Keidl Péter, Rozanovics Ádám** és **Sántics Gergő** társaival együtt, továbbá győzött Egerben az országos serdülő bajnokság a 200 m pillangóúszásban is 2:04,07-es eredménnyel. Edző: Sántics Béla

Fehér Tamás a DO F6- „B” kategóriájában 100 m gyorsúszásban 0:59,04 első helyezett.

Edző: Módosné Iván Lili, Tari Imre

A Mozgássérültek Lendület SE versenyzője **Kovács Ervin** a 100 m mell és a 200 m vegyesúszásban nyert országos bajnokságot. Edző: Tari Imre

vívás

Berta Dániel a DO F3, a **Bíró Adrienn, Farkas Petra, Mátyás Lili** összeállítású csapat az L4, **Peterdi András** az F6 korosztályában párbajtőrívásban szerzett első helyezést.

A MEFOB csapataranyát a **Csobó Dávid, Losonczy Dávid, Pállffy Balázs** összetételű együttes nyerte. PTE PEAC. Edzők: Danka Sándor, Farkas György, Gaál Csaba

Az országos sportági szakszövetségek döntése alapján a 2007-es év legjobbjai lettek:

Iványi Dalma – kosárlabda

Knoch Viktor – rövidpályás gyorskorcsolya

Rövidítések: VB – világbajnokság

EB – Európa bajnokság

VK – világ kupa

EK – Európa kupa

OB – országos bajnokság,

DO – diákolimpia

MEFOB – Magyar Egyetemi és Főiskolai Bajnokság

f – fekvő

ö – összetett

Száz éve Pécssett... 1908-ban

- január 1.** Gustav Davis–Leopold Lipschütz: Gretchen című bohózatának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 10.** Herbert Haines–Evelyn Baker: A bálkirálynő. Operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 12.** A Pécsi Zenekedvelők Egyesületének hangversenye a Nőegyletben.
- január 13.** Vármegyei közgyűlés.
- január 14.** Henri Kistemaekers–Eugene Delard: A vetélytárs című színművének bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 25.** Pintér Imre: A falu rózsája. Az énekes népszínmű bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 27.** Részleges törvényhatósági választások a város mind az öt választókerületében.
- február 1.** Adam Franz Beyerlein: Takarodó c. drámájának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 7.** Kun Richárd: A kis primadonna. Az operett ősbemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 12.** A Pécsi Dalárda dalestje a Vigadóban.
- február 17.** Városi közgyűlés többek közt a városi takarékpénztár, a reáliskola telke, a Pécs-bátaszéki vasút stb. ügyében.
- február 18.** Kövessy Albert: Keserű mézeshetek c. vígjátékának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 27.** Henri Bernstein: Sámson. A színmű bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 29.** A Pécsi Nemzeti Színház kabaréestje.
- március 10.** A Magyarországi Munkás Rökkant- és Nyugdíjegyület pécsi fiókjának 10 éves jubileumi ünnepe.
- március 14.** Megemlékezés és gyászmise a Belvárosi templomban Hölzl Ferenc, a Pécsi Dalárda megalapítója, karnagya születésének 100. évfordulója tiszteletére.
- március 15.** Ünnepségek a város oktatási intézményeiben, egyesületeiben.
- március 20.** A Pécsi Zenekedvelők Egyesületének hangversenye a színházban.
- március 26.** Városi közgyűlés többek közt a fémipari szakiskola létesítéséről, a villamos telep megváltásáról.
- március 29.** A Pécsi Katolikus Kör felolvasó estje.

Hetvenöt éve Pécssett... 1933-ban

- január 5.** Martos Ferenc–Lajtai Lajos: Rotschildok. Operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 10.** Maeterlinck-est a színházban.
- január 13.** Marcel Pagnol: Fanny c. színjátékának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 17.** Megalakult a Nemzetpolitikai Társaság pécsi fiókja.
- január 21.** Kalmár László–Vadas Lőrinc: Bessy és Bözsi c. operettjének ősbemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 22.** Ascher Oszkár színművész előadástje a Pannóniában.
- január 26.** Rostand: Sasfiók c. drámájának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- január 27.** Farkas Imre: Amit a lányok akarnak. Operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 1.** Bethlen B. László: Két kicsike szoba c. operettjének bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 2.** Sík Sándor irodalmi estje a Katolikus Körben.
- február 7.** Verdi: Rigoletto. Operabemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.

- február 8.* Donizetti: Szerelmi bájjal. Operabemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
február 9. Ady-est a Vigadóban a költő halálának 15. évfordulója tiszteletére.
február 9. Megkezdte próbaadását a pécsi reléállomás.
február 15. Zágon István: Dzsimbi. Vígjáték bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
február 22. Sebők Mihály: Rab magyarok c. színművének bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
február 22. Engel Iván zongoraművész koncertje a Pannóniában.
február 24. A Janus Pannonius Társaság felolvasó ülése Harsányi Zsolt, Sásdi Sándor és Sértő Kálmán részvételével.
február 24. Fischer Károly–Borsody Lajos: Szerelem Rt. Operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 3. Hajnal Ernő szavalóestje a Pannóniában.
március 7. A Pécsi Filharmonikusok hangversenye a Pannóniában, a Városi Zeneiskola 25 éves jubileuma alkalmából.
március 9. Zsikó Gyula: A bíró fia c. népszínművének ősbemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 14. A pécsi újságírók estje, monstre hangverseny a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 15. Az 1848-as forradalom tiszteletére istentiszteletek, szentmisék a város felekezeteinek templomaiban, ünnepségek az oktatási intézményekben, egyesületekben.
március 18. Pohárnok Jenő–Klempa Károly–Szalay Albin: A rabmadár. A Városi Felsőkereskedelmi Iskola cserkészcsapatának ünnepi előadása a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 24. Ralph Benatzky: Exhercegnő. Operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 28. Városi közgyűlés többek közt a Balokány-liget rendezéséről, a strandfürdő létesítéséről.

Ötven éve Pécsett... 1958-ban

- január 6.** Fischer Annie (zongora) és a Pécsi Filharmonikusok koncertje a színházban.
január 17. Ralph Benatzky: Az esernyős király című zenés játéknak kamaraszínházi bemutatója.
január 29. Szakasits Árpád, az MSZBT országos elnöksége tagjának látogatása.
január 31. G.B. Shaw: Szent Johanna. Bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
február 11. Maria Tesarova–Alfred Radok: A jégeső sem akadály c. zenés vígjátéknak kamaraszínházi bemutatója.
február 14. Miroslav Stehlik: Ketten a veremben. A bohózat kamaraszínházi bemutatója.
február 17. A Pécsi Filharmonikusok romantikus estje a színházban.
február 20. Doleschall Frigyes egészségügyi miniszter látogatása.
február 21. Szűcs István: Elveszem a feleségem. A vígjáték bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
február 21. Országos idegenforgalmi tanácskozás a Megyei Tanácson.
február 22. Színes szöttek címmel baranyai néptánc együttesek estje a Liszt-teremben.
február 22. A 40 éves szovjet hadsereg napja alkalmából ünnepség a Petőfi moziban.
február 28. Friedrich Schiller: Stuart Mária c. drámájának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 1. Rádió-kiállítás nyílt a Színház téri SZOT-székházban.
március 2. Meghalt Virág Ferenc pécsi megyéspüspök.
március 3. A Pécsi Szimfonikus Zenekar koncertje Sir Eugene Goossens vezényletével.
március 15. Megemlékezések, koszorúzások a Petőfi és a Kossuth szobornál, városi ünnepség a Doktor Sándor Művelődési Házban.
március 21. Díszünnepség a Leőwey Klára Gimnáziumban a Magyar Tanácsköztársaság és a KISZ megalakulásának évfordulóján.
március 22. A MÁV Szimfonikusok koncertje a Liszt-teremben.
március 29. Jávor Pál színművész estje a Liszt-teremben.

Huszonöt éve Pécssett... 1983-ban

- január 4.** Meghalt Bihari Ottó akadémikus, alkotmányjogász professzor.
- január 7.** A Mecseki Fotóklub Focus Csoportjának nyílt kiállítása az Ifjúsági Házban.
- január 7–9. 20.** Mecsek Kupa Nemzetközi Bridzsverseny.
- január 10.** A Pécsi Grafikai Műhely munkáiból nyílt kiállítás az Apáczai Nevelési Központban.
- január 12.** Nagy Attila színművész estje az Ifjúsági Házban.
- január 14.** Pécs Város Tanácsának VB ülése többek közt az útkorszerűsítés, a lakóklubok stb. ügyében.
- január 15.** A Janus Pannonius Múzeumban felavatták Tompa Kálmán műgyűjtő emlékszobáját.
- január 17.** Meghalt Krauth János, a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetségének elnöke, a JPTE ÁJK dékáni hivatalának vezetője.
- január 21.** Keserű Ilona képzőművész kiállításának megnyitója a Pécsi Galériában.
- január 24.** A Baranya Táncegyüttes estje a Ságvári Művelődési Házban
- január 24.** Sólyom Kati és a Széلكiáltó együttes estje a Nádor kávéházban.
- január 25.** A Miskolci Szimfonikus Zenekar koncertje a Liszt-teremben.
- január 26.** A Baranya Megyei Tanács VB ülése a gyermek- és ifjúságvédelemről.
- január 31.** Megnyílt az Országos Bőr- és Bőrfeldolgozó-ipari Szakvásár.
- február 1.** Stúdió '82 címmel fiatal képzőművészek kiállításának megnyitója az Ifjúsági Házban.
- február 2–6. 2.** Országos Kólótábor.
- február 3.** Az országos kiállításra küldött grafikákból, ex librisekből nyílt kiállítás a POTE-n.
- február 6.** Aladdin és a csodalámpa. Bemutató a Bóbita Bábszínházban.
- február 8.** A Pécsi Filharmonikus Zenekar és a Pécsi Egyesített Kórus hangversenye a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 9.** A Baranya Megyei Népi Ellenőrzési Bizottság megalakulásának 25. évi jubileumi ünnepe a Helyőrségi Művelődési Otthonban.
- február 11.** Pécs Város Tanácsának VB ülése többek közt az ügyfélfogadás rendjéről.
- február 16.** Failoni Donatella zongorakoncertje a Liszt-teremben.
- február 17.** Tóth B. László festőművész emlékkiállítás a Képcsarnok Ferenczy-termében.
- február 18.** Plath György festőművész kiállítás a Pécsi Galériában.
- február 18.** Poliakkoff: A természet lágy ölén. Bemutató a Kamaraszínházban.
- február 18.** A Benkó Dixieland Band és Jandó Jenő zongoraművész koncertje a Liszt-teremben.
- február 19.** Molière: Tartuffe. Bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 21.** Jeremiás Margit dalestje a Liszt-teremben.
- február 23.** A barokk zene gyöngyszemei címmel a Collegium Musicum együttes koncertje az Ifjúsági Házban.
- február 26.** Pócs Péter grafikus plakátkiállításának megnyitója az Ifjúsági Házban.
- február 28.** Országos számviteli tanácskozás kezdődött az Ifjúsági Házban.
- március 1.** Váncsa Jenő mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter pécsi látogatása.
- március 4.** Váci György könyvkötő mester munkáiból nyílt kiállítás az Ifjúsági Házban.
- március 4.** A Baranyai Tudományos Hetek megnyitója a Technika Házában.
- március 4. 17.** Csertetői emléktúra.
- március 4.** A Pécsi Filharmonikus Zenekar koncertje a Liszt-teremben Perényi Miklós (gordonka) közreműködésével.
- március 9.** Kávéházi komédiák címmel a Pécsi Nemzeti Színház művészeinek estje a Nádorban.
- március 4.** Makay Ida költő szerzői estje a Várkonyi Nándor Könyvtárban.
- március 10.** Új utak az amerikai fotóművészetben címmel nyílt kiállítás az Apáczai Nevelési Központban.
- március 10.** A jugoszláv Laskó bemutatkozó műsora a Mozgalmi Házban.

- március 13.* Miklós Tibor–Várkonyi Mátyás: Sztárcsinálók c. rockoperájának bemutatója a Sportcsarnokban a budapesti Rocksínház előadásában.
- március 15.* Koszorúzások, megemlékezések a Petőfi- és a Kossuth-szobornál.
- március 15.* A 125 éves Széchenyi István Gimnázium ünnepe a Liszt-teremben.
- március 16.* A biomassza hasznosításáról tartottak tanácskozást a PAB-székházban.
- március 16.* Gyermán István (hegedű), Paláncz Tamás (klarinét), Tarjáni Ferenc (kürt) és Jandó Jenő (zongora) koncertje a Liszt-teremben
- március 17-19.* VII. Pannónia Kupa Nemzetközi Vívóverseny a POTE aulájában.
- március 18.* Lantos Ferenc festőművész kiállításának megnyitója a Pécsi Galériában.
- március 18–20.* Tudományegyetemi Napok a JPTE-n.
- március 21.* A Forradalmi Ifjúsági Napok országos központi ünnepe a Sportcsarnokban.
- március 22.* Meghalt Hámori Artúr, a POTE II. sz. Belgyógyászati Klinikájának professzora.
- március 22–23.* Számítógépek az egészségügy szolgálatában – tanácskozás a PAB-székházban.
- március 23.* Meghalt Baranyai Aurél gyógyszerész, a gyógynövények, és a népi gyógyászat jeles kutatója.
- március 25.* Inke László színművész estje az Ifjúsági Házban.
- március 29.* Vidákovics Antal, a Baranya Táncegyüttes vezetőjének 10 éves koreográfusi jubileumi estje a színházban.
- március 30.* A Baranya Megyei Tanács VB ülése többek közt a magáneros lakásépítkezésekről.
- március 31.* Megnyílt a Bástya söröző.

Emlékezzünk hőseinkre! BÁNYAMENTŐ SZOBOR PÉCS-MESZESEN

A bányászok régi vágya teljesült a közelmúltban, amikor a meszesi – az ott lévő csillesor miatt – csilleparknak nevezett területen bányamentő szoboravatásra került sor. A mecseki Liász-bányászat a világ legveszélyesebbjei közé tartozott, ezért nem véletlenül fogalmazódott meg a gondolat Pécsett, hogy méltó emléket állítsanak a bányamentőknek.

A fentiek alátámasztására néhány adat a II. világháború utáni helyzetről a pécsi területen: minden kitermelt egy millió tonna szénre 17–18 gázkitörés jutott. Az első 1894. december 12-én Schroll József-aknán esett meg. Ezt követően 1957-ig 112 gázkitörés történt. A legnagyobb gázkitörés 1957. november 4-én István-akna V. szintjén volt. Ennek következtében 193 000 m³ metán szabadult fel és 1070 m³ anyag (szénpor), 22 méter hosszban beborította a bányavágatot, és 32 méter hosszú részben töltötte meg a függőleges aknát. Ezenkívül, az 1950-es évek elejéig Széchenyi-aknán 40 hónap alatt 38 bányatűz pusztított. A pécsi bányák vezetése a bányaveszélyek leküzdésére és abból származó balesetek megelőzésére 1910-ben bányamentő szervezetet hozott létre. Tizenkét évvel megelőzve az 1922-ben kiadott Általános Bányabiztonsági Szabályzat rendelkezéseit, amely előírta bányamentő állomások létesítését, mentőcsapatok kiképzését és fenntartását. Az Első Dunagőzhajózási Társaság (DGT) már 1912-ben üzemi mentőállomásokat létesített a Gróf Széchenyi-, a Szent István- és a Thomenn-aknán. Központi elhelyezkedése miatt az irányító állomás a Szent István-aknai lett.

Feladataikat, sok évtizedes tapasztalatok összegyűjtése alapján, bányamentő *Tízparancsolat*-ban határozták meg. A Pécsi Bányásztörténeti Alapítvány közel tízéves működése alatt több emlékhely, emléktábla elhelyezése és egy monumentális bányászemlékmű létesítése mellett, szándékában állt a felsorolt indokok figyelembevételével, a bányamentők sok veszéllyel járó munkájának megbecsülésére, és a mentés során áldozatul esett bányamentők emlékére, egy bányamentő szobor létrehozása. Az időközben megalakult Bányász Emlékekért Egyesület a kezdeményezést felkarolta és úgy határozott, hogy a legalkalmasabb hely az emlékmű felállítására az 1957-ben bányamentők részére épült, többszintes ház melletti park. A művészi igényt kielégítő szobor kiválasztása sem okozott problémát, mert az egyesület már rendelkezett egy ismeretlen művész által elkészített mellszoborral, amely leginkább kifejezi a bányász vagy bányamentőkre vonatkozó jegyeket. A tervezési, pénzügyi lehetőségek felkutatása és a művészeti lektorátussal történt egyeztetés, valamint a kispark rendbetétele után minden akadály elhárult, hogy a szobor a tervezett időpontra, Szent Borbála-napra elkészüljön. Az avatás napján a kis parkot és környékét sok érdeklődő és volt bányász, bányamentő, bányászözvegy vette körül.

A szobor mellett kétoldalt helyet foglaló díszgyeget bányász növelte az ünnep színvonalát. A bányászzenekar térzenéjét követően és a himnusz elhangzása után Pusztafalvi Gábor méltatta a nap és az emlékmű jelentőségét, majd felavatta a szobrot. Szólt a bányamentők által kimentett emberekről és a tizenegy em-

bert megmentő Garai József bányamentőről, aki ezért Kossuth-díjat kapott. Nem felejtkezett meg azokról a bányamentőkről sem, akik életüket áldozták dolgozó társaik megmentéséért folytatott küzdelemben, Stanek Gyula főbányamester és két társa, Csapó János és Trapp Károly bányamentőkről sem.

Ezután Tasnádi Péter, Pécs Megyei Jogú Város polgármestere lépett a mikrofonhoz és személyes élményeiről beszélt. A meszei városrészben töltötte gyermekkorát, és nagyon sokat volt István-aknán, ahol a szülei dolgoztak, így voltak ismeretei a bányamentők életéről. Majd az ünnep zárásaként a bányászzenekar kíséretével a jelenlévők elénekelték a bányászhimnuszt, és átvonultak a közeli iskolában tartott, már hagyományos bányász nyugdíjastalálkozóra.

Traj Ferenc

2007 téli EGYÉNI ELŐFIZETŐK

dr. Ács Zoltán * dr. Ádám Antal * dr. Adorján László * Angster József * dr. Antal Borbála * Arató Csaba (Budapest) * Auer Gábor * Auth Ferenc (Budapest) * dr. Balatonyi Zoltán * Bánfai Antal * dr. Bánhegyi György (Anglia) * dr. Bánhegyi Mihály & Komoróczy Ildikó * Baranyai Pál * dr. Barcza Tiborné (Budapest) * Baronek Jenő * dr. Barri Istvánné * dr. Bellei Árpád * vitéz Berkovits Tivadar (Baden-Baden) * Betlehem László * dr. Bihariné Bauer Zsuzsanna * dr. Bíró József * dr. Blasszauer Róbert (Budapest) * Boda Miklós * Bóday Miklós * Bóday Zoltán * Boros László * dr. Borsay Péter * Borsy Eszter * Bozóky Anita * dr. Bódó László * Buchert Eszter * dr. Buzády Tibor (Budapest) * dr. Búzás Tibor * Czerpán István * dr. Csaba Tamásné * Csánk Jenőné * Csizi Péter * dr. Csullag József (Bonyhád) * dr. Csullag Zsolt (Bonyhád) * Dallos Nándorné (Hosszúhetény) * dr. Dankó Imre (Debrecen) * Darida Miklós * dr. Deli József & Szegvári Csilla * Dénesi Ödön * Derényi László (Vác) * Dévényi Sándor * dr. Dobay Péter * Dolgos Sándor * dr. Éberling László * Erdős János (Zók) * Éri István (Budapest) * dr. Faragó László * Fedeles Tamás * Filákovity István * Fitos Gábor * dr. Flerkóné dr. Bárdos Vera * dr. Füredi Péter * Gábor Olivér * Gál Éva & Mári Attila * Gálhidy Éva * Gálos Éva * Gállos Orsolya (Pécsvárad) * dr. Gáspár Gabriella * dr. Gáspár László (Budapest) * Gasz Zoltán * dr. Gazda Ferenc * Gergely Tibor * Guld József * dr. Gundrum Károly * dr. Györey Ferencné * Hadobás Sándor * Hágen József * dr. Hajnal László * dr. Halda Tamás * Haraszti Ágnes * dr. Hárs Éva * dr. Hartai István * dr. Havasi János * Hegedűs Lajos * Hevesi András (Budaörs) * Homola Viktor (Budapest) * Hopp-Halász Károly (Paks) * Hormay Mihály * Horváth Józsefné * Huba József * dr. Hudvágyer Sándor * Huszár Zsuzsanna * dr. Istvánné Kollár Anikó * Ivasivka Máttyás * dr. János Edit * dr. Jéki László (Budapest) * Jerney Miklós & Borsy Márta * dr. Jobst Kázmér * Kamarás Júlia * Karancsi Ilus * dr. Kator György * dr. Kelemen László * dr. Keller Mayer Miklósné * Kerekes Imre * Kéri Nagy Béla * Kilár Ferenc * Kincsesné Szeifert Judit * Kismányoky Károly * dr. Kiss Iván (Esen) * Kolat Irén * Kollár Levente * Koltai Erika * dr. Korinek László * dr. Koós Margit * Kosári Aurél * Kovács Attila * Kovács Imre * Kovács Szabó János * Kőszegi Gáborné * Kraft János * dr. Krassó Sándor * dr. Krommer Károly * Kulcsár László * Kungli János * Laczayné dr. Dombay Sarolta * Laczhegyi Béla * Lafferton Győző * László Károly (Basel) * dr. Lehmann Antal * dr. Lénárd László * Lengvári István * Lenkovic László * dr. Létai György * Lischka Györgyné * Lovász Lázár * dr. Madas Éva (Székesfehérvár) * Madas Katalin * Mádl Ferencné (Budapest) * Márcz Róbert * Márk Tamásné * Marksz Levente * Marsai Ágnes (Hosszúhetény) * Matkovits Eleonóra * Mátrai Miklós * Márcz Róbert * dr. Meláth Ferenc * Mendől Zsuzsanna * dr. T. Mérey Klára * dr. Mestyan Gyuláné * dr. Mezey Béla * Mihályi István * Mischl Róbert * Molnár G. Judit * Móró Mária Anna * dr. Mózsai Szabolcs (Budapest) * Müller Lajos (Palkonya) * Nagy Csaba * Nagy Erzsébet * dr. Nagy Gábor * dr. Nagy Imre * Nagy Sándorné * Nagy Zoltánné (Kővágósözlős) * Nagyné Légrádi Szabina (Baja) * Norgauer Mária * dr. Olasz István * Onhausz Miklós * Paksi Sándor * Palágyi Gergely * ifj. Pálffy Attila * dr. Pandur József * Papp Béla (Hird) * dr. Pásztoriné Kovács Julianna * dr. Páva István * dr. Páva Zsolt * Pavlovics Attila * dr. Pesti János * Péter Pál * dr. Péteri Zoltán * Petrusz-Kerner Mária (USA) * dr. Pilkhoffer Mónika * Platthy István * Pusztafalvi Gábor * dr. Rácz Gábor * Radnóti Ilona * Radó Péterné (Budapest) * dr. Rákóczy István * dr. Rákosyné dr. Vass Klára * Ramocsai István (Budapest) * Rayman János * Rónaky Edit * Rozvány György * Rozs András * Róth Lajos * Rusznyákné Gaszt Felícia * Sallay Árpád * Sándorné Gacsályi Irma * dr. Sarlós Tamás * Schaller Károly * Schmelczter Józsefné * dr. Schmidt József * dr. Schmidt Pál * dr. Schweitzer Gábor * Sebők Ferenc * Selmeicz László * Sey Gábor * Sikorski-Zsolnay Antónia * dr. Simon Higin (Hatvan) * dr. Simor Ferenc (Siklós) * Siptár András * Sivák Henrik * Soó László * dr. Sólyom László (Budapest) * Staub Ernő * dr. Süle Tamás * Szabados György * Szabó Arto Olavi (USA) * Szabó Dorka (Pogány) * Szabó Klára Gabriella (Budapest) * dr. Szabó László Gy. (2) * Szalay Lajos * Szarka Zsolt * dr. Szebényi Imre (Budapest) * Szeép Zoltán (Budapest) * dr. Szelestey Judit Szentkutiné Szirtes Mónika (Gárdony) * Szieberth Józsefné (Balatonföldvár) * Szieberth Judit * Szily Imre Balázs (Budapest) * Szirtes Béla * Szirtes Csongor (Esztergom) * Szirtes Gábor * Szluka Balázs * Tavasz Marianna * dr. Tegzes Ferenc * Temesi Endre Miklós * dr. Tigyi József * Tihanyi János * Tirkala Ferenc * dr. Tóbiás János * dr. Tóth Gyula * dr. Tóth József * G. Tóth Károly * Tóth Mihályné * Traj Ferenc * Trebbin Ágost * Tüskés Tibor * dr. Ujvári Jenő * Úz György * dr. Varga Csaba (Budapest) * dr. Varga Gábor * dr. Varga Levente * Varga Koppany (Budapest) * Varga Mihály * Várnagy Attila * Véghe Tibor * Visy Zoltán (Budapest) * Visy Zsolt * Vókó János * Werner Imre * Wolosz Vera * Zalay Buda * Dezsóné dr. Zemplényi Vera * Zemplényiné Barta Júlia * Zengővári Mária (Budapest) * dr. Zoltai Ákosné * dr. Zsigmond Endréné (Szombathely) * dr. Zsolt Njura (Gárdony)

INTÉZMÉNYEK

Baranya Megyei Bíróság * Baranya Megyei Levéltár (2) * Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület * Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma és Kollégiuma (2) * Csorba Győző Megyei Könyvtár (2) * Déri Múzeum (Debrecen) * Egészséges Városért Alapítvány * FVM Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet * Janus Pannonius Gimnázium és Szakközépiskola (3) * Központi Bányászati Múzeum (Sopron) * Lauber Dezső Városi Sportcsarnok * Lüsztér-Ékszer Bt. (Kozármisleny) * Malomkő Alapítvány * Mecsek Egyesület * Mecsekaljai Óvoda, Általános- és Középis-kola * Partii Galéria * Pécs-Baranyai Kersekdelmi és Iparkamara (40) * Pécs/Sopianae Örökség Kht. * Pécs Város Oktatási Bizottsága (38) * Pécsi Gyermekekotthon * Pécsi Hírek Kft. * Pécsi Horvát Színház * Pécsi Kulturális Központ * Pécsi Testnevelési Általános Iskola és Középis-kola, Sportiskola * Pécsi Városi Könyvtár * Pécsi Távfűtő Kft. * PTE Egyetemi Könyvtár * PTE Egyetemi Levéltár * PTE Rektori Hivatal (2) * PTE Társadalomtudományi Szakkönyvtár * Sasvári és Fia Kft. * TME Miskolc Könyvtár * Város történeti Múzeum